

تصوير ابو عبد الرحمن الكردي

لێكدانەوهی

پێشهکی (بەس الجزیری)

إحسان برهان الدین

مۆڵەت پێشراوە لە قەرانهێ (عاصم) بە هەردوو پێوانەتی

(شعبە) و (عەس)

د. دیاری أحمد

تەلەپ تەزوات المێر
مەن تەریق الشەبەبە و تەزوات

مەمۆستە دانیژگەر مەبانی

تەلەپ تەزوات الأربع مەشرە

دارالمطبعة
بەسراوت مەسەنەن

مەنتەدی اقرا الشەبەبە

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

بۆدابه‌زاندنی جوهره‌ها کتیب: سه‌ردانی: (مُنْقَدِي اِقْرَا الثَّقَافِي)

لتحميل انواع الكتب راجع: (مُنْقَدِي اِقْرَا الثَّقَافِي)

په‌رای دانلود کتایه‌ای مه‌خ‌ت‌ل‌ف مه‌راجعه: (منقدي اقرا الثقافي)

www.lqra.ahlamontada.com

www.lqra.ahlamontada.com

للكتب (کوردی ، عربی ، فارسی)

ماڻي ڄاڻڪردني ٻارنيزراوه ٻوڏانه ر

ناوي ڪٿي ٿي:	ليکڪانه وهى پيشه ڪي (ابن الجزري)
نووسين ٿي:	احسان برهان الدين
نه خشه سازي ناوه وه:	ڪوٽمپيته ري نارين (محمد علي احمد)
تيا ٿي پ:	عمر نجم الدين
تورهى چا پ:	يه ڪه م
تي راڙ:	۲۰۰۰
سالي چا پ:	۲۰۱۰ ز - ۱۴۳۱ هـ
ڙمارهه سپاردن:	(۲۴۱۱) ي سالي (۲۰۰۹) ي پيدراوه .

ليکدانه وهی

پيشه کی (ابن الجزري)

دانانی

إحسان برهان الدين

مؤلفه پيداو له قيرائه تی (عاصم) به ههردوو ریوايه تی

(شعبة) و (حفص)

پیداچوونه وه و پيشه کی

د. دیاری احمد

ماموستا دلیر گه رمیانی

دارالمعرفة

به بیروت

پیشکشہ بہ :

- **ئەو خۆینەر و فیترخوازانی کۆشش دەکەن قورئان بەو شیوە بخویننەووە کە بۆ پیغەمبەر (ﷺ) دابەزیوە.**
- **ئەو مامۆستا ماندوو نەناسانە ی کە بەشیکی زۆر لە ژانیان تەرخان دەکەن بۆ گەیانندی ئەم زانستە بە قوتابیانی قورئان.**

پیشه‌کی مامؤستا دلیر گهرمیان

الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على خير خلق الله محمد و على آله وصحبه أجمعين.

پاش خویندنه‌وه و پیداجوونه‌وه م به‌ه‌وللی برای به‌پژم مامؤستا إحسان برهان الدین، خوشحال بووم به‌وهی که به یارمه‌تی خوی گه‌وره توانیبیتی کاری برایانی خوی له بوارى جوان خویندنه‌وهی قورئاندا زیاتر برازینیته‌وه، ئه‌گه‌ر بؤشاییه‌ک له‌و بواره‌دا هه‌بوویت به‌یارمه‌تی خوا پپی کردبیتته‌وه به‌ئوسینه‌که‌ی که به‌پای به‌نده مامؤستایان و قوتابیانى ئه‌و زانسته پیوستیان به‌و کتیبه‌یه‌و، به‌هیزی نووسینه‌که‌ی له به‌هیزی هه‌لبژاردنی ئه‌و مه‌تنه به‌ناوبانگه‌ی (ابن الجزري) ه که مه‌نه‌جی کۆن و تازهی زۆریک له مه‌شایخی قیرائاته، به‌پاستی برای به‌پژم توانیویه‌تی مافی ئه‌و لیکدانه‌وه‌یه بدات به‌شیوه‌یه‌ک هیچ شتیکی گرنکی فهرامۆش نه‌کردوه و ئه‌وه‌نده‌ش دریزی نه‌کردوه‌ته‌وه خوینهر تووشی مه‌له‌ل و ماندوووبون بکات، هه‌روه‌ها ئه‌وه‌نده‌ش کورتی نه‌کردوه‌ته‌وه مافی بابته‌کانی نه‌داییت و، ئه‌وه‌ی شایه‌تی باسه ئه‌م نووسینه‌ی پازاندوه‌ته‌وه و به‌هیزی کردوه به‌گه‌رانه‌وه و پالپشت کردنی بابته‌که‌ی به‌قسه‌ی گه‌وره زانایانی ئه‌و زانسته، سوپاس بۆ خوا یه‌که‌م کتیبیکه به‌زمانی کوردی به‌شیوه‌یه‌کی مه‌نه‌جی له‌سه‌ر شیوازی نووسین و لیکدانه‌وه‌ی زانایانی ته‌جويد ئه‌و مه‌تنه‌ی لیکداوه‌ته‌وه، خوی گه‌وره پاداشتی خیری بداته‌وه و به‌رده‌وامی پئی ببه‌خشیت بۆ زیاتر خزمه‌ت کردنی قورئانی پیروژ و ئه‌و زانستانه‌ی په‌یوه‌ستن به‌قورئانه‌وه ... آمین.

دلیر احمد محمد

پێشهکی د. دیاری أحمد

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله، والصلاة والسلام على رسول الله ...

گومانی تیدا نیه که بهرترین و پیروترین زانست زانستهکانی قورئانی پیروژه، که وتهی خواى گه‌وره‌یه بۆ به‌نده‌کانی.. له‌وانستانه‌ش زانستی چاک خویندنه‌وه (تجوید)ی قورئانه، که به‌لای زانایانه‌وه له‌سه‌ر هه‌موو موسلمانیک واجبیه قورئان به (تجوید)ه‌وه بخوینیته‌وه.. ئه‌گه‌ر چی شاره‌زابوون له‌زانسته (نظري)یه‌که‌شی له‌سه‌ر هه‌موویان واجب نه‌بیت (واته فه‌رزی کیفاییه) وه‌کو هه‌موو به‌شه‌کانی تری زانست.

له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌ی مایه‌ی فه‌خری گه‌لی کوردی موسلمانانه که زانای ژماره‌یه‌کی ته‌جويد و (حُجّة) له (قراءات)ی قورئاندا (شمس القراء ابن الجزري) پۆله‌ی ئه‌م گه‌له به‌وه‌فاییه، بۆ دیاریه به‌نرخه‌که‌ی ئیسلام بۆ گه‌له‌که‌یان که (قورئانه)'. میژووی پیروزی پیشینمان بۆ خزمه‌تی قورئان پر نووره، و، مایه‌ی شانازییه.. به‌لام له‌سه‌ده‌کانی دوایدا -که‌حه‌قی خۆیه‌تی ناوینریت به‌سه‌ده‌کانی دواکه‌وتن- یان پاوه‌ستان وقه‌تیسمان له‌هه‌موو ئاسته‌کانی شارستانیه‌ت (ماددی و پۆشنبیری) که ئوممه‌تی ئیسلام، به‌کوردیشه‌وه به‌ره‌و دوواوه پۆشتوون..

میژوومان که‌له‌پیاوی کوردی وه‌کو (ابن تیمیة)ی تیا‌هه‌لکه‌وتوه که‌نمونه‌ی تازه‌که‌ره‌وه‌ی (فقه) و (اجتهاد) و ده‌رچون له‌کو‌تی (تقلید) و لاسایی کردنه‌وه‌ی بێ بنه‌ما بووه.. به‌لام له‌سه‌ده‌کانی دواکه‌وتویدا، به‌ناو پێشه‌وايانی دین خۆیان خه‌ریک کردوه به‌حاشیه‌ی حاشیه‌که‌نه‌وه، بێ بایه‌خدا‌ن به (دلیل) که دینه‌که‌یان دینی

١ بپروانه: الموسوعة الكبرى لمشاهير الكرد عبر التاريخ / د. محمد علي الصويركي الكردي / ج ٤،

(دلیل)ه! به‌همان شیوه‌ش له‌بوازی قورئاندا له‌ساله‌کانی به‌ره‌ودوا چووندا پشت‌گوځستنیکی زۆر به‌دی ده‌کریت له‌خزمه‌تی قورئاندا.. ته‌نانه‌ت قورئان وای لی‌هاتبوو ته‌نها کتیییکی پی‌روزییت و له‌ناو په‌پۆدا دابنریت بۆ موباره‌کی و، نابیت باسی پافه‌ی ئایه‌ته‌کان بکریت نه‌ک ئه‌و که‌سه (کافر) بیت!! ته‌نانه‌ت قوتابیانی شه‌رعیش (طلاب العلم) له‌کاتی قورئان خویندندا هه‌له‌یه‌کی زۆرده‌که‌ن و په‌چاوی ببه‌ماکانی چاک خویندنه‌وه‌ی قورئان ناکریت.

سوپاس بۆ خوا له‌م دوایه‌دا، له‌گه‌ڵ ده‌ستپیکردن وگه‌شه‌سەندنی پابوونی ئیسلامی و گه‌رانه‌وه‌ی پۆله‌کانی میله‌ت به‌ره‌و گرنگیدان به‌ ئیسلام و، مامه‌له‌کردنی وه‌کو به‌نامه‌ی ژیان و، هزر و ئه‌سلی شارستانیته‌.. هه‌روه‌کو چۆن گرنگی درا به‌ زانسته‌کانی تر، گرنگیش - که‌م تا زۆر - دراوه‌ به‌ زانسته‌کانی قورئان، به‌لام له‌ئاستی پی‌ویستدا نه‌بووه، به‌تایبه‌تی زانستی قیراات و (ئه‌دا) و گرنگی دان به‌ سه‌نه‌دی نه‌پچراو بۆ سه‌رچاوه‌ی ئه‌م قورئانه‌ که‌ پی‌غه‌مبه‌ری خوايه (دروودی خوا‌ی له‌سه‌ر بیت).. چونکه‌ ئه‌گه‌ر زانستیک بشیت ته‌نها له‌ پێی خویندنه‌وه‌ی چه‌ند کتیییکه‌وه‌ ده‌ست بکه‌ویت، ئه‌وا چۆنیتی قورئان خویندنه‌وه‌ هه‌رگیز ناشیت، به‌لکو ده‌بیت له‌پێی مامۆستایه‌کی شاره‌زاوه‌ بیت که‌ببه‌ماکانی خویندنه‌وه‌ی قورئانی به‌پاسته‌وخۆ له‌ده‌می مامۆستایه‌که‌وه‌ وه‌رگرتبیت، به‌و شیوه‌یه‌ تا ده‌گاته‌ پی‌غه‌مبه‌ری خوا (دروودی خوا‌ی له‌سه‌ر بیت)..

له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌ی به‌زمانی کوردی چه‌ند کتیییک دانراوه‌ ده‌رباره‌ی زانستی ته‌جوید، به‌لام ئه‌وه‌ به‌دی ده‌کریت، له‌ زۆریاندا، که‌ نوسه‌ره‌که‌ی خۆی شاره‌زاییه‌کی ته‌واوی نه‌بیت له‌ ماده‌ه زانستیه‌که‌ و، پراکتیکیشی زۆر نه‌بیت.. له‌وه‌ ده‌چیت هه‌ر وه‌رگیرانیکی دانراوه‌ عه‌ره‌بیه‌کان بووبیت! له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌ی که‌ سوودیشیان زۆره‌.. به‌لام که‌م و کوپیان پی‌وه‌دیاره، به‌پێچه‌وانه‌ی ئه‌م کتیبه‌ی به‌رده‌ستمان که‌ برای به‌رپز کاک إحسان نوسیویه‌تی.. که‌ خۆی شاره‌زاییه‌کی باشی هه‌یه‌ له‌ خویندنه‌وه‌ی قورئان و،

خواه‌نی سه‌نه‌دی نه‌چه‌راوه و، له ده‌می شاره‌زایانه‌وه قورئانی وه‌رگرتووه .. بۆیه کتێبه‌که‌ی له‌سه‌ر بناغه‌یه‌کی پته‌و نوسراوه و زانیاری زۆری تێدایه .. ئه‌مه و جگه له‌وه‌ی که زۆر سه‌رچه‌وه‌ی گرنه‌گ و متمانه‌ پێکه‌راوی به‌کاره‌ی ناوه له‌ باب‌ه‌ته‌که‌دا.

له‌ پاستیدا ئه‌م کتێبه‌ زیاتر بۆ شاره‌زایان و قوتابیان‌ی شه‌رعه‌، به‌لام هه‌موو پۆشنه‌یرێک سوودی خۆی لێ وه‌رده‌گریت، ده‌توانم بڵێم تا ئیستا به‌ زمانی کوردی نموونه‌ی ئه‌م دانراوه‌ نیه .. بۆ ئه‌وانه‌ی که ده‌یان‌ه‌وێت به‌ دروستی قورئان لای مامۆستایه‌کی شاره‌زا خه‌تم بکه‌ن، زۆر گرنه‌گه‌ بگه‌ڕێنه‌وه بۆی ..

داوکارم له‌ خوای گه‌وره‌ ئه‌م کاره‌ جوانه‌ له‌ براه‌ی نووسه‌ر وه‌رگیریت و بیکاته‌ توێشووێ قیامه‌تی.

د. دیاری احمد اسماعیل

الجامع للقراءات العشر من طریق الشاطبية والدرّة

پێشهکی نووسەر

الحمد لله الذي خلق السماوات والأرض وجعل الظلمات والنور ثم الذي كفروا بربهم يعدلون، والصلاة والسلام على الرحمة المهداة، سيدنا محمد وعلى آله وأصحابه وأتباعه وأحبابه أجمعين.

خۆشبهختی بۆ ئەو کەسە قورئان بە جوانی و دروستی دەخوینێتهوه و، ساتهکانی شهو و پۆژی له گه‌ڵدا به‌سه‌ر ده‌بات، چونکه قورئان له پۆژی قیامه‌تدا ده‌بێت به‌ تەکا‌ر بۆ خویننه‌رانی، وه‌کو پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووویه‌تی: (أَنْ الْقُرْآنَ يَشْفَعُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي أَصْحَابِهِ...)^١.

له‌پاستیدا ژيان له‌سایه‌ی قورئاندا- وه‌کو یه‌كێك له‌ خواناسان ده‌فه‌رموێت:-
نیعمه‌تیکی گه‌وره‌یه‌، نیعمه‌تیكه‌ كه‌سێك نه‌یچه‌شتبێت نازانی‌ت چۆنه‌، نیعمه‌تیكه‌ ته‌مه‌ن پیرۆز ده‌كات و م‌رو‌ف له‌ هه‌موو پیسیه‌ك پاراو ده‌كات وه‌.

یه‌كه‌م په‌یامی قورئانیش بۆ م‌رو‌فایه‌تی داوای فی‌ریبونی زانست بوو (إقرأ)، زانستیش نیه‌ مه‌زنتر له‌ زانسته‌کانی قورئانی پیرۆز، چونکه‌-پاسته‌وخۆ-په‌یوه‌ندنی به‌ فه‌رمووده‌ی په‌روه‌ردگاره‌وه‌ هه‌یه‌، یه‌كێك له‌ گ‌رنگ‌ترین زانسته‌کانی قورئانیش زانستی ته‌جوید و شی‌وازه‌کانی خویندنه‌وه‌ی قورئانه‌ به‌پێی ئەو بنچینه‌ و بنه‌مایانه‌ی گه‌وره‌ زانایانی ئەم زانسته‌ دیاریان کردووه‌.

به‌لام ئەوه‌ی كه‌ جیگه‌ی داخه‌، ئەم زانسته‌ مه‌زنه‌ پشکیکی كه‌می به‌رکه‌وتووه‌ له‌بایه‌خدانی مسو‌لمانان له‌م ولاته‌ی خۆمان و به‌تایبه‌تی مه‌به‌ستم کوردستانه‌، ئەوه‌ش

١ أخرجه مسلم ١/٥٥٣، وأحمد ٢٥٤، ٢٥٧، ٥/٢٤٩، والطبرانی في الكبير ١٣٩-٥/٣٨،

البيهقي في السنن الكبرى ٢/٣٩٥.

که‌مه‌ترخه‌میه‌کی بێ پاساوه، چونکه بوارێک نیه شایانی گرنگی پێدان بێت ئه‌وه‌نده‌ی قورئانی پیرۆز، فه‌رمانی خوای گه‌وره‌ش له‌م باره‌وه‌ پوونتیه‌ له‌ تیشکی خۆر له‌ ناوه‌پاستی پۆژدا که‌ فه‌رمووێته‌ی: (ورتل القرآن ترتیلا).

ئه‌وه‌ فه‌رمانیکی خواییه، هاوه‌لان به‌ باشتین شیوه‌ له‌ خۆیادا به‌رجه‌سته‌یان کردبوو، به‌و شیوازه‌ی که‌ له‌ پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) یان وه‌رگرتبوو. فی‌ربوونی قورئانیش به‌شیوه‌یه‌کی راست و دروست به‌هه‌ڵدان و کۆشش ده‌بێت، چونکه‌ به‌ده‌ست هێنایی ئه‌و زانسته‌ پاده‌وه‌ستیت له‌سه‌ر لایه‌نه‌ تیوری و کرده‌یه‌که‌ی پێکه‌وه، به‌تایبه‌تی بۆئه‌وانه‌ی که‌ ده‌یان‌وه‌یت پۆلی مامۆستایی و فی‌رکردنی موسوڵمانان ببینن، پێویسته‌ له‌سه‌ریان سه‌رباری ئه‌وه‌ی به‌جوانترین شیوه‌ پێته‌کانی قورئان ده‌ربهن، بشکه‌پێنه‌وه‌ بۆ سه‌رچاوه‌ متمانه‌ پێکراوه‌کانی ئه‌م زانسته‌-به‌تایبه‌تی سه‌رچاوه‌ دێرینه‌کان- چونکه‌ هه‌موو زانا هاوچه‌رخه‌کان زانسته‌کانیان له‌وانه‌وه‌ سه‌رچاوه‌ ده‌گرت، لی‌ره‌شه‌وه‌ گرنگی زمانی عه‌ره‌بی ده‌رده‌که‌وێت، چونکه‌ زمانی ئاینی ئێمه‌ی موسوڵمانانه، واته‌ ئامرازی تیگه‌یشتنه‌مانه‌ له‌ قورئان و سوننه‌تی پێغه‌مبه‌ر (ﷺ)، هه‌روه‌ها بۆ تیگه‌یشتن له‌و گه‌نجینه‌ به‌ نرخانه‌ی که‌ زانایان بۆیان به‌جێهێشتوین، واه‌مانه‌ش جاریکی تر خۆی دووباره‌ ده‌کاته‌وه‌ و، له‌ژێر پاساوی جیا‌جیا هه‌ڵمه‌تی پاسته‌وخۆ و ناپاسته‌وخۆ به‌چپی له‌درژی ئه‌م زمانه‌ ئه‌نجام ده‌درێت، به‌هێوای په‌یدا‌بوونی نه‌وه‌یه‌ک له‌داها‌توودا تیگه‌یشتنی قورئان و فه‌رموده‌کانی پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) به‌لایانه‌وه‌ قورستری‌یت له‌ سه‌رکه‌وتنی چیا‌یه‌کی سه‌خت، ئه‌وه‌ش لی‌په‌رسراوێتی‌یه‌کی می‌ژوو‌یه‌ ده‌که‌وێته‌ سه‌ر ئه‌ستۆی موسوڵمانانی ئه‌م سه‌ره‌ده‌مه، خوای گه‌وره‌ش بێ نیازه‌ له‌وه‌ولانه‌ی ئێمه‌ و، خۆی به‌لێنی پاراستنی قورئانه‌که‌ی داوه، به‌لام تاقیمان ده‌کاته‌وه‌ تا‌کو چ ئه‌ندازه‌یه‌ک په‌رۆشین له‌سه‌ر ئاینه‌که‌مان، مه‌خابن سه‌ره‌تای به‌رووبوومی ئه‌وه‌ولانه‌ش ده‌رکه‌وتوون له‌ نه‌وه‌ی تازه‌ پێگه‌یشتوودا و، یه‌کی‌کش له‌ دیارده‌کانی گرنگی نه‌دان نه‌شاره‌زاییه‌ له‌ قورئان خوێندندا، ئه‌م مه‌ترسیه‌ش که‌

لێره دا دهیخه مه پوو زیاتر مه بهستم له پاست خویندنهوهی قورئانی پیرۆزه ئهگینا- سوپاس بۆخوا- ههولێ مامۆستایان و که ناله کانی راگه یاندنی ئیسلامی و سه رجه م ئه و خزمه تانه ی ئه مپۆ به ئاینی ئیسلام پێشکه ش ده کریت، هه موو ئه مانه غه ربیی ئیسلامیان لا بردووه و بووژانه وه یه کی به رچاو وه دیده کریت له نیو موسولمانانی هه رێمدا.

لێره شه وه داواکارم له فیڕخووانی زانست- به تایبه تی قورئانی پیرۆز- پێبازی وه رگرتنی زانست له رێگه ی سه نه ده وه زیندوو بکه نه وه، چونکه ئه وه رێبازیکی متمان ه پێکراوه بۆ وه رگرتن و فیڕبوون.

منیش فه زل و چا که ی خوای گه وره به سه رمه وه یه به وه ی هه لی خویندنه وه ی یه که خه تمه ی بۆ په خساندم به قیرائه تی عاصم له سه ر هه ردوو پیاوایه تی (شعبه) و (حفص) له سه ر ده ستی مامۆستامان (مامۆستا دلیر گه رمیانی)- دواتریش (أصول) ی ده پێشه وا گه وره کانم له لای خویند و قوئاغی (الجمع الصغیر) یشم ته واو کردو ئیستا له (الجمع الکبیر) دا گه یشتوو مه ته جوژئی هه شته م به سه نه دی نه پچراو بۆ پێغه مبه ر (ﷺ)، ئه وه ش ده رگای چوونه ژووره وه ی ئه م زانسته گرنگه ی بۆ والا کردم و، یه کیك له و کتێبه به پێژ و به نرخانه ی خویند مه وه و، به وانه و ته مه وه چه ند جارێک، کتێبی (المقدمة الجزرية) ی (ابن الجزري) بوو په حمه تی خوای لیبیت، ئه م کتێبه وه کو پێناسه مان کردوو له سه ره تای ئه م راڤه کردنه یه کیکه له باشت رین ئه و کتێبانه ی له بواری زانستی ته جوید و ب نه ماکانی خویندنه وه ی قورئاندا نووسراون به شیوه ی هۆنراوه، چونکه نووسه ره که ی پێشه وایه کی ناو داری هه ره گه وره یه، که هه مو ان بێ راجیایی کۆکن له سه ر پێشه وایه تی ئه و، بێگومان زانستیش- هه ر زانستێک بیت- له سه رچا وه که یه وه وه ربگه ردریت باشت ره، هه ره کو چۆن ئاوخارد نه وه له سه رچا وه ی سازگار باشت ر و خۆشت ره له و شوێنانه ی دوورن له سه رچا وه وه.

بۆیه پشت به خوی گه وره و، له ژێر پووناکی کۆمه لیک لیکدانه وهی زانایانی کۆن و هاوچه رخ، هه لاسام به نووسینی شه رحیک بۆ ئه م کتیبه، هانده ریشم-پاش په زامه ندی په روه ردگارم-ئه وه بوو بینیم موسولمانان بایه خی پیوستیان به م زانسته نه داوه و، ته نانه ت خاوه ن بپوانامه و پۆشنبیره کانیش هه ر به جوانی نازانن قورئان بخویننه وه و، له زۆریه ی حوکمه کانی بێ ئاگان، جگه له وه ش هانده ریکی به هیزی ترم هه بوو که بریتی بوو له وه ی تاکو ئیستا ئه م کتیبه به باشی نه ناسراوه له نیو موسولمانانی کورد و کهس هیچ لیکدانه وه یه کی بۆنه کردوه که چاپ کراییت.

شایانی باسیشه که ئه م کتیبه و، هیچ کتیبیکی تر له م زانسته، قه ره بووی هه بوونی مامۆستا ناکاته وه بۆ فیرکردنی فیرخواز، چونکه ئه گه ر بگونجیت هه ر زانستیک له ریگه ی کتیبه وه وه ربگیردریت، زانستی ته جوید و جوان خویندنه وه ی قورئان هه رگیز به ته واوی به ده ست ناخریت به بێ مامۆستایه کی لیها توو، ئه و په پی هیواشم له م کتیبه ئه وه یه سه رچاوه یه کی فیرکردن بیت بۆ مامۆستایانی قورئان و، بابه تیکی هانده ر بیت بۆ قوتابیانی زانست بیخویننه وه و سوودی لیوه ربگرن به هاوکاری که سانی له خویان شاره زاتر.

له ئه زموونی خۆیشمه وه له کاتی فیربوونی قورئان به پیی بنه ماو بنچینه کانی ده لیم: ئه ی قوتابی زانست و جوان خویندنه وه ی قورئان، پیش ئه وه ی خه تمه یه کی ته واو بخوینیت له لای مامۆستایه کی لیها توو، گوێگرتنت بۆ قورئان زۆر جیاوازه له گه ل پیش ته واو کردنی خه تمه که، تۆ پیشتر گویت له ئایه تیک ده گرت به سه ری که وه، به لام ئیستا پیت پیت به گویتدا تیده په ری، چونکه مه خره ج و سیفه تی پیته کانی ده زانیت، بۆیه نزم کردنه وه ی پیتی به رز و پیچه وانه که ی، قه لقه له پینه کردنی پیته کانی قه لقه له و پیچه وانه که ی، پانه وه ستان له سه ر پیته کانی (لن عمر)، تیپه رپوون به سه ر پیته کانی (صفیر) به بێ پیدانی ئه و سیفه ته، کورت کردنه وه ی مینگه و مه دده کان له ئاستی خویان و شتی تر، هه موو ئه مانه ئیستا سه رنجت راده کیشن، پێیان ده زانیت

که هه‌لەن، من دەسته‌به‌ری ئه‌وه‌م بۆ هەر براو خوشکیکی موسولمانی قورئان دۆست، که ئه‌گەر مه‌خره‌ج و سیفه‌ته‌کان شاره‌زا بوو و، خه‌تمه‌یه‌کی قورئانی به‌ درووستی خویند له‌سه‌ر ده‌ستی مامۆستایه‌کی کارامه‌ هه‌ست به‌ حالته‌یکی تازه ده‌کات له‌ خۆیدا، که هه‌رگیز پێشتر هه‌ستی پێنه‌کردوه، شادیه‌که له‌وانه‌یه دیاری خوای گه‌وره بی‌ت بۆ ئه‌و که‌سه‌ی به‌شی‌ک له‌ساته‌کانی ته‌مه‌نی ته‌رخان ده‌کات بۆ جوان خویندنه‌وه‌ی قورئان.

واشنه‌زانی لی‌ها‌توویی له‌ بنه‌ماکانی ته‌جوید و پاست خویندنه‌وه‌ی قورئانی پیرۆز مه‌سه‌له‌یه‌کی پڕواله‌تیه‌ و، کاریگه‌ری زۆری نیه، نه‌خێر، به‌لکو واده‌زانم ئه‌وه (یه‌کی‌که) له‌ هۆکاره‌کانی تی‌نه‌گه‌یشتن له‌ قورئان و (تدبر) نه‌کردنی، ئاخ‌ر که‌سی‌ک چۆن سوود له‌ مه‌زنترین سوره‌تی قورئان (الفاتحه) وه‌برگیرێت که به‌ په‌له‌ بی‌خوینێته‌وه وه‌کو ئه‌وه‌ی گورگی‌کی به‌دواوه بی‌ت و، پیته‌کانی تی‌که‌ل و پی‌که‌ل بکات، یان (آیه‌ الک‌رسی) هه‌روه‌ها ئایه‌ته‌کانی تر، ئه‌و په‌له‌په‌ل کردنه و تی‌که‌ل کردنی وشه‌کان به‌سه‌ر زماندا به‌و شی‌وازه، پێگه‌ له‌ سوود وه‌رگرتن و تی‌پامان له‌ واتا‌کانیدا.

چی بی‌ت له‌قورئان باشتر، ئاده‌میزاد ته‌مه‌نی تیدا به‌سه‌ر به‌ری‌ت، ئیمه به‌و شی‌وه‌یه‌ین وه‌کو هه‌سه‌نی به‌سری په‌حمه‌تی خوای لی‌بی‌ت ده‌فه‌رمو‌یت: ئه‌ی ئاده‌میزاد تۆ بریتیت له‌ چه‌ند پۆژانی‌ک، جا که پۆژیکت تی‌په‌ری وه‌کو ئه‌وه‌یه هه‌ندی‌کت له‌نی‌و چووبی‌ت، ئه‌گەر که‌سی‌کی‌ش هه‌ندی‌کی له‌نی‌و چوو، بی‌گومان زۆر نابات و به‌جاری‌ک تیا ده‌چی‌ت.

کتییی خواش له‌پێشتره له‌ هه‌موو زانست و بواری‌کی تر بۆ بایه‌خ پیدان، ئه‌و ساتانه‌ش له‌گه‌ل فی‌ربوون و تی‌گه‌یشتن و له‌به‌رکردنی ئایه‌ته‌کانیدا به‌سه‌ر ده‌چی‌ت ساته‌گه‌لی‌کی پیرۆزن و قورسی ته‌رازووی پۆژی قیامه‌تن (إنشاءالله).

له‌م نووسینه‌شدا ئه‌وه‌نده‌م به‌سه‌ توانی‌بی‌تم ئه‌م باب‌ه‌ته‌ بوروژینم بۆ مامۆستایان و نووسه‌ران که هه‌ولی‌کی جددی ده‌ست پێ‌بکه‌ن بۆ پاقه‌کردن و لی‌کۆلینه‌وه و وه‌رگێرانی

ئەو ھەموو سەرچاوانە‌ی کە خوێنەری مسوڵمانی کورد نەک ھەر لێیان سوودمەند نەبوونە، بە‌لکو ناویشیان نە‌بیستوو، ئەو‌ەش زیانیکی گەورە‌یە، چونکە لە‌پاستیدا گەورە زانایان و کە‌لە‌پیاوانی ئەم بابە‌تە مەزنی نووسین و شوێنە‌واری ناوازیان بۆ بە‌جێ‌هێشتوون، گە‌لی کورد لە‌ژێر جۆرە‌ها پاساودا لێی بێ‌ش بوو، منیش بە‌پشتیوانی خۆ‌ی پەرە‌ردگار چە‌ندین سەرچاوە‌ی ترم داناو کە‌ریان لە‌سەر بکە‌م ئە‌گەر تە‌مەن دەر‌فە‌تی تێدا مابێت.

دە‌پاری‌مە‌وه لە‌خۆ‌ی گە‌ورە و دە‌لێ‌م:

ئە‌ی چاک‌ترین کە‌سیک گۆ‌ی لە‌نزاو پارانە‌وه‌ی بە‌ندە‌کانی دە‌گرێت، ب‌م‌پاری‌زە لە‌وه‌ی لە‌م نووسینە‌م مە‌بە‌ستم ناویانگ دەر‌کردن و پ‌وپامایی بێت، بۆ‌ئە‌وه‌ی کردە‌وه‌م پ‌ووچە‌ڵ نە‌بێت و پاداشتم بە‌ زایە نە‌چیت، لاسایی پیشە‌وای گە‌ورە (الشاطبي)یش دە‌کە‌مە‌وه، دە‌لێ‌م:

وناديت اللهم يا خير سامع أعذني من التسميع قولا ومفعلا

إليك يدي منك الأيادي تمدها أجري فلا أجري بجور فاختلا^١

لە‌کۆتای‌شدا دە‌لێ‌م:

لە‌م لینکدانه‌وه کورتە‌دا گە‌راومە‌تە‌وه بۆ زۆ‌ریک لە‌ کتێ‌بە‌کانی تە‌جوید و شە‌رحی (الجزرية) لە‌ کۆن و نوێ‌دا، ئە‌م بوارە‌ش ب‌واریک نیە لە‌خۆ‌مە‌وه قسە‌م تێدا کرد‌بێت، بە‌لکو ھەرچیم نووسیو ھەر گواستە‌وه بوو بۆ قسە‌ی زانایان لە‌مە‌ر پ‌افە‌کردنی دێ‌رە‌کانی ھۆ‌نراو‌ە‌کە، بە‌لام ئە‌زموونی وانە و تە‌نە‌وه‌ی تە‌جوید و، پ‌افە‌کردنی پیشە‌کی (الجزرية) ھە‌لی کە‌لک وەر‌گرتنی بۆ پ‌ە‌خساندم لە‌گە‌لێک لە‌و کتێ‌ب و سەرچاوانە‌ی لە‌م

باره وه نووسراون و، به گویره ی توانای خۆم هه وڵم داوه ئه و سوودانه به خوینه رم بگه یه نم.

جا ئه گه ر تووشی هه له و نه پیکان بووبیتم له جیگه یه کی کتیبه که و، که سیک به رچاوی پوون کردمه وه و هه له یه کی بۆ پاست کردمه وه، به ئه و په پری سنگ فراوانیه وه وه ریده گرم و، له هه له که م پاشگه ز ده بمه وه، چونکه له کۆتاییدا من زیاتر نیم له ئاده میزادیك که قابیلی هه له کردنه.

سبحانک اللهم وبحمدک أشهدُ ألاَّ اِلهَ إلاَّ أنتَ أَسْتَغْفِرُکَ وَاَتُوبُ اَلیکَ.

باوکی موحه ممه د / إحسان برهان الدین

که لار ۲۰۱۰/۸/۱۹

ihsanburhan@yahoo.co.uk

کورتہ یه ك دہربارہی ژیاننامہی (ابن الجزري)

تہ بولخہ یر شہ مسہددین موحمہمدی کوپی موحمہمدی کوپی موحمہمدی کوپی عہ لی کوپی یوسف، عومہری، دیمہ شقی، شیرازی، ناسراو بہ (ابن الجزري)^۱.

لہ شہوی شہممہ، لہ پاش نویژی تہراویج لہ بیست و پینجی پمہ زانی سالی (۷۵۱) ی کوچی لہ گہرہ کی (بین السورین) لہ دیمہ شق لہ دایک بووہ.

باوکی بازرگان بوو، چل سال بوو مندالی نہ دہبوو، کاتیک پویشٹ بۆ حہج لہ لای ناوی زہ مزہمدا پارایہ وہ لہ خوی گہورہ کہ کوپیکی زانی پیبہ خشیت.

تہم باوکہ بازرگانہ پیاوکی خواناس و زانست پەرور بوو، قورثانی مہزنادہ گرت و، لہ لای ماموستانی ناودار وہری دہگرت، خودی (ابن الجزري) لہ باسکردنی ژیاننامہی (الحسن السروجي) ماموستانی فہرموویہ تی^۲:

(ماموستای من و ماموستای باوکم پرحمہ تی خوی لیبت، باوکی فیری قورثان خویندن کرد).

(ابن الجزري) جگہ لہ زانستی قورثان و لہ بہرکردنی گوپی لہ فہرموودہ کانی پیغہ مہریش (ﷺ) دہگرت لہ گہورہ زانایانہ وہ، وہکو ہاوہ لانی (الفخر ابن البخاري) و

۱ (جزيرة ابن عمر): ناوچہ یه کہ لہ سہر سنوری سوريا - تورکیا، لہ تہو سہری باکوری موسل، تہم دورگہ یه پوباری دیجلہ لہ یه ک لاوہ دہورہی داوہ بہ شیوہی مانگ، بہ لام دواتر کہ ندپیک لہ لایہ کانی ترہوہ دروست کراو، ئاستیکی لہ سہر دروست کراو، ہریویہ ئاو چواردہوری ناوچہ کہی دا، کہ سانیکی زوریش بہو ناوچہ یه ناسراون وہکو لہ کتیبی (معجم لأدباء ۱/۱۶۰ هـ) و (کفایۃ الالمعي / ۸۵) باسکراون.

کەسانی تر لە دیمەشق، ئیجازەشی لە گەورە زانایانی وەرگرت، وەکو خالی بەسالاچووی باپیری (محمد بن إسماعیل الخبان)، پاشان دەستی کرد بە کۆکردنەوهی شیوه‌کانی خوێندنەوهی قورئان (القراءات)، لەسەر دەستی زانایانی شام وەکو: (عبد الوهاب بن السلار) و (أحمد الطحان) و (أحمد رجب) لەنیوان ساڵی ۷۶۶-۷۶۷ ک، حەوت خوێندنەوه‌کەشی لە (ابراهیم الحموي) وەرگرت و، دواتر لەسەر دەستی (ابن اللبان) هەموو خوێندنەوه‌کانی تەواو کرد.

پاشان ئارەزووی گەشتی پەیدا کرد لەپێناو بەدەست هێنانی ئێسناد بەرزى و، زۆرتر کارامەبوون، هەربۆیە پووی کردە ولاتی پیروزی حیجاز لەساڵی ۷۶۸ ک، لەوێش پەییوەندی کرد بە وتارخوین و پیشنوویژی مەدینە (محمد بن عبدالله الخطيب) و قیرائاتی لیوهرگرت، لەسەر کتیبی (الكافي) و (التيسير) پاشان گەڕایەوه بۆ دیمەشق و درێژەى دا بە خوێندنەکانیدا لەلای (ابن السلار) و، چەند زانایەکی تر.

لەپاش ئەوه ئارەزووی گەشت کردنی کرد بەرهو ئەندەلوس بەمەبەستی خوێندنی زانست لەلای (محمد بن يوسف الاندلسي) بەلام باوکی پێگەی نەدا، هەروەها حەزی کرد بچیتە (کرك) بەلام حەزەکەى بەدى نەهات، پاشان بپیری دا بچیت بۆ قاهیرە لە ساڵی ۷۶۹ ک، لەوێ زانستی قورئان خوێندنی لە گەورە زانایانی وەرگرت، وەکو: (محمد بن الصايغ) و (عبدالرحمن البغدادي) و (ابی بکر بن الجندي) لەپاش وەرگرتنی ئیجازە گەڕایەوه بۆ دیمەشق، بەلام پاش مانەوه‌یه‌کی کەم گەڕایەوه بۆ قاهیرە لەساڵی ۷۷۱ ک، بۆئەوهی جاریکی تر لەسەر چەند کتیبیکی قورئان شیوه‌کانی خوێندنەوهی قورئان وەرگیریت، هەروەها بۆ وەرگرتنی زانستی فەرموودەش لەسەر دەستی ئەوانەى مابوون لە قوتابیه‌کانی (الدمياطی) و (البرقوهي) و، زانایانی تر، هەروەها زانستی فیه‌هیشی وەرگرت لەسەر مەزەه‌بی پیشەوا شافیهی لەبازنەى مامۆستا (عبدالرحيم الاسنوي) و زانای تر.

پاشان قاهیره‌ی به‌جیه‌یشت به‌ره‌و دیمه‌شق و، هه‌موو قیرائاته‌کانی کۆکرده‌وه له‌سه‌ر ده‌ستی (القاضي احمد الکفري)، پاشان خیرا جاریکی تر گه‌پایه‌وه بۆ قاهیره، له‌سالی ۷۷۸ ک، ده‌ستی کرد به‌خویندن له‌لای (الضياء القزويني) و زانای تر له‌زانستی (الاصول) و (المعاني) و (البیان)، هه‌روه‌ها گه‌شتی کرد به‌ره‌و شاری ئیسکه‌نده‌ریه بۆئه‌وه‌ی قیرائات به‌کۆکراوه‌یی وه‌ریگریت له‌سه‌ر ده‌ستی (عبدالوهاب القروي الاسکندري)، به‌لام له‌وی هه‌ستی کرد سۆزی ده‌خروشیت بۆ شاره‌که‌ی خۆی، بۆیه‌له‌پاش وه‌رگرتنی مۆله‌ت و بره‌وانامه‌ی زانستی له‌سه‌ر ده‌ستی مامۆستایانی— گه‌پایه‌وه بۆ دیمه‌شق وه‌کو زانایه‌کی گه‌وره له‌چه‌ندین زانستدا له‌سه‌رووی هه‌موشیانه‌وه له‌زانستی (القراءات) و (الحديث) و (الفقه).

له‌دیمه‌شق ئه‌ستیره‌ی (ابن الجزري) دره‌وشایه‌وه و، ناوبانگی په‌یدا کرد و، (ابن کثیر)ی زانا و لیکه‌ده‌ره‌وه‌ی قورئانیش ئیجازه‌ی "فتوا" دانی پی‌به‌خشی له‌سالی ۷۷۴ ک، ئینجا به‌مه‌به‌ستی قورئان وتنه‌وه به‌فیرخوازانی زانست و، بۆماوه‌ی چه‌ندین سال له‌مزگه‌وتی (الأموي) دانیش و لیپرسراویتی قوتابخانه‌ی (العادلیه)شی گرتنه‌ستۆ، هه‌روه‌ها بوو به‌مامۆستای (دار الحديث) له‌ (الأشرفیة الکبری) و، بوو به‌لیپرسراوی قوتابخانه‌ی گه‌وره له‌ (تربة أم صالح)، له‌پاش له‌دunia ده‌رچوونی (ابن السلا)ی مامۆستای له‌سالی ۷۸۲ ک، ئه‌مه‌ش له‌کاتی‌کدا بو که زانایانی گه‌وره وه‌کو: (الشهاب ابن الحجی) و کهسانی تر له‌ژیاندا بوون، چه‌ندین ئه‌رکی زانستی دیکه‌شی له‌ئه‌ستۆ گرت، هه‌روه‌ها قوتابخانه‌یه‌کی‌شی دروست کرد بۆ فیرکردنی قورئان و خۆی بوو به‌مامۆستای، پاشان به‌باشی زانی ده‌ست بکات به‌بلاوکردنه‌وه‌ی زانست و گه‌شت بکات له‌پیناویدا، پاش ئه‌وه‌ی وه‌کو قوتابی گه‌شتی ده‌کرد، ئه‌مجاره وه‌کو زانایه‌ک، بۆیه له‌سالی ۷۷۸ ک گه‌شتی کرد بۆ میسر به‌هاوپییه‌تی موحه‌مه‌دی کوپی، له‌پاش سالی‌ک له‌میسر ده‌رچوو به‌لام له‌سالی ۷۹۸ ک جاریکی تر گه‌پایه‌وه میسر و چوه ئیسکه‌نده‌ریه و، ولاتی پۆم، کاتی‌ک گه‌شته شاری برۆسه پێزی زۆری لێنا له‌لایه‌ن

سولتانی عوسمانی "بایه زید" وه و، حهوت سالّ له وی مایه وه سه رقالی زانست و، وتنه وهی (قراءات) و، زانسته کانی قورئان و فهرمووده بوو تییدا.

قوتابییه کی زۆری هه بوو له وی، له پاش کۆچی دوابی سولتان بایه زید، (ابن الجزري) له سالّی ۸۰۵ ک پووی کرده (بلاد ماوراء النهر) و، له وی چوو بۆ شاری (کش) و دواتر چوو بۆ (سمرقند) و، تهیمورلنگ پیزی زۆری لی گرت، له سالّی ۸۰۷ ک به ره و خۆراسان به پیکهوت و، پۆشته (هراة) و (یزد) و دواتر له ئه سفه هان مایه وه، تا کو پهمه زانی سالّی ۸۰۸ ک و، ئینجا پۆشته شاری شیراز، سه رانی ده سه لات له شیراز وابه ستیان کرد که له وی بمیئته وه و، کردیشیان به دادوهری شیراز و ده وروبه ری، چوارده سالّ له وی مایه وه، قوتابخانه یه کی قورئانی له وی دروستکرد و، قوتابی زۆری له ده ور کۆبوویه وه.

له سالّی ۸۲۱ ک پووی کرده عیراق، له به سره نیشته جی بوو بۆ قورئان و وتنه وه و، فیرکردن، هه ربویه قوتابی زۆری له ده ور کۆبوویه وه و، له شیرازه وه (طاهر بن عزیز الأصبهانی) خۆی گه یانده لای (ابن الجزري) مامۆستای و خه تمه یه کی ته وای به (القراءات العشرة) له لا ته واکرد و، دهستی کر به خه تمه یه کی تر به لām ته وای نه کرد. له سالّی دواتر پووی کرده شاری مه دینه و، به لای گوندی عونه یزه دا تیپه پی به هاوپییه تی (معین الدین بن عبدالله قاضي کازرون) ی قوتابی خۆی، پاش دوورکه وتنه وه یان له و گونده عه ره به بیابان نشینه کان هیرشیان بۆ هینان، به لām خوای گه وره پزگاری کردن له ده ستیان و، هه لاتنه وه به دهستی به تاله وه به ره و عونه یزه، چونکه هه رچیان پیبوو به تالانی برا، له و ده قه رهش (ابن الجزري) هۆنراوه ی (الدرة المضیة فی القراءات الثلاث المتممة للعشرة) ی نووسی، که له کۆتاییه کهیدا ئاماژه ده کات بۆ پوودای ده ستریزئی کردنه سه ریاندا و، ده فهرمویت:

غریبة اوطان بنجد نظمته‌ها و عظم اشتغال البال وافر وکيف لا
صُدّدت عن البيت الحرام وزوري‌ا- مقام الشریف المصطفی اشرف الملا

۱ (الدرة): بریتیه له قیرائه تی نه بوجه عه ره و به عه قوب و خه له فی ده یه م به شیوه ی هۆنراوه دانهر نوصولی ئه م سی قیرائه تی تییدا کۆکردووه ته وه (أصول و فرش) ((م. دلیر گه رمیانی)).

وطوقني الأعراب بالليل غفلة فما تركوا شيئاً وكدت لأقتلا
فادرکني اللطف الخفي وردني عُنيزة حتى جاءني من تكفلا
بحملي و ايصالي لطيفة أمانا فيارب بلغني مرادي وسهلاً

له عون‌ه‌یزه (قاضی) ناوبراو خه‌تمه‌یه‌کی به خویندنه‌وهی ئه‌بوجه‌عفر له‌لای (ابن الجزري) خویند و له مه‌دینه ته‌واوی کرد و، له‌ویش پېشنوویی حه‌ره‌می مه‌دینه‌ش ده‌ستی کرد به خویندن له‌لای^۲.

کاتیک واده‌ی ه‌ج کردن نزیک بوویه‌وه بۆ ئه‌و مه‌به‌سته خوی سازدا و، پاشان له‌هردوو حه‌ره‌می مه‌که و مه‌دینه مایه‌وه بۆ وانه وتنه‌وه و، دانانی کتیب، دواتر ده‌رچوو به‌ره و عیراق و، له‌سالی ۷۲۶ ک جاریکی تر گه‌پایه‌وه بۆ ه‌ج، پاش ته‌واو بوونی ه‌ج پویشته به‌ره و قاهره و، له‌وی چاوی به ئه‌حمه‌دی کوپی که‌وت و، هه‌روه‌ها له‌گه‌ل سولتان ئه‌شره‌فدا کۆبوویه‌وه و پیزی زوری لی گرت^۳، ئه‌وکاته‌ش که‌چاوی به ئه‌حمه‌دی کوپی که‌وت بیست سالبوو یه‌کتريان نه‌بینیبوو، بۆیه نامه‌ی بۆنووسیبوو له‌ولاتی پۆمه‌وه ئاماده بیت و، ده‌پۆژ پیکه‌وه مانه‌وه. له‌سالی ه‌جی داهاتوودا پووی کرده مه‌که و، یه‌ک مانگ تییدا مایه‌وه ئینجا ده‌رچوو به‌ره و یه‌مه‌ن له‌پیکه‌ی ده‌ریاوه، به‌مه‌به‌ستی فی‌رکردن و قورئان وتنه‌وه و بازرگانی کردن، له‌وی خه‌لکه‌که پېش‌برک‌ییان ده‌کرد له‌سه‌ر نزیک بوونه‌وه و خویندن له‌لای، چونکه ئه‌وان پېشتر کتیبی (الحصن الحصین)ی (ابن الجزري) یان خویندبوویه‌وه، (ابن الجزري) له‌ناویاندا مایه‌وه تا‌کو واده‌ی ه‌ج له سالی داهاتوودا و، له‌گه‌ل ئه‌حمه‌دی کوپی به‌پیکه‌وتن به‌ره و میسر، چه‌ند مانگیک له‌وی مانه‌وه و، لی ده‌رچوون له (جمادی

۱ بپوانه: کۆتایی په‌راویزی (التسهيل لقراءات التنزيل).

۲ بپوانه: غاية النهاية / ۲/۲۵۱.

۳ بپوانه: البدر الطالع / ۲/۲۵۸.

الآخرة) ی سالی ۸۲۹ ک به‌ره‌و دیمه‌شق و له‌وی له‌یه‌کتر جیابوونه‌وه؛ کورده‌که‌ی به‌ره‌و ولاتی پۆم و خۆی به‌ره‌و شیراز، هر له‌وییش مایه‌وه له‌سه‌ر ئه‌و حاله له‌فێرکردن و وتنه‌وه‌ی قورئان تاكو له‌پۆژی هه‌ینی ۵ / ربیع الأول / ۸۳۳ ک کۆچی دوایی کرد، کاتیك خه‌لكی هه‌والی مردنیاان بیست، له‌هه‌موو لایه‌كه‌وه کۆبوونه‌وه و، به‌خه‌لك و کاربه‌ده‌ستانه‌وه پێشبرکێیان ده‌کرد بۆ هه‌لگرنتی ته‌رمه‌که‌ی و، هر له‌و قوتابخانه‌ی که دایمه‌زراندبوو له‌شیراز نیژرا.

نوسین و کتێبه‌کانی (ابن الجزري):

(ابن الجزري) په‌حمه‌تی خوای لیبت نووسینی زۆری هه‌یه له‌هه‌موو باب‌ه‌ته‌کانی زانست له‌ئیسلامدا به‌تایبه‌تی زانستی (القراءات) ژماره‌یان ده‌گاته زیاتر له (۸۰) کتیب، به‌لام ئێمه لیرده‌دا ته‌نها باسی چه‌ند کتیبکی به‌ناوبانگی ده‌که‌ین وه‌کو: -
تعبیر التیسیر فی القراءات العشر.

- تقریب النشر فی القراءات العشر.
- التمهید فی علم التجوید.
- الدرة المضیة فی قراءات الأئمة الثلاثة المرضیة.
- طيبة النشر فی القراءات العشر.
- غاية النهاية فی أسماء رجال القراءات.
- المقدمة الجزرية.
- منجد المقرئين و مرشد الطالبین.
- النشر فی القراءات العشر^۱.

۱ بۆ ئەم نووسینه‌م ده‌رباره‌ی ژياننامه‌ی (ابن الجزري) له‌کتیبی (شیخ القراء الإمام ابن الجزري) سوودم بینی.

پێناسه‌یه‌ك بۆ (المقدمة الجزرية)

پێشه‌کی (الجزرية) هۆنراوه‌یه‌كه له دانانی (ابن الجزري) له‌سه‌ر به‌حری (الرجن) بریتیه له سه‌دوچه‌وت كۆپله (دیڤ)، هه‌موو بابته سه‌ره‌كیه‌كانی زانستی ته‌جويدی له‌خۆگرتووه، رێكخستنیشی بۆ بابته‌كان له‌سه‌ر بنه‌مايه‌کی (منطق)ی پوون دامه‌زراندووه، سه‌ره‌تا به‌پێشه‌كیه‌كانی ته‌جويد ده‌ستپێده‌كات و، ئینجا باسی مه‌خره‌ج و سیفه‌تی پێته‌كان ده‌كات و، دواتر هه‌ندی حوكمی تایبه‌ت باس

ده‌كات به‌و پێشه‌کیانه‌وه، وه‌كو یاساكانی راوه‌ستان و، شیوازی نووسینی قورئان و، راوه‌ستان له‌سه‌ر كۆتایی وشه‌كان.

وادیاره (ابن الجزري) ناوونیشانی لاوه‌کی له‌نیوان دیڤه‌كانی هۆنراوه‌كه‌یدا دانه‌ناوه، وه‌كو ده‌رده‌كه‌وێت له‌كۆنترین ده‌ستنووسه‌كانی ئهم كتیبه، به‌لام هه‌ندی له‌وانه‌ی له‌به‌ریان گرتووه‌ته‌وه یان بلاویان كردووه‌توو كتیبه‌كه‌یان به‌پێی بابته‌كانی دابه‌شكردوووه و، ناوونیشانی ناوخۆییان بۆ دیاریكردوووه، وه‌كو ئاسانکاری بۆ خۆینه‌رو فێرخوان.

پێشه‌کی (الجزرية) په‌یوه‌ندی هه‌یه به‌ كتیبه‌كانی تری (ابن الجزري) یه‌وه كه له‌وێش باسی بابته‌كانی زانستی ته‌جويدی كردوووه، وه‌كو (التمهید) و (النشر) و، هۆنراوه‌ی (طیبة النشر) كه له‌گه‌ڵ پێشه‌کی (الجزري) دا له ٣٠ كۆپله‌دا هاوبه‌شن، ئه‌وه‌شم به‌لاوه په‌سه‌نده^١ كه (المقدمة) زووتر نووسراوه له‌پیش كتیبی (الطیبة)، هه‌روه‌ها به‌شیوه‌یه‌کی ناراسته‌وخۆش په‌یوه‌ندی هه‌یه له‌گه‌ڵ كتیبی (التمهید)، هه‌ربۆیه ئه‌و كتیبانه به‌لیكدانه‌وه و رافه‌كردنیکی چاك دیته ئه‌ژمار بۆ ئهم هۆنراوه‌ی

که له بهر دهستمانيه، ږافه کارانی ته م پېښه کيښ به م په يوه ندي هان زانيوه و، سووډيان له وکتیپانه زور وه رگرتوه.

پېښه کی (الجزرية) گرنگی زوری پېدراوه له لایه ن پسروران و بایه خداران به زانستی ته جویده وه، له پړوی له بهر کړدن و له بهر گرتنه وه و، ږافه کړدن، ته مه ش له بهر چه ند هوپه ک، له وانه: کورتی و پوخته یی ته و هو نراو هیه، هه روه ها ئاسانی وشه کانی و گشتگیږی باب ته کانی بؤ هه موو باسه کانی ته جوید، له سه رووی هه موو ته و هوکارانه شه وه، به ناوېانگی نوو سه ره که ی له سه رده می خویدا و، سه رده مه کانی تریش، تاوه کو ته م پوژگاره ی خو مان، به لگه ش له سه ر بایه خ پیدانی ته م پېښه کی یه زوری لېكدانه وه کانی ته ی له لایه ن زانایان و ږافه کارانه وه، که ده گنه زیاتر له په نجا لېكدانه وه ی دریژ و کورت، وه کو:

۱. الحواشي المفهمة في شرح المقدمة، لأبي بكر أحمد (ت ۸۳۵ هـ).

۲. الطرازات المعلمة في شرح المقدمة الجزرية، لعبد الدائم الحديدي الأزهری، قوتابی (ابن الجزرية) چاپ کراوه.

۳. اللالی السنیه فی شرح المقدمة الجزرية، لأحمد بن محمد القسطلاني (ت ۹۲۳ هـ).

۴. الدقائق المحكمة شرح المقدمة، لזکریا الأنصاري (ت ۹۲۶ هـ).

۵. المنح الفكرية في شرح المقدمة الجزرية، لملا علي القاري (ت ۱۰۱۴ هـ).

لېكدانه وهی زوری تریشی هه یه جگه له مانه — چاپکراون، هه ندي کيښ هیشتا ده ستنووسن و چاپ نه کراون^۱.

دهقى هونراوهكه

بيتشهكى

١	يَقُولُ رَاجِي عَفْوِ رَبِّ سَامِعِ	(مُحَمَّدُ بْنُ الْجَزَرِيِّ الشَّافِعِي)
٢	(الْحَمْدُ لِلَّهِ) وَصَلَّى اللَّهُ	عَلَى نَبِيِّهِ وَمُصْطَفَاهُ
٣	(مُحَمَّدٍ) وَآلِهِ وَصَحْبِهِ	وَمُقَرَّرِي الْقُرْآنِ مَعَ مُحِبِّهِ
٤	(وَيَبْعُدُ) إِنَّ هَذِهِ مُقَدِّمَةٌ	فِيمَا عَلَى قَارِنِهِ أَنْ يَعْلَمَهُ
٥	إِذْ وَاجِبٌ عَلَيْهِمْ مُحْتَمٌ	قَبْلَ الشُّرُوعِ أَوْلاً أَنْ يَعْلَمُوا
٦	مَخَارِجَ الْحُرُوفِ وَالصِّفَاتِ	لِيَلْفِظُوا بِإَفْصَحِ اللَّغَاتِ
٧	مُحَرَّرِي الْجَوِيدِ وَالْمَوَاقِفِ	وَمَا الَّذِي رُسِمَ فِي الْمَصَاحِفِ
٨	مِنْ كُلِّ مَقْطُوعٍ وَمَوْصُولٍ بِهَا	وَبَاءِ أُنْسَى لَمْ تَكُنْ تُكْتَبُ بِهَا

بابه تى مه خرده جى بيته كان

٩	مَخَارِجُ الْحُرُوفِ سَبْعَةٌ عَشْرُ	عَلَى الَّذِي يَخْتَارُهُ مَنْ اخْتَبَرُ
١٠	فَالْفُ الْجَوْفُ وَأَخْأَمَا وَهِي	حُرُوفٌ مَدَّ لَهَا شَهِي
١١	تَهُ لَأَقْصَى الْحَلْقِ هَمْزُهَا	ثُمَّ لَوْسُطُهُ فَعَيْنٌ حَاءُ
١٢	أَدْمَاءُ غَيْنٌ خَاوَمَا وَالْقَافُ	أَقْصَى اللِّسَانِ فَوْقَ تَهُ الْكَافُ
١٣	أَسْفَلُ وَالْوُسْطُ فَجِيمُ الشَّيْنِ يَ	وَالضَّادُ مِنْ خَافَتِهِ إِذْ وَلِيَا
١٤	لَا ضَرَأَسَ مِنْ أَيْسَرَ أَوْ يُمْنَاهَا	وَاللَّامُ أَدْمَاءُ لِمَنْهَاهَا
١٥	وَالثَّوْنُ مِنْ طَرْفِهِ نَحْتُ اجْعَلُوا	وَالرَّاءُ يُدَانِيهِ لَظْهَرُ أَذْخَلُوا
١٦	وَالطَّاءُ وَالذَّالُ وَكَأَمْنُهُ وَمَنْ	عَلِيَا الْمُنْيَا وَصَفِيرُ مُسْكِنُ

۱۷	مِنْهُ وَمِنْ فَوْقِ السَّمَاءِ السُّفْلَى	وَالظَّاءُ وَالذَّالُ وَتَا لِلْعَلْيَا
۱۸	مِنْ طَرَفَيْهِمَا وَمِنْ بَطْنِ الشَّفَةِ	فَالْفَا مَعَ اطْرَافِ السَّمَاءِ الْمَشْرِفَةِ
۱۹	لِلشَّقِيقَيْنِ الْوَاوُ بَاءٌ مِيمٌ	وَعَنَّةٌ مَخْرَجُهَا الْحَيْشُومُ

بابه تی سیفه ته‌کان

۲۰	صَفَاتُهَا جَهْرٌ وَرَخْوٌ مُسْفَلٌ	مُنْفَحٌ مُصَمَّةٌ وَالصَّدَّ قُلٌّ
۲۱	مَهْمُوسُهَا (فَحْمَةٌ شَخْصٌ سَكَتْ)	شَدِيدُهَا لَفْظٌ (أَجْدُ قَطٍ بَكَتْ)
۲۲	وَبَيْنَ رَخْوٍ وَالشَّدِيدِ (لَنْ عَمَرُ)	وَسَبْعُ غُلُوٍّ (خَصَّ صَغُطٍ قِطٌّ) حَصْرٌ
۲۳	وَصَادٌ ضَادٌّ طَاءٌ ظَاءٌ مُطَبِّقَةٌ	وَ (فَرٌّ مِنْ لَبٍّ) الْحُرُوفُ الْمُذَلَّقَةُ
۲۴	صَفِيرُهَا صَادٌ وَزَائِي سِيْنٌ	قَلَقَلَةٌ (قُطْبٌ جَدٌّ) وَاللِّينُ
۲۵	وَآوٌ وَبَاءٌ سَكَنًا وَأَنْفَحَا	قَبْلَهُمَا وَالْإِسْجَرَانِ صُحْحَا
۲۶	فِي اللَّامِ وَالرَّاءِ وَتَكْوِينُ جَعْلٌ	وَاللَّغَشِي الشَّيْنُ ضَاوًا اسْطِطْلُ

بابه تی ته‌جوید

۲۷	وَالْأَخْذُ بِالتَّجْوِيدِ حَتَّى لَا زِمَ	مَنْ لَمْ يُجَوِّدِ الْقُرْآنَ آثَمَ
۲۸	لَأَنَّهُ بِهِ الْإِلَهُ أُنْزِلَ	وَهَكَذَا مِنْهُ إِلَيْنَا وَصَلَا
۲۹	وَهُوَ أَيْضًا حِكْمَةُ التَّلَاوَةِ	وَزِينَةُ الْأَدَاءِ وَالْقِرَاءَةِ
۳۰	وَهُوَ إِعْطَاءُ الْحُرُوفِ حَقَّهَا	مِنْ صِفَةِ لَهَا وَمُسَحَقَتِهَا
۳۱	وَرَدُّ كُلِّ وَاحِدٍ لِأَصْلِهِ	وَاللَّفْظُ فِي تَطْيِيرِهِ كَمَثَلِهِ
۳۲	مُكْنَلًا مِنْ غَيْرِ مَا تُكَلِّفُ	بِاللُّطْفِ فِي التُّطْقِ بِلَا تَعْسُفِ
۳۳	وَلَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ تَرْكِهِ	إِلَّا رِيَاضَةٌ أُشْرِي بِفِكَهِ

بابه تی گه وره کردن و بجووک کردنه وه

۳۴	فَرَّقَمَنْ مُسْتَفِلاً مِنْ أَحْرَفٍ	وَحَاذِرَنْ مُفْخِمْ لَفْظِ الْإِلْفِ
۳۵	كَهْمَزِ الْحَمْدِ أَعُوذُ إِهْدِنَا	اللَّهُ ثُمَّ لَمْ لِلَّهِ لَنَا
۳۶	وَلْيَلْطَفْ وَعَلَى اللَّهِ وَلَا الضُّ	وَالْمِيمِ مِنْ مَحْصَصَةٍ وَمِنْ مَرَضٍ
۳۷	وَبَاءِ بَرَقٍ بَاطِلٍ بِهِمْ يَذِي	وَأَحْرِصْ عَلَى الشَّدَّةِ وَالْجَهْرِ الَّذِي
۳۸	فِيهَا وَفِي نَجِيمِ كَخَبِ الصَّبْرِ	وَرَبْوَةِ اجْمَعْتُ وَحِجِّ الْمَجْرِ
۳۹	وَيَمِينُ مُقْلَقًا إِنْ سَكَمَا	وَأَنْ يَكُنْ فِي الْوَقْفِ كَنْ أَثِمَا
۴۰	وَحَاءَ حَصْصَ أَحْطَتُ الْحَقُّ	وَسِيمِمْ مُسْتَقِيمٍ يَسْطُو يَسْقُو

بابه تی رانه کان

۴۱	وَرَقَّ نَرَاءُ إِذَا كَسَرَتْ	كَذَاكَ بَعْدَ الْكُسْرِ حَيْثُ سَكَنْتَ
۴۲	إِنْ لَمْ تَكُنْ مِنْ قَبْلِ حَرْفٍ اسْتِعْلًا	أَوْ كَانَتْ الْكُسْرُ لَيْسَتْ أَصْلًا
۴۳	وَالْخَلْفُ فِي فَرْقٍ لِكُسْرِ يُوجَدُ	وَأَخْفِ تَكَرُّرًا إِذَا شُدُّدُ

بابه تی لامه کان

۴۴	وَفَحِمِ اللَّامِ مِنْ اسْمِ اللَّهِ	عَنْ فَحٍ أَوْ ضَمِّ كَعْبِدُ اللَّهِ
۴۵	وَحَرْفِ اسْتِعْلَاءٍ فَحِمٌ وَأَخْصَصَا	لَا طَبَاقَ أَقْوَى نَحْوَ قَالَ وَالْعَصَا
۴۶	وَيَمِينِ الْإِصْبَقِ مَنْ أَحْضَتُ مَعُ	بَسَطَتْ وَالْخَلْفُ يَخْلُقُكَ وَقَعُ
۴۷	وَأَحْرِصْ عَلَى السُّكُونِ فِي جَعَلْنَا	أَنْعَمْتَ وَالْمَعْصُوبِ مَعُ صَلَّلْنَا
۴۸	وَخَلَصِ الْبَفَاحَ مَخْذُورًا عَسَى	خَوْفُ اشْتِبَاهِهِ يَمْخُطُورًا عَصَى
۴۹	وَرَاعِ شِدَّةَ يَكَاظٍ وَرَا	كَشِيرِكُكُمْ وَتَوَفَّى فَنَنَا

۵۰ وَأَوَّلَىٰ مِثْلٍ وَجُنُسٍ إِنْ سَكُنَ أَذْغَمَ كَفَلَ رَبٌّ وَبَلَّ لَا وَأَبْنُ

۵۱ فِي يَوْمٍ مَعَ قَالُوا وَهُمْ وَقَلَ مَعَهُ سَبَّحَهُ لَا تُزِغْ قُلُوبَ فَلْتَقُمْ

بابه تی (ض) و (ظ)

۵۲ وَالضَّادُ يَسْتَطَالُ وَمُخْرِجٌ مَيِّزٌ مِنَ الظَّاءِ وَكُلُّهَا تَحِي

۵۳ فِي الظَّنِّ ظَلَّ الظَّهْرِ عَظَمَ الْحَفْظِ أَقِظْ وَأَنْظُرْ عَظَمَ ظَهْرِ اللَّفْظِ

۵۴ ظَاهِرٌ لَظَى شَوَاطِظُ ظَلَمَ ظَلَمًا أَغْلَظَ ظَلَامٌ ظَفِرٌ اسْتَظَرَّ ظَمًا

۵۵ أَظْفَرَ ظَنًّا كَيْفَ جَاءَ وَعَظُ سَوَىٰ عَصِيْبٌ ظَلَّ النَّحْلُ زُخْرُفٌ سَوَىٰ

۵۶ وَظَلَّتْ ظِلَّاسٌ وَبَرُومٌ ظَلُّوا كَالْحَجَرِ ظَلَّتْ شَعْرًا تَظَلُّ

۵۷ يَظْلَلْنَ مَحْظُورًا مَعَ الْمُحْتَظَرِ وَكُنْتُ فَظًا وَجَمِيعُ النَّظَرِ

۵۸ إِلَّا يُوَيْلُ هَلْ وَأَوَّلَىٰ نَاصِرَةٍ وَالْقَبِيْظُ لَا الرِّغْدُ وَهُوَ قَاصِرَةٌ

۵۹ وَالْحَظُّ لَا الْحَضُّ عَلَى الطَّلَامِ وَفِي ضَبْنِ الْخِلَافِ سَامِي

بابه تی وریاکردنه‌وه

۶۰ وَأَنْ تَلَاقِيَا الْبَيَانَ لَا زُمْ أَنْقَضَ ظَهْرَكَ يَعْضُ الظَّالِمُ

۶۱ وَاضْطَرَّ مَعَ وَعَظَتْ مَعَ أَنْقَضَتْ وَصَفَ مَا جِبَاهُهُمْ عَلَيْهِمْ

بابه تی (م) و (ن) ی شه‌ده‌دار و زه‌نده‌دار

۶۲ وَأَظْهَرَ الثَّنَةَ مِنْ ثَوْنٍ وَمِنْ مَيْمٍ إِذَا مَا شُدَّ وَأَخْفَيْنِ

۶۳ الْمَيْمِ إِنْ سَكُنَ يُمْنَةً لَدَىٰ بَاءٍ عَلَى الْمُخْتَارِ مِنْ أَهْلِ الْأَدَا

۶۴ وَأَظْهَرَهَا عِنْدَ بَاقِي الْأَحْرَفِ وَآخِذٌ لَدَىٰ وَآوٍ وَفَا أَنْ تَحْفِي

بابه تی بنه‌ماکانی ته‌نوین و نونی زه‌نده‌دار

۶۵ وَحُكْمُ ثَنَوَيْنِ وَثَوْنٌ يُلْفَىٰ إِظْهَارًا أَدْعَامٌ وَقَلْبٌ أَخْفَا

- ۶۶ فعند حرف الخلق أظهر وأدغم في اللام ونرا لا بغنة نرم
- ۶۷ وأدغمن بغنة في يومن بالأكلمة كدثب عنوتوا
- ۶۸ والقلب عند الباء بغنة كذا لاخفا لدى باقي الحروف أخذنا

بابه تی (مد) و (قصر)

- ۶۹ والمد لازم وأوجب أتى وجائز وهو وقصر تبنا
- ۷۰ فلأزم إن جاء بعد حرف مد ساكن خالين وبالطول بعد
- ۷۱ وأوجب إن جاء قبل همزة موصلا إن جمعا بكلمة
- ۷۲ وجائز إذا أتى منفصلا أو عرض السكون وقف مسجلا

بابه تی زانینی راههستان

- ۷۳ وبعد تجويدك بالحروف لايسد من معرفة الوقوف
- ۷۴ والابتداء وهي تقسم إذن ثلاثة تام وكاف وحسن
- ۷۵ وهي لما تم فإن لم يوجد تعلق أو كان معني فابتدي
- ۷۶ فالتام فالكافي والفظ فامنعن إلا رؤوس الآي جواز فالحسن
- ۷۷ وغير ما تم فمصح وآه الوقف مضطرا ويبدأ قبله
- ۷۸ وليس في القرآن من وقف وجب ولا حرام غير ما له سبب

بابه تی پچراو و بیگهیهنرا و (ت)

- ۷۹ وأعرف إمطوع وموصول وكما في مصحف الإمام فيما قد أتى
- ۸۰ فأقطع بعشر كلمات أن لا مع ملجأ ولا إله إلا
- ۸۱ وتعبدوا ياسيين ثاني هود لا يشركن شرك يدخلن تعلوا على

- ٨٢ أَنْ لَا يَقُولُوا لَا أَقُولُ إِنَّ مَا بِالرَّغْدِ وَالْمَفْصُوحِ صِلَ وَعَنْ مَا
- ٨٣ تَهُوَ أَقْطَعُوا مِنْ مَا يَرُومُ وَالنَّسَا خُلِفَ الْمُنَافِقِينَ أَمْ مَنْ أَسَّسَا
- ٨٤ فَصَلَّتِ النَّسَا وَذَبِحَ حَيْثُ مَا وَأَنْ لَمْ الْمَفْصُوحِ كَسْرُ إِنَّ مَا
- ٨٥ لَانْعَامِ وَالْمَفْصُوحِ يَذْعُونَ مَعَا وَخُلِفَ الْأَنْفَالِ وَتَحُلَّ وَقَعَا
- ٨٦ وَكُلُّ مَا سَأَلْتُمُوهُ وَاخْتَلِفَ رُدُّوا كَذَا قُلْ تَسْمَا وَالْوَصْلُ صِفَ
- ٨٧ خَلَقْتُمُونِي وَاشْتَرَوْا فِي مَا أَقْطَعَا أَوْحِي أَفْضَمُ اشْتَهَتْ يَلُّوا مَعَا
- ٨٨ ثَانِي فَعَلَنْ وَقَعَتْ رُومٌ كَلَا تُنْزِلُ شُعْرَاءَ وَغَيْرَ ذِي صِلَا
- ٨٩ فَأَيْنَا كَالْتَحُلِّ صِلَ وَمُخْتَلِفَ فِي الشُّعْرَا الْأَخْرَابِ وَالنَّسَا وَصِفَ
- ٩٠ وَصِلَ فَإِلَمْ هُوَذَا أَلَمْ تَجْعَلَا تَجْمَعُ كَيْلَا حُزْنُوا تَأْسُوا عَلَى
- ٩١ حَجَّ عَلَيْكَ حَرْجٌ وَقَطَعْتُمْ عَنْ مَنْ يَشَاءُ مَنْ تَوَلَّى يَوْمَ هُمْ
- ٩٢ وَمَالٍ هَذَا وَالَّذِينَ هَؤُلَاءِ تَحِينَ فِي الْإِمَامِ صِلَ وَوَقَعَا
- ٩٣ وَوَرْتُوهُمْ وَكَالُوهُمْ صِلَ كَذَا مِنْ آلِ وَهَذَا لَا تَفْصِلُ

بابه تی تائه كان

- ٩٤ وَرَحِمَتْ الزُّخْرَفُ بِالنَّاسِ زَبْرَهُ لَاغْرَافِ رُومِ هُوَذَا كَافِ الْبَقَرَةِ
- ٩٥ يَنْفَعَهَا ثَلَاثُ تَحُلِّ لِإِبْرَاهِيمَ مَعَا أَخْبِرَاتِ عَقُودُ الثَّانِ هُمْ
- ٩٦ لَقَمَانُ ثُمَّ فَاطِرٌ كَالطُّورِ عِمْرَانُ لَقِنَتْ بِهَا وَالنُّورِ
- ٩٧ وَامْرَأَتُ يُوسُفَ عِمْرَانُ الْقَصَصِ تُخْرِيمُ مَعْصِيَتِ بَقْدُ سَمِعَ يُحْصِ
- ٩٨ شَجَرَتِ الدُّخَانِ سُنَّتْ فَاطِرِ كَلَا وَالْأَنْفَالِ وَحَرْفُ غَاْفِرِ
- ٩٩ قُرْتُ عَيْنٍ جَنَّتْ فِي وَقَعَتْ فَطَرْتُ بَقِيَّتْ وَأَبْنَتْ وَكَلَمَتْ

۱۰۰ اوسط الاعراف وكل ما اخلف جنفا وفردا فيه بالاء عرف

بابہ تی ہمزه ی بیگہ یان دن

۱۰۱ وأبدأ بهمز الوصل من فعل يضم إن كان ثالث من الفعل يضم

۱۰۲ وأكبره حال الكسر والفتح وفي لاسماء غير اللام كثرها وفي

۱۰۳ ابن مع ابنة امرئ وأثنين وامرأة وأسم مع اثنين

۱۰۴ وحاذر الوقف بكل الحركة إلا إذا رمت قبض حركه

۱۰۵ إلا يفتح أو ينصب وأشم إشارة بالضم في رفع وضم

کوتایی

۱۰۶ وقد تقضى تطمي المقدمة متي لقارئ القرآن تقدمه

۱۰۷ أبنائها قاف وزاي في العدد من يحسن التجويد يظفر بالرشد

۱۰۸ (والحمد لله) لها خسام ثم الصلاة بعد والسلام

۱۰۹ على النبي المصطفى وآله وصحبه وتابعي منواله

یه کێك له و شتانه‌ی دانه‌رانی کتێب له زانسته ئیسلامیه‌کاندا پێوه‌ی هۆگر بوون، ده‌ستپێکردنی کتێبه‌کانیان بوو به هینانی ناوی خوای گه‌وره و، سوپاس کردنی و سه‌لاواتدان له‌سه‌ر پیغه‌مبه‌ر (ﷺ).

(الخطیب البغدادي) که له‌سالی ۴۶۳ ک له دنیا ده‌رچوو، ده‌فه‌رمویت: (پێویسته ده‌ست پێکردن له هه‌موو کتێبیکی زانستدا به "بسم الله الرحمن الرحيم" بیت)^۱.

له راستیشدا شیوازیکی نه‌گۆڕ نه‌ بو و تازی ده‌ستپێکردنی دانانی کتێب. پێشه‌وا (النووي) که له‌سالی ۶۷۶ ک له دنیا ده‌رچوو ده‌فه‌رمویت: سه‌لاواتدان له‌سه‌ر پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌پاش وتنی (الحمد لله) ئه‌وه‌ پێشه‌ی زانایانه‌ په‌حمه‌تی خوایان لیبیت... زانایانیش به (مکروه) یان زانیوه که‌سیک ته‌نها وشه‌ی (الصلاة) به‌بی (السلام) به‌کار به‌ینی له سه‌لاواتدا.^۲

(ابن حجر العسقلاني) که له‌سالی ۸۵۲ ک له دنیا ده‌رچوو، ده‌فه‌رمویت: (وتاری ده‌ستپێکردنی نووسینی کتێب کورت هه‌له‌هاتوو له‌سه‌ر شیوازیکی نه‌توانی‌ت لی‌ی لابدری‌ت، به‌لکو ته‌نها مه‌به‌ست له‌وه‌یه شیوازی ده‌ستپێکردنه‌که ئامانج بپیکیت)^۳. وته‌ی دانه‌ریش له‌سه‌ره‌تای ئه‌م هۆنرایه‌وه: (بسم الله الرحمن الرحيم) واته: ده‌ست پێده‌که‌م و، هۆنراوه‌که‌م پێک ده‌خه‌م و، کتێب داده‌نیم به‌ په‌نابردن به‌ناوی خوای گه‌وره.^۴

^۱ بپوانه: الجامع لأخلاق الراوي ۱/۱۹۳، به‌وه‌رگرتن له الشرح الوجيز على المقدمة الجزرية / د. غانم قدوري الحمد / ۲۵.

^۲ بپوانه: صحيح مسلم بشرح النووي ۱/۴۳-۴۴، به‌وه‌رگرتن له الشرح الوجيز / ۲۵.

^۳ بپوانه: فتح الباري ۱/۸، به‌وه‌رگرتن له الشرح الوجيز / ۲۵.

^۴ بپوانه: القسطلاني: اللالی السنیه / ۱۴، به‌وه‌رگرتن له الشرح الوجيز / ۲۵.

۱. يَقُولُ رَاجِي عَفْوِ رَبِّ سَامِعٍ (مُحَمَّدُ بْنُ الْجَزَرِيِّ الشَّافِعِي)

لیکدانه‌وه‌ی وشه‌کان:

(يَقُولُ) واته: ده‌لَئیت، دانه‌ر وشه‌ی (يَقُولُ)ی به‌شیوازی پانه‌بردوو (مضارع) به‌کاره‌یتاوه، پابردوو و پانه‌بردووش وه‌کو به‌کن لی‌رده‌دا بی‌جیاوازی.

(رَاجِي) واته: تکاکار، تکاکردن بۆ شتیک که شیواوی جیبه‌جیکردن بیت.

(عَفْوِ) واته: لی‌بوردن و لی‌نه‌گرتن.

(رَبِّ) وشه‌یه‌کی هاوبه‌شه‌وه‌کو خالد الأزهری ده‌لَئیت: به‌سه‌رگه‌وره و خاوه‌ن و چاکساز و په‌روه‌رشیار ده‌وتریت، به‌لام نه‌گه‌ر نه‌م وشه‌یه به‌په‌های بی‌ت نه‌وا خوا‌ی گه‌وره ده‌گریته‌وه و به‌که‌سی تر ناوتریت (رَبِّ)، مه‌گه‌ر به‌تایبه‌ت کردن وه‌کو: (رب الدار) واته: خاوه‌ن مال و وشه‌ی له‌و شی‌وه.

(سَامِعٍ) واته: بی‌سه‌ر، به‌لام (سمیع) گونجاوتر بوو، چونکه زیاتر به‌کاره‌اتوو له ده‌قه شه‌ریعه‌کاندا^۱.

(مُحَمَّدُ) ناوی دانه‌ری پی‌شه‌کیه‌که‌یه په‌حمه‌تی خوا‌ی لی‌بیت.

(الْجَزَرِيِّ) مه‌به‌ست له دورگه‌ی ئی‌بینو عومه‌ره له ولاتی رۆژمه‌لات.

۱. ناو و سیفه‌ته‌کانی خوا‌ی گه‌وره ته‌وقیفیه و هه‌موو ناوه‌کانی به‌صیغه‌ی موباله‌غه هاتوو، جا سه‌میع له‌سه‌ر وه‌زنی (فعلیل)ه و موباله‌غیه، به‌لام سامیع ته‌نها (إسم فاعل)ه و هیهج موباله‌غیه‌کی تیدا نیه به‌لام بۆ پاراستنی وه‌زنی هۆنراوه‌که به‌کاری هیتاوه ((م. دلیر گه‌رمیانی))

واتای گشتی:

موحه‌مهدی کوپی جه‌زه‌ری شافییی، که تکاکاره به‌ر لی‌بور‌دنی په‌روه‌ردگاری بیسه‌ری بکه‌ویت ده‌لئیت:

۲. (الْحَمْدُ لِلَّهِ وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى نَبِيِّهِ وَمُصْطَفَاهُ

(الْحَمْدُ) واته: ستایش کردن به زمان به‌مه‌به‌ستی مه‌زن پاگرتن، ئیتر ئایا له به‌ران‌به‌ر نیعمه‌تیک بیت یان نا، به‌لام وشه‌ی (الشکر) سوپاس و مه‌زن پاگرتنه بو په‌روه‌ردگار به‌ران‌به‌ر به نیعمه‌تیک که به‌خشیویه‌تی، ده‌سپیکردنی دانه‌ریش به‌م وشه‌یه مانای شوین که‌وتنییتی بو قورئانی پی‌رۆزو فه‌رموده‌ی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ).

(وَصَلَّى اللَّهُ) وشه‌ی (الصلاة) له‌لایه‌ن خوی گه‌وره‌وه به‌زه‌یییه و، له‌لایه‌ن

فریشته‌کانه‌وه داوای لی‌خۆش‌بوونه و، له‌لایه‌ن ئاده‌میزاده‌وه نزاو پارانه‌وه‌یه ۲.

(عَلَى نَبِيِّهِ) وشه‌ی (النبي) ئه‌گه‌ر به‌هه‌مزوه بیت له (النبا) وه هاتوه

واته: هه‌وال، چونکه پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌لای په‌روه‌ردگاری هه‌وال ده‌هینیت، ئه‌گه‌ر به‌بی "هه‌مزه‌ش" بیت له (النبوة) وه هاتوه، واته: به‌رزایی، پیغه‌مبه‌ری خواش (ﷺ) خاوه‌نی پله‌وپایه‌ی به‌رزه له‌لای په‌روه‌ردگاری.

(مُصْطَفَاهُ) واته: هه‌لبێژێردراوی خوی گه‌وره، وه‌کو له‌سه‌حیحی پی‌شه‌وا

موسلیم دا هاتوه که پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمویه‌تی "إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَى كِنَانَةَ مَنْ وَلَدَ

۱ قال البخاري: قال أبو العالية: صلاة الله: ثنائاه عليه عند الملائكة. مه‌به‌ست له‌م سه‌لاواته ئه‌وه‌یه خوی گه‌وره به‌نده‌کانی ئاکه‌دار ده‌کاته‌وه سه‌باره‌ت به‌پله‌وپایه‌ی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) به‌وه‌ی ستایشی ده‌کات و له‌لای مه‌لائیکه‌ نزیکه‌کانی باسی ده‌کات. ((م. دلیر گه‌رمیانی))

إسماعیل، واصطفی قریشاً من کنانة، واصطفی من قریش بني هاشم، واصطفانی من بني هاشم، فأنا خيار من خيار من خيار.^۱

واته: "خوای گه وره هۆزی کینانه ی له نه وهی ئیسماعیل هه لېژاردوه و، هۆزی قوره دیشی له کینانه هه لېژاردوه و، نه وهی هاشیمی له قوره دیش هه لېژاردوه و، منیشی له نه وهی هاشیم هه لېژاردوه، بۆیه من چاکی نیو چاکانی نیو چاکانم"

واتای گشتی:

سوپاس بۆ خوا و سۆز و، به زه دیشی له سه ر پیغه مبه ر و هه لېژارده که ی بیّت (۳۶).

۳. (مُحَمَّدٌ) وَآلِهِ وَصَحْبِهِ وَمُقَرَّرِ الْقُرْآنِ مَعَ مُحِبِّهِ

(مُحَمَّدٌ) (ﷺ)، ناوی پیغه مبه ره (ﷺ)، له کتێبه کانی سیره دا هاتوه که به عه بدولموتته لیبی باپیری پیغه مبه ر (ﷺ) و ترا کاتی که له پۆژی هه وته مدا ناوی کوپه زاکه ی نا موحه ممه د، وتیان بۆچی ناوت ناوه موحه ممه د ؟ له کاتێکدا له بابو باپیران و خزمه کانتدا ئه و ناوه نه تراوه !، وتی ئومید ده که م له ئاسمان و زه میندا ستایش بکریّت، خوای گه وره ش ئومید ده که ی به دی هی نا.

(وَآلِهِ)^۲ ئیمامی شافعی فه رمویه تی: خزمه ئیمانداره کانی ده گرێته وه له به نی هاشم و به نی عه بدولموتته لیب.

۱ اخرجه مسلم، کتاب الفضائل، باب فضل نسب النبي (ﷺ)، برقم (۲۲۷۶) و الترمذي و غيره من حديث واثلة بن الاسقع (ﷺ).

۲ آل: ئه گه ر کۆ بکریته وه له گه ل (أتباع) واته: (آله و أتباعه) ئه و (آل) واته: خزمه ئیمانداره کانی، ئه گه ریش به ته نها بیّت واته شوین که وتوانی له پیش هه موانی شه وه خزمه ئیمانداره کانی ده گرێته وه. ((م. دلیر گه رمیانی)).

(وَصَحْبِهِ) کۆیه بۆ وشه‌ی (صحابی) واته: هاوه‌لی پیغه‌مبه‌ر (۳۳)، وشه‌ی (صحابی) هه‌موو که‌سیک ده‌گریته‌وه که به موسولمانی کۆبوپیته‌وه له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ر (۳۴)، ئە‌گەر بۆ ساتیکی که‌میش بووبی‌ت و مردبی‌تیش له‌سه‌ر ئیمان. (وَمُقَرَّرٌ لِّمَنْ) ئە‌و که‌سه‌یه که کرده‌وه‌ی پیده‌کات، یان مامۆستایه. (مَعَ مَحَبَّتِهِ) ئە‌و که‌سه‌ی که قورئانی خۆش ده‌وی‌ت، قوتابیش ده‌گریته‌وه. واتای گشتی:

دروودو سلاوی خوای گه‌وره‌ برژیته‌ سه‌ر خاووخیزان و خرمان و یارو یاوه‌رانی پیغه‌مبه‌ر (۳۵)، هه‌روه‌ها له‌سه‌ر ئە‌و که‌سه‌ش که کرده‌وه به قورئان ده‌کات، ئە‌و که‌سه‌ش که قورئانی خۆش ده‌وی‌ت.

۴. اَوْبَعْدَ اِنْ هَذِهِ مُقَدِّمٌ فَيَمَّا عَلَي قَرْنِهِ اَنْ يَغْنَمَهُ

(وَبَعْدُ) واته: له‌پاش باسکردنی سوپاس و ستایش بۆ خوای گه‌وره‌و سه‌لاوات ناردن بۆ پیغه‌مبه‌ری نازدار (۳۶)، ئە‌م وشه‌یه عه‌ره‌ب به‌کاریان هیئاوه، کاتی‌ک ویستویانه له‌ باسی‌که‌وه بچن بۆ باسی‌کی تر.

(اِنْ هَذِهِ) ئاماژه‌یه بۆ شتی‌کی هه‌ست پیکراو که ئە‌م هۆنراوه‌یه، که ئی‌مه‌ لی‌ره‌دا خه‌ریکی لی‌کدانه‌وه‌یین.

(مُقَدِّمَةٌ) واته: پیشه‌کی، وه‌کو ئە‌و ده‌سته‌ی پیشی سوپا ری ده‌که‌ن پێیان ده‌وتری‌ت (مقدمة الجیش)، هه‌ر له‌م واتایه‌شه‌وه خوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رموی‌ت: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْدُمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ {الحجرات ۱}.

(فیمَا عَلٰی قَارِنَهٗ اَنْ یَّعْمَهٗ) واته: پوون کردنه‌وهی ئه‌و شتانه‌یه که پێویستن له‌سه‌ر خوینه‌ری قورئان بیانزانیت.

واتای گشتی:

له‌پاش سوپاس و ستایشی خوای دلۆڤان و، سه‌لاوات ناردن بۆ پێغه‌مبه‌ر (ﷺ)،
ئهم هۆنراوه‌یه‌م پێشه‌کیه‌که سه‌باره‌ت به‌و مه‌سه‌لانه‌ی که پێویسته خوینه‌ری قورئان
بیانزانیت.

به‌شه‌کانی زانستی ته‌جوید

۵. إِذْ وَجِبَ عَلَيْهِمْ مَا حَسِبَ قَسْرَ الشَّرْعِ أَوَّلًا أَنْ يَعْلَمُوا

(إِذْ وَاجِب) نه‌و شتانه‌ی به‌ره‌هایی پیوستن و، وازلپه‌ینانیاں گونا‌هه.

(عَلَيْهِمْ) واته: له‌سه‌ر قورئان خوینه‌ران.

(مَحْسَبَ) وشه‌یه‌که‌ بۆ جه‌خت له‌سه‌ر کردن هاتووه.

(قَسْرَ الشَّرْعِ) واته: پیش ده‌ستپیکردنی قورئان خویندن.

(وَأَوَّلًا) واته: جه‌خت کردنه‌وه‌یه‌ له‌سه‌ر وشه‌ی پیش خۆی.

(يَعْلَمُوا) واته: بیزانن.

واتای گشتی:

پیوسته له‌سه‌ر نه‌وانه‌ی که‌ قورئان ده‌خوینن پیش ده‌ستپیکردنیاں نه‌م مه‌سه‌لانه‌ بزانن.

۶. مَخَارِجُ أَحْرُوفٍ وَالصِّفَاتُ لِيَلْفِظُوا بِأَفْصَحِ الْمَعْنَى

(مَخَارِجُ أَحْرُوفٍ) واته: جیگای ده‌رچوونی پیته‌کانی زمانی عه‌ره‌بی، که‌ بریتین

له‌ (۲۹) پیت، به‌لام به‌گشتی زانایان سی‌ پرپه‌ویان هه‌یه، سه‌باره‌ت به‌ ژماره‌ی مه‌خره‌جه‌کان:

پیره‌وی یه‌که‌م: ژماره‌یان (۱۴) مه‌خره‌جه، ئەمانه‌ش به بۆچوونی (الفراء) و (قطرب) و ئەوانه‌ی که شوینکه‌وتووی ئەوانن، مه‌خره‌جی (الجوف) واته: بۆشایی نیوان گه‌روو و دەم یان لابردوو، هه‌روه‌ها جیگه‌ی وشه‌کانی (ل، ر، ن) به‌یه‌ک مه‌خره‌ج داده‌نرین له‌جیاتى (۳) مه‌خره‌ج.

پیره‌وی دووه‌م: ژماره‌ی مه‌خره‌جه‌کان (۱۶) ده‌یه، ئەمه‌ش پیره‌وی (سیبویه) و (الشاطبي) و (ابن البري) و هاوبۆچوونه‌کانیانه، ئەمانیش مه‌خره‌جی جه‌وفیان لابردوو، وایان داناوه که ئەو پیتانه له شوینه هاوشیوه‌کانیانه‌وه ده‌رده‌چن واته له‌مه‌خره‌جه‌کانی تروه‌ه.

پیره‌وی سییه‌م: ژماره‌ی مه‌خره‌جه‌کان (۱۷) مه‌خره‌جن، ئەمه‌ش پیره‌وی (الخليل بن أحمد الفراهيدي) و ئەوانه‌یه که له‌سه‌ر بۆچوونی ئەون، وه‌کو: (ابن الجزی) و جومه‌وری زانایانی پسپۆر له‌م بواره‌دا ئەم پیره‌وه‌یان په‌سه‌ند کردوو^۱.

(الصّفت) واته: هه‌روه‌ها سیفه‌تی پیته‌کانیش بناسن.

(المبلفظ) له‌نوسخه‌یه‌که‌دا هاتوو (لينطقوا) واته: قسه‌بکه‌ن و بیخویننه‌وه.

(بافصح اللغات) واته: به‌پاراوترین زمان له‌نیو زمانه‌کاندا زمانى عه‌ره‌یه، که زمانى پیغه‌مبه‌ره () و، قورئانى پیدابه‌زیوه.

رێکه‌وتیش نیه که خوای گه‌وره له‌نیوان هه‌موو زمانه‌کانى مرۆڤایه‌تیدا زمانى عه‌ره‌بى هه‌لبژاردوو بۆ ئەوه‌ی په‌یامى کۆتایی بۆ خه‌لکی سه‌ره‌زه‌وی بنیڕیت، له‌پاستیدا ئەم زمانه تاییه‌تمه‌ندى زۆرى هه‌یه، هه‌رچۆنیکیش بێت زمانى‌کی ئایینی هه‌بۆمان و ئەرکی سه‌رشانی‌شمانه به‌رگرى لێکه‌ین، ئاشکرایشه که چۆن هه‌وله‌کان چڕ

کراونه ته وه بؤ دژایه تیکردنی ئه م زمانه به پښی ئامانجگه لیکی دور که ئه وانه ی به پلانه که هه لده ستن په چاویان کردوه، له وهش دلنیا که دروست بوونی نه وه یه کی لاواز له زمانی عه ره پیدا واته نه وه یه کی ټینه گه یشته و له قورئان و فهرمووده کانی پیغه مبه ر (۱)، ئه مهش ئامانجه راسته قینه که یه.

له سه ره تا کانی سه ده ی بیسته م و تا کو ناوه راستی ئه و سه ده یه، هه ولکی چر و بیوچان به خه رج درا له پیناوی لبردنی زمانی عه ره بی له ولاتی میسر، له ریگه ی به کارهینانی پیتی لاتینی له جیاتی پیتی عه ره بی، به لام سه رانی موسولمانان له ولاته ده رکیان کړبه گلاوی ئه و پیلانه و، پو به پووی بوونه وه و هر به ساوایی و له بیشکه دا ئه و بیرۆکه یان له نیو برد، به لام مه خابن وا ئه و بیرۆکه یه جاریکی ترو پاش زیاتر له نیو سه ده سه ری هه لداوه ته وه و، پیو یسته له سه ر موسولمانان به رگری له زمانی عه ره بی بکه ن چونکه زمانی قورئان و سوننه ته، ماموستا (أنور الجندي) په حمه تی خوا ی لیبیت، ده لیت: ئه مړو زمانی عه ره بی زمانی گفتوگو کړدنه بؤ سه د ملیون عه ره ب و، زمانی هزره بؤ هه زار ملیون موسولمان^۱، زمانیکی دیرینیشه که پیش هاتنی ئیسلام به هه زار سال قسه ی پیکراوه.

(الخليل بن أحمد الفراهيدي) له کتبی (العین) دا ده لیت: تی کرای وشه کانی زمانی عه ره بی که گفتوگو یان پیده کړیت به وانه شه وه که فهراموش کراون ده گاته (۱۲، ۳۰۵، ۴۱۲) وشه.

۱. ئه وه سه ر ژمیری هه شتا کانه، چونکه ژماره ی موسولمانان له م پوژگار هه دا ده گاته یه ک ملیار و سی سه د ملیون که س له جیهاندا.

هه‌روه‌ها (الحسین الزبیری) ده‌لیت: وشه‌کانی زمانی عه‌ره‌بی ژماره‌یان ده‌گاته زیاتر له شه‌ش ملیۆن و پینج سهد هه‌زار وشه، کار به (٥٤٢٠) وشه‌ی ده‌کریت، ئه‌وه‌کانی تر هه‌مووی په‌راویز خراون^١.

واتای گشتی:

پیویسته له‌سه‌ر خویننه‌رانی قورئان شوینی ده‌رچوونی پیته‌کان و سیفه‌ته‌کانیان بزانن، بۆنه‌وه‌ی شاره‌زایی په‌یدا بکه‌ن ده‌رباره‌ی چاکترین و پاراوترین زمان که زمانی عه‌ره‌بیه.

٧. مُحَرَّرِي التَّجْوِيدِ وَالْمَوَاقِفِ وَمَا الَّذِي رُسِمَ فِي الْمَصَاحِفِ

(مُحَرَّرِي) واته: پیویسته له‌سه‌ریان ئه‌وانه‌ی که باسکراون بیزانن مادام کۆشش ده‌که‌ن بۆ جوان خویندنه‌وه‌ی قورئان.

(وَالْمَوَاقِفِ) واته: شویننه‌کانی راوه‌ستان و ده‌ستپێکردن له قورئاندا.

(وَمَا الَّذِي رُسِمَ فِي الْمَصَاحِفِ) واته: ئه‌و شیوازانه‌ی که قورئانی پینووسراوه‌ته‌وه له موسحه‌فه‌کانی پیشه‌وا عوسمان (ع)، چونکه پوکنیکی قورئانه، دوو پوکنه‌که‌ی تریش بریتین له (تواتر) و گونجان له‌گه‌ڵ شیوه‌یه‌ک له شیوه‌کانی زمانی عه‌ره‌بی^٢.

واتای گشتی:

ئه‌وانه‌ی که ورد ده‌بنه‌وه له جوان خویندنه‌وه‌ی قورئان و، راوه‌ستان و ده‌ست پێکردنی پیکوپیک و، په‌چاوکردنی خویندنه‌وه‌به‌پیی ئه‌و پینووسه‌ی که له موسحه‌فه‌کانی عوسماندا (ع) هاتوه.

١ بپوانه: دراسات إسلامية معاصرة / ٣٣.

٢ بپوانه: الدرر البهية شرح المقدمة الجزرية / ١١.

به‌شی دووهم جیگای دهرچوونی پیته‌کان

٩. مَخَارِجُ الْحُرُوفِ سَبْعَةُ عَشَرَ عَلَى الَّذِي يَحْتَمَرُّهُ مَنْ اخْتَبَرَ

(مَخَارِج) کوویه، تاکه‌که‌ی (مخرج) ه واته: ئه‌و جیگه‌ی که پیته‌که‌ی لیوه دهرده‌چیت، لیژه‌شدا مه‌به‌ست له (٢٩) پیته‌که‌ی زمانی عه‌ره‌بیه.

(عَلَى الَّذِي يَحْتَمَرُّهُ مَنْ اخْتَبَرَ) واته: به‌پیی هه‌لبژاردنی ئه‌و شاره‌زایه—مه‌به‌ستی (الخليل بن أحمد الفراهيدي)یه.

چۆن بزانی پیتیکی دیاری کراو جیگه‌ی دهرچوونی کوویه ؟

بۆ نمونه ده‌مانه‌وی بزانی پیتی (ق) یان (ش) یان (ب) شوینی دهرچوونی له‌کوویه پیته‌که (ساکن) بکه یان باشتره (مشدّی) بکه‌یت و هه‌مزیه‌کیش بخه‌يته پیشی، بۆنمونه: (أفّ)، (أشّ)، (أبّ)، له‌کوئی ده‌نگ نه‌ما ئه‌وه شوینی دهرچوونی پیته‌که‌یه^١.

واتای گشتی:

پیته‌کانی زمانی عه‌ره‌بی له (١٧) جیگه‌وه دهرده‌چن، به‌ پیی هه‌لبژاردنی که‌سیکی شاره‌زا و کارامه‌ی وه‌کو: (الخليل بن أحمد الفراهيدي).

پیتسه‌کانی (الجوف)¹

۱۰. فَاَلْفُ الْجَوْفِ وَأَخْطَاها وَهِيَ حُرُوفٌ مَدَّ لَهَاوَاءُ تَنْتَهِي

(فَاَلْفُ الْجَوْفِ) واته: جیگه‌ی دهرچوونی پیتی (ا) بۆشایی نیو دهمه و، جیگه‌یه‌کی دیاری کراوی نیه.

(وَأَخْطَاها) واته: هەردوو پیتی (و) و (ی) ئەگەر زەننەدار بن و، پێشی خۆیان لەجۆری خۆیان بێت، واته: ئەگەر لەپێش (و) بۆر (ضمة) هاتبێت و، پێش (ی) ژێر (كسرة) هاتبێت.

تێبینی: پیتی (ا) هەمیشە زەننەدار (ساکن)ەو، پێشی خۆی هەمیشە سەر(فتحة)ی هەیه نمونە‌ی ئەو سی پیتانە که به (حروف المد و اللین) دەناسرێن، ئەم سی وشە‌یه‌یه (قال) بۆ (ا)، (يقول) بۆ (و)، (قيل) بۆ (ی).

هەرسێکەشی کۆبوونەتەو له وشە‌ی {تَوَحَّيْهَا} هودە ٤٩.

(لَهَاوَاءُ) ئەو هەوای که له دهم دهرده‌چێت، که بریتیه له دەنگ.

(تَنْتَهِي) واته: پیتسه‌کانی مه‌د ته‌واو ده‌بن.

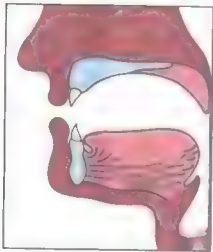
بۆیه‌ش ناو‌نراون (حروف المد واللين) به‌ درێژی و ئاسانی دهرده‌چن (آآآ) (ووو) (یییی) چونکه‌ شوێنی لیوه‌ دهرچوونیان بلاوه‌، شوێنی دهرچوونی پیتیش کاتیک بلاو

¹ الجوف، واته: بۆشایی نیوان گه‌روو و دهم .

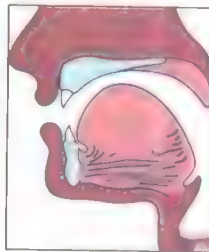
بێت دەنگ درێژ دەبیتهوه و به سانایی دەردهچیت، ئەگەر تەنگیش بێت دەنگەکە بە فشار دەردهچیت^١.

واتای گشتی:

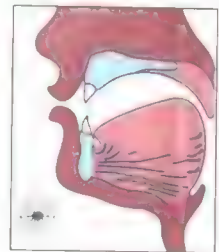
پێتهکانی (ا، و، ی) لە بۆشایی نیوان گەروو و ناودەمهوه دەردهچن، ئەمانەش تاییەتن بە پێتهکانی (مَد) هوه و، تاکو هەناسەش درێژ ببیتهوه بەردەوام دەبن.

مەخرەجی ئەلیف

مەخرەجی یائی مەددی

مەخرەجی وایی مەددی

پیتسه‌کانی گه‌روو

١١. ثُمَّ لَأَقْصَى الْخَلْقِ هَمْزٌ هَاءٌ ثُمَّ لَوْسَطِهِ فَعَيْنٌ حَاءٌ

مه‌خره‌جی دووهم گه‌رووه، سی مه‌خره‌جی تیدایه و شه‌ش پیتی لیوه دهرده‌چیّت:

یه‌که‌م: سه‌رووی قورگ که دوورترین جیگه ده‌گریته‌وه له کۆتایی قورگ و، نزیک سنگ دوو پیتی لیوه دهرده‌چیّت (ع) و (ه).
دووهم: ناوه‌پاستی گه‌روو.

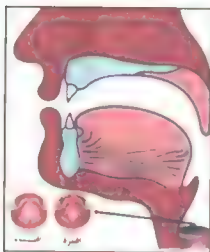
(ثُمَّ لَوْسَطِهِ فَعَيْنٌ حَاءٌ) واته: پیتسه‌کانی (ع) و (ح) ی لیوه دهرده‌چیّت.

واتای گشتی:

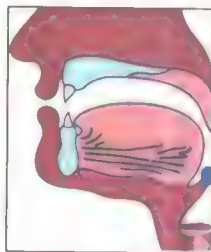
کۆتایی گه‌روو پیتسه‌کانی (ع) و (ه) ی لیوه دهرده‌چیّت، له ناوه‌پاستی گه‌روشه‌وه پیتسه‌کانی (ع) و (ح) ی لیوه دهرده‌چیّت.

١٢. آتاه غيل خاوها والقاف أقصى اللسان فوق ثم الكاف

واته: نزيك ترين جيگه‌ی گه‌روو له ده‌مه‌وه مه‌خره‌جی پيته‌کانی (غ) و (خ)ه،
پيش‌خستنی پیتی (غ) له‌سه‌ر (خ) بۆچوونی په‌سه‌ندکراوی (سیبویه) و (الشاطبي)یه،
خاوه‌نی هۆنراوه‌ی جه‌زه‌ریش له‌سه‌ر هه‌مان بۆچوونه^١.

مه‌خره‌جی (ه، ه)

مه‌خره‌جی (ع، ح)

مه‌خره‌جی (غ، خ)

^١ بېروانه: المنح الفكرية شرح المقدمة الجزرية / ملا علی القاري / ٤٩.

پیته‌کانی زمان

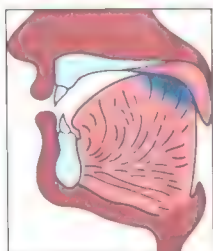
مه‌خره‌جی پیتی (ق):

کاتیک (ابن الجزري) لی‌بوویه‌وه له‌باسکردنی مه‌خره‌جی پیته‌کانی گه‌روو، ده‌ستی کرد به‌باسکردنی مه‌خره‌جه‌کانی زمان و پیته‌کانی:

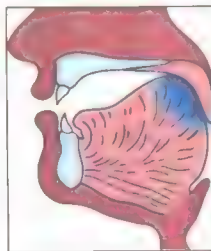
مه‌خره‌جی یه‌که‌م: سه‌رووی زمان (أقصى اللسان) واته: کوتاییه‌که‌ی له‌نزیک گه‌رووه‌وه.

(فوق) مه‌به‌ستی مه‌لاشووه.

(الكاف) واته: ئەمیش مه‌خره‌جی له‌سه‌رووی زمانه‌وه‌یه.

مه‌خره‌جی (ک)

مه‌خره‌جی (ق)

واتای گشتی:

پیته‌کانی (ق) و (ک) له‌سه‌رووی زمانه‌وه له‌لای مه‌لاشووه ده‌رده‌چن جی‌گه‌ی (ک) نزم‌تره له‌جی‌گه‌ی (ق)، به‌گشتی ئەو مه‌خره‌جانه‌ی له‌زماندان (۱۰) مه‌خره‌جن و (۱۸) پیتیان لی‌وه ده‌رده‌چیت به‌م شی‌وه‌ی خواره‌وه^۱.

۱. سه‌رووی زمان: واته: دوورترین جیگه‌ی له نزیک قورگ و مه‌لاشووی سه‌روهیه، پیتی (ق) ی لێوه ده‌رده‌چیٲ.
۲. سه‌رووی زمان: که‌میک له خوار مه‌خره‌جی (ق) وه له‌لای مه‌لاشووی سه‌روه، له‌ناو ده‌مه‌وه نزیک تره، پیتی (ک) لێوه ده‌رده‌چیٲ.
۳. ناوه‌راستی زمان له‌گه‌ڵ مه‌لاشوودا، سی پیتی لێوه ده‌رده‌چیٲ (ج) و (ش) و (ی) به‌مه‌رجیک پیتی (ی) مه‌ددی نه‌بیٲ، واته: بزواو بیٲ یان زهننه‌دار (ساکن) بیٲ و پیش خۆی سه‌ر(فتحه) ی هه‌بیٲ.
۴. یه‌کیک له لیواره‌کانی زمان لای راست یان لای چه‌پ له‌گه‌ڵ ئه‌و دانانه‌ی به‌ته‌نیشتی‌وه‌ن له‌دانه‌خړیکانی سه‌روه یان به‌به‌کاره‌ینانی هه‌ردوولا پیکه‌وه پیتی (ضاد) ی لێوه ده‌رده‌چیٲ ده‌رکردنیشی له‌لای چه‌په‌وه ئاسانتره و زۆرتر به‌کاردیٲ، له‌لای راستیشه‌وه که‌متر و قورستره چونکه له لیواری زمان و ئه‌و دانانه‌ی ته‌نیشته‌وه ده‌رده‌چیٲ به‌هۆی درێژی مه‌خره‌جه‌که‌یشیه‌وه چونکه له‌خوارووی لیواری زمان ده‌ست پی ده‌کات و له سه‌روویه‌وه ته‌واو ده‌بیٲ.
۵. خوارووی هه‌ردو لیواری زمان به‌ره‌و سه‌ره‌تای زمان له‌گه‌ڵ پووکی ددانه‌کانی ته‌نیشتی له‌و مه‌خره‌جه‌وه پیتی (ل) ی لێوه ده‌رده‌چیٲ.
۶. پیشه‌وه‌ی زمان له‌که‌ڵ ئه‌و به‌ش‌ه‌ی به‌رانبه‌ریٲی له‌پووکی ددانه‌کانی سه‌روه پیتی (ز) ی لێوه ده‌رده‌چیٲ.
۷. پیشه‌وه‌ی زمان و که‌میک له‌پشتیه‌وه له‌گه‌ڵ پووکی ددانه‌کانی ته‌نیشتی له‌سه‌روه نزیک مه‌خره‌جی (ن) له‌و مه‌خره‌جه‌وه پیتی (ر) ده‌رده‌چیٲ لاریونه‌وه‌یه‌کیشی تێدایه به‌ره‌و مه‌خره‌جی (ن).

۸. پشته‌وه‌ی زمان له‌گه‌ل پووکی ددانه برپه‌ه‌کانی لای سه‌ره‌وه که ئه‌وه خالی په‌یوه‌ندی نئوان برپه‌ه‌کانی سه‌ره‌وه پووکی ناو دهم ئه‌وه‌ش بریتیه له‌مه‌خره‌جی پیته‌کانی (ت) و (ط) و (د).

۹. پیشه‌وه‌ی زمان و سه‌رووی برپه‌ه‌کانی خواره‌وه له‌گه‌ل هیشته‌وه‌ی بۆشاییه‌کی که‌م له‌نئوان سه‌ره‌تای زمان و ددانه‌کان ئه‌م مه‌خره‌جه‌ش تاییه‌ته به به پیته‌کانی (س) و (ز) و (ص).

۱۰. پیشه‌وه‌ی زمان و پیشه‌وه‌ی ددانه برپه‌ه‌کانی سه‌ره‌وه هاوکات ده‌رکردنی که‌میک له زمان بۆ ده‌ره‌وه‌ی ددانه‌کان ئه‌مه‌ش پیته‌کانی (ث) و (ذ) و (ظ) ی لئوه ده‌رده‌چیت.

پیتەکانی نیوان ناوه‌پاستی زمان و مه‌لاشوو (الأحرف الشجرية)

مه‌خره‌جی (ج) و (ش) و (ی):

۱۳. أَسْفَلَ وَالْوَسْطَ فَجِئِمُ الشَّيْنُ يَا وَالضَّادُ مِنْ حَافَتِهِ إِذْ وَلِيَا

۱۴. لَا ضَرَّاسَ مِنْ أَيْسَرٍ أَوْ يُمْنَاهَا وَاللَّامُ أَذْأَاهَا لِمُنْهَاهَا

(سفل) واتە: له‌خواروی پیتی (ق)ه‌وه، هه‌ردوو پیتی (ق) و (ک) به‌پیتی (له‌وی) ده‌ناسریت، چونکه له‌کوژای زمانه‌وه ده‌رده‌چن له‌لای زمانه به‌چکۆله‌وه.

(وَالْوَسْطَ) ناوه‌پاستی زمان له‌گه‌ڵ به‌شی سه‌رووی مه‌لاشوو، مه‌خره‌جی (ج) و ئینجا (ش) و ئینجا (ی) ی تێدایه‌.

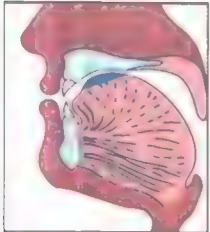
(وَالضَّادُ مِنْ حَافَتِهِ إِذْ وَلِيَا) واتە: مه‌خره‌جی (الضَّاد) له‌لیواری زمانه‌وه‌یه

(لَا ضَرَّاسَ) ددانه خڕێکان (مِنْ أَيْسَرٍ أَوْ يُمْنَاهَا) واتە: له‌لای چه‌پی یا ن لای پاستیه‌وه که‌ئه‌مه‌یان که‌م به‌کارده‌هێنریت و گرانه له‌وه‌ش گرانه‌تر ده‌رکردنی ئه‌و پیتیه‌ له‌ هه‌ردوولای زمانه‌وه‌.

واتای گشتی:

له‌ ناوه‌پاستی زمانه‌وه مه‌خره‌جی (ج) و (ش) و (ی) لێ ده‌رده‌چن، هه‌روه‌ها پیتی (ض) یش له‌لای زمانه‌وه ده‌رده‌چیت یان لای چه‌پی یان لای پاستی .

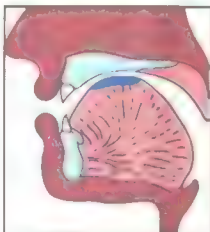
سوود: محمد بن علی النویری له کتیبی (شرح طبیبة النشر) ده‌لێت: ده‌گیرنه‌وه‌ که عومه‌ری کوپری خه‌تتاب په‌زای خوای لیبیت پیتی (الضَّاد) ی له‌هه‌ردوو لای زمانیه‌وه ده‌رده‌کرد^۱.

مه‌خره‌جی (ش)

مه‌خره‌جی (ج)

مه‌خره‌جی یاء‌ی (غیر مدی)

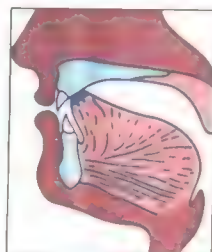

پیتەکانی سەر زمان

(واللام ده سهد) واته: پیتی (ل) له‌نزیکت‌ترین لیواری زمانه‌وهیه له‌دهم ده‌رده‌چیت له‌دوای مه‌خره‌جی (الضاد) هوهیه له‌گه‌ل پووکی به‌شی سهره‌وهی ددانه‌کان هه‌چ پیتیکیش نیه- به‌پیی بۆچوونی هه‌ندیک له‌زانایان- مه‌خره‌جه‌که‌ی ئه‌وه‌نده‌ی مه‌خره‌جی (ل) درێژ بێت، ده‌رچوونی پیتی (ل) له‌لای چه‌په‌وه- به‌پێچه‌وانه‌ی پیتی (ض)- که‌متر و گرانتره‌ به‌لام له‌لای پاسته‌وه‌ زۆرتر و ئاسانتره‌.

مه‌خره‌جی (ض)

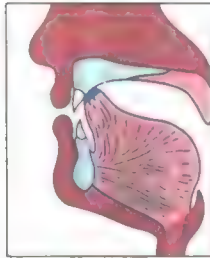

مه‌خره‌جی (ل)

مه‌خره‌جی (ن):

۱۵. وَالنَّوْنُ مِنْ طَرَفِهِ تَحْتَ اجْعَلُوا وَالسَّارَ يَدَانِيَّةً ظَهْرَ اِذَاخُوا

ليزهدا (ابن الجزري) تيمان ده‌گه‌يه‌نيّت كه مه‌خره‌جی (ن) كه ميّك له پيشه‌وه‌ی زمانه‌وه‌يه كه ميّك به‌ره‌و پشتی زمانه ئه‌وه‌ش به‌پیی بۆچوونی (سيبويه) و، ئه‌وانه‌ی هاوبۆچوونن له‌گه‌ليدا.

مه‌خره‌جی (ر)

مه‌خره‌جی (ن)

پیتەکانی پیشه‌وه‌ی مه‌لاشوو
(الحروف النطعية)

۱۶. وَالطَّاءُ وَالذَّالُ وَتَا مِنْهُ وَمِنْ عُلْيَا السَّنَايَا وَالصَّفِيرُ مُسَكِّنٌ

(وَالطَّاءُ وَالذَّالُ وَتَا) ئەم پیتانەش لەپێشەوه‌ی زمان و ئاسمانە‌ی دەمه‌وه دەردەچیت لەگەڵ بەکارهێنانی بنی ددانەکانی سەرەوه، ئەم سێ وشەش بە (الحروف النطعية) دەناسرێن چونکە لە چالایی مه‌لاشووه‌وه دەردەچن.

(السَّنَايَا) واتە: ددانەکانی پیشه‌وه‌وه دوو لەسەرەوه‌وه و دوو لەخواره‌وه‌وه

(وَالصَّفِيرُ مُسَكِّنٌ) واتە: پیتەکانی (ص) و (ز) و (س) جیگیره‌ که دەرچونیان

لەسەرەتای زمانە‌وه‌یه.

واتای گشتی:

پیتەکانی (ت) و (ط) و (د) لەپێشەوه‌ی زمان لەگەڵ بەکارهێنانی ددانەکانی پیشه‌وه‌ به‌شی سەرەوه‌ دەردەچن هه‌روه‌ها جیگیریش بووه‌ پیتەکانی (صفیر)یش که بریتین لە (ص) و (ز) و (س) له‌هه‌مان جیگه‌وه‌ دەردەچن به‌لام سەر زمان دەدات لە ددانە‌نی خواره‌وه‌.

پیته‌کانی باریکایی زمان (الحروف الأسلية أو حروف الصفي)

۱۷. مِنْهُ وَمِنْ فَوْقِ السَّيِّئَاتِ السُّفْلَى وَالظَّاءُ وَالذَّالُ وَتَا الْعُلْيَا

(مِنْهُ) واته: له پیشه‌وه‌ی زمان (وَمِنْ فَوْقِ السَّيِّئَاتِ السُّفْلَى) واته: له نیوان ددانه‌کانی پیشه‌وه به‌شی سهره‌وه و خواره‌وه ئەم سیّ پیتەش به (الحروف الأسلية) دهناسرین چونکه له (أسلة)ی زمانه‌وه واته له باریکایی زمانه‌وه دهرده‌چن.

ئەو پیتانە‌ی له نزیک پووکه‌وه دهرده‌چن (الحروف اللثوية)

(وَالظَّاءُ وَالذَّالُ وَتَا الْعُلْيَا) واته: له پیشه‌وه‌ی هەردوو لای زمانه‌وه دهرده‌چن له‌گەڵ ددانه‌کانی سهره‌وه مامۆستایانی فێرکردنی قورئان جهخت ده‌که‌نه‌وه سه‌بارهت به‌م پیتانه‌ که زمان دهریکریّت له‌کاتی وتنیاندا، ئەم سیّ پیتەش به‌(اللثوي) دهناسرین چونکه له نزیک (پووک) گۆشتی ده‌وری ددانه‌کانه‌وه دهرده‌چن.

ئەم (۳) پیتە له‌لایەن (الخليل بن أحمد الفراهيدي) ناو‌نراون به‌ (الحروف اللثوية) چونکه سه‌ره‌تا یان له‌لای پووکه‌وه ده‌ست پیّ ده‌کات، یان وه‌کو: (التاذني) ده‌لێت: له‌به‌رئه‌وه‌ی مه‌خره‌جه‌که‌یان نزیکي پووکه، یان له‌به‌ر ئه‌وه‌ی مه‌خره‌جه‌که‌یان له‌ لیوه‌وه دهرده‌چیت، ئه‌وه‌ش وه‌سفیکي راست نیه.

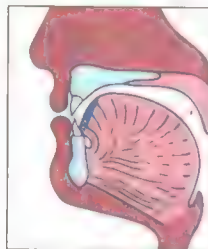
(المرعشي) ده‌لّیت: ئەم واتایه جوړیک له چاوپۆشینى تېدایه، چونکه ئەو مه‌ناسه‌ی له‌گه‌ل دەربرپینی ئەم پیتانه دەرده‌چیت ده‌گاته پوک و له‌وی بلاوده‌بیته‌وه، راست تریش ئەوه‌یه به‌م پیتانه بوتريت (أسناني) نه‌ک (لثوي)¹.

واتای گشتی:

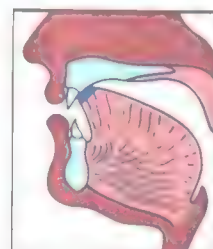
پیته‌کانی (ظ، ث، ذ) له‌پېشه‌وه‌ی زمان و ددانه‌کانی پېشه‌وه‌ی به‌شی سه‌ره‌وه دەرده‌چن هاوکات له‌گه‌ل که‌میک له‌ دەرکردنی زمان.

مه‌خره‌جی (ذ، ث، ظ)

مه‌خره‌جی (س، هـ، ز)

مه‌خره‌جی (د، ت، ط)

پیشه‌کانی هەردوو لیۆ و که‌پوو (حروف الشفتین الخیشوم)

١٨. مِّنْ طَرَفَيْهِمَا وَمِنْ بَطْنِ الشَّفَةِ وَالْفَ مَعَ اطْرَافِ الشَّيْبِ مُشْرِفُهُ

(مِّنْ طَرَفَيْهِمَا) واته: له‌هەردوولای زمانه‌وه په‌یوه‌ندی هه‌یه به‌ پیشه‌کانی باریکایی زمان.

(وَمِنْ بَطْنِ) واته: به‌شی ناوه‌وه‌ی لیۆی خوار.

(فَالْفَ مَعَ اطْرَافِ الشَّيْبِ المُشْرِفُهُ) واته: پیتی (ف) له‌ به‌شی ناوه‌وه‌ی لیۆی خوار له‌گه‌ل‌ پیشه‌وه‌ی ددانه‌ بره‌په‌کانی سه‌ره‌وه‌دا^١.

واته: پیتی (ف) له‌ به‌شی ناوه‌وه‌ی لیۆی خوار ده‌رده‌چیت له‌گه‌ل‌ خواره‌وه‌ی بره‌ره‌کانی سه‌ره‌وه‌^٢.

تییینی: هه‌ندی‌ که‌س پیتی (ف) له‌ مه‌خره‌جی هه‌له‌وه‌ ده‌رده‌که‌ن، کاتی‌ک پیشه‌وه‌ی ددانه‌کانی سه‌ره‌وه‌یان ده‌خه‌نه‌ سه‌ر لیۆی خواریان نه‌ک به‌شی ناوه‌وه‌ی.

١٩. لِلشَّفَتَيْنِ الْوَاوُ بَاءٌ مِّمٌّ وَغُسَّةٌ مَخْرَجُهَا حِيشُومٌ

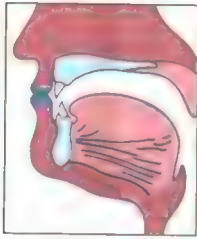
(لِلشَّفَتَيْنِ الْوَاوُ بَاءٌ مِّمٌّ) واته: مه‌خره‌جی نیۆان هەردوو لیۆ پیتی (و، ب، م)‌ی لیۆه‌ ده‌رده‌چیت، به‌لام‌ بۆ (و) لیۆه‌کان ده‌کرینه‌وه‌ و خپ‌ ده‌کرینه‌وه‌ وه‌کو (ضمة) بخوینیت و، بۆ پیتی (ب) و (م) داده‌خرین^٣.

١ بپروانه: المنح الفكرية شرح مقدمة الجزرية / ملا علي القاري / ٥٨.

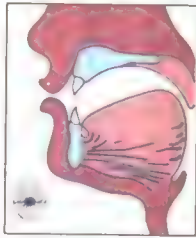
٢ بپروانه: التجويد الميسر / د.عبد العزيز القاري / ٢٠.

٣ بپروانه: هداية المستفيد / محمد محمود ابو ريمة / ٢٩.

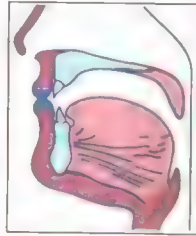
(غنة الجرح حيلوم) واته: جيگه‌ی دهرچوونی مینگه‌ش که پوهه.

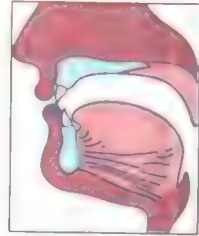
مه‌خره‌جی (ب)

مه‌خره‌جی (و) ی (غیر مدی)

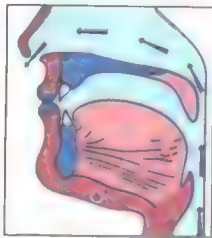
مه‌خره‌جی (م)

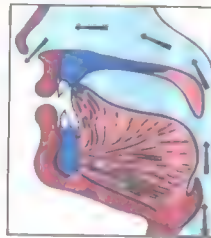
مه‌خره‌جی (ف)

واتای گشتی:

پیته‌کانی (و، ب، م) له‌نیوان ه‌ردوو لیوه‌وه دهرده‌چن بۆ (و) به کرانه‌وه‌یان و بۆ (ب، م) به داخستنیان، مینگه‌ش له که‌پوه‌وه دهرده‌چیئت.

مه‌خره‌جی مینگه‌له‌گه‌ل (م)

مه‌خره‌جی مینگه‌له‌گه‌ل (ن)

سود: مامۆستا (عطية قابل نصر) ده‌لئت:

پیته‌کانی عه‌ره‌بی له پووی مه‌خره‌جیانه‌وه ژماره‌یان (٣١) پیته به‌م شیوه‌یه‌ی

خواره‌وه:

بۆشایی نیوان قورگ و ده‌م: ٣ پیت.

قورگ: ٦ پیت.

زمان: ١٨ پیت.

ه‌ردوو لیو: ٤ پیت.

سیفه‌تی پیتسه‌کان

(الصفات) کۆیه تاکه‌که‌ی (صفة) یه له پووی زمانه‌وانیه‌وه واته: ئه‌و واتایه‌ی که وه‌سفی شتیک ده‌کات وه‌کو بلی ئه‌و شته سپیه یان په‌شه.

له‌پووی (اصطلاحی) یه‌وه بریتیه له شیوازیکی نه‌گۆر (ثابت) بۆ پیتسه‌که له‌کاتی خویندنه‌وه‌یدا وه‌کو: ده‌نگ نه‌رم کردن و نزم کردن و به‌رزکردن، له‌پاستیدا سیفه‌ته‌کان وه‌کو پیوانه‌ن بۆ پیتسه‌کان، پیتی به‌هیز له‌ لاواز جیا‌ده‌که‌نه‌وه وه‌کو: (ت) له (ط) چونکه ئه‌گه‌ر سیفه‌تی لکاندن (الإطباق) و جوولاندن (قلقلة) نه‌بوايه له یه‌کتر جیا نه‌ده‌کرانه‌وه.

بۆیه خسته پووی سیفه‌ته‌کان شیوازی راستی خویندنه‌وه‌ی پیتسه‌کان ده‌رده‌خات وه‌کو ئه‌وه‌ی ئایا ده‌نگ به‌و پیتسه درێژ ده‌بیته‌وه یان نا. زانینی ئه‌و سیفاتانه سی سوودی هه‌یه:

یه‌که‌م: جیا‌کردنه‌وه‌ی ئه‌و پیتانه‌ی که مه‌خره‌جی هاویه‌شیان هه‌یه. دووهم: ناسینی پیتی به‌هیزولاواز، بۆ ئه‌وه‌ی بزانریت ئایا دروست تی‌هه‌لکیش (أدغام) کراوه یان نا دروست.

سییه‌م: جوان خویندنه‌وه‌ی ئه‌و وشانه‌ی که مه‌خره‌کانیان جیاوازن^١.

جیاوازی زانایان سه‌باره‌ت به‌ ژماره‌ی سیفه‌ته‌کان

زانایان له‌م باره‌یه‌وه جیاوازیان له‌نیواندایه، (ابن الجزری) و ئه‌وانه‌ی په‌یره‌وی له‌ بۆچوونه‌که‌ی ده‌که‌ن پێیان وایه که (١٧) سیفه‌تن، به‌لای هه‌ندی زانایانیشه‌وه (٢٠) ه یان (٣٤) ه یان (٤٤) ه به‌لام ئیمه له‌م کتیبه‌دا په‌چاوی بۆچوونی جومه‌وری زانایان

دهکەین، که (ابن الجزري)یش هەمان بۆچوونی هەیه لەوێ که سیفەتەکان بریتین لە (١٧) سیفەت و دەلێن:

سیفەتەکان دەبنە دوو بەشەو:

١. سیفەتە خۆییەکان (الصفات الذاتية).

٢. سیفەتە توشەتوووەکان (الصفات العرضية).

سیفەتە خۆییەکان: ئەو سیفەتانەن که هۆگرن بە پیتەکەو و هەرگیز لێی جیا نانبەو وەک: (قلقة).

سیفەتە توشەتوووەکان: ئەو سیفەتانەن که هەندێ جار لەگەڵ پیتەکەن و هەندێ جار لێی جیا دەبنەو وەک: (تفخيم) و (ترقيق)، لێرەدا باسمان لەسەر بەشی یەکەم، کە ئەویش دەبێتە دوو بەشەو:

١. ئەو سیفەتانەی که دژیان هەیه.

٢. ئەو سیفەتانەی که دژیان نیه.

سیفەتە دژە یەکتەرەکان بریتین لە:

(الجهر) دژەکە ی (الهمس) ه.

(الرخاوة) دژەکە ی (الشدة) و (التوسط) ه.

(الإستفال) دژەکە ی (الإستعلاء) ه.

(الإفتاح) دژەکە ی (الإطباق) ه.

(الإصمات) دژەکە ی (الإذلاق) ه.

سیفەتە بێ دژەکانیش بریتین لە:

(القلقلة) و (اللين) و (الإنحراف) و (التكرير) و (التفشي) و (الإستطالة)،
دواتریش هه‌موو ئه‌م سیفه‌تانه باس ده‌که‌ین و واتا‌کانیان پوون ده‌که‌ینه‌وه (إن شاء الله)¹.

(ابن الجزري) په‌حمه‌تی خوای لی‌بیّت به‌باس‌کردنی سیفه‌ته به‌ناوبانگه‌کان ده‌ست پی‌ده‌کات و ده‌لیّت:

سیفه‌ته دژ داره‌کان

٢٠. صِفَاتُهَا جَهْرٌ وَرَخْوٌ مُسْفِلٌ مُنْفَتِحٌ مُصَمَّمَةٌ وَالضِدَّ قُلٌّ

(صِفَاتُهَا) واته: سیفه‌ته به‌ناوبانگه‌کانیان بریتین له:

١. (جَهْرٌ) واته: ده‌نگ به‌رزى.

٢. (وَرَخْوٌ) واته: نه‌رمى.

٣. (مُسْفِلٌ) واته: نزم.

٤. (مُنْفَتِحٌ) واته: کراوه.

٥. (مُصَمَّمَةٌ) واته: قورس.

(وَالضِدَّ قُلٌّ) واته: باسى دژه‌کانیشیان بکه، که بریتین له:

٦. (الهمس) واته: ئه‌سپایی.

٧. (الشدة) واته: توند و به‌هیز.

٨. (الإطباق) واته: لکاندن.

٩. (الإذلاق) واته: خیرایی.

پسته‌کانی نه‌سپایی و ده‌نگ به‌رزی و توندی و نه‌رمی

٢١. مَهْمُوسُهَا (فَحَثَهُ شَخْصٌ سَكَتٌ) شَدِيدُهَا لَفْظٌ (أَجَدَ قَطِ بَكَتٌ)

ئه‌مه‌ش پوخته‌ی واتا‌کانی ئه‌و سیفاتانه‌یه که باسمانکرد:

(الهمس):

له‌پرووی زمانه‌وانیه‌وه: دیارنه‌بوون و ئه‌سپایی.

له‌پرووی زاراوه‌وه: ده‌رچوونی هه‌ناسه له‌کاتی ده‌ربڕینی ئه‌و پیتانه‌ی که ئه‌م سیفه‌ته‌ی تێدایه، به‌هۆی لاوازی پشت به‌ستن به‌مه‌خره‌جه‌که‌یه‌وه.

پسته‌کانی: (١٠) پیتن کۆ کراونه‌ته‌وه له‌ وته‌ی (ابن الجزري) دا، (فَحَثَهُ شَخْصٌ

سَكَتٌ)¹.

تێبینیه‌کی گرنگ: خوێنه‌ر ناتوانی‌ت-ئه‌م سیفه‌ته‌یان هه‌ر سیفه‌تێکی تر- له‌ کتێبه‌کانه‌وه‌ فێر بێت، به‌لکو پێویسته له‌ مامۆستای کارامه‌وه‌ فێربێت، به‌تایبه‌تی له‌و مامۆستایانه‌ی شاره‌زایی ته‌واویان هه‌یه له‌ شیوازی خوێندنه‌وه‌ی قورئان و سه‌نه‌دی نه‌ پچراویان هه‌یه بو‌لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)².

(الجهر):

له‌پرووی زمانه‌وانیه‌وه: ئاشکراکردن.

١ بپوانه: الميسر الفريد في علم التجويد / محمد فريد الجمل / ٨٠.

٢ بپوانه: الدرر البهية / ٢٧.

له‌پووی زاراوه‌وه: دهرنه‌چوونی هه‌وا له کاتی دهربرینی پیتشه‌که، به‌هۆی ته‌واو
پشت به‌ستن به مه‌خره‌جه‌که‌یه‌وه.

پیتشه‌کانی: بریتین له پیتشه‌کانی زمانی عه‌ره‌بی جگه له پیتشه‌کانی (الهمس)
کۆکراوه‌ته‌وه له‌م بره‌گه‌یه‌دا (عظم وزن قاري ذي فض جد طلب) واته: تاي ته‌رازوه‌که‌ی
قورسه ئه‌و که‌سه‌ی که قورئان ده‌خوینیت ته‌ماشای حه‌رام ناکات و هه‌ول ده‌دات فیری
زانست بیت^۱.

(الشدّة):

له‌پووی زمانه‌وانیه‌وه: واته: به‌هیزی.

له‌پووی زاراوه‌وه: واته: پینه‌کردنی ده‌نگ و گیرانی له‌کاتی دهربرینی پیتشه‌که
به‌هۆی ئه‌وپه‌ری پشت به‌ستن به مه‌خره‌جه‌که‌یه‌وه.

پیتشه‌کانی: بریتین له (۸) پیت (ابن الجزري) له‌م پرسته‌دا کۆیکردوه‌ته‌وه،
(أَحَدُ قَطِ بَكْت).

پیتته مام ناوه‌ند و به‌رزه‌کان

٢٢. وَبَيْنَ رِخْوٍ وَالشَّدِيدِ (لَنْ عُمَرُ) وَسَبْعُ غُلُو (خُصَّ ضَعْفُ قِطْ) حَصْرُ

(وَبَيْنَ رِخْوٍ وَالشَّدِيدِ) واته: له‌نیوان پیتته به‌هیزه‌کان و پیتته نزمه‌کاندا (٥) پیتته
هه‌یه له (لَنْ عُمَرُ) دا کۆکراونه‌ته‌وه.

پیتته مام ناوه‌نده‌کان

(التوسط):

له‌په‌وه‌ی زمانه‌وانیه‌وه: واته: مامناوه‌ندی.

له‌په‌وه‌ی زاراوه‌وه: واته: ده‌نگ تییاندا نه‌به‌ته‌واوی ده‌گیریت و ده‌کو پیتته
به‌هیزه‌کان و، نه‌به‌ته‌واویش پێ ده‌کات و ده‌کو پیتته نه‌رمه‌کان هه‌ندی له‌زانا‌یانیش به
پیتته‌کانی (البينية) ناوی ده‌به‌ن.

پیته نه رمه کان (الحروف الرخوة)

له پرووی زمانه وانیه وه: واته: نه رمی.

له پرووی زاراوه وه: واته: پیکردنی دهنگ له کاتی دهربرینی پیته که به وهی لاوازی پشت به ستن به مه خره جه که ی.

پیته کانی (١٨) پیتن: (ث، ح، خ، ذ، ز، س، ش، ص، ض، ظ، غ، ف، ه، و، ی، ا، و (مه ددی)، ی (مه ددی)).

پیته کانی زمانی عهره بی دابه شکرآونه ته سهر ئه م سی سیفه ته، پیته کانی (أَحَدُ قَطٍ بَكَتْ) به پیته به هیزه کان دهناسرین و پیته کانی (لَنْ عُمْرُ) به پیته مامناوهنده کان دهناسرین و ئه وهشی له و دوو جوړه نه بیته به پیتی نه رم داده نریته^١.

بۆنمونه - ماموستا (ایمن سوید) ده لیت:

له کاتی دهربرینی پیتی (ش) ده بینین دهنگی پیته که دریژ ده بیته وه، (أششش) یان (أغغ) به لام له پیتیکی وهکو: (ب) به هیچ شیوه یه که دریژ نابیته وه (أب)، له نیوان ئه م جوړه پیتانه دا (لَنْ عُمْرُ) مامناوهنده یه، بۆنمونه: پیتی (ع) نه وهکو (ش) و (غ) دریژ ده بیته وه، نه وهکو (ب) راده وستیت، به لکو حالتیکه له نیوان ئه م دوو حاله ته دایه^٢.

(وَسَبُعٌ عُلُو) واته: پیته به رزه کان (٧) پیتن.

١ بپوانه: غاية المرید فی علم التجوید/ عطیة قابل نصر / ١٣١-١٣٢.

٢ له یه کیك له وانا نه ی (د. ایمن) دا دهرباره ی سیفه تی پیته کان هاتووه له که نالی (اقرأ).

(خُصَّ ضَعُطٌ قِطْ) واته: پیته به‌رزه‌کان کۆبونه‌ته‌وه له‌م وشانه‌دا (حصر) ته‌نها له‌م پسته‌دا کۆبونه‌ته‌وه و له‌وه زیاتر نین.

(الإستعلاء):

له‌پووی زمانه‌وانیه‌وه: واته: به‌رزبوونه‌وه.

له‌پووی زاراوه‌وه: واته: ئاراسته‌ی فشاری ده‌نگ له‌کاتی ده‌ربیرینی پیتسه‌که به‌ره‌و سه‌رووی مه‌لاشو له‌گه‌ل به‌رز بوونه‌وه‌ی به‌شیک له‌ زمان به‌ره‌و مه‌لاشو.

پیتسه‌کانی (الإستعلاء) بریتین له: (خ، ص، ض، غ، ط، ق، ظ)، به‌لام پیتسه به‌رزه‌کان هه‌موو وه‌کو یه‌ک نین له‌به‌رزیا‌ندا به‌لکو پینچ پله‌یان هه‌یه:

۱. پیتی به‌رز ئه‌گه‌ر سه‌ر (فتحة) ی هه‌بیّت و پیتی (ا) ی به‌دوادا بیّت وه‌کو: (قال).

۲. پیتی به‌رز ئه‌گه‌ر سه‌ر (فتحة) ی هه‌بیّت و پیتی (ا) ی به‌دوادا نه‌یه‌ت وه‌کو: (قدّ).

۳. پیتی به‌رز که بۆر (ضمة) ی له‌سه‌ر بیّت وه‌کو: (يقولوا).

۴. پیتی به‌رز ئه‌گه‌ر زه‌ننه‌دار (ساکن) بیّت، وه‌کو: (يقطعون) و (يختصمون) و (نصبر).

۵. پیتی به‌رز ئه‌گه‌ر ژێر (كسرة) ی هه‌بیّت، وه‌کو: (قيل)¹.

¹ بپوانه: النور المبين في تجويد القرآن الكريم / محاضرة د. أيمن سويد / ۲۲.

زۆربه‌ی زمانیش له‌کاتی ده‌رپرینی پیتی (ط) به‌رز ده‌بیته‌وه، پاشان (ص) و (ض) و (ظ) تا‌کو ده‌گاته پیتی (ق) که‌زمان که‌متر بۆ ده‌رپرینی به‌رز ده‌بیته‌وه، له‌وه‌ش که‌متر له‌ ده‌رپرینی هه‌ردوو پیتی (خ) و (غ).

له‌به‌ر ئه‌وه‌ش نا‌ونراوه (إستعلاء) چونکه ده‌نگه‌که له به‌رزاییه‌وه ده‌رده‌چیت. (المرعشي) ده‌لالت: له پیته به‌رزه‌کاندا گرنگ ئه‌وه‌یه سه‌رووی زمان به‌رز بیته‌وه، ئیتر گرنگ نیه ئه‌ودوای زمان به‌رز بیته‌وه یان نا^١.

له‌پاستیدا یه‌کێک له گرنگ ترین هۆکاره‌کانی جوان خویندنه‌وه‌ی قورئان ناسینی پیته به‌رزه‌کان و پایه‌کانیان و جیبه‌جیکردنیانه له‌کاتی خویندنه‌وه‌ی‌اندا، ئه‌مه‌ش به‌هه‌مان شیوه مه‌سه‌له‌یه‌ک نیه له‌کتیبه‌وه وه‌ربگیردریت، به‌لکو پێویسته له مامۆستای لی‌هاتوو وه‌ربگیردریت.

پیتته نزمه‌کان (حروف الإستفال)

(الإستفال):

له‌پووی زمانه‌وانیه‌وه: واته: نزمی.

له‌پووی زاراوه‌وه: واته: نزم بوونه‌وه‌ی زمان له‌کاتی دهرپینی پیتته‌که‌و، به‌رز نه‌بوونه‌وه‌ی به‌ره‌و ئاسمانه‌ی دهم (مه‌لاشوو) له‌و کاته‌دا.

پیتته‌کانی: بریتین له (۲۲) پیت، واته: پیتته‌کانی زمانی عهره‌بی جگه له پیتته به‌رزه‌کان (ء - ب - ت - ث - ج - ح - د - ذ - ر - ز - س - ش - ع - ف - ک - ل - م - ن - ه - و - ی - ا).

پیوه‌ری جیاکردنه‌وه‌ی پیتی به‌رز و نزم

جیاکردنه‌وه‌ی پیتی به‌رز و نزم به به‌رزبوونه‌وه‌ی زمان دهناسریت له‌کاتی دهرپینی پیتته‌که‌دا، له‌گه‌ل ههرپیتتیکدا زمان، به‌رز بوویه‌وه ئه‌وا پیتتیکي به‌رز، له‌گه‌ل ههرپیتتیکدا زمان نزم بوویه‌وه ئه‌وا پیتتیکي نزمه.

نمونه‌ی پیتی به‌رز: (أطّ) (أقّ) (أظّ) له دهرپینیاندا زمان به‌رز ده‌بیتته‌وه.

نمونه‌ی پیتی نزم: (أهّ) (أشّ) (أتّ) له دهرپینیاندا زمان نزم ده‌بیتته‌وه.

پیتته نزمه‌کانیش به‌هه‌مان شیوه پیوه‌ریکی زۆر گرنگن بۆ جوان خویندنه‌وه‌ی قورئانی پیروژ، به‌تایبه‌تی له‌کاتی یه‌کگرتنیاں له‌گه‌ل پیتته به‌رزه‌کاندا له وشه‌یه‌که‌دا، وه‌کو: (مخصّة) و (أخذن)، فیدربوونیشیان له‌پێگه‌ی کتیبه‌وه نابیت به‌لکو ده‌بیت له‌پێگه‌ی مامۆستای شاره‌زاوه بیت له‌و بواره‌دا.

واتای گشتی:

هه‌ندی له‌پێته‌كان سیفه‌تی نه‌رم (رخاوة)یان تێدایه و هه‌ندی‌کیان سیفه‌تی به‌هێزبان تێدایه، له‌نیوان ئه‌و دوو جووره‌شدا هه‌ندی پیتی تره‌یه مام ناوه‌ندن و پێته‌کانی قه‌تیس بوونه له‌ پرسته‌ی (لَنْ غَمَرْ).

هه‌روه‌ها له‌ناو پێته‌کانی عه‌ره‌بیشدا (۷) پیتی به‌رز هه‌ن پێویسته له‌کاتی ده‌ربڕینیاندا به‌شیك له‌ زمان به‌رزبێته‌وه به‌ره‌و ئاسمانه‌ی ده‌م.

پیتسه‌کانی لکاندن (الإطباق)

۲۳. وَصَادُ ضَادُّ طَاءٌ ظَاءٌ مُطَبَّقَةٌ وَ (فَرَّ مِنْ لُبِّ) الْحُرُوفِ الْمُدَّاقَةِ

(وَصَادُ ضَادُّ طَاءٌ ظَاءٌ مُطَبَّقَةٌ) واته: ئەم چوار پیتسه زمان یان به‌شیک له زمان له کاتی دهرپرینیاندا ده‌لکینه ئاسمانی دهمه‌وه.
(الإطباق):

له‌پووی زمانه‌وانیه‌وه: واته: لکاندن.

له‌پووی زاراوه‌وه: واته: لکاندن زمان یان به‌شیک له زمان له کاتی دهرپرینیاندا به‌مه‌لاشووه‌وه و، له کاتی دهرپرینیاندا به‌شیویه‌که ده‌نگ په‌نگ ده‌خواته‌وه له‌نیوانیاندا پیتسه‌کانیشی بریتین له (ص، ض، ط، ظ) زمانیش وه‌کویه‌که له‌هموو پیتسه‌کاندا نالکیت به‌مه‌لاشووه‌وه.

سوود: هه‌موو پیتیکی (إطباق) به‌رزه، به‌لام مه‌رج نیه هه‌موو پیتیکی به‌رز زمان له‌ده‌رپرینیاندا بلکیت به‌مه‌لاشووه‌وه.
(الإنفتاح):

له‌پووی زمانه‌وانیه‌وه: واته: جیابوونه‌وه.

له‌پووی زاراوه‌وه: واته: ئەو پیتانه‌یه که له‌کاتی دهرپرینیاندا زمان و مه‌لاشو و به‌کتر دوور ده‌که‌ونه‌وه تا‌کو هه‌وا له نیوانیاندا دهریجیت^۲.

۱ بپوانه: الواضح في أحكام التجويد / د. عصام القضاة / ۴۷.

۲ بپوانه: البرهان في تجويد القرآن / الصادق القمحاوي / ۱۷.

(فَرَّ مِنْ لُبِّ) الحروف المذلفة:

واته: پیتی خیرا (مذلق)، بریتین له و پیتانه‌ی خویان له پسته‌ی (فَرَّ مِنْ لُبِّ) دا ده‌بیننه‌وه واته: (ف - ر - م - ن - ل - ب).

(الإذلاق):

له‌پووی زمانه‌وانیه‌وه: واته: په‌ریان لای شتیک.

له‌پووی زاراووه‌وه: واته: سووکی پیتکه‌ی یان خیرایی ده‌برپینی چونکه له پیشه‌وه‌ی زمان یان یه‌کیک له لیوه‌کان یان له ه‌ردووکیانه‌وه ده‌رده‌چن، پیتکه‌کانیشی وه‌کو باس‌مان کرد (٦) پیتن، هوی نا‌وانیشی به (إذلاق) نه‌وه‌یه که ه‌ندیکیان له پیشه‌وه‌ی لیوه‌وه ده‌رده‌چی١.

(الإصمات):

له‌پووی زمانه‌وانیه‌وه: واته: قه‌ده‌غه‌کردن.

له‌پووی زاراووه‌وه: واته: قورسی پیتکه‌ی له‌کاتی ده‌برپیندا، (الأخفش) وتوویه‌تی: نه‌و که‌سه‌ی (صمت) بکات، واته: خوی له قسه‌کردن قه‌ده‌غه‌کردوه، مه‌به‌ستیش له‌وه‌یه که نه‌م پیتانه قه‌ده‌غن له‌وه‌ی که خویان به‌ته‌نها وشه‌ی چوار پیتی یان پینچ پیتی پی‌کبه‌ینن، به‌لکو پی‌ویسته پیتیکیان له‌گه‌لدا بیٲ له پیته (مذلق) ه‌کان ه‌ر بویه زانایان وتوویانه وشه‌ی (عسجد) واته: ئالتون وشه‌یه‌کی عه‌ره‌بی نیه چونکه چوار پیته و پیتی خیراشی له‌گه‌لدا نیه ٢.

١ بېروانه: الدرر البهية شرح المقدمة الجزرية / ٣١.

٢ بېروانه: المنح الفكرية في شرح المقدمة الجزرية / ملا علي القاري / ٧٢.

پیتسه‌کانی: هه‌موو پیتسه‌کانی زمانی عه‌ره‌بیه جگه له پیتسه خیراکان واته (۲۳) پیتسه کۆکراونه‌ته‌وه له‌م پرسته‌دا (جز غش ساخط صید ثقة اذ وعظه يحضك)^۱. واته: دووربه له فروفیلی که‌سیک که رقی له حه‌قه و بگه‌ری به‌دوای که‌سیکی متمانه پیکراو چونکه ئامۆزگاریه‌کانی هانت ده‌ده‌ن بۆ چاکه.

واتای گشتی:

پیتسه‌کانی لکاندن (الإطباق) چوار پیتن (ص، ض، ط، ظ).

پیتسه‌کانی خیرایی (الإذلاق) یش شه‌ش پیتن (ف - ر - م - ن - ل - ب).

سیفه‌ته بی دژه‌کان

۲۴. صَفِيرُهَا صَادٌّ وَزَائِي سَيْنٌ قَلْقَلَةٌ (قُطْبُ جَدِّ) وَاللَّيْنُ

سیفه‌تی یه‌که‌م (الصغير)

له‌پووی زمانه‌وانیه‌وه: واته: ده‌نگیک وه‌کو ده‌نگی بالنده بیټ.
 له‌پووی زاراوه‌وه: واته: ده‌نگیک زیاده له لیوه‌وه هاوکات له‌گه‌ل پیتشه‌کانی (ص،
 س، ز) ده‌رده‌چیټ، به‌هیزترینی ئه‌م سی پیتشه‌ش (ص، ه)، چونکه هه‌ردوو سیفه‌تی
 (الإستعلاء) و (الإطباق) ی تیدایه^۱، پاشان پیتی (ز) که سیفه‌تی (جهری) تیدایه به‌لام
 پیتی (س) له‌و دوو پیتشه لاوازتره چونکه سیفه‌تی (همس) ی تیدایه.
 سوود: زانایان فه‌رموویانه، پیتی (ص) له ده‌نگی قاز ده‌چیټ و پیتی (ز) له ده‌نگی
 می‌شه‌نگ ده‌چیټ و پیتی (س) له ده‌نگی کولله ده‌چیټ^۲.

سیفه‌تی دووه‌م (القَلْقَلَة)

له‌پووی زمانه‌وانیه‌وه: واته: جووله.
 له‌پووی زاراوه‌وه: واته: دروست بوونی جووله‌یه‌ک له مه‌خره‌جی پیتشه‌که له‌کاتی
 ده‌رب‌پینیدا، ئه‌گه‌ر پیتشه‌که راوه‌ستاو (ساکن) بیټ ده‌نگیک توندیش ده‌بیستریټ
 له‌کاتی ده‌رب‌پینی پیتشه‌که‌دا^۳.

۱ بېوانه: البرهان في تجويد القرآن / الصادق القمطاي / ۱۷.

۲ بېوانه: نهاية المفيد في علم التجويد / ۵۳، به‌وه‌رگرتن له: غاية المريد في علم التجويد / عطية

قابل نصر/ ۱۳۵.

۳ بېوانه: أحكام التجويد و التلاوة / محمود رأفت زلط / ۶۲.

پيته‌کانی: (القلقة) يان (لقلقة) پينچ پیتی هه‌یه پيشه‌وا (ابن الجزري) کويکردووه‌ته‌وه له وشه‌ی (قُطْبُ جَدٍّ)، تيبينيش ده‌کړيټ که هه‌موو پيته‌کانی سيفه‌تی (شدة) و (جهر) يان تيدايه.

به‌شه‌کانی:

(قلقة) ده‌بيټه سى به‌شه‌وه:

١. به‌هيز ترين حالته‌کانی ئه‌وه‌یه پيته‌که شه‌ده دار بيت و له‌کوټایي وشه‌شدا هاتبيټ وه‌کو: (الحق) و (تب) و (الحج)، ئه‌م حالته‌ش قه‌لقه‌له‌ی گه‌وره (القلقة الكبرى) ی پي‌ده‌وتريت.

٢. پيته‌که زهننه‌دار (ساکن) بيت شه‌ده‌ی نه‌بيټ له‌کاتى وه‌ستان له‌سه‌ری وه‌کو: (قريب)، (مجيد)، (خلق) ئه‌م حالته‌ش پي‌ی ده‌وتريت قه‌لقه‌له‌ی مام ناوه‌ند (القلقة الوسطى).

٣. پیتی زهننه‌دار له‌ناوه‌پاستی وشه‌وه وه‌کو: (يدخلون)، (وجهها)، (يطبع) ئه‌م حالته‌ش پي‌ی ده‌وتريت قه‌لقه‌له‌ی بجوک (القلقة الصغرى)¹.

هه‌ندى له زانا هاوچه‌رخه‌کان وه‌کو (عطية قابل نصر) پي‌ی وايه که (قلقة) به‌شى چواره‌ميشی هه‌یه کاتيک پيته‌که بزواو (متحرك) بيت، له‌و حالته‌شدا بنچينه‌ی قه‌لقه‌له‌ی هه‌ر تيدا ده‌مينيت وه‌کو: (المتقين)².

(قلقة) له‌پرووی خودی پيته‌کانه‌وه ده‌بيټه سى ئاسته‌وه:

١ بپروانه: الواضح في أحكام التجويد / د. عصام القضاة / ٤٩.

٢ بپروانه: غاية المرید في علم التجويد/ عطية قابل نصر / ١٣٦.

ئاستی یه‌که‌م: له پیتی (ط) (قلقله) به‌رتر ده‌بیٚت له پیتسه‌کانی تر.

ئاستی دووهم: له پیتی (ج) (قلقله) مام ناوه‌ند ده‌بیٚت.

ئاستی سێیه‌م: (قلقله) که‌متر ده‌بیٚت له پیتسه‌کانی (ق - ب - د).

ده‌رپرینی (قلقله) چۆن ده‌بیٚت ؟

زانا و قورئان خوینی پایه به‌رز (محمود خليل الحصري) په‌حمه‌تی خوی لیٚبیٚت، له کتیبی (أحكام قراءة القرآن) دا وتوویه‌تی: زانا یان سه‌باره‌ت به‌ شیوازی ده‌رپرینی (قلقله) جیاوازیان تێدایه، جومه‌وری زانا یان له‌سه‌ر ئه‌و بۆچوونه‌ن که‌ هه‌میشه‌ به‌لای (فتحه) دا ده‌پوات به‌په‌هایی، ئیتر ئایا پیتی پێش خۆی بۆر(ضمة) ی هه‌بیٚت وه‌کو: (هلْ يُجْزُونَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ)، یان سه‌ر (فتحه) ی هه‌بیٚت وه‌کو: (فاولئك يدخلون الجنة) یان ژێر(كسرة) ی هه‌بیٚت وه‌کو: (ولا تشطط).

هه‌ندیکیش له زانا یان بۆچوونیان وایه ده‌رپرینی پیتی (قلقله) به‌پیی بزوینی پێش خۆیه‌تی واته: ئه‌گه‌ر بۆری هه‌بیٚت ئه‌وا به‌ره‌و بۆر ده‌خوینرێته‌وه، ئه‌گه‌ریش سه‌ر یان ژێری هه‌بیٚت ئه‌وا به‌ره‌و لای ئه‌و دووانه ده‌پوانیٚت، به‌لام ئه‌وه‌ی زۆرینه‌ی مامۆستا یانی ئه‌م هونه‌ره‌ی له‌سه‌ره‌ پێره‌وی یه‌که‌مه‌ که‌ هه‌میشه‌ پیتی (قلقله) به‌ره‌و سه‌ر ده‌پوات.

وه‌کو له‌ مۆنراوه‌ی یه‌کێک له‌ زانا یان هاتووه‌:

وقلقله قرب الى الفتح مطلقا ولا تتبعها بالذى قبل تقبلا

واته: پیتسه‌کانی (قلقله) هه‌میشه‌ له (فتحه) نزیک ده‌کرێته‌وه، مه‌یانکه‌ به‌ پاشکۆی پیتسه‌کانی پێش خۆیان بۆئه‌وه‌ی خویندنه‌وه‌که‌ت په‌سه‌ند بیٚت.

مامۆستا (محمود علی بسه‌)یش له‌ کتیبی (العمید) لاپه‌ره‌ ٦٤ وتوویه‌تی:

وتراوه که (قلقلة) هه‌میشه له سه‌ر نزیکه‌راوه‌ته‌وه به‌بی ته‌ماشاکردنی پێته‌کانی
پێش و پاش خۆی، منیش ئه‌م بۆچوونه‌ په‌سه‌ند ده‌که‌م و به‌ باشی ده‌زانم کاری پێ
بکریته^۱.

واتای گشتی:

پێته‌کانی (صفیر) بریتین له (ص، ز، س) و پێته‌کانی (قلقلة)ش بریتین له (ق، ط،
ب، ج، د).

سیفەتی سییەم (الین)

۲۵. وَأَوُّ وَبَاءٌ سَكَنَّا وَأَتَفَحَّحَا قَبْلَهُمَا وَالْأَنْجِرَافُ صَحَّحَا

(واللین) واته: پێته‌کانی لین به‌بی (مه‌ددن)، (و) و (ی) ئه‌گه‌ر زه‌ننه‌دار (ساکن) بن
و پیتی پێش خۆیان سه‌ر(فتحه) ی هه‌بیته.

پیناسه‌ی (لین):

له‌په‌وه‌ی زمانه‌وانیه‌وه: واته: ئاسانی، له‌ووسی.

له‌په‌وه‌ی زاواوه‌وه: واته: ده‌رکردنی پێته‌که له‌ مه‌خره‌جه‌که‌یه‌وه و به‌ئاسانی و
به‌بی هه‌یج قورسیه‌ک له‌سه‌ر زمان.

پێته‌کانی: دوو پیتن (ی - و) به‌مه‌رجی پاوه‌ستاو(ساکن) بیته و پیتی پێشی
خۆیان سه‌ری هه‌بیته (مفتوح) بیته وه‌کو: (قول) و (صیف) و(خوف).

۲۶. فِي اللَّامِ وَالرَّاءِ وَتَكْرِيرٍ جُعِلَ وَلْتَقَشِي الشَّيْنُ ضَادًّا اسْطَلَّ

پیته‌کانی (إنحراف) و (تکریر) و (تقشی) و (استطالة) و (الانحراف صححا) واته: جومهوری زانا‌یان سیفه‌تی (الانحراف) یان بۆ مه‌ردوو پیتی (ل) و (ر) جیگیر کردوو.

سیفه‌تی چواره‌م (الإنحراف)

له زمانه‌وانیدا: واته: لادان.

له زاراوه‌دا: لادانی پیته‌که له مه‌خره‌جه‌که‌ی.

پیته‌کانی: (۲) پیتن (ل) و (ر).

لادان (الإنحراف) سیفه‌تیکی هۆگره‌ بۆ ئه‌و دوو پیته‌، چونکه ئه‌و دوو پیته له مه‌خره‌جی خۆیان ده‌رئه‌چن و ده‌گه‌نه مه‌خره‌جی پیتیکی تر، (ل) لاده‌دا بۆ پیشه‌وه‌ی زمان و (ر) یش لاده‌دا بۆ پشتی زمان^۱.

سیفه‌تی پینجه‌م (التکریر)

له زمانه‌وانیدا: واته: دووباره بوونه‌وه.

له زاراوه‌دا: واته: له‌رینه‌وه‌ی سه‌ری زمان له‌کاتی ده‌ربڕینی پیته‌که‌، پیته‌که‌ی ته‌نها پیتی (ر)ه.

(التکریر) سیفه‌تیکی وابسته‌یه به پیتی (ر)، چونکه ئه‌و پیته ئاماده‌یه بۆ ئه‌و له‌رینه‌وه بۆیه وریایی پێویسته له‌کاتی ده‌ربڕیندا، مه‌به‌ستیش له‌ باسکردنی ئه‌م سیفه‌ته‌ خۆ لێ به‌دوور گرتنیتیی واته: زیده‌ په‌وی نه‌کردن تییدا، ده‌رکه‌وتنی ئه‌م سیفه‌ته‌ش له پیتی (ر) به‌زۆری له‌و کاته‌دا ده‌رده‌که‌وێت که (شدة) دار بیت وه‌کو:

۱ بېروانه: السعود في قراءة عاصم بن ابي النجود / حامد العاني / ۸۹.

(کَرَّة) (مَرَّة) بۆیه پیتووسته له‌سه‌ر خویته‌ر ئه‌و دووباره بوونه‌وه بشاریته‌وه و بواری ده‌رکه‌وتنی نه‌دات، به‌لام شارندنه‌وه‌ی (تکریر)یش به‌و شیوه‌یه نیه که سه‌ری زمان به‌هیچ شیوه‌یه‌ک نه‌جولیته‌وه، چونکه ئه‌وه ده‌بیته هۆی په‌نگ خواردنه‌وه‌ی ده‌نگه‌که له‌نیوان سه‌ری زمان و پوکدا وه‌کو: پیتی (ط)، ئه‌مه‌ش هه‌له‌یه‌که بواری پی نه‌دراوه، به‌لکو پیووسته یه‌کجار سه‌ری زمان بجولیته‌وه به‌سووکی بۆنه‌وه‌ی سیفه‌ته‌که بیته‌دی^{۱، ۲}.

چۆن له دووباره‌بوونه‌وه‌ی پیتی (ر) خۆمان بپاریزین؟

پێگه چاره‌ی رزگاربوون له‌و هه‌له‌یه ئه‌وه‌یه خویته‌ر پشتی زمانی بلکینن به مه‌لاشوویه‌وه به‌شیوه‌یه‌ک که پێگه نه‌دات زمان زۆر بجولیته‌وه^۳.

سیفه‌تی شه‌شهم (التفشي)

له زمانه‌وانیدا: واته: بلاوبوونه‌وه.

له زاراوه‌دا: واته: بلاوبوونه‌وه‌ی هه‌وا له ناو ده‌مدا له‌کاتی ده‌ربڕینی پیتی (ش) هۆی ناوانانیشی به (متفشي) بلاوبوونه‌وه‌ی هه‌وايه له‌ناو ده‌مدا که مه‌خره‌جه‌که‌شی ده‌گاته مه‌خره‌جی (ظ) بۆنمونه: (ما علمت رشدًا)^۴.

ئه‌م سیفه‌ته‌ش وه‌کو زۆریک له سیفه‌ته‌کانی تر ئاسان نی یه له‌پێگه‌وه کتیبه‌وه لێی تیبگه‌ی به‌لکو فی‌ربوونی پیتووسته له‌لای مامۆستا بیت.

۱ بپروانه: غاية المريد في علم التجويد/ عطية قابل نصر / ۱۳۷.

۲ که‌واته پیتووسته سیفه‌تی (تکریر) واته: له‌رینه‌وه‌ی سه‌ر زمان بیته‌دی هاوکات له‌گه‌ڵ خۆپا‌واستن له (تکرار). ((م. دلیر گه‌رمیانی))

۳ بپروانه: غاية المريد في علم التجويد/ عطية قابل نصر / ۱۳۸.

۴ بپروانه: الجامع في تجويد قراءة القرآن الكريم / كامل المسيري / ۱۴۹.

سیفه‌تی حوته‌م (الإستطالة)

له زمانه وانیدا: واته: دریژبوونه‌وه.

له زاراوهدا: واته: دریژبوونه‌وه‌ی ده‌نگ له‌سه‌ره‌تای قه‌راغی لایه‌ک له زمانه‌وه تا‌کو کۆتاییه‌که‌ی.

پیتسه‌که‌ی: ئەم سیفه‌ته‌ش ته‌نها له پیتی (ض) هه‌یه.

وریا‌کردنه‌وه: (ابن الجزري) له کتییی (النشر في القراءات العشر) فه‌رموویه‌تی:

(ض) تاکه پیتیکه که سیفه‌تی دریژ بوونه‌وه‌ی تێدایه، هه‌چ پیتیکیش نیه ئە‌وه‌نده‌ی (ض) قورس بیت له‌سه‌ر زمان، خه‌لکیش له‌شی‌وازی ده‌رب‌رینیدا هه‌مه‌جۆرن و که‌م که‌سیش به‌باشی و دروستی ده‌ریده‌بریت، هه‌ندی و‌ه‌کو (ظ) ده‌ریده‌ب‌رن و، هه‌ندی له‌گه‌ڵ پیتی (ذ) تیکه‌لی ده‌که‌ن و، هه‌ندی ده‌یکه‌ن به (ل) یکی قه‌له‌و و، هه‌ندی‌کیش و‌ه‌کو پیتی (ز) ی لێ‌ده‌که‌ن و، هه‌موو ئە‌وانه‌ش نا‌دروستن^۱.

سوود: ده‌نگ به پیتی (ض) دریژ ده‌بیته‌وه، به‌لام ناگاته ئاستی دریژ بوونه‌وه‌ی پیتی مه‌دد، چونکه (ض) له‌مه‌خره‌جی خۆیدا دریژ ده‌بیته‌وه سنووری مه‌خره‌جه‌که‌ نا‌به‌زینی^۲.

به‌لام پیتی مه‌دد مه‌خره‌جی‌کی دیاری کراوی نیه، به‌لکو ده‌نگی به‌نه‌مانی هه‌ناسه ده‌بریته‌وه^۲.

زانپاری: پیتی (ض) ته‌نها له زمانی عه‌ره‌بیدا هه‌یه، هه‌ربۆیه به زمانی عه‌ره‌بی ده‌وتریت: (لغة الضاد).

۱ ب‌روانه: السعود في قراءة عاصم بن ابي النجود / حامد العاني / ۹۰-۹۱.

۲ ب‌روانه: غاية المريد في علم التجويد / عطية قابل نصر / ۱۳۸، المنح الفكرية شرح المقدمة الجزرية / ملا علي القاري / ۷۶.

به‌لام فهرموده‌ی (انا افصح من نطق الضاد) بنه‌مایه‌کی راستی نیه، وه‌کو: (ابن کثیر) له ته‌فسیره‌که‌یدا (۵۴/۱) باسی کردوه.

چۆن جیاوازی بکه‌ین له نیوان (ض) و (ظ) دا ؟

هه‌ندی که‌س پیتی (ض) وه‌کو پیتی (ظ) ده‌رده‌که‌ن، له‌پاستیشدا ئه‌م دوو پیته‌ له‌پرووی مه‌خره‌ج و سیفه‌ته‌وه جیاوازیان له‌نیواندایه. مه‌خره‌جی (ض) یه‌کیکه‌ له‌ قه‌راغه‌کانی زمان و، ئه‌و ددانانه‌ی ته‌نیشتی له‌لای سه‌ره‌وه، به‌لام مه‌خره‌جی (ظ) له‌پشتی سه‌ره‌تای زمانه‌ویه له‌گه‌ل پیتشه‌وه‌ی ددانه‌کانی سه‌ره‌وه، ئه‌مه‌ش جیاوازیه‌کی زۆره له‌ نیوانیدا له‌پرووی سیفه‌تیشه‌وه هه‌ردوو پیته‌که له‌ پینچ سیفه‌تدا هاوبه‌شن، که‌ بریتین له‌ سیفه‌ته‌کانی (الجهر) و (الرخاوة) و (الإستعلاء) و (الإطباق) و (الإصمات) به‌لام پیتی (ض) تاك ده‌بیته‌وه به‌سیفه‌تی (الإستطالة)، بۆیه پیتیسته له‌سه‌ر خویننه‌ر ئه‌م دوو پیته له‌ یه‌کتر جیا بکاته‌وه، به‌ شیوه‌یه‌ک درێژبوونه‌وه‌ی پیته‌که ببیستریت.

مامۆستا (حسني شيخ عثمان) له‌ کتیبی (حق التلاوة) لاپه‌ره‌ ۱۹۳ فهرمودیه‌تی:

ده‌ربیرینی پیتی (ض) وه‌کو پیتی (ظ) ئه‌گه‌ر بواریکی تیدا بیت چاوپۆشی له‌ که‌سی نه‌خویننه‌وارو نا‌شاره‌زا بکړیت، هه‌چ بواریکی تیدا نیه بۆ که‌سیک که‌ توانای پاهینانی زمانی هه‌بیت له‌سه‌ر ده‌ربیرینی ئه‌و پیته به‌شیوه‌یه‌کی راست و دروست و بی‌ تیکه‌لبون له‌گه‌ل پیتی (ظ)، چونکه ئه‌و کاره نوێژ به‌تال ده‌کاته‌وه، ئه‌گه‌ر واتایه‌کی نادروست بگه‌یه‌نیت جیاواز له‌وه‌ی خوای گه‌وره‌ ویستویه‌تی وه‌کو ئه‌و که‌سه‌ی (الضالین) له‌ سوره‌تی (الفاتحة) به‌ (الظالین) ده‌خوینیته‌وه و، یان (ضل من تدعون) به‌ (ظل من تدعون) ده‌خوینیته‌وه، چونکه ئاشکرایه که (ضل) واتای گومراپوون ده‌گه‌یه‌نیت و، (ظل) به‌رده‌وام بوون ومانه‌وه.^۱

۱ بپروانه: حق التلاوة / حسني شيخ عثمان / ۱۹۳ و به‌وه‌رگرتن له‌ کتیبی (الدرر البهية) / ۳۸.

بابه تی (التجويد)

له راستیدا توێژینهوهی جێگهی ده‌رچوون و سیفه‌تی پێته‌کان به‌ ته‌نها به‌س نیه
 بۆ ئه‌وه‌ی فی‌رخواز کارامه‌ بکات له‌ ده‌ربهرین و جوان خۆبندنه‌وه‌ی وشه‌کانی قورئان،
 چونکه‌ یه‌کگرتنی پێته‌کان پێکه‌وه‌ کاریگه‌رییان له‌سه‌ر یه‌کتر هه‌یه‌، له‌وانه‌شه‌ که‌ سی‌ک
 بتوانی‌ت پێته‌کان به‌ جوانی ده‌ربهری‌ت کاتی‌ک ته‌نها بن، به‌لام له‌کاتی پێکه‌وه‌ بوونیان له‌
 وشه‌یه‌کدا ئه‌وه‌ی پێی ئه‌نجام نه‌دری‌ت. له‌په‌وناکی ئه‌م راستیه‌شدا (الحسن بن قاسم
 المرادي) پێی وایه‌ که‌ ته‌جويدی قورئان له‌سه‌ر چوار مه‌سه‌له‌ بونیات نراوه‌:

١. ناسینی مه‌خره‌جی پێته‌کان.

٢. ناسینی سیفه‌ته‌کانیان.

٣. زانینی ئه‌و حوکمانه‌ی دروست ده‌بن له‌ئه‌نجامی پێکه‌وه‌ بوونیان.

٤. پراهمانی زمان و زۆر دوباره‌ کردنه‌وه‌ی، بنچینه‌ی هه‌موو ئه‌و
 مه‌سه‌لانه‌ش ئه‌وه‌یه‌ فی‌رخواز له‌سه‌ر ده‌ستی مامۆستای کارامه‌ فی‌ری قورئان
 ببی‌ت^١، هه‌ربۆیه‌ کاتی‌ک (ابن الجزري) په‌حمه‌تی خۆی لی‌بی‌ت ته‌واو بوو له‌
 باسکردنی مه‌خره‌ج و سیفه‌تی پێته‌کان، ده‌ستی کرده‌ باسکردنی ئه‌و
 مه‌سه‌لانه‌ی له‌ دۆای ئه‌وه‌ پێویستن و فه‌رمووی:

١ بپوانه‌: الشرح الوجيز على المقدمة الجزرية / غانم قدوري الحمد/ ٢٧.

۲۷. وَالْأَخْذُ بِالتَّجْوِيدِ حَمٌّ لَزِمُ مَنْ لَمْ يُجَوِّدِ الْقُرْآنَ آثَمُ

۲۸. لِأَنَّهُ بِهِ الْإِلَهُ أَنْزَلَ وَهَكَذَا مِنْهُ إِلَيْنَا وَصَلَا

(الاکھ بالتجوید) بایه خدان و کارکردن به تهجوید (حم لازم) تۆر گرنگه بۆ خویننه ری قورئان، پێویسته بیزانی.

(من لم یجود القرآن آثم) هه رکێ قورئان به پێی بنه ماکانی تهجوید نه خویننیه وه گونا هباره.

(لانه به اله انزلا) واته: چونکه خوای گه وره به تهجویده وه دایبه زاندووه، خوای گه وره فه رموو یه تی: (ورتل القرآن ترتیلا).^۱

واته: له سه ره خۆ و به جوانی پیت و بزویننه کانی بخویننیه وه، جه ختیشی له سه ره مه سه له که کردووه به وشه ی (ترتیلا).^۲

(عبد الدائم الأزهری) وتوو یه تی:

وه کو ئه وه ی که سیک پرسیا ری له (ابن الجزري) کردبیت: له کو یوه ده زانین که ته جوید پێویسته له سه رمان و، واجبه فی ری بین و، که مه ترخه م تیایدا گونا هباره و، به لگه چیه له سه ره موو ئه وانه و پێگه ی فی ربوونیشیان چۆنه؟ دانه ریش له وه لامدا وتبیت: (لانه به اله انزلا) واته: مه سه له که ئه وه یه خوای گه وره ئه و قورئانه ی به ته جویده وه دایه زاندووه و فه رموو یه تی: (ورتل القرآن ترتیلا).^۳

۱ بپوانه: سوره تی المزل / ئایه تی (۴).

۲ بپوانه: نور الفلاح فی تجوید کلام الله الفتح.

۳ بپوانه: الشرح الوجیز علی المقدمة الجزریة / غانم قدوری الحمد / ۵۷.

(وهكذا منة الينا وصلا) واته: له سهرده ميكه وه بۆ سهرده ميك، له نه وه يه كه وه بۆ نه وه يه ك، به (تواتر) پيمانگه يشتو وه، له ريگه ي هاوه لانه وه، ئه وانيش له ريگه ي پيغه مبه ره وه (ﷺ)، پيغه مبه ريش (ﷺ) له ريگه ي جبريل (عليه سلام) وه، ئه ويش له په روه ردگاري مه زنه وه^١.

پێناسه‌ی (تجوید)

له زمانه‌وانیدا واته: چاککردن، دهوتریت (هذا شيء جيد) واته: ئه‌وه شتیکی چاکه.

له زاراوهدا: واته: شاره‌زابوون و کارامه‌یی له خویندنه‌وه‌ی قورئاندا به‌بی زیادوکه‌م).^۱

یان بایه‌خدان به‌هه‌موو پیتیک له‌ پرۆی جیگیری ده‌رچوون و سیفەت و مینگه‌ و، درێژکردنه‌وه‌ و بچوک و گه‌وره‌ کردنه‌وه‌ و...هتد).^۲

ئامانج چیه‌ له‌ شاره‌زابوون له‌ زانستی تجوید:

۱- پاراستنی زمان له‌ هه‌له‌کردن له‌ قورئانی پیرۆز، زانایانیش هه‌رله‌کۆنه‌وه‌ هه‌له‌کردنیان له‌ قورئاندا به‌ (لحن) ناو بردووه‌ واته: لادان له‌ پاستی.

(لحن) له‌ قورئاندا دووجۆره‌:

یه‌که‌م: (لحن‌ی ئاشکرا، ئه‌ویش حه‌وت شیوه‌ی هه‌یه‌:

۱- گۆرینی پیتیک به‌ پیتیکی تر.

۲- زه‌ننه‌دار (ساکن) کردنی پیتی بزواو (متحرک).

۳- جولا‌ندنه‌وه‌ی (تحریک‌)ی زه‌ننه‌دار (ساکن).

۱ پێناسه‌ی (خالد الازهری) بۆ (تجوید) له: جامع شرح المقدمة الجزرية / ۴۵ .

۲ بۆ ئه‌م پێناسه‌یه‌ بره‌وانه: النشر في القراءات العشر / ۱۶۸ . الجامع في تجويد قراءة القرآن الكريم / ۱۵، زۆریک له‌ سه‌رچاوه‌کانیش هه‌ر هه‌مان پێناسه‌یان کردووه‌ .

۴- در یژکردنه‌وه‌ی پیت که پیتیکی تری لیوه دروست بیّت.

۵- نه‌هیشتنی مه‌ددی پیته‌کان.

۶- سووککردنه‌وه‌ی پیتی (شده) دار.

۷- (شده) دارکردنی پیتی سووک.

دووه‌م: (لحن) ی نادیار:

ئەم جۆره هه‌له‌کردنه په‌یوه‌ندی هه‌یه به‌یاسا‌کانی ته‌ج‌ویده‌وه وه‌کو
تی‌هه‌ل‌کیشانی ئەوه‌ی تی‌هه‌ل‌کیش نا‌کریت، یان راوه‌ستان له‌سه‌ر (ت) ی بزواو به (ه) و
هه‌له‌ی له‌وجۆره، بۆنموونه: ده‌رنه‌خستنی (همس) له (ت - ح - ف) یان
جیانه‌کردنه‌وه‌ی په‌له‌کانی به‌رزکردنه‌وه‌ی پیتی به‌رز.

ئەم جۆره‌ش بۆیه نا‌ونراوه هه‌له‌ی نادیار یان شاراوه، چونکه شاره‌زایانی قورئان
خویندن نه‌بیّت که‌سی تر پیی نا‌زانی.

(البرکوي) له (احکام تلاوة القرآن الکریم) له لاپه‌ره (۳۶) ده‌لێت:

(هه‌موو ئەو جۆره هه‌لانه‌هه‌رامن، چونکه ئەگه‌ر چی کاریه‌گریان نییه له‌سه‌ر
واتای ئایه‌ته‌که، به‌لام کاریه‌گریان هه‌یه له‌سه‌ر خودی وشه‌که و، په‌ونه‌ق و جوانی
پیته‌که له‌که‌دار ده‌کات).^۱

حوکمی فێریوونی زانستی ته‌ج‌وید له‌شه‌ر‌عدا:

زۆریه‌ی زانایان له‌سه‌ر ئەوه‌ کۆکن، که فێریوونی ئەم زانسته‌هه‌رزی کفایه‌یه،
ئەگه‌ر که‌سانێک پیی هه‌لسن ئەوه‌کانی تر گونا‌ه‌بار نابن، به‌لام ئەگه‌ر که‌سی پیی
هه‌لنه‌سیت هه‌موویان گونا‌ه‌بار ده‌بن، کارپێ‌کردنیشی واته‌ جێبه‌جێ‌کردنی یاسا‌کانی له‌

کاتی خویندنه‌وه‌ی قورئان (فرض عین) ه. له‌سه‌ر هه‌موو مووسلمانێکی پیگه‌یشتوو (بالغ) با له‌په‌وی یاساو حوکمه‌کانیشه‌وه لێیان شاره‌زانه‌بیٔ.^۱

مه‌سه‌له‌یه‌کی گرنه‌گ:

دووشی‌واز هه‌یه بۆ فی‌ربوونی ئەم زانسته:

۱- گوێگرتنی قوتابی بۆ خویندنه‌وه‌ی مامۆستا.

۲- خویندنه‌وه‌ی قوتابی له‌به‌رده‌ستی مامۆستا.^۲

زانای پایه‌به‌رز (ملا علی القاری) له لیکدانه‌وه‌که‌یدا بۆ هۆنراوه‌ی (الجزریه) پێگه‌ی دووه‌می پێ‌باشتره، به‌لام زۆریک له زانا هاوچه‌رخه‌کان کۆکردنه‌وه‌یان پێ‌باشه له نێوان هه‌ردوو شی‌وازه‌که‌دا.^۳

سوود: ئەم زانسته به‌هیچ شی‌وه‌یه‌ک له پێگه‌ی کتێبه‌وه به ته‌واوه‌تی لێی شاره‌زانا‌بیٔ، به‌لکو پێ‌ویسته مامۆستایه‌ک هه‌بیٔ بۆ فی‌ربوونی.

واتای گشتی کۆپله‌ی (۲۷ - ۲۸):

کارکردن به زانستی ته‌جويد بۆ قوتابی قورئان پێ‌ویسته و جه‌ختی له‌سه‌ر کراوه، چونکه‌هه‌رکه‌سیک قورئان به‌بێ ته‌جويد بخوینێته‌وه گونا‌ه‌باره، له‌به‌رئه‌وه‌ی خوای گه‌وره‌ خۆی به‌م شی‌وه‌ دا‌یبه‌زاندووه، سه‌ده به سه‌ده و ده‌سته به ده‌سته و ده‌ست به ده‌ستیش به نێمه‌گه‌یشتووه.

۱ پ‌روانه: المیسر الف‌رید فی علم‌ التجوید / محمد ف‌رید الجم‌ل / ۲۷، احکام‌ التجوید والتلاوة / محمود رأفت‌ الزلط / ۵.

۲ پ‌روانه: الواضح فی احکام‌ التجوید / ۱۱.

۳ پ‌روانه: المیسر الف‌رید / ۵۴.

جۆره کانی خویندنه وهی قورئان

٢٩. وَهُوَ أَيْضًا حِلْيَةُ السَّلَاةِ وَزَيْنَةُ الْأَدَاءِ وَالْقِرَاءَةِ

(وهو) واته: ته جویدکردنی قورئان.

(حِلْيَةُ السَّلَاةِ) واته: جوانی خویندنه وه.

(وَزَيْنَةُ الْأَدَاءِ وَالْقِرَاءَةِ) واته: پازاندنه وهی به جیهینانی قورئان و خویندنه وهی.

أ- (السَّلَاةِ) واته: خویندنه وهی قورئان به دواى یه کدا به پیک و پیکى به پیی ئه و دابه شکردنانه ی له قورئاندا ههیه.

ب- (الْأَدَاءِ) واته: فیربوونی قورئان له مامۆستایانه وه.

ت- (الْقِرَاءَةِ) به ههردوو حاله تی پیشوو دهوتریت و له وان گشتگیرتره^١.

پایه‌کانی قورئان خویندن

زانایان ده‌فهرموون: (خویندنه‌وه‌ی قورئان سیّ پایه‌ی هه‌یه):

أ- (التحقیق)^۱ واته: خویندنه‌وه‌ی قورئان به هیمنی و له‌سه‌ر خۆیی، له گه‌ل تیگه‌یشتنی واتاکان و چاودیریکردنی یاساکانی ته‌جوید، ئەم شیوه‌ی خویندنه‌وه‌ی گونجاوه‌ی بۆ که‌سانی سه‌ره‌تایی که ده‌یان‌ه‌و‌یت فی‌ری قورئان خویندنه‌وه‌ی بن، بۆ ئەوه‌ی پابین له‌سه‌ری.

ب- (الحدیر) واته: په‌له‌ کردن له خویندنه‌وه‌ی قورئان هاوکات پارێزگاری کردن له بنچینه‌کانی ته‌جوید و په‌چاوکردنیان.

ت- (التدویر) خویندنه‌وه‌ی قورئان به‌شیوه‌یه‌کی مام ناوه‌ند له نێوان حاڵه‌تی یه‌که‌م و دووه‌مدا، هاوکات له‌گه‌ل جیبه‌جیکردنی یاساکانی ته‌جوید^۲.

واتای گشتی:

هه‌روه‌ها ته‌جوید جوانی و پازاندنه‌وه‌یه‌ی بۆ خویندنه‌وه‌ی قورئانی پێرۆز.

۳۰. وَهُوَ إِعْطَاءُ الْحُرُوفِ حَقَّهَا مِنْ صِفَةٍ لَهَا وَمُسَحِّقُهَا

(وَهُوَ) واته: ته‌جوید.

(حَقَّهَا) واته: له‌و سیفه‌ته‌ی هۆگرانه‌ی له‌گه‌ل پیته‌کاندا‌یه‌ی وه‌کو: (همس) و (جهر) و

(شدة) و (رخاوة) له‌و سیفه‌تانه‌ی که با‌سمان کرد.

۱ هه‌ندێک له زانایان له جیاتی (التحقیق) (الترتیل) به‌کارده‌هێنن .

۲ به‌پوانه: الواضح في احكام التجويد / د. محمد عصام القضاة / ۱۰ .

(مُسَحَّحَهَا) ئه‌وه‌ی که له ئه‌نجامی به‌جیه‌ینانی سیفه‌ته‌کانه‌وه دروست ده‌بن،
وه‌کو: ناسک‌کردنه‌وه‌ی پیتی نزم و، قه‌له‌و کردنی پیتی به‌رز و شتی له‌و شیوه‌یه.
واتای گشتی:

هه‌روه‌ها ته‌جويد بریتیه له‌وه‌ی مافی پیته‌کان بدریت وه‌کو سیفه‌ته هۆگره‌کانیان
و، ئه‌وه‌ش که دروست ده‌بیت له جیه‌جیه‌کردنی سیفه‌ته‌کانه‌وه، وه‌کو بچوک کردن و
گه‌وره کردنه‌وه‌ی پیته‌کان.

۳۱. وَرَدُ كُلِّ وَاحِدٍ لِأَصْلِهِ وَاللَّفْظُ فِي تَظْيِيرِهِ كَمَثَلِهِ

(رَدُّ) واته: گێرانه‌وه‌ی هه‌موو پیتیک بۆ جیه‌ی ده‌رچونی سه‌ره‌کی خۆی.
(وَاللَّفْظُ فِي تَظْيِيرِهِ) واته: ده‌رپرینی پیتیکى هاوشیوه‌ی ئه‌و پیته له شوینیکى
تر، ئه‌گه‌ر دووباره بووه‌وه.
(کَمَثَلِهِ) هه‌ر وه‌کو ده‌رپرینیتى به‌که‌م جار.

واتای گشتی:

هه‌روه‌ها ته‌جويد واتای ئه‌وه ده‌گه‌یه‌نێ که هه‌موو پیتیک بگێردریته‌وه بۆ
مه‌خره‌جی سه‌ره‌کی خۆی، ئه‌گه‌ر پیتیکى تریش هه‌بو له جیه‌یه‌کی تر وه‌کو ئه‌و
پیته ئه‌ویش به‌ بێ زیاد و که‌م هه‌مان شیوازی له‌سه‌ر جیه‌یه‌جی ده‌کریت.
۳۲. مُكْمَلًا مِنْ غَيْرِ مَا تُكَلِّفُ بِاللُّطْفِ فِي التُّطْقِ بِلَا نَعْسَفِ
(مُكْمَلًا) واته: له‌ حاله‌تیکدا که ویستت به‌ ته‌واوی قورئان بخوینیته‌وه.

(مِنْ غَيْرِ مَا تُكَلِّفُ) واته: به‌ بێ زۆر له‌ خۆکردن له‌ کاتى خویندندا.

(بِاللُّطْفِ) واته: ده‌رپرینی پیته‌کان به‌ هیمنی و ئاسانی و، به‌ بێ سنور به‌زاندن و
بێ زێده‌په‌وه‌ی و که‌مه‌رخه‌می.

(مَا) بۆ زیاتر جه‌خت کردنه‌وه‌یه.

واتای گشتی:

له‌کاتی ده‌ربڕینی پیت و وشه‌کانی قورئانی پیرۆزدا، پێویسته به ته‌واوی به‌بیّ زیاده‌په‌وه‌ی ئه‌و سیفه‌تانه‌ی باسمانکرد جیّ به‌جیّ بکریّت.

چه‌ند نمونه‌یه‌ك له زێده‌په‌وه‌ی له‌کاتی خوێندنه‌وه‌ی قورئاندا

(ابن الجزري) له کتیبی (النشر في القراءات العشر) له لاپه‌ره ١٦٩ ده‌فه‌رمووت:

(وليس التجويد بتمطيع اللسان ولا بتقعر الفم ولا بتعويج الفك ولا بترعيد الصوت ولا بتمطيط الشد ولا بتقطيع المد ولا بتطنين الغنات ولا بحصرمة الراءات).

ته‌جوید بریتی نیه له:

(تمطيع اللسان) واته: قورئان ده‌خوینی و ده‌لێی پاروێکی له ده‌مدایه.

(تقعر الفم) واته: فشار خسته سه‌ر گه‌روو له‌کاتی خوێندنه‌وه‌دا، واته: هه‌موو

پیته‌كان وه‌كو پیتی (ع) ده‌رده‌کات (تعويج الفك) واته: لارکردنه‌وه‌ی پیته‌كان یان

لارکردنه‌وه‌ی شه‌ویلگه‌ی له‌کاتی خوێندنه‌دا.

(ترعيد الصوت) له‌راندنه‌وه‌ی ده‌نگ و، واپیشاندات که خوێنه‌ر له ترسی خوا

ده‌گریّت و ده‌نگی ده‌له‌رزێ واته‌ و ده‌رده‌که‌وێت حاله‌تیکی دروست کراوه^١.

(تمطيط الشد) واته: درێژکردنه‌وه‌ی ئه‌و پیتانه‌ی (شدة) دارن و درێژ کردنه‌وه‌یان

تیدا نیه بۆنمونه: (اعوذ بالله من الشيطان الرجيم).

(تقطيع المد) واته: بڕپکردنی پیتی مه‌دد، وه‌كو: (يااااها الذين امنوو).

١ زۆر گریان له‌کاتی قورئان خوێندنه‌دا، به‌تایبه‌تی ئه‌گه‌ر خوێنه‌ره‌که به‌زۆر خۆی بگرینی، دوو مه‌ترسی لێ چاوه‌پوان ده‌کریّت: یه‌که‌م مافه‌نه‌دانی پیته‌كان و شیواندنی ئایه‌ته‌كان، دووه‌میش خوێنه‌ره‌که به‌زمانی حال ده‌لێت: من زۆر له‌ خوا ده‌ترسم ده‌گرم له‌ قورئان خوێندنه‌دا، مه‌گه‌ر گریانێك به‌ده‌ستی خۆت نه‌بیّت، بۆیه ئه‌گه‌ر چی هه‌ندێ به‌لگه و شوێنه‌وار هاتوو ده‌رباره‌ی گریان له‌ قورئاندا، به‌لام له‌م پۆژگاره‌ی خۆماندا به‌دوور نیه له مه‌ترسی پوپامایی (والله أعلم).

(تطنین الغنات) واته: برپرکردنی (غنة) مینگه له پیته کانی (غنة) دا وه کو: (مننن الجننة والنناس).

(بحصرمة الرءاءات) واته: پاگرتنی هه ناسه به ته واوی له کاتی ده برپینی پیتی (ر) و ریگه نه دان به ده رکردنی سیفه تی (بینیة) تییدا.

هه موو ئه م نمونانه ش مامؤستا (أیمن سوید) له یه کیک له وانه کانی له که نالی (اقرأ) ی ئاسمانی باسی کردوو و، هه له کانی به رجسته کردوو به نمونه بۆ ئه وهی خوینه ران خوینی لی به دوور بگرن.

رینگه‌ی فیربوونی ته‌جوید

۳۳. وَلَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ تَرْكِهِ إِلَّا رِيَاضَةٌ أَمْرِي بِنَفْكَهِ

(بَيْنَهُ) له نیوان ته‌جوید و

(تَرْكِهِ) له نیوان لیدوورکه‌وتنه‌وهی

(رِيَاضَةٌ) به‌رده‌وامبوونی

(أَمْرِي) که‌سیکه له پاهینان

(بِنَفْكَهِ) به‌شه‌ویلگه‌ی واته: ده‌می.

(طاش کبری زادة) فه‌رموویه‌تی: دانهر په‌حمه‌تی خوای لیبتت وه‌کو نه‌وه‌ی هستی کردیبتت نه‌م هه‌موو بابه‌تانه قورس بیت له‌سه‌ر فی‌رخوازان و تووشی سه‌رسام بوونیان به‌یبتت بویه فه‌رموویه‌تی: جیاوازی نیوان شاره‌زاو نه‌شاره‌زا له ته‌جوید هه‌رئه‌وه‌یه پاهینان به‌ده‌می بکات و گوئ له مامۆستایانی قورئان بگریت، تا‌کو لی‌هاتوویی به‌ده‌ست به‌یبتت^۱.

واتای گشتی:

(ابن الجزري) لی‌رده‌دا ئامۆزگاریمان ده‌کات به‌رده‌وام بین له‌سه‌ر خۆ پاهینان له‌سه‌ر چاک خویندن و جوان خویندنه‌وه‌ی قورئان، چونکه نه‌گه‌ر بۆ ماوه‌یه‌ک فه‌راموش

۱ بپوانه: شرح المقدمة الجزرية / طاش کبری زادة / ۱۱۹، به‌وه‌رگرتن له کتیی الشرح الوجیز

بکریّت به جیّه‌ینانی یاساکان بیر ده‌چنه‌وه، واتای کۆپله‌کەش به کورتی: (له نیوان
 ته‌جوید و نه‌مانی هه‌ر ئه‌وه‌یه که‌سیک به‌رده‌وام بیّت له‌سه‌ر خۆ پاهێنان له‌سه‌ر قورئان
 خویندنه‌وه به‌شیوه‌یه‌کی جوان)^۱.

۱ بپوانه: اللعة البدرية / ۴۲، الدرر البهية / ۴۲ .

بابه‌تی بچوککردنه‌وه

بچوککردنه‌وه‌ی پیتته نزمه‌کان

له‌م به‌شه‌ی هۆنراوه‌که‌یدا (ابن الجزري) په‌حمه‌تی خوای لیبیت باسی هه‌ندی
بنه‌ما و یاسای په‌یوه‌ندی دارمان بۆ ده‌کات به‌ ته‌جۆیده‌وه، که له سیفه‌ته‌کانه‌وه
سه‌رچاوه ده‌گریت و ده‌فه‌رمویت:

۳۴. فَرَقَّقْنِ مُسْتَفِلاً مِنْ أَحْرَفٍ وَحَاذِرْنَ تَفْخِيمٍ لَفْظِ الْأَلْفِ

(فَرَقَّقْنِ مُسْتَفِلاً مِنْ أَحْرَفٍ) واته: پیتته نزمه‌کان بچوککه‌ره‌وه.

(وَحَاذِرْنَ تَفْخِيمٍ لَفْظِ الْأَلْفِ) واته: وریاش به‌ له‌وه‌ی پیتی ئه‌لیف (ا) گه‌وره
بکه‌یتته‌وه.

پیناسه‌ی (الترقیق):

له زمانه‌وانیدا: له (الرقه) وه هاتوه، واته: لاوازی.

له زاراوه‌دا واته: بچوککردنه‌وه‌ی پیت به‌ بچوککردنه‌وه‌ی له مه‌خره‌ج و لاوازکردنی
له سیفه‌تدا.

پیناسه‌ی (التفخیم):

له زمانه‌وانیدا واته: گه‌وره کردن.

له زاراوه‌دا واته: گه‌وره کردنی پیت به‌ قه‌له‌وکردنی له مه‌خره‌ج و، به‌ هیز کردنی
له سیفه‌تدا.

له‌م کۆپله‌یه‌دا (ابن الجزري) باسی هه‌ندی یاسای گرنگمان بۆ ده‌کات سه‌باره‌ت به‌ پاستکردنه‌وی قورئان خویندن. پێویسته‌ له‌سه‌ر خوینەر په‌چاویان بکات، بۆنمونه‌: پیتته‌ نزمه‌کان واته‌ پیتته‌کانی زمانی عه‌ره‌بی جگه‌ له‌ پیتته‌ به‌رزه‌کان هه‌موو به‌ بچوکی ده‌خوینرێته‌وه‌ مه‌گه‌ر له‌ حاله‌تیکه‌ پرپوایه‌ت هه‌بیته‌ وه‌کو گه‌وره‌ کردنه‌وه‌ی لام له‌ هه‌ندی حاله‌تدا. هه‌روه‌ها هۆشیارمان ده‌کاته‌وه‌ له‌ گه‌وره‌ کردنه‌وه‌ی پیتی ئه‌لیف (ا)، چونکه‌ له‌ راستیدا ئه‌وه‌ مه‌سه‌له‌یه‌کی زۆر گرنکه‌ و، له‌م پۆژگاره‌دا زۆر بلاو بوه‌ته‌وه‌ و، له‌ بنچینه‌شدا له‌ عه‌جه‌مه‌کانه‌وه‌ ئه‌م عاده‌ته‌ په‌یدا بوه‌.

۳۵. كَهْمَزِ الْحَمْدُ اَعُوذُ اِهْدِنَا
اَللّٰهُ ثُمَّ لَمْ لِلّٰهِ لَنَا

زانای پایه‌ به‌رز (خالد الازهري) ده‌لێت:

لێره‌دا (ابن الجزري) هۆشیاری ده‌دات که پیتی (هه‌مزه‌ له‌ چوار جێگه‌دا بچوک ده‌کرێته‌وه‌.

یه‌که‌م: کاتی که به‌ ته‌نیشتی پیتی (ح) هه‌وه‌ بیته‌، وه‌کو: (الحمد لله رب العالمين) ئه‌گه‌ر که‌سی که‌ بلێت: لێره‌دا هه‌مزه‌که‌ به‌ ته‌نیشتی لاهه‌وه‌یه‌ نه‌ک (ح) ده‌لێم: قسه‌که‌ت ته‌واوه‌ به‌لام له‌به‌ر ئه‌وه‌ی پیتی (ل) زهننه‌داره‌ وه‌کو ئه‌وه‌یه‌ بوونی نه‌بیته‌.

دووهم: له‌ لای پیتی (ع)، وه‌کو: (اعوذ بالله).

سێ‌یه‌م: له‌ لای پیتی (ه)، وه‌کو: (أهدنا الصراط).

چوارهم: له‌لای پیتی لامی ناساندنی گه‌وره‌. وه‌کو: (الله الذي) له‌ پاش ئه‌وه‌ش فه‌رمانی کردووه‌ به‌ بچوکه‌کردنه‌وه‌ی پیتی لام له‌ وشه‌ی مه‌زنی (الله) و، جه‌ختیش ده‌کاته‌وه‌ له‌سه‌ر ده‌رخستنی پیتی (ل) له‌ وشه‌ی (لنا) به‌ هۆی نونه‌که‌ی دوا‌ی خۆی.^۲

۱ بپوانه: جامع شروح المقدمة الجزرية في علم التجويد / خالد الازهري و زكريا الانصاري .

۲ بپوانه: اللمعة البدرية شرح متن الجزرية / ۴۳ .

۳۶. وَلَيَلَطُفْ وَعَلَى اللَّهِ وَلَا الضُّ وَالْمِيمُ مِنْ مَحْمَصَةٍ وَمِنْ مَرَضٍ

واته: پئویسته خوینه ر وریا بیّت و پیتی (ل) واته: لامی دووه له وشه ی (وَلَيَلَطُفْ) بچوکاته وه، چونکه به تهنیشت پیتی (ط) ه، که پیتیکی به هیزه و کاریگری ههیه له سهر پیتی (ل) ی تهنیشتی.

ههروه ها پئویسته لامی یه که م له وشه ی (وعلى الله) و (ولا الضالین) بچوک بکریته وه، چونکه ئه و پیته گه ورانه ی پاش خوین کاریگریان ههیه له سهر یان.

ههروه ها جهخت دهکاته وه له سهر بچوک کردنه وهی پیتی (م) له وشه ی (مَحْمَصَةٍ)، چونکه زۆربه ی خوینه ران له و پیته دا هه له ده که ن به هوی گه وره یی پیتی (خ) ئه وه ش هه له یه کی نادروسته^۱، به هه مان شیوه پئویسته خوینه ر وریا بیّت نه وه کو پیتی (م) گه وره بکاته وه له وشه ی (مرض) به هوی پیتی (ر) وه که قه له وه.

۳۷. وَبَاءَ بَرْقٍ بَاطِلٍ بِهِمْ يَذِي وَأَحْرَصُ عَلَى الشَّدَّةِ وَالْجَهْرِ الَّذِي

۳۸. فِيهَا وَفِي الْحِيمِ كُحِبَّ الصَّبْرِ وَرَبُوءَةٌ اجْمَسَتْ وَحَجَّ الْفَجْرِ

ههروه ها ئامۆزگاریمان دهکات بچوکی پیتی (ب) بپاریزین له م نمونانه دا.

(بَرْقٍ) به هوی دراوسیستی (ر) که پیتیکی گه وره یه.

(بَاطِلٍ) به هوی نزیکى له پیتی (ط).

(بِهِمْ يَذِي) به‌هوی ئه‌وهی به تهنیشتی دوو پیتی نهرمه‌وهیه، ئه‌وه‌ش نه‌بیئت
 بچوکرده‌وهی پیتی (ب) تاییهت بیئت به‌م شوینانه‌وه، به‌لام نابیئت زیده‌په‌وهی بکریئت
 له بچوکرده‌وهی پیتی (ب) نه‌وه‌کو وه‌کو (إمالة) ی پیبیئت^۱.

(وَاحْرَصْ عَلَى الشِّدَّةِ وَالْجَهْرِ الَّذِي) واته: هه‌روه‌ها وریای دهرخستنی ئه‌و دوو
 سیفه‌ته‌ش به له پیتی (ب).

(وَفِي الْحِيمِ) واته: هه‌روه‌ها پیویسته ئه‌و دوو سیفه‌ته له پیتی (ج) یشدا
 دهربرخریئت به جوانی، ئه‌گینا مه‌ترسی تیکه‌ل بوون هه‌یه له نیوان (ب) له‌گه‌ل (ف)
 هه‌روه‌ها (ج) له‌گه‌ل (ش) دا.

ئینجا چه‌ند نمونه‌یه‌کی ئاشکرای له قورئاندا بۆ هیناوینه‌ته‌وه وه‌کو وشه‌ی (حب)
 له ئایه‌تی: {يَجِبُ لَهُمْ كُحْبُ اللَّهِ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ} البقرة ۱۶۵.

(بِالصَّبْرِ) له ئایه‌تی {وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ} العصر ۳.

(رَبُّوهُ) له ئایه‌تی {وَأَوْتَيْنَاهُمَا إِلَى رَبُّوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ} المؤمنون ۵۰.

(اجْتَسَتْ) له ئایه‌تی {اجْتَسَتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ} إبراهيم ۲۶.

(بِالْحَجِّ) له ئایه‌تی {وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ} الحج ۲۷.

(الْفَجْرِ) له ئایه‌تی {وَقُرْآنَ الْفَجْرِ} الإسراء ۷۸.

۱ بپوانه: شرح طيبة النشر / ۱۴۷، به‌وه‌رگرتن له اللعة البدرية / ۴۴.

- الدرر البهية شرح المقدمة الجزرية / ۴۴.

بۆ نموونه: ئەگەر ئەو دوو سیفەتە‌ی (ابن الجزري) وریامان دەکاتە‌وه که پێویستە دەریخەین له پیتی (ج) جیبه‌جیبی نه‌که‌ین تییدا وشە‌ی (اجتت) ده‌بیته (اشتت).

۳۹. وَبَيِّنْ مُقْلَقًا إِنْ سَكْنَا وَإِنْ يَكُنْ فِي الْوَقْفِ كَانَ أَبْنَا

۴۰. وَحَاءَ حَصْحَصَ أَحَطْتُ الْحَقُّ وَسَيْنَ مُسَقِّمٍ يَسْطُو يَسْقُو

(ابن الجزري) لهم به‌شە‌دا فه‌رمانمان پێ ده‌کات سیفە‌تی قەلقە‌له به‌ پوونی دەریخەین له پیتە‌کانی (قلقله)، (ق ط ب ج د) له کاتی (ساکن) بوونی پیتە‌که.

(وَإِنْ يَكُنْ فِي الْوَقْفِ) واتە: ئەگەر له‌کاتی راوه‌ستان بیته‌ له‌سه‌ر پیتە‌که، وه‌کو: (قرب).

(كَانَ أَبْنَا) واتە: پیتی (قلقله) به‌ پوونتر ده‌جولێته‌وه له‌ راوه‌ستاندا.

چەند نموونه‌یه‌ك له‌سه‌ر (قلقله):

- له‌ کاتی به‌رده‌وام بوون: (يقطعون - وقطر - واجتیناه - ويدخلون).

- له‌ کاتی راوه‌ستان دا (خلاق - محیط - بهیج - مجید).

- جگه‌ له‌مانه‌ش که باسکران، پێویسته‌ ئاگاداری بچوکه‌کردنه‌وه‌ی (ح) ی

یه‌که‌م و دووهم بین له‌ وشە‌ی (حصص الحق) چونکه‌ به‌ ته‌نیشته‌ پیتیکی

که‌وره‌وه‌یه‌ وه‌کو (ص)، هه‌روه‌ها له‌ وشە‌ی (احطت) و (الحق)یشدا به‌هۆی

دراوسیتی بۆ هه‌ردوو پیتی گه‌وره‌ی (ط) و (ق) وه‌کو: (الحق من ربك).

به هه‌مان شیوه ئاشکراکردن وجوان ده‌برپین پئویسته سه‌باره‌ت به
 بچوک‌کردنه‌وه‌ی پیتی (س) له وشه‌ی (مستقیم) (سطو) له ئایه‌تی (یکادون یسطون) و،
 له وشه‌ی (یسقو) له ئایه‌تی (وجد علیه امة من الناس یسقون)^۱.

سوود: ئاگادارکردنه‌وه ده‌رباره‌ی بچوک ده‌برپینی پیتی (س) کورت
 هه‌لته‌هاتووه له‌سه‌ر ئه‌م حاله‌تانه، به‌لکو باب‌ه‌تیکی گشتی یه له هه‌موو حاله‌تی‌کدا،
 له زه‌ننه‌داری و بزواوی، به‌ته‌نیشته‌ی پیتی‌کی گه‌وره‌ییت یان بچوک^۲.
 واتای گشتی هه‌ردوو کۆپله‌که:

پیتی جولّاو (مقلقل) به جوانی ده‌برپه‌ له کاتی (ساکن)یدا، له‌کاتی
 وه‌ستانیشدا، بۆ نمونه وه‌کو راوه‌ستان له‌سه‌ر وشه‌ی (قرب) پونتر ده‌رده‌که‌ویت.
 هه‌روه‌ها پئویسته هه‌ردوو پیتی (ح - س) به بچوکی بخوینریته‌وه،
 به‌تایبه‌تی کاتیک به‌ته‌نیشته‌ی پیتی گه‌وره‌وه بن وه‌کو: (ص - ق).

۱ بېروانه: جامع شروح المقدمة الجزرية / ۵۶ .

۲ بېروانه: الدرر البهية / ۴۴ .

بابه تى پيتى (ر)

٤١. وَرَقِقِ الرَّاءَ إِذَا مَا كُسِرَتْ كَذَلِكَ بَعْدَ الْكُسْرِ حَيْثُ سَكَنْتُ

٤٢. إِنْ لَمْ تَكُنْ مِنْ قَبْلِ حَرْفٍ اسْتَعْلَا أَوْ كَانَتْ الْكُسْرَةُ لَيْسَتْ أَصْلًا

(وَرَقِقِ الرَّاءَ إِذَا مَا كُسِرَتْ) واته: ههركاتيک پيتى (ر) ژير (کسرة) ى هه بوو

به بچووکى بيخوينه وه، وهکو: (رزقا - الريح - ارني).

(كَذَلِكَ بَعْدَ الْكُسْرِ حَيْثُ سَكَنْتُ) به هه مان شيوه به بچووکى (ترقيق)

دهخوينريته وه ئه گهر خوى (ساكن) بوو، پيش خويشى ژير (کسرة) ى بنچينه يى
(اصلي) بيت، وهکو: (الفردوس).

(إِنْ لَمْ تَكُنْ مِنْ قَبْلِ حَرْفٍ اسْتَعْلَا) واته: به گهر پيتى (ر) كه وه پيش يه كيك له

پيته به رزه كانه وه، وهکو: (قرطاس - فرقة - بالمرصاد) له و حاله ته دا گه وره
دهكريته وه به هوى ئه و پيته گه ورانه وه^١.

سوود: له قورئاندا ته نها سى پيت له پيته كانى (استعلاء) له پاش پيتى (ر) وه وه

هاتوون، كه بريتين له (ص - ط - ق)^٢.

١ بپوانه: اللمعة البدرية / ٤٥.

٢ بپوانه: ليكدانه وهى (زكريا الانصاري) بؤ (الجزرية) له جامع الشروح/ ٥٩.

(أَوْ كَانَتْ الْكُسْرَةُ لَيْسَتْ أَصْلًا) واته: ئەگەر له حاله تێکدا (کسرة) ی پیتی

(ر) ئەصلى نه‌بوو، وه‌کو: (ام ارتابوا - ارتبم) گه‌وره ده‌کریته‌وه.

روونکردنه‌وه: ئەگەر پیتی (ر) ساکن بوو، به‌هۆی پاوه‌ستانه‌وه - ئیتر به‌هر

شیوه‌یه‌ک بزواویت له حاله‌تی به‌رده‌وامیدا - خۆی له یه‌کیک له م حاله‌تانه‌ی خواره‌وه ده‌بینیته‌وه.

یه‌که‌م: پیتی پیشی خۆی سه‌ر (فتحة) ی هه‌بیّت، وه‌کو: (تمی بشر - ولن

صبر) گه‌وره ده‌کریته‌وه.

دووه‌م: پیتی پیش خۆی بۆر (ضمة) ی هه‌بیّت، وه‌کو: (بالندُر - الدُّبُر - النَّدُر)

گه‌وره ده‌کریته‌وه.

سییه‌م: پیتی پیش خۆی ژیر (کسرة) ی هه‌بیّت، وه‌کو: (يوم عسر) بچوک

ده‌کریته‌وه.

چواره‌م: پیش خۆی ئەلفیکی مه‌ددی هه‌بیّت، وه‌کو: (ان الفجار - بس القرار -

وقنا عذاب النار) گه‌وره ده‌کریته‌وه.

پینجه‌م: پیش خۆی واویکی مه‌ددی هه‌بیّت، واته: واوی زهننه‌دار (ساکن)

که‌پیتی پیش خۆی بۆر (ضمة) ی هه‌بیّت، وه‌کو: (ان تبور - ترجع الامور - من في القبور)

گه‌وره ده‌کریته‌وه.

شه‌شه‌م: پیش خۆی یائیکی مه‌ددی هه‌بیّت واته: یائی زهننه‌دار (ساکن) که

پیتی پیش خۆی ژیر (کسرة) ی هه‌بیّت، وه‌کو: (خير - يوم عسير - والحير)

بچووکده‌کریته‌وه.

هه‌وته‌م: پێش خۆی (ی)کی زهننه‌دار (ساکن) هه‌بیّت، وه‌کو: (من خیر - لا ضیر - فالله خیر) بچوک ده‌کریته‌وه.

هه‌شته‌م: پێش خۆی پیتیکی زهننه‌دار (ساکن)ی راستی (صحیح) هاتیبت، پێش ئه‌و پیته زهننه‌داره‌ش پیتیک بیّت سه‌ریان بۆری هه‌بیّت، وه‌کو: (یریدُ الله بکم الیسر - والفجر - سندس خضر) گه‌وره ده‌کریته‌وه.

تۆیه‌م: پێش خۆی پیتیکی نزم (مستفل) بیّت و، پێش ئه‌وه‌ش پیتیکی (مکسور) هه‌بیّت، وه‌کو: (من ذکر - وما علمناه الشعر - ولا بکر) بچوک ده‌کریته‌وه.

ده‌یه‌م: له پێش خۆی پیتیکی به‌رز (استعلاء) هاتیبت، پێشی ئه‌و پیته به‌رزه‌ش پیتیکی ژێردار (مکسور) بیّت، له‌م جووره‌ش له‌ قورئاندا دوو وشه هاتوه (مصر - القطر) ئه‌م دوو وشه هه‌ردوو حاله‌تی گه‌وره‌کردن و بچوککردن هه‌لده‌گرن.

سه‌ود: وشه‌ی (مصر) له‌ چوار جێگه‌دا له‌ قورئاندا هاتوه.

یه‌که‌م: {أَنْ تَبُوءَ لِقَوْمِكُمْ بِمِصْرٍ يُّبَوِّأُ وَأَجْعُلُوا} یونس ۸۷.

دووه‌م: {وَقَالَ الَّذِي اشْتَرَاهُ مِنْ مِصْرَ لِامْرَأَتِهِ} یوسف ۲۱.

سییه‌م: {وَقَالَ ادْخُلُوا مِصْرَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ} یوسف ۹۹.

چواره‌م: {قَالَ يَا قَوْمِ أَلَيْسَ لِي مُلْكُ مِصْرَ} الزخرف ۵۱.

سه‌باره‌ت به‌ وشه‌ی (القطر) ته‌نها یه‌کجار له‌ قورئاندا هاتوه:

{وَأَسْلَمْنَا لَهُ عَيْنَ الْقَطْرِ} سبأ ۱۲.

تییینی: (ابن الجزری) گه‌وره‌کردنه‌وه‌ی په‌سه‌ندکردووه له وشه‌ی (مصر) و
 بچو‌ککردنه‌وه له وشه‌ی (القطر) وه‌کو دانه‌ری کتییی (أحكام تلاوة القرآن) ماموستا
 (محمود خليل الحصري) ده‌ی‌گی‌رتته‌وه^۱.

هه‌روه‌ها زانای پایه‌به‌رز ناسراو به (الشيخ المتولي) له کتییی (غنية المقرئ)
 له‌لایه‌ره ۴۸ ده‌فه‌رمو‌یت:

والفجر ايضاً وكذا بالندر	والراجع التفخيم في البشر
ترقيقه وكذا ونذر	وفي اذا يسر اختيار الجزري
و عكسه في القطر عنه فاعلما	ومصرفيه اختار ان يفخمها
والروم كالوصل على ما بينا	وذلك كله بحال وقفنا

یانزه‌یه‌م: له پاش پیتی (ر) یائی‌کی لابراو هه‌بی‌ت بۆ سو‌ک‌کردنه‌وه. له‌و
 حاله‌ته‌شدا هه‌ردوو شی‌وازی خو‌یندنه‌وه هه‌ل‌ده‌گری‌ت: گه‌وره‌کردنه‌وه و
 بچو‌ک‌کردنه‌وه، نه‌مه‌ش له (۳) وشه له قورئانی پیر‌ۆ‌زدا هاتووه:

یه‌که‌م: وشه‌ی (نذر) له ئایه‌تی (عذابی ونذر) له شه‌ش جی‌که.

دوو‌ه‌م: وشه‌ی (یسر) له ئایه‌تی (واللیل اذا یسر).

سی‌یه‌م: وشه‌ی (الحوار) له سی‌ ئایه‌تدا هاتووه:

^۱ چونکه له‌کاتی خو‌یندنه‌وه و پ‌ۆ‌یشن (وصل) رائی مصر (فتح‌ه‌ی) له‌سه‌ره، ته‌نها به‌قه‌له‌وی
 ده‌خو‌ین‌رتته‌وه، ب‌ۆ‌یه له‌کاتی وه‌ستان له‌سه‌ری به‌ئ‌یعتی‌باری ئه‌صل فه‌ته‌که ئه‌رج‌ه‌ وایه به
 قه‌له‌وی بخو‌ین‌رتته‌وه، به‌لام (القدر) (مقاف‌ه‌ی و مک‌سور) له‌کاتی خو‌یندن و (وصل)دا ته‌نها به
 سو‌ک‌کردنه‌وه ده‌خو‌ین‌رتته‌وه، جا له‌کاتی پاوه‌ستان بچو‌ک‌کردنه‌وه په‌سه‌نده. ((م. دل‌یر گه‌رمیانی))

{وَمِنْ آيَاتِهِ الْجَوَارِ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ} الشوری ۳۲.

{وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنشَآتُ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ} الرحمن ۲۴.

{الْجَوَارِ الْكُنُسِ} التکویر ۱۶.

سوود: بنه‌مایه‌کی ئاسان هه‌یه زۆریه‌ی حاله‌ته‌کانی پیتی (ر) ده‌گریته‌وه.

هه‌رکاتیک پیتی (ر) سه‌رو بۆری هه‌بوو گه‌وره‌ده‌گریته‌وه، ئه‌گه‌ر ژیری بوو بچووک ده‌گریته‌وه، له‌هه‌ر شوینیکێ وشه‌دا بیت ئه‌گه‌ر زهننه‌داربوو (ساکن)، ته‌ماشای پیتی پیش خۆی ده‌که‌ین، ئه‌گه‌ر ئه‌و پیته سه‌روبووری هه‌بوو گه‌وره‌ی ده‌که‌ینه‌وه ئه‌گه‌ر ئه‌و پیته ژیری بوو بچوکی ده‌که‌ینه‌وه.

ئه‌گه‌ر پیتی (ر) (ساکن) بوو، پیتی پیشی خۆیشی هه‌ر ساکن بوو، ته‌ماشای پیتی پیشتر ده‌که‌ین و هه‌مان یاساکانی به‌سه‌ردا جی به‌جی ده‌که‌ین، ته‌نها ئه‌گه‌ر له‌ حاله‌تیکدا پیتی پیش (ر)ی (ساکن) (ی) مه‌ددی یان (لین) بیت ئه‌وه بچووک ده‌گریته‌وه وه‌کو: (خیر - طیر)^۱.

۱ مامۆستا (احمد عامر) ئه‌م بنه‌مایه‌ی باس کرد له‌ که‌نالی (اللیبیة)ی ئاسمانی .

بابه‌تی گه‌وره‌کردنه‌وه

پیتی (ل):

٤٤. وَفَحِمِ اللَّامَ مِنْ اسْمِ اللَّهِ عَنْ فَحٍ أَوْ ضَمِّ كَعْبِدُ اللَّهِ

واته: وشه‌ی مه‌زنی (الله) به گه‌وره بخوینه‌وه نه‌گه‌ر پیتی پی‌ش خوی (فتحه) یان

بۆر (ضمة) ی هه‌بوو، وه‌کو: (وقال الله انی معکم) (وانه لما قام عبدالله) (قل الله اسرع مکرا)¹.

حاله‌ته‌کانی وشه‌ی مه‌زنی (الله) له ته‌جویدا:

۱- خویندنه‌وه‌ی به گه‌وره‌یی (تفخیم).

۲- خویندنه‌وه‌ی به شی‌وازی (ترقیق).

حاله‌ته‌کانی گه‌وره‌کردنه‌وه‌ی:

* نه‌گه‌ر پی‌ش وشه‌ی (الله) (فتحه) بی‌ت، وه‌کو: {قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ} {الإخلاص} ۱.

یان وشه‌که خوی به‌سه‌ر (فتحه) ده‌ستی پی کردی‌ت، وه‌کو: {الله الصمد}

{الإخلاص} ۲.

پی‌ویسته وریاش بیت هه‌مه‌که‌ی گه‌وره نه‌که‌یته‌وه.

* نه‌گه‌ر پی‌ش وشه‌ی (الله) بۆر (ضمة) هاتبی‌ت، وه‌کو: {تَارُ اللَّهُ الْمُوقَدَةُ} {الهمزة} ۶.

۱ لیکدانه‌وه‌ی زانا‌یان (خالد الازهری) و (زکریا الانصاری) بۆ ئەم کۆپله‌یه له جامع

* نه گهر پيش وشه ی (الله) پیتیکی زهنه دار (ساکن) بیت وپیش نه و (ساکن) هـش (فتحه) بیت، وهکو: {وَأَنَّهُ كَانَ يَاقُولُ سَفِيهًا عَلَى اللَّهِ شَطَطًا} الجن ۴.

• نه گهر پيش وشه ی (الله) پیتیکی زهنه دار (ساکن) بیت و، پيش نه و (ساکن) هـش (ضمة) ی هـ بیت، وهکو: {أَنْ اَعْبُدُوا اللَّهَ وَأَقُوهُ وَأَطِيعُوهُ} نوح ۳.

حاله ته کانی به (ترقیق) خویندنه وهی وشه ی مه زنی (الله):

• نه گهر ژیر (کسره) هیه کی نه صلی له پیشه وه بیت، وهکو:

{قُلِ اللَّهُمَّ فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ} الزمر ۶۶.

{وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ} الأنفال ۱۰.

• نه گهر پيش وشه که (کسره) هیه کی (عارض) هـ بیت، وهکو:

{لَمْ يَعْطُوا قَوْمًا اللَّهُ مُهْلِكُهُمْ} الأعراف ۱۶۴، به (قَوْمَنَ اللَّه) ده خوینریته وه.

• نه گهر پیشه وهی خوی (ساکن) بیت و، پيش نه و (ساکن) هـش (کسره)

بیت، وهکو: {وَيُنَجِّي اللَّهُ الَّذِينَ اتَّقَوْا بِمَفَازَتِهِمْ} الزمر ۶۱.

که‌وره‌کردنه‌وه‌ی پیتشه‌کانی

(استعلاء و إطباق)

۴۵. وَحَرْفُ الاسْتِعْلَاءِ فَحْمٌ وَاخْصُصًا لَاطْبَاقٌ أَقْوَى نَحْوُ قَالَ وَالْعَصَا

(ابن الجزري) لی‌ره‌دا داوامان لی ده‌کات پیتشه‌کانی (استعلاء) به‌رزکه‌ینه‌وه که به پیتی پله‌ی به هیزییان به‌م شیوه‌ن: (ط - ض - ص - ظ - ق - غ - خ) به‌تاییه‌تیش له نیوانیان دا پیتشه‌کانی (اطباق) که بریتین له (ص - ض - ط - ظ) چونکه نه‌م چواره به‌رزترین پیتشه‌کانی (استعلاء)ن.

زانباریه‌کی گرنگ:

هه‌موو پیتیک له پیتشه‌کانی (استعلاء) پی‌نج پایه‌ی هه‌یه له به‌رزنی دا به‌م شیوه‌ی لای خواره‌وه:

۱- پیتی (استعلاء) سه‌ر (فتحة) ی هه‌بی‌ت و، پیتی ئه‌لیفی (ا) ی به‌دوادا هات‌بی‌ت، وه‌کو: (الطامة - یضاعف - ظالمین - قائلون - غافلین - خائنین).

۲- پیتی (استعلاء) سه‌ر (فتحة) ی هه‌بی‌ت و، ئه‌لیفی به‌دوادا نه‌یه‌ت، وه‌کو: (طلبا - ضربتم - صبر - ظلم - غضب - خلق).

۳- پیتی (استعلاء) بۆر (ضمة) ی هه‌بی‌ت، وه‌کو: (وُطِعَ - فُضِرَبَ - صُرِفَتْ - ظُلِمَ - قُلَّ - غُلِبَتْ - خُلِقُوا).

۴- پیتی (استعلاء) زه‌ننه‌دار (ساکن) بی‌ت، وه‌کو: (يُطْبَعُ - يَضْرَبُ - فَاضِرُّ - لَا يَظْلَمُ - يَقْرَؤُونَ - يُغْلَبُ - يُخْلَقُ).

۵- پیتی (استعلاء) ژیر (کسرة) ی هه‌بی‌ت، وه‌کو:

(بَطَرْتُ - ضِعَافًا - صِرَاطٌ - ظِلَالٌ - قِتَالٌ - غِطَائِكَ - خِلَالٌ).

که‌واته هەر پیتیکی به‌رز پینچ پایه‌ی هه‌یه، له هه‌موویان به‌رزتر پیتی (ط) هه که ئه‌لیفی (ا) به‌دوادا بی‌ت، پیتی (خ) یش که ژیر (کسرة) ی هه‌بی‌ت له کو‌تایی هه‌موویان دیت له پوی به‌هیزییه‌وه^۱.
واتای گشتی:

پی‌ویسته پیته‌کانی (استعلاء) واته: پیته به‌رزه‌کانی (خص ضغط قط) به گه‌وره‌یی ده‌رب‌پیت، به‌تایبه‌تی پیته‌کانی (اطباق) له‌نیوانیان دا که بریتین له (ض - ص - ط - ظ).

٤٦. وَبَيْنَ الإِطْبَاقِ مَنْ أَحَطْتُ مَعَهُ بَسَطْتُ وَالْخُلْفُ سَخْلُكُمْ وَقَعُ

(وَبَيْنَ الإِطْبَاقِ) واته: له پیتی (ط) له فهرمودده‌ی خوی گه‌وره: (فقال احطت) هه‌روه‌ها ئایه‌تی (لن بسطت) و، ئه‌و جو‌ره ئایه‌تانه بو ئه‌وه‌ی پیتی (ط) له‌گه‌ل پیتی (ت) تیکه‌ل نه‌بن چونکه مه‌خره‌جیان واته جیگه‌ی ده‌رچونیان یه‌ك جیگه‌یه.
(وَالْخُلْفُ) واته: له نیوان زانیان دا جیاوازی هه‌یه ده‌رباره‌ی هیشتنه‌وه‌و نه‌هیشتنه‌وه‌ی سیفه‌تی به‌رزی پیتی (ق) له‌گه‌ل تی‌هه‌ل‌کی‌ش‌کردنی له وشه‌ی (سَخْلُكُمْ) له ئایه‌تی (الم خلقتكم)، نه‌هیشتنیشی به‌لای (ابن الجزري) هه‌و په‌سه‌نده وه‌کو خوی بریاری داوه له کتیبی (التمهید) دا.

١ یه‌کیك له زنجیره‌ وانه‌کانی ماموستا (ایمن سوید) له ته‌جوید، باسی ئه‌م مه‌سه‌له ده‌کات له که‌نالی (اقرا).

هه‌ندی ناگاداری

له مهر به‌کاره‌یتانی سیفه‌تی پیته‌کان

٤٧. وَأَخْرِصْ عَلَى السُّكُونِ فِي جَعَلْنَا أَتَعْمَتَ وَالْمَغْضُوبِ مَعْ ضَلَّلْنَا

واته: ئه‌ی خوینه‌ری قورئانی پیروژ، ئاموژگارییه‌کت ده‌که‌م وریای ده‌رخستنی (سکون) بیت له پیتی (ل) له وشه‌ی (جَعَلْنَا)، هه‌روه‌ها ناگاداری (سُكُونِ) ی هه‌ردوو پیتی (ن) له (أَتَعْمَتَ) و (غ) له (الْمَغْضُوبِ) و، لامی دووهم له (ضَلَّلْنَا) به‌جوانی ده‌ریان بره‌، بیگومان تیبینیش کراوه‌ که خه‌لکانیکی زۆر ئه‌م پیتانه‌ ده‌جولینه‌وه‌ له خویندنه‌وه‌ی سوره‌تی (الفاتحه) ئه‌وه‌ش هه‌له‌یه‌کی ئاشکرایه‌و له‌حنیکی قه‌ده‌غه‌کراوه‌.

٤٨. وَخَلَصَ انْفِصَاحَ مَحْذُورًا عَصَى خَوْفَ اشْتَبَاهِهِ بِمَحْظُورًا عَصَى

(وَخَلَصَ انْفِصَاحَ) واته: سیفه‌تی جیاپونه‌وه‌ (انفتاح) له پیتی (ذ) ئاشکراکه‌ بۆ نمونه له ئایه‌تی (إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا) نه‌وه‌کو له‌گه‌ل پیتی (ظ) تیکه‌ل بیت وه‌کو له وشه‌ی (مَحْظُورًا) له ئایه‌تی: {وَمَا كَانَ عَطَاءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا} {الإسراء: ٢٠}.

هه‌روه‌ها که‌مته‌ر خه‌می مه‌که‌ له ده‌ربیرینی سیفه‌تی (انفتاح) له پیتی (س) نه‌وه‌کو تیکه‌ل بیت له‌گه‌ل (ص) که سیفه‌تی (اطباق) ی تێدایه‌ و، زمان به‌رز ده‌بیته‌وه‌ بۆ لای مه‌لأشوو، وه‌کو له وشه‌ی (عَصَى) له‌م ئایه‌ته‌دا هاتوو (وعَصَى آدَمَ رَبَّهُ).

چونکه‌ مه‌خره‌جی (ذ، ظ) هه‌روه‌ها (س، ص) یه‌ک مه‌خره‌جه‌ بۆیه‌ پێویسته‌ به‌ سیفه‌ته‌کانیان جیاکرینه‌وه‌.

واتای گشتی نه م کړپله یه:

ئهی خوینهری قورئانی پیروژ، پیتی (ذ، س) به سیفته تی (انفتاح) له پیتی (ظ، ص) جیاکه ره وه چونکه ئه وان (اطباق) یان تیدایه، ئه گینا وشه ی (مَحْدُورًا) و (عَسَى) له گه ل (حُظُورًا) و (عَصَى) تیکه ل ده بن.

۴۹. وَرَاعَ شِدَّةً بِكَافٍ وَبَا كَشْرُكُكُمْ وَتَوَفَّى فِئْتًا

(وَرَاعَ شِدَّةً) واته: پاریزگاری بکه له سیفته تی به هیژی (شده).

(بِكَافٍ وَبَا) واته: که له ئه و دوو پیته دا هیه، به وهی که ږیگه نه ده یت که هه ناسه له گه ل ئه و پیتانه دا ږییکات.

(ك) بۆ نمونه له وشه ی (شِرْكُكُمْ) له ئایه تی: {وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُونَ شِرْكُكُمْ وَلَا يُنَبِّئُكَ

مِثْلُ خَيْرٍ} فاطر ۱۴، هه روه ها وشه کانی: (تَوَفَّاهُمْ) وه کو نمونه ی پیتی (ت) له فهرموده ی

خوای گه وره: {الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ} النحل ۲۸، و (فِئْتَةً) له فهرموده ی

په روه ردگاری مه زن: {وَأَتَقُوا فِئْتَةً لَأُتَصِّبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً} الأنفال ۲۵.

تیبینی: زۆر که س زیده ره وهی ده که ن له ده رخستنی سیفته تی (همس) له (ك) و

(ت) به شیوه یه ک پیتی کی تری لی په یدا ده بیت، وه کو پیتی (ه) له (ك) و (س) له (ت)

په یداده که ن، به م شیوه یه ش سیفته تی (رخاوة) ده ده نه ئه و پیته که خوی له بنچینه دا

نیه تی، بۆیه پېویسته په چاوی ئه وه بکړیت ئه و دوو پیته دوو پیتی به هیژن و، نابیت

هه و له گه ل ده ربړیناندا ری بکات ئه مه ش ږیگر نیه له وهی هه ناسه به شیوه یه کی که م و

لاواز له گه لیان دا ده ربچیت به تایبه تی له کاتی پاوه ستان دا.

بابه‌تی تیّه‌لکیش کردنی

(متمثلین) و (متجانسین) و (مقاربین) و (متباعدين)

واته: لیكچوو و هاوچه‌شن ونزیک له یه‌کتری و دور له یه‌کتری.

۵۰. وَأَوَّلَىٰ مِثْلٍ وَحِنْسٍ إِنْ سَكَنْ أَذْغَمَ كَقُلْ رَبِّ وَبَلْ لَا وَائِنْ

۵۱. فِي يَوْمٍ مَعَ قَالُوا وَهُمْ وَقُلْ نَعَمْ سَبَّحَهُ لَا تُزِغْ قُلُوبَ فَلَقَمْ

پیتاسه‌ی زاراه‌کان:

(المتماثلین) (لیكچوو) واته: دوو پیتی هاوشیوه له مه‌خره‌ج و له سیف‌ه‌ت دا

وه‌کو: (ت، ث).

(المتجانسین) هاوچه‌شن، واته: دوو پیتی هاوشیوه له مه‌خره‌ج و جیاواز له

سیف‌ه‌ت وه‌کو: (د - ظ) (ل - ر).

(الإدغام)، واته: تیّه‌لکیشانی دوو پیت له یه‌ک پیتدا.

(وَأَوَّلَىٰ مِثْلٍ وَحِنْسٍ إِنْ سَكَنْ) واته: نه‌گه‌ر پیتی یه‌که‌می دوو پیته لیكچوو‌که

یان هاوچه‌شنه‌که زهنه‌دار (ساکن) بوو، تیّه‌لکیشی بکه له‌گه‌ل پیتی دووه‌م دا،

نمونه‌یه‌کیشی هیئاو‌ته‌وه بوو هاوچه‌شن که بریتی یه له (قَلْ رَب) له پاش

تیّه‌لکیشانه‌که ده‌بیته (قُرْبَ) نمونه‌یه‌کی تریشی هیئاو‌ته‌وه بوو لیكچوو که بریتی یه

له (بَلْ لَا) پاش ادغام ده‌بیته (بَلْ).

(وَأَيْنَ) واته: نه‌م نمونه‌ی خواره‌وه تیّه‌لکیشی مه‌که:

{فِي يَوْمٍ} له نایه تی {فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ} المعارج.

یان {قَالُوا وَهُمْ} له نایه تی {قَالُوا وَهُمْ فِيهَا يَخْتَصِمُونَ} الشعراء ۹۶.

واته: نه‌گه‌ر پیتی یه‌که‌م مه‌د بوو (ادغام) ناکریت.

ه‌روه‌ها لامی زه‌ننه‌دار دهرده‌خریت له‌لای (ن)دا، وه‌کو: {قُلْ نَعَمْ وَأَنْتُمْ دَاخِرُونَ}

الصفات ۱۸.

ه‌روه‌ها (ح) ی زه‌ننه‌دار له‌لای پیتی (ه) دهرده‌که‌ویت و (ادغام) ناکریت، چونکه پیتسه‌کانی گه‌روو دوورن له‌تی‌هه‌لکیشانه‌وه، به‌هوی قورسی نه‌وکاره.

سود: بنه‌مایه‌کی گرنګ هه‌یه له‌زانستی (تجوید) دا ده‌لایت: هیچ پیتیک له پیتسه‌کانی گه‌روو (حلق) تی‌هه‌لکیش ناکریت له‌گه‌ل پیتیک له‌خوی خوارتر پیتی هائیش له‌خواره‌وه‌ی پیتی (ح)ه.

ه‌روه‌ها (غ) له‌لای (ق) دا دهرده‌خریت، وه‌کو: {رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا} آل عمران ۸. به‌هوی جیاوازییانه‌وه، (غ) له‌پیتسه‌کانی گه‌روو و، (ق) له‌لای زمانه‌بچکوله‌دایه.

به‌هه‌مان شیوه پیتی (ل) له‌گه‌ل (ت) دهرده‌خریت و (ادغام) ناکریت، وه‌کو: {فَالْقَمَّةُ الْحَوْتُ وَهُوَ مِلِيمٌ} الصفات ۱۴۲، له‌به‌ر دووری مه‌خره‌جه‌کانیان.

واتای گشتی ه‌ردوو کۆپله‌که:

له‌حاله‌تیکدا دووپیت لیکچوبن یان هاوچه‌شن، نه‌گه‌ر یه‌که‌می نه‌و دوو پیته زه‌ننه‌داربوو له‌گه‌ل پیتی دووه‌م دا تی‌هه‌لکیشی بکه.

وه‌کو: (قل رب) و (بل لا).

به لام نابیت تیّه لکیش بکریّت نه گهر:

پیتی یه که م پیتی مه دد بوو، وه کو: (في يوم)، (قالوا وهم).

لامی زه ننه دار له گه ل نون دا، وه کو: (قل نعم).

حائی زه ننه دار له گه ل (ه)، وه کو: (سبحه).

(غ) له گه ل (ق) دا، وه کو: (ربنا لاتزع قلبنا).

(ل) له گه ل (ت) دا، وه کو: (فالتقمه).

پوونکردنه وه:

که دوو پیت به دوا یه کدا بن، له چوار حالت به دهر نین:

یان لیکچون یان هاوچه شن یان نزیک له یه کترین یان دوور له یه کترین.

یه که م: لیکچوو (متماثلان):

ئه و دوو پیت یه که یه کیان گرتووه له مه خره ج و سیفه تدا، وه کو دوو پیتی (ب)

له (اضرب بعصاك) یان دوو (د) له (وقد دخلوا) یان دوو (ل) له (قل لن) یان دوو (ن) وه کو:

(ومن نعمه).

سوود: (المتماثلان) لیکچوو دابهش ده بنه سی به شه وه:

لیکچووی بچوک - لیکچووی گهره - لیکچووی په ها.

لیکچووی بچوک: پیتی یه که م زه ننه دار (ساکن) بیت و، دوو هم بزواو (متحرك)

وه کو: (من نعمه - قل لن - اضرب بعصاك) ئه م جوړه ش جیگه ی باسکردنمانه و پیویسته

(ادغام) بکریّت.

متمثالان: هەردوو پیتەکه بزواو (متحرک) بن، وه‌کو: (السماء إن - إنه هو - الرحيم ملك) حوکمی ئەم بەشە دەرچستن (اظهار) ه، له‌لای (حفص) و هاو‌بو‌چوونه‌کان.

لیکچووی پەها: پیتی یەکه‌م بزواویت و، دووم زەننه‌دار وه‌کو: (شُخ - مَنون) (اظهار) ده‌کریت له‌لای هەموو پیشه‌وایانی خویندنه‌وه‌ی قورئان.

دووهم: (المتجانسان) هاوچه‌شن:

ئەو دوو پیتەیه‌که‌ یه‌کیان گرتوو ه‌ مه‌خره‌ج داو، له‌ سیفه‌تدا جیاوازن، ئەمه‌ش ده‌بیتە سێ جۆره‌وه: هاوچه‌شنی بچوک و گه‌وره‌و پەها.

هاوچه‌شنی بچوک، پێویسته‌ تێه‌لکێش (ادغام) بکریت، بۆنموه‌:

۱. (د) و(ت) وه‌کو: (کدت) (قد تَبَيَّن).

۲. (ت) له‌ (د - ط) وه‌کو: (اجيبت دعوتكما) و(ودت طائفة).

۳. (ذ) له‌ (ظ) وه‌کو: (اذ ظلموا).

۴. (ط) له‌ (ت) وه‌کو: (بسطت) به‌لام تێه‌لکێشانیکى ناتەواوه (إدغام ناقص)،

واته: سیفه‌تی به‌رزى له‌ (ط) دا هه‌رده‌میڤیتەوه‌.

۵ - (ق) له‌ (ك) دا له‌ وشه‌ی (نَخَلَكُم) (حفص) به‌ دوو شیوه‌ ده‌یخوینیتەوه: تێه‌لکێشکردنی ته‌واو ناتەواو.

۶ - (ث) له‌ (ذ) دا، له‌ ئایه‌تی (يَلْهَثْ ذَٰلِكَ) (حفص) به‌ (ادغام) ده‌یخوینیتەوه‌.

۷ - (ب) له‌ (م) دا، له‌ ئایه‌تی (ارْكَبْ مَعَنَا) (حفص) به‌ (ادغام) ده‌یخوینیتەوه‌.

هاوچه‌شنی گه‌وره: وه‌کو: (الصالحات طوبی - مريم بهانا) (اظهار) ده‌کړیت.

هاوچه‌شنی پړه‌ها وه‌کو: (بم‌یشکر)؟ (اظهار) ده‌کړیت.

سیّ یه‌م: نزيك له یه‌کتری (المقاريان):

نه‌و دوو پیتیه‌یه له مه‌خره‌ج دا جی‌وازن و، له سیفه‌تدا نزيکن، نه‌ویش دابه‌ش ده‌بیټ بؤ سیّ به‌ش: بچووک و گه‌وره‌و پړه‌ها.

نزيك له یه‌کتری بچووک: وه‌کو: (اورثتوا - برد ثواب).

نزيك له یه‌کتری گه‌وره: وه‌کو: (نفق صواع - بعد ضراء).

نزيك له یه‌کتری پړه‌ها: وه‌کو: (لن - فضر).

هموو نه‌مانه‌ش (اظهار) ده‌کړین، ته‌نها له حاله‌تی لامی زه‌ننه‌دار له‌گه‌ل (ر) وه‌کو: (قل رب - بل رفعه).

ماموستا (محمود خليل الحصري) پړه‌حه‌تی خوی لیټیت له کتیبی (احکام تلاوة

القران الکريم) دا لاپه‌ره (۱۳۰) فه‌رموویه‌تی:

(ل) و (ر) له‌سه‌ر پړپړه‌وی (الفراء) و هاوېوچونه‌کانی به هاوچه‌شن ده‌ژمیردی به هوی یه‌گگرتنه‌وه‌یان له مه‌خره‌ج دا، به‌لام له‌سه‌ر پړپړه‌وی جومهور که (الشاطبي و الجزري) یشیان تیدایه، به (مقاريين) واته: نزيك له یه‌کتری دادنرین چونکه له یه‌کتره‌وه نزيکن له پړوی مه‌خره‌ج و سیفه‌ته‌وه.

چوارهم: (المتباعدان) دوور له یه‌کتری:

نه‌و دوو پیتیه‌یه که له مه‌خره‌ج و سیفه‌تدا دوورن له یه‌کتری، نه‌ویش به هه‌مان شیوه ده‌بیټه سیّ به‌شه‌وه: بچووک و گه‌وره‌و پړه‌ها.

بابه‌تی (ض) و (ظ)

ئەمە یەکیکە لە گرنگترین باسه‌کانی ته‌جويد، که (ابن الجزري) باسی هه‌ندی له‌و
حاله‌تانه‌مان بۆ ده‌کات که خوینه‌ران تیی ده‌که‌ون، وه‌کو:

ده‌برپینی (ض) وه‌کو پیتی (ظ)، یان تیه‌ه‌لکیش کردنی له‌وشه‌ی (أفضم) و، شتی
تریش که دواتر باسی ده‌که‌ین به‌پشتیوانی خوای گه‌وره‌.

۵۲. وَالضَّادَّ بِاسِطَالَةٍ وَمَخْرَجٍ مِّزُّ مِنَ الظَّاءِ وَكُلُّهَا تَجِي

(مِزُّ) واته‌: پیتی (ض) له‌ (ظ) جیابکه‌ره‌وه به‌ دووشت:

۱- به‌ سیفه‌تی درێژبوونه‌وه (إستطالة)، چونکه ده‌ستپیکردنی (ضاد)
له‌ سه‌ره‌تای قه‌راغی زمانه‌وه‌یه بۆ کۆتاییه‌که‌ی. تاكو ده‌گاته مه‌خره‌جی پیتی
(ل)، به‌ هۆی ئەو سیفه‌ته به‌ هیزانه‌شه‌وه که هه‌یه‌تی وه‌کو: (جهر) و (اطباق)
و(إستعلاء) پیتیکی تریش نییه له‌ نیو پیته‌کاندا ئەونده‌ی (ض) له‌ سه‌ر زمان
قورس بیٔت، هه‌ر بۆیه له‌ ده‌برپینیدا خه‌لکی جیاوازن. هه‌ندیکیان به‌ (ظ) و
هه‌ندیکیان به‌ (د) و (ط) ده‌ریده‌که‌ن.

یان به‌ شیوازیک ده‌ریده‌به‌ین که بۆنی (ذ) ی لیبیت.

(وَكُلُّهَا تَجِي) واته‌: هه‌موو ئەو وشانه‌ی که پیتی (ظ)ی تیدایه له‌ قورئاندا،

له‌و حه‌وت کۆپله‌ی لای خواره‌وه ده‌یانخه‌ینه پوو.

۲- به جیگه‌ی دهرچوونی پیتشه‌که (مخرج)، چونکه (ض) له قه‌راغی زمانه‌وه دهرده‌چیت و (ظ) له سهره‌تای زمانه‌وه دهرده‌چیت.

بۆچوونی (دکتور غانم قدوری الحمد):

ئهم توێژهره له باره‌ی سیفه‌تی (الإستطالة) له پیتی (ض) ده‌لێت:

وادیاره ئهم سیفه‌ته له خوێندنه‌وه‌ی زۆریه‌ی قورئانخوێنانی ئهم سهرده‌مه‌ی خۆماندا به‌دینه‌هاتوه، چونکه به‌زۆری له مه‌خره‌جی (د،ط،ت) هوه ده‌ریده‌که‌ن، کورته‌ی کێشه‌ی دهربرپینی ئهم پیتشه‌ش له‌م پۆژگاره‌ی خۆماندا ئه‌وه‌یه؛ خوێنه‌رانی قورئان سیفه‌تی توندی (الشدة) ی پێده‌ده‌ن و، له‌جیگه‌ی دهرچوونی پیتی (ط) هوه ده‌ریده‌بێن به‌زۆری، هه‌ندیکیشیان سیفه‌تی نه‌رمی (الرّخاوة) ی پێده‌ده‌ن، ئهم دوو شیوازه‌ش هه‌لەن و ناگونجین له‌گه‌ڵ ئه‌و باسانه‌ی له‌ کتێبه‌کاندا دهریاره‌ی (ض) هاتوون، چاکتریشه‌ خوێنه‌ر له‌م سهرده‌مه‌دا به‌پێی ئاراسته‌ی مامۆستاکی ئه‌و پیتشه‌ بخوێنێته‌وه و، واز له‌ کێشه‌ی پیتی (ض) به‌هێنیت بۆ توێژینه‌وه می‌ژووویه‌کان^۱.

۵۳. فِي الظُّلَنِ ظِلُّ الظُّهْرِ عَظُمَ الْحِفْظِ أَقْطُ وَأَنْظُرُ عَظُمَ ظَهْرِ اللَّفْظِ

(ظُنن) واته: گه‌شت، ته‌نها له‌ يه‌ك جیگه‌دا له‌ قورئان هاتوه: {يَوْمَ ظَعْنُكُمْ

وَيَوْمَ {النَّحْلِ ۸۰.

(ظَلّ) واته: سێبه‌ر، له‌ بیست و دوو جیگه‌ی قورئاندا هاتوه، وه‌كو: (ظلا ظليلا

— يوم الظلة — وظللنا).

(الظُّهْر) واته: نیوه‌پۆ، له دوو جیگه‌ی قورئاندا هاتووه: {وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِّنَ الظُّهْرِ} {النور ۵۸}، {وَحِينَ تَضَعُونَ} {الروم ۱۸}.

(عُظْم) واته: مه‌زنێ، له (۱۰۳) جیگه‌ی قورئاندا هاتووه، وه‌کو: (العلي العظيم - اعظم درجة - میلا عظیما).

(الْحِفْظُ) واته: پاراستن، له چل و دوو جیگه‌ی قورئاندا باسکراوه، وه‌کو: (وما انا عليكم بحفیظ - ولا یؤوده حفظها - حافظوا علی الصلوات).

(أَقِظْ) له (البیظة) هوه هاتووه، واته: بیداری، ته‌نها له یه‌ك ئایه‌دا باسکراوه: {وَنَحْسِبُهُمْ أَقِظًا} {الک‌هف ۱۸}.

(أَنْظُرْ) واته: چاوه‌پوانی، له بیست جیگه‌ی قورئاندا هاتووه، وه‌کو: (ولا هم ینظرون - انظرونا نقبَس من نورکم).

(عَظُمَ) واته: ئیسک، له پانزه جیگه‌ی قورئاندا هاتووه، وه‌کو: (وهن العظم - رفاتا و عظاما - عظاما نخرة).

(ظَهَرَ) واته: پشت، له شانزه جیگه‌ی قورئاندا باسکراوه، وه‌کو: (وراء ظهورهم - علی ظهورهم - الذی اتض ظهرک).

(اللفظ) واته: وشه، له یه‌ك جیگه‌ی قورئاندا هاتووه: (ما یلفظ من قول).

۵۴. ظَاهِرُ لَظَى شَوَاطِ كَظْمٍ ظَلَمًا اُغْلَظُ ظَلَامَ ظَفَرٍ اُنْتَظِرُ ظَمًا

(ظَاهِرُ) پیچه‌وانه‌ی (باطن)، شەش واتای هه‌یه، له چل و یه‌ك جیگه‌ی قورئاندا باسکراوه: (ظاهر الاثم - الظاهر و الباطن - وظاهره من قبله العذاب).

(لَظَى) یه‌كێكه له ناوه‌كانی دۆرخ خوا په‌نامان بدات، ته‌نها له دوو ئایه‌تدا باسکراوه: {تَارًا تَلَّظَى} {اللیل ۱۴}، {كَلَامُهَا لَظَى} {المعارج ۱۵}.

(شَوَاطِ) واته: بلیسه‌ی بی دو‌كه‌ل، له یه‌ك جیگه‌ی قورئاندا باسکراوه: {يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شَوَاطِ مِنْ نَارٍ وَنُحَاسٍ فَلَا تَنْصِرَانِ} {الرحمن ۳۵}.

(كَظْمٍ) واته: خواردنه‌وه‌ی پق و قین و ده‌رنه‌برینی، له شەش جیگه‌ی قورئاندا باسکراوه، وه‌كو: {وَالْكَاطِمِينَ الْغَيْظَ} آل عمران ۱۳۴.

(ظَلَمًا) واته: سته‌م، یان دانانی شت له جیگه‌ی نه‌گونجای خۆی، له دووسه‌دو هه‌شت جیگه‌ی قورئاندا باسی هاتووه، وه‌كو: (الظالمین - ظالم).

(اُغْلَظُ) له (الغلظة) هوه هاتووه واته: زبری، له سیانزه جیگه‌ی قورئاندا باسکراوه، وه‌كو: (غليظ القلب - واغلظ عليهم).

(ظَلَامَ) واته: تاریکی، زانایان جیاوازیان له نێواندایه سه‌باره‌ت به ژماره‌ی باسکردنی له قورئاندا، (ابن الجزري) له کتییی (التمهید) لاپه‌ڕی/ ۸۰ فه‌رموویه‌تی:

بیست و شه‌ش جار باسکراوه، به‌لام کورده‌که‌ی که ناسراوه به (ابن الناظم) ده‌لی سه‌د جار باسکراوه له قورئاندا.

به‌لام بۆچوونی په‌سه‌ند ئه‌وه‌یه که (ابن الجزري) هه‌لیبژاردووه که بیست و شه‌ش جیگه‌یه، هه‌ندی زانای گه‌وره‌ش له سه‌ر ئه‌م بۆچوونه‌ن، وه‌کو: (علی النوري الصفاقسی) له کتییی (تنبيه الغافلين) لاپه‌ره‌ی ۷۴، هه‌روه‌ها (الملا علي القاري) و (ابن بالوشة) له (شرح المقدمة الجزرية) لاپه‌ره‌ی ۳۵، نمونه‌ی ئه‌م وشه له قورئاندا: (في ظلمات).

(ظفر) واته: نینۆک، له‌یه‌ك جیگه‌ی قورئاندا باسکراوه: {حَرَمْنَا كُلَّ ذِي ظُفْرٍ الْأَنْعَامِ ۱۴۶}.

(أَتَنْظُرُ) واته: چاودیریکردن، له بیست و شه‌ش جیگه‌ی قورئاندا هاتووه، وه‌کو: (قل اتظروا) (هل ينظرون).

(ظَمًا) واته: تینویتی، له سێ جیگه‌ی قورئاندا باسکراوه، وه‌کو: {لَا يُصِيبُهُمْ ظَمًا} التوبة ۱۲۰، {وَأَنْتَ لَا تَظْمَأُ فِيهَا} طه ۱۱۹.

۵۵. أَظْفَرَ ظَنًّا كَيْفَ جَا وَعَظَّ سِوَى عِضِينَ ظَلَّ النَّحْلُ زُخْرُفِ سِوَى

(أَظْفَرَ) واته: سه‌رکه‌وت، له‌یه‌ك جیگه‌ی قورئاندا هاتووه { مِنْ بَعْدِ أَنْ أَظْفَرَكَ عَلَيْهِمُ } الفتح ۲۴.

ظَنَّا كَيْفَ جَا) واته: وشه ی (ظن) که گومان ده گه یه نی له مهر جیگه یه کی
قورئاندا هاتبیت - له شهست و تو جیگه ی قورئاندا به هه موو واتا کانیه وه هاتووه
وه کو: (یظنون - ظنتم).

(وَعَظُ) له (وَعَظُ) وه هاتووه، واته: ئاموژگاری، بۆچوونی په سهند ئه وه یه له
بیست و چوار جیگه ی قورئاندا هاتووه وه کو: (وموعظة - وعظهم - تعظون) (سوی عظیم)
واته: وشه ی (عظیم) به (ظ) نیه له ئایه تی: {الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ} الحجر ۹۱.

(ظَلَّ) واته: به رده وام بوو، له تو جیگه ی قورئاندا باسکراوه، وه کو: {ظَلَّ
وَجْهَهُ} النحل ۵۸، {فَظَلُّمٌ تَفَكَّهُونَ} الواقعة ۶۵.

(الْتَحَلُّ زُخْرَفٍ سَوَى) واته: دووانی بریتین له ئایه تیکی هاوشیوه له هه ردوو
سوره ته که دا (۵۸ / النحل - ۱۷ / الزخرف).

۵۶. وَظَلْتُ ظَلْمُكُمْ وَبُرُومِ ظَلُّوا كَالْحِجْرِ ظَلْتُ شَعْرًا نَظَلُّ

ئهم کۆپله یه ته واوکه ری داها تووه له ئه ژمارکردنی وشه ی (ظل) که به واتای به رده وامی
هاتووه له قورئاندا، دوو جیگه ی له کۆپله ی داها توو دایه لیږه شدا هه وت وشه که ی تری
ده خاته پوو:

(ظَلْتُ) له ئایه تی: {ظَلْتُ عَلَيْهِ عَاكِهَا} طه ۹۷.

(ظَلْمُكُمْ) له ئایه تی: {فَظَلُّمٌ تَفَكَّهُونَ} الواقعة ۶۵.

(بُرُومِ ظَلُّوا) واته: له ئایه تی {لَظَلُّوا مِنْ بَعْدِهِ يَكْفُرُونَ} الروم ۵۱.

(كَالْحَجَرِ) واته: وهكو نه‌وهی له نایه‌تی {فَطَلُّوا فِيهِ يَعْزُجُونَ} الحجر ۱۴
(ظَلَّتْ شُعْرًا) واته: له نایه‌تی: {فَظَلَّتْ أَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ} الشعراء ۴.

(ظَلَّتْ شُعْرًا) واته: له نایه‌تی {فَظَلُّ لَهَا} الشعراء ۷۱، {ظَلُّ} له کۆپله‌ی داهاتوودا واته:
له نایه‌تی {فَيَظْلُلْنَ رَوَاكِدَ عَلَى ظَهْرِهِ} الشوری ۳۳، ته‌واوکه‌ری نو جیگه‌که‌یه.

۵۷. يَظْلُلْنَ مَحْظُورًا مَعَ الْمُحْظَرِ وَكُنْتَ فِظًا وَجَمِيعَ النَّظَرِ

(مَحْظُورًا) واته: قه‌ده‌غه‌ کراو له یه‌ک جیگه‌ی قورئاندا باسکراوه: {وَمَا كَانَ عَطَاءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا} الإسراء ۲۰، {مَعَ الْمُحْظَرِ} واته: خاوه‌نی شووره، له یه‌ک جیگه‌ی قورئاندا باسی هاتووه، {فَكَانُوا كَهَشِيمِ الْمُحْظَرِ} القمر ۳۱.

{وَكُنْتَ فِظًا} له (الفاظه) وه هاتووه، واته: په‌قی و زبری. له یه‌ک جیگه‌ی قورئاندا باسکراوه {وَلَوْ كُنْتَ فِظًا غَلِظَ} آل عمران ۱۵۹.

{وَجَمِيعَ النَّظَرِ} (النظر) واته: ته‌ماشاگردن یان بیرکردنه‌وه، هه‌شتاو چوار جار له قورئاندا باسی هاتووه بۆ نموونه: {وَتَرَاهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ} الأعراف ۱۹۸، {وَأَعْرِفْنَا آلَ فِرْعَوْنَ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ} البقرة ۵۰.

۵۸. إِلَّا بَوَيْلٌ هَلْ وَأُولَى تَاضِرُهُ وَالْغَيْظُ لَا الرَّعْدِ وَهُودٍ قَاصِرُهُ

{وَجَمِيعَ النَّظَرِ إِلَّا بَوَيْلٌ هَلْ وَأُولَى} واته: هه‌موو بابته‌ی وشه‌ی (النظر) به‌ په‌هایه‌ی که له قورئاندا هاتووه به‌ پیتی (ظ) جگه‌ له (نضرة) نه‌بیته‌ له سوره‌تی (المطففين)، هه‌روه‌ها وشه‌ی (نضرة و سرورا) له سوره‌تی (الإنسان).

(وَالْغَيْظُ) واته: تووره‌یی نۆد و هه‌لچون، له یانزه شوینی قورئاندا هاتوو،
 وه‌کو: {مُوتُوا بِغَيْظِكُمْ} آل عمران ۱۱۹، {تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ الْغَيْظِ} الملك ۸.

(الرَّعْدُ) واته: فهرمووده‌ی خوای گه‌وره {وَمَا يَغِيضُ الْأَرْحَامُ وَمَا تَزْدَادُ} الرعد ۸، و، له
 سوره‌تی (هُودِ) {وَوَغِيضَ الْمَاءِ} ۴۴.

ئهم دوو وشه به (ظ) نین و، به (ض) ن...

(قَاصِرَةٌ) واته: جگه له دوو وشه له قورئاندا نه‌هاتوو.

۵۹. وَالْحِظُّ لَا الْحِظُّ عَلَى الطَّعَامِ وَفِي ضَيْنِ الْخِلَافِ سَامِي

(وَالْحِظُّ) واته: پشک، له چه‌وت جیگه‌ی قورئاندا باسکراوه... وه‌کو: {يُرِيدُ اللَّهُ أَلَّا
 يَجْعَلَ لَهُمْ حِظًّا فِي الْآخِرَةِ} آل عمران ۱۷۶.

(لَا الْحِظُّ عَلَى الطَّعَامِ) ئاگادارمان ده‌کاته‌وه که (حِض) به‌پیتی (ض) که
 به‌مانای هاندان دیت جیاوازه‌و لی‌ره‌دا باسه‌که ئه‌و وشه ناگریته‌وه، ئهم وشه‌یه‌ش له
 سێ جیگه‌ی قورئاندا باسکراوه، وه‌کو: {وَلَا يَحِضُّ عَلَى طَعَامِ الْمُسْكِينِ} الحاقة ۳۴.

(وَفِي ضَيْنِ) به (ض) واته: چرووک.

(الْخِلَافُ سَامِي) راجیاییه‌کی به‌ناوبانگ هه‌یه ده‌رباره‌ی، چونکه له قیرائه‌تی‌کدا
 به (ظنین) هاتوو، واته: تۆمه‌تبار له خویندنه‌وه‌ی (حفص) دا به (ض) هاتوو.

۶۰. وَإِنْ تَلَقَّيَا الْبَيَانَ لَازِمٌ أَنْقَضَ ظَهْرَكَ يَعْضُ الظَّالِمُ

۶۱. وَاضْطُرَّ مَعَ وَعَظَتْ مَعَ أَفْضَمُ وَصَفَ هَا حِبَاهُمْ عَلَيْهِمْ

(وَإِنْ تَلَقَّيَا) واته: نه گهر هه ردوو پیتی (ض) و (ظ) یه کیان گرت ئه وه بزانه که پیویسته له سهرت هه لسی به ئه نجامدانی پوونکردنه وه واته هه ردوو پیتسه که پوونکه پیتسه وه به جوانی ده ریانبخهیت.

(لَازِمٌ) واته: ئه و کاره پیویسته له سهرت، بۆنموونه وه کو: {انْقَضَ ظَهْرَكَ} النوح، ۳، لیره دا له وانه یه زمان پیتسه ویت بۆ ده برپینی (ض) وه کو (ظ) یان وه کو: {يَعْضُ الظَّالِمُ} الفرقان ۲۷.

پاشان ئاگاداری ده دات ده ریاره ی ده رخستنی (ض) له وشه ی (اضْطُرَّ) نه وه کو (ادغام) بکریت له پیتی (ط) هه روه ها وریابه له تیهه لکیشانی پیتی (ظ) له پیتی (ت) له وشه ی (وَعَظَتْ) به لکو پیویسته به جیا هه ر دوو پیتسه که ده ربخهیت، به هه مان شیوه وریابه له (ادغام) کردنی پیتی (ض) له پیتی (ت) دا له وشه ی (أَفْضَمُ) به لکو پیویسته به جوانی (ض) ده ربخهیت.

(ابن الجزري) له کتیبی (النشر في القراءات العشر) لاپه ره ۲۲۰ ده فه رمویت:

(پیویسته خوینه ری قورئان راهینان بکات له سهر کارامه بوون له ده برپینی پیتی (ض) به تایبه تی کاتیك به ته نیشته پیتی (ض) وه کو: (انقض ظهرک) و (يعض الظالم)، یان کاتیك نزیک پیتیکی گه وره ده بیته وه کو: (الأرض-الله) یان نزیک

پیتیکى هاوچه‌شنى خوى بیټ وه‌کو: (الارض ذهباً) یان کاتیک (ساکن) بیټ و، یه‌کټک له پیته‌کانی (اطباق) ى به دواډا بیټ وه‌کو: (فمن اضطر - افضم - وخضم - تضلیل).

(وصف) واته: به پوونى ده‌ریب‌پره.

(مَا جِأَهُمْ) واته: هه‌ردوو پیتی (ه) له‌م وشه‌یه به جوانی ئاشکرا بکه.

(عَلَيْهِمْ) به‌هه‌مان شیوه پیتی (ه) له‌م وشه‌یه به جوانی ده‌ریب‌پره‌وه، له پیته

هاوشیوه‌کانیشی وه‌کو: (جنوبهم - اليهم - يزكهم) چونکه پیتی (ه) پیتیکى لاوازه و شاراو‌یه پیویسته خوینه‌ر کۆشش بکات بۆ جوان ده‌رخستنیاڼ.

بابه تی مینگه (غنة) له ههردوو پیتی

(م) و (ن) ی (شدة) داردا

۶۲. وَأُظْهِرِ الْغَنَّةَ مِنْ نُونٍ وَمِنْ مِيمٍ إِذَا مَا شَدَّدَا وَأَخْفَيْنِ

(وَأُظْهِرِ الْغَنَّةَ مِنْ نُونٍ وَمِنْ) واته: مینگه به پوونی ده ربخه له ههردوو پیتی (ن) - (م)، مینگه ش سیفه تیکی هۆگره بۆ ئەم دوو پیتە له ههموو حاله تیكداء، زه ننه دار بن یان بزواو، ئاشکرا بن یان تییه لکیش کراو.

(وَأَخْفَيْنِ) واته: بیشاره وه.

پایه کانی مینگه (غنة)

هه موو (غنة) یه ک له پیته کاندایه وه کو یه ک نین به لکو جیاوازیان تییدایه وه کو مامۆستا (ایمن سوید) پوونیان ده کاته به م شیوه ی لای خواره وه.

۱. ته واوترین مینگه (اکمل ماتکون): له پیتی نون و میمی (شده) دار و تییه لکیشدایه وه کو: (الجنة - لن نَصبر - حمالة الحطب - لکم ماکسبم).

۲. مینگه ی ته واو (غنة کامله): له نون و میمی شاراوهدایه وه کو: (ترمیم)

بجارة - الإنسان) هه روه ها له نونی هه لگی پراوه وه کو: (انبئهم) ئەمەش که میك له شاردنه وه کورتره، به لام مینگه له ههردوکیاندا هه ر درێژه.

۳. مینگه‌ی ناته‌واو (غنة ناقصة): له نون و میمی زهننه‌دار ئاشکرا

کراودایه وه‌کو: (الرحیم - من امن) که‌میک دریژ ده‌کریتته‌وه چونکه ئەم دوو پیتته سیفه‌تی (بینیة) یان تیدایه.

۴. ناته‌واوترین مینگه (أنقص ما تكون): له نون و میمی بزواو (متحرك) دایه

وه‌کو: (نمارق مصفوفة).

واته: هه‌ردوو پیتی (ن) و (م) به مینگه ده‌رده‌بدریت، به‌لام به‌م پی‌ی‌یه‌ی که پوونمان کرده‌وه.

(٦٣ . الْمِيمُ إِنْ تَسْكُنُ يَغْنَى لَدَى بَاءٍ عَلَى الْمُحْطَارِ مِنْ أَهْلِ الْأَدَا)

لَمِيمَ إِنْ تَسْكُنُ يَغْنَى لَدَى بَاءٍ واته: ئەگەر پیتی (م) زهننه‌دار (ساکن) بوو له‌لای پیتی (ب) ده‌شاردریتته‌وه واته: (اخفاء) ده‌کریت.

(عَلَى الْمُحْطَارِ مِنْ أَهْلِ الْأَدَا) واته: به پی‌ی‌ی بۆچوونی په‌سه‌ندی مامۆستایانی شاره‌زا له‌م زانسته که (ابن الجزری) خۆیشی یه‌کیکه له‌و که‌سانه. بۆچونیکی تریش هه‌یه که‌م که‌س له زانایان کاری پێده‌که‌ن ئه‌ویش بریتییه له ده‌رخستنی (م)ی زهننه‌دار که له‌گه‌ل پیتی (ب) کاتیک یه‌کبگرن.

بۆنمونه: (وَمَنْ يَعْتَصِمُ بِاللَّهِ) (وَهُمْ بِالْآخِرَةِ).

واتای گشتی کۆپله‌که:

ئەگەر میمی زهننه‌دار له‌گه‌ل پیتی (ب) یه‌کبگرن به‌پیی بۆچوونی په‌سه‌ند

(إخفاء)ی بکه.

٦٤. وَأُظْهِرْتُهَا عِنْدَ بَاقِي الْأَحْرَفِ وَأَحْذَرُ لَدَى وَآوِ وَفَا أَنْ تُحَفِّفِي

(وَأُظْهِرْتُهَا) واته: ئاشکرای بکه و (اخفاء) ی مه‌که.

(عِنْدَ بَاقِي الْأَحْرَفِ) له‌گه‌ل پیتشه‌کانی تر، ئیتر ئایا له یه‌ک وشه‌دا وه‌کو:

(انعمت) یان له دوو وشه‌دا بی‌ت، وه‌کو: (مُثْلُهُمْ كَمَثَلِ)، (ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ عِنْدَ بَارئِكُمْ).

(وَأَحْذَرُ) وریابه.

(لَدَى وَآوِ وَفَا أَنْ تُحَفِّفِي) له‌وه‌ی بشاردریته‌وه کاتی‌ک له‌گه‌ل پیتی (و - ف)

یه‌کده‌گرن، وه‌کو: (هم فيها خالدون) (عليهم ولا).

چونکه له‌گه‌ل (و) مه‌خره‌جیان یه‌کی‌که و له‌گه‌ل پیتی (ف) یش مه‌خره‌جیان نزیکه.

تییبینی: زۆر له خوینه‌رانی قورئان ده‌که‌ونه هه‌له‌ی شاردرنه‌وه‌ی (م) کاتی‌ک به ته‌نیشتی (ف) هوه بی‌ت بۆیه پی‌ویسته له‌وه‌له‌یه وریا بن و خۆیان رابه‌ینن له‌گه‌ل ده‌رخستنیدا.

واتای گشتی:

ئه‌ی خوینه‌ری قورئان وشه‌ی (م) جگه له‌وه‌کاته‌ی له‌گه‌ل پیتی (ب) یه‌کده‌گرن پی‌ویسته بی‌شاریته‌وه، له‌گه‌ل هه‌موو پیتشه‌کانی تر به ئاشکرا بی‌خوینه‌ره‌وه به‌تاییه‌تی له‌گه‌ل هه‌ردوو پیتی (و) و (ف).

سوود: له کاتی (اخفاء) کردنی پیتی (م) و (ب) وریابه به ته‌واوه‌تی و به توندی لی‌وه‌کانت دانه‌خه‌یت، به‌لکو ته‌نها به ئه‌سپایی له یه‌کتر بده‌ن.

زانای به ناوبانگ (المرعشی) وهکو له کتییی (احکام تلاوة القرآن/ ۱۸۰) دا هاتوه دهلیت: وا دهردهکهویت (اخفاء) ی پیتی (م) واتای ئهوه ناگهیهنیت که به تهواوی پیتهکه بهشاريتهوه. بهلکو لاوازی بکهیت و، دایپۆشیت له پێگهی پشت نه بهستنی زۆر به مهخرهجهکی که لیوه.

مامۆستا (محمد منیار) له کتییی (الملاحظات الهامة) لاپهڕه ی ۶۸ دهلیت:

پێویسته داخستنی لیوهکان له کاتی دهربرینی پیتی (م) به هیواشی بیت چونکه واتای شاردنهوه (الإخفاء) ئهوهیه پشت بهستنی کهم بکهین لهسهر مهخرهج نهک وازهینان له مهخرهج به جاری، خوینه رانیشت له دهربرینی ئهم پیتهدا دوو جوړه له دهکهن: یان لیویان به توندی دادهخه و، یان بۆشاییهکی کهم له نیوانیاندا دههیلنهوه، راسته کهشی ئهوهیه که باسمان کرد.

یاساکانی نونی زهنه‌دار و ته‌نوین

پیتی (ن)ی زهنه‌دار (ساکن)، ده‌کریت له ناو دا هه‌بیّت، وه‌کو: (المنتهی - الانهار) ده‌کریتیش له پیتدا بیّت، وه‌کو: (من - عن) له ناوه‌پراست و کۆتایی وشه‌شدا دیت و، هه‌رگیز له سه‌ره‌تایی وشه‌وه نایه‌ت، چونکه سه‌ره‌تای وشه هه‌میشه ده‌بیّت بزواو (متحرك) بیّت.

سوود: ده‌ستپیکردن پیچه‌وانه‌ی پاره‌ستانه، چونکه وه‌کو چۆن ناکریت وشه به پیتی (ساکن) ده‌ست پی بکریت، ناشکریت به بزواو له سه‌ر کۆتایی وشه پاره‌ستین.

٦٥. وَحُكْمُ تَنْوِينٍ وَتُونٍ يُلْفَى إِظْهَارُ ادْغَامٍ وَقَلْبٌ اخْفَا

(وَحُكْمُ تَنْوِينٍ وَتُونٍ) واته: یاسای پیتی نونی زهنه‌دار و ته‌نوین واته: (دوو سه‌رو، دوو بۆرو، دوو ژین).

(يُلفَى) واته: هه‌یه له‌م حاله‌تانه‌ی لای خواره‌وه: (إِظْهَارُ ادْغَامٍ وَقَلْبٌ اخْفَا) واته: ئاشکرا کردن و تیه‌لکیشان و هه‌لگه‌پانه‌وه و شاردنه‌وه. واتای گشتی:

یاسای ته‌نوین و نونی زهنه‌دار خۆی ده‌بینیته‌وه له حاله‌ته‌کانی ئاشکرا کردن و تیه‌لکیشان و هه‌لگه‌پانه‌وه و شاردنه‌وه.

۶۶. فَعِنْدَ حَرْفِ الْحَلْقِ أَظْهَرَ وَأَدْغَمَ فِي اللَّامِ وَالرَّاءِ لَا يُغْنِي لَزْمُ

۶۷. وَأَدْغَمَنْ بَعْثَةً فِي يَوْمٍ إِلَّا بِكَلِمَةٍ كَدْتِهَا عَنْوَتُوا

پیتشه و (ابن الجزری) له م دوو کۆپله یه دا یاسای ئاشکراکردن و تییه لکیشانمان له قورئاندا بۆ پوون ده کاته وه.

(حَرْفِ الْحَلْقِ) واته: پیته کانی گه روو.

(أَظْهَرَ) واته: نونی زهننه دار و ته نوین ئاشکرا بکه کاتیک ده که ونه پیش یه کیك له پیته کانی گه روو، که شه ش پیتن: (ء - ه - ع - ح - غ - خ).

پیتاسه ی (الاظهار):

له زمانه وانیدا: واته: پوونکردنه وه و ئاشکراکردن.

له زاراوهدا واته: ده رخستنی نون به ته وای بهی ههچ ده ستکاریه ک له سیفه ته کانی.

سوود: هۆکاری ئاشکرا کردن (الإظهار) دووری مه خره جی پیتی نونه له مه خره جی شه ش پیته کانی ئاشکراکردن، بۆیه ههچ نزیکبونه وه یان لیکچونیک نیه له نیوانیاندا.

ئاشکراکردن (اظهار) سی پایه ی هه یه:

یه که م: به رزترین پایه ی که له هه موویان پوونتیه. ده رخستنی نونی زهننه دار و ته نوینه له گه ل هه ردوو پیتی (ء - ه) چونکه دوو ترین پیته کانی (گه روو) ن له پیتی نونه وه.

دووهم: پایه یه کی مام ناوه ندی له گه ل (ع - ح) چونکه ناوه پاستی گه رووه.

سیّ یه‌م: نزمترین پایه‌ی له‌گه‌ل (غ - خ) چونکه نزیکت‌ترین پیت‌ه‌کانی گه‌روون له مه‌خره‌جی پیتی نونه‌وه.

ئاماژه: ئه‌م جوّره (اظهار) ه‌پییی ده‌وتریت (اظهار حلقی) ئه‌مه‌ش هه‌ندی نمونه‌ی ئاشکراکردنی پیتی نونه له‌گه‌ل پیت‌ه‌کانی گه‌روو:

له دوو وشه‌دا وه‌کو: (مُن امن - مُن هاد - مُن عند - مُن غیر - ولمُن خاف).

له یه‌ک وشه‌دا وه‌کو: (یئاوُن - منهم - الانعام - ینجوُن).

ئه‌مه‌ش هه‌ندی نمونه‌ی ئاشکراکردنی ته‌نوینه له‌گه‌ل پیت‌ه‌کانی گه‌روو که ته‌نها له دوو پیت‌دا دروست ده‌بن وه‌کو: (عذابُ الیم - سلامُ هی - حکیمُ علیم - غفورُ حلیم - ربُّ غفور - علیاً خیراً).

(وَأَدْغَمَنْ) لی‌ره‌وه (ابن الجزری) باسی یاسای دووهممان بو ده‌کات که بریتی یه له تیه‌لکیشان (الإدغام):

پیناسه‌ی (الادغام):

له زمانه‌وانیدا: واته: تیه‌لکیشان. له عه‌ره‌بیدا ده‌وتریت: (ادغمت اللجام فی فم الفرس - له‌غاوه‌که‌م له‌ده‌می ئه‌سه‌په‌که هه‌لکیشا) واته: له یه‌کگرتنی دوو پیت و، دوومیان بزواو (متحرک) بیت له‌و حاله‌ته‌دا پیتی یه‌که‌م لا ده‌به‌ین له ده‌رب‌پیندا و، پیتی دووهم (شده) دار ده‌که‌ین.

تیه‌لکیشان (ادغام) یش ده‌بیت‌ه دوو به‌شه‌وه:

یه‌که‌م: تێهه‌لکێشانی ته‌واو، واته‌: تێهه‌لکێشانی بێ مینگه‌، ئه‌مه‌ش له‌ هه‌ردوو پیتی (ل - ر) دا دروست ده‌بی‌ت، ئه‌وه‌ش مه‌به‌ستی (ابن الجزري) که‌ فه‌رمویه‌تی: (فِي اللَّامِ وَالرَّاءِ لَا بَغْنَةٌ لَزْمٌ).

نمونه‌ی ئه‌م جووره‌: (فَإِنْ لَمْ يَفْعَلُوا - هَدَىٰ لِلْمَقِينِ - مَنْ رَبَّهُمْ - مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقًا).

دووه‌م: تێهه‌لکێشانی ناته‌واو، واته‌: مینگه‌ دار، ئه‌م جووره‌ش له‌گه‌ڵ پیته‌کانی وشه‌ی (یومن) دروست ده‌بی‌ت، ئه‌مه‌ش واتای فه‌رمووده‌ی (ابن الجزري):

(وَأَدْعِمْنَ بَغْنَةً فِي يَوْمِ مَنْ) نمونه‌ی ئه‌م جووره‌: (مَنْ يَقُول - مَنْ وَرَائِهِمْ - وَجَنَاتٍ

وَعِیون).

(إِلَّا يَكْلُمَةَ كَذَّبًا عَنُوتُوا) واته‌: ئه‌گه‌ر له‌ حاله‌تێکدا دوو پیته‌که‌ له‌ یه‌ك وشه‌دا

بوون وه‌کو وشه‌ی (دُئیا)، یان (صُنوان) و (فُتوان) و (بُنیان) له‌م چوار وشه‌ی قورئاندا دروست نیه‌ (ادغام) بکری‌ت به‌لکو پێویسته‌ (اظهار) بکری‌ت.

بۆچی تێهه‌لکێشان له‌و چوار وشه‌یه‌ دروست نیه‌؟

مامۆستا (محمود خلیل الحصري) له‌ کتێبی (احکام تلاوة القرآن الكريم) لاپه‌ره‌ ۱۷۶ ده‌فه‌رموی‌ت: - هۆکاری (ادغام) نه‌کردن له‌و چوار پیته‌ مه‌ترسی تێکچونی واتاکیه‌ وه‌کو: (صُنوان)، دروست نیه‌ بڵێین: (صَوَان) یان (دنیا) چونکه‌ له‌و حاله‌ته‌دا بنچینه‌ی وشه‌که‌ نازانری‌ت چیه‌^۲.

۱ هه‌ندیکیش به‌ وشه‌ی (ینمو) دایانری‌ژاوه‌.

۲ بېروانه‌: اللّمة البدرية فی شرح متن الجزية / ۶۹.

سوود: (ادغام) ی مینگه‌دار، بۆیه به‌ناته‌واو ناو ده‌بریت، چونکه پیتی نون (ادغام) ده‌که‌ین، به‌لام سیفه‌تی مینگه‌ی تیدا ده‌هیلینه‌وه.

(ادغام) ی بی مینگه‌ش بۆیه ناو‌نراوه (ادغام) ی ته‌واو چونکه نونه‌که به ته‌واوه‌تی تیّه‌لکیش ده‌که‌ین و هیچ سیفه‌تیکی ناهیلینه‌وه.

هه‌لگه‌راندنه‌وه و شاردنه‌وه (الإقلاب و الإخفاء)

٦٨. وَالْقَلْبُ عِنْدَ الْبَا يُعْنَى كَذَا لَاخْفًا لَدَى بَاقِي الْحُرُوفِ أَخِذَا

(وَالْقَلْبُ عِنْدَ الْبَا يُعْنَى كَذَا) واته: هه‌لگه‌راندنه‌وه‌ی نون و ته‌نوين له‌گه‌ل پييتی

(ب) و گورپنی بؤ میمیکی شاراهه پیویسته وه‌کو: (أَبْهُمْ - مَنْ بَعْدَ - صَمَّ بِكُمْ).

سود: (ابن الجزري) له‌کتیبی (تقریب النشر) لاپه‌ره ۱۳۲ ده‌لایت: (دوو پییتی نون

وته‌نوين له‌لای پییتی (ب) ده‌کریتته میمیکی په‌تی به‌لام "اخفاء" ده‌کریت^۱.

پیناسه‌ی (القلب)^۲:

له‌زمانه‌وانیدا: واته: هه‌لگه‌رانه‌وه.

له‌زاراوه‌دا: گورپنی پیتیک بؤ پیتیک تر له‌گه‌ل په‌چاوکړنی مینگه و شاردنه‌وه

له‌پییتی یه‌که‌مدا، واته: گورپنی نونی زه‌ننه‌دار (ساکن) له‌ده‌ر بریندا بؤ

پییتی (م) نه‌گه‌ر پییتی (ب) ی به‌دوادا بیټ. هاوکات له‌گه‌ل (اخفاء) کړنی میمه‌که.

۱ نونی زه‌ننه‌دار و ته‌نوين ناشکرا ده‌کرین کاتیک یه‌ک بگرن له‌گه‌ل پیته‌کانی که‌روو که بریتین له (ء، ه، ع، ح، غ، خ) به‌لام کاتیک له‌گه‌ل هر دوو پییتی (ل، ر) یه‌کبگرن تیته‌لکیش ده‌کرین به‌ته‌واوی و به‌بؤ مینگه، نه‌گه‌ر له‌گه‌ل چوار پییتی وشه‌ی (یومن) یه‌کبگرن تیته‌لکیشی ناته‌واوی مینگه‌دار ده‌کرین ته‌نھا له‌چوار وشه‌دا نه‌بیټ له‌قورئان پیویسته ناشکرا بکړین، نه‌و وشانه‌ش بریتین له: (دنیا - صنوان - قنوان - بنیان).

۲ له‌کتیبی (احکام التلاوة) ی ماموستا (الحصري) داهاتووه که‌وشه‌ی (الاقلاب) له‌پووی

زمانه‌وانی یه‌وه‌ه‌له‌یه‌وه پاست و دروست نه‌وه‌یه بلین (قلب) نه‌ک (اقلاب)!

(لَاخْفَا لَدَيَّ) واته: شار دنده وهش به هه مان شیوه.

پیتسه سی (الاخفاء):

له زمانه وانیدا واته: شار دنده وه.

له زاروه دا واته: کاتیک نون و ته نوین بکه ویته پیش پیتسه کانی تر که بریتین له پانزه پیت ده شار دریتته وه.

پیتسه کانی (الاخفاء): (ص - ذ - ث - ک - ج - ش - ق - س - د - ط - ز - ف - ت - ض - ظ).

ئه م پیتانهش له سه ره تای پیتسه کانی ئه م دیره دا کۆکراوه ته وه:

صف ذا ثنا کم جاد شخص قد سما دم طيبا زد في تقى ضع ظالما

نمونه ی (اخفاء): (يُصْرَكُم - أُنْذِرْتَهُمْ - مُنْشُورَا - يَنْكُونُ - وَانْحِينَا - مُنْشُورَا - يَنْقَلِبُ - مُنْسَأَتُهُ - اُنْذَادَا - يُنْطَقُونَ - اُنْزَلْنَا - اُنْفَقُوا - كُتِمَ - مُنْضَوْدَا - يَنْظُرُونَ).^۱

پایه کانی شار دنده وه سی پایه ن:

۱- به رزترین شار دنده وه: له پیتسه کانی (ط - د - ت) ه به هوی نزیکیان له مه خره جی نونی زننه دارو ته نوینه وه.

۲- نزمترین شار دنده وه: له پیتسه کانی (ق - ک) ه به هوی دووری مه خره جیان له پیتی نونی زننه دارو ته نوینه وه.

۳- شاردنه‌وی مام ناوه‌ند: له پیتشه‌کانی تردایه چونکه مه‌ودایه‌کی مام ناوه‌ندیان هه‌یه له مه‌خره‌جی نونه‌وه.^١

چۆنیه‌تی ده‌ربیرینی شاردنه‌وه (الأخفاء):

١- خوینەر خۆی بۆ ئاماده ده‌کات له‌پیش پیتی نونه‌وه، واته: بۆنمونه له‌پیتی (فانذر) خوینەر ده‌می ئاماده ده‌کات له مه‌خره‌جی هه‌مزه‌وه بۆ مه‌خره‌جی (ذ).

٢- هاوکات پێویسته (غنة) واته: مینگه‌ی له‌گه‌ڵدا ئه‌نجام بدریّت.

٣- ده‌نگی‌کی که‌میش له‌ده‌مه‌وه ده‌ر ده‌چیت به‌هۆی دانه‌خستنی

مه‌خره‌جی نون به‌لام ده‌بیّت مینگه‌که زۆر بیّت ٧٥٪ مینگه، ٢٥٪ له ده‌مه‌وه.^٢

سوود: گه‌وره‌یی و بچوکی مینگه له‌ حاله‌تی شاردنه‌وه ده‌گه‌ریتته‌وه بۆ به‌رزى و نرمی پیتشه‌که، بۆ نمونه: مینگه گه‌وره دکریتته‌وه ئه‌گه‌ر به‌ دواى نونى زه‌ننه‌دارو ته‌نوبندا پیتی‌کی به‌رز بیّت: (ص - ض - ط - ظ - ق)، وه‌کو: (بصرکم - منظود - ينطقون - فانظر - يتقلب).

١ بروانه: الميسر الفريد / ١٠٤ ، غاية المريد / ٦٥ .

٢ ئه‌مه بۆچونی دکتۆر (ایمن سوید) ه، له‌کتیپی النور المبين / ٤٠ .

بابه‌تی مه‌دده‌کان

٦٩. وَالْمَدُّ لَازِمٌ وَوَاجِبٌ أَتَى وَجَائِزٌ وَهُوَ وَقْصَرٌ تَبَّأَ

واته: جوړه‌کانی مه‌دد بریتین له مه‌ددی (لَازِمٌ) و (وَاجِبٌ) و (جَائِزٌ).

پیناسه‌ی (المد):

له زمانه‌وانیدا واته: زیاده.

له زاراو‌دها واته: دریژ‌کردنه‌وه‌ی ده‌نگ به‌یه‌کیک له پیته‌کانی مه‌دد.

پیته‌کانی مه‌دد بریتین له:

(ا) ئه‌لفی زننه دار پیتی پیش خوی سهر (فتحة) ی مه‌بیټ وه‌کو: (قال).

(و) واوی زننه دار پیتی پیش خوی بۆر (ضمة) ی مه‌بیټ وه‌کو: (يقول).

(ي) زه‌ننه دار پیتی پیش خوی (كسرة) ی مه‌بیټ وه‌کو: (قيل).

هموو پیته‌کانی مه‌ددیش له‌وشه‌ی (نوحیها) کو‌بونه‌ته‌وه^١.

مه‌دد دوو جوړه:

- بنه‌په‌تی یان (ئاسایی): ئه‌م جوړه هو‌کاریک نیه بۆ دریژ‌کردنه‌وه‌ی، به‌ل‌کو دریژ‌ده‌کریته‌وه‌ ته‌ن‌ها به‌هوی بوونی یه‌کیک له پیته‌کانی "مه‌دد و لین" له‌وشه‌که‌دا، هوی ناوانایشی به بنه‌په‌تی یان ئاسایی ئه‌وه‌یه خاوه‌نی فیت‌ره‌ت و سروشتی ته‌واو

به‌بیّ زیادوو کهم به‌و شیوه ده‌ریده‌بریت، له‌وانه‌شه ئه‌وه هۆکاری باس نه‌کردنی (ابن الجزری) بیّت بۆ ئه‌و جوّره مه‌دده.

– مه‌ددی لاوه‌کی (الفرعی): هۆی دروست بوونی یان هه‌مزیه یان زنده‌یه، وه‌کو دواتر باسیان ده‌که‌ین (إن شاء الله).

واتای گشتی:

جوّره‌کانی مه‌دد بریتین له‌ مه‌ددی (لازم) و (واجب) و (جائز) ئه‌م جوّری سییه‌میشه دروسته به‌کورتی و به‌دریژی بخوینیته‌وه^۱.

۷۰. فَلَا زِمٌ إِنْ جَاءَ بَعْدَ حَرْفٍ مَدٍّ سَاكِنٌ حَالِيْنٍ وَبِالطُّوْلِ يُمَدُّ

(ابن الجزری) له‌م دپه‌دا یه‌که‌مین جوّره‌کانی مه‌دد پوونده‌کاته‌وه، که مه‌ددی (لازم) ه.

(إِنْ جَاءَ بَعْدَ حَرْفٍ مَدٍّ) واته: ئه‌گه‌ر له‌دوای یه‌کێک له‌ پیته‌کانی مه‌دده‌وه بیّت.

(سَاكِنٌ حَالِيْنٍ) واته: له‌حاله‌تی پاوه‌ستان و به‌رده‌وام بووندا هه‌ر (ساکن) بیّت.

(وَبِالطُّوْلِ يُمَدُّ) واته: به‌ئه‌ندازه‌ی شه‌ش جوّله (حركة).

دوو ته‌هیه سه‌باره‌ت به‌ ناوانانی ئه‌م جوّره مه‌دده به‌ مه‌ددی (لازم):

یه‌که‌م: چونکه هه‌موو خوینته‌رانی قورئان (القراء) یه‌ک ده‌نگن له‌سه‌ر پێویستی درێژکردنه‌وه‌ی.

۱ به‌لام کورتکردنه‌وه واته: (القصر) له‌پێگه‌ی (الطیبة) هه‌یه، نه‌ک له‌پێگه‌ی (الشاطیبة) هه‌وه، بۆیه ئه‌و که‌سه‌ش که‌په‌وایه‌تی (حفص) له‌پێگه‌ی (الشاطیبة) هه‌وه ده‌خوینیت بۆی نیه به‌ (قصر) مه‌ددی نفصل بخوینیت.

دووه م: چونکه ئەم جوړه مه دده هه ر ده مینیتته وه له حالی پاوه ستان و بهر ده وام بووندا.

مه ددی (لازم) ده بیته چوار به شه وه:

أ- مه ددی وشه یی قورس کراو (المد الکلمي المثل) واته: زهنه که وتبیته پاش پییتی مه دد له یه ک وشه دا، زننه که ش تییه لکیش کرابیت، وه کو: (الضالین - حاجک - تأمرونی).

ب - مه ددی وشه یی سوککراو (المد الکلمي المخفف) وه کو: (ءَالْتَنَ) له هه ردوو جیگه که ی سوره تی یونس دا.

ج- مه ددی پییتی قورسکراو (المد الحرفي المثل) واته: زننه که ئەسلی بیت و تییه لکیشراو بیت که وتبیته پاش پییتی مه دد، ئەم جوړه ش ته نها له سه ره تای سوره ته کانه وه هه یه وه کو: (طسم) (الم).

د- مه ددی پییتی سووککراو (المد الحرفي المخفف) واته: زننه ی ئەسلی تییه لکیش نه کراو له پاش پییتی مه دده وه هاتبیته وه کو: (ق) (الر).

تییبینییه ک سه باره ت به ده ر برپینی پییتی (م) له نایه تی (الم) که له سه ره تای سوره تی (أل عمران) ه

له و حاله ته پیویسته به ئەندازه ی شه ش جو له دریژ بکریته وه، ئەگه ر له گه ل نایه تی پاش خوی پیکه وه خویندما نه وه له و حاله ته پییتی (م) له وشه ی (الم) سه ر (فتحه) ی ده بیته و هه مزه ی وشه ی مه زنی (الله) یش ده رناکه ویت، چونکه ئەوه (همزة الوصل) ه له کاتی بهر ده وام بوون دا لا ده بریت، (فتحه) ی میمه که ش هه ر تووش هاتوه به هوی یه کگرتنی دوو زهنه دار.

له‌کاتی به‌رده‌وام بوون دا دوو حاله‌ت دروسته:

۱- دريژ کردنه‌وه‌ی پیتی (م) به شه‌ش جووله له‌پووی ئه‌وه‌وه که له بنچینه‌دا زهننه‌داره.

یان کورت کردنه‌وه‌ی بۆ دوو جووله له‌پووی ئه‌وه‌ی که زهننه‌که‌ی نه‌ماوه، هۆکاری مه‌دده (لازم) ه‌که لا چووه.

تبیینی: مه‌ددی (لازم) ی وشه‌یی که له پیشه‌وه‌ی هه‌مزه‌ی پرسیار هاتبیّت و له‌پاشی لامی ناساندن (لام التعریف) هاتبیّت پیی ده‌وتریّت: (مد الفرق) واته: مه‌ددی جیا‌کردنه‌وه، بۆنمونه جیا‌وازی نیوان وشه‌ی (ءَالْتَنَ) ی پرسیار کردنه‌که دوو جار له سوره‌تی (یونس) هاتووه‌و وشه‌ی (الآن) ی خه‌به‌ری ته‌نها مه‌دده‌که‌یه.

مه‌ددی (واجب) ی لکاو (متصل):

۷۱. وَوَاجِبٌ اِنْ جَاءَ قَبْلَ هَمْزَةٍ مُّصَلًّا اِنْ جُمِعَا بِكَلِمَةٍ

لی‌ره‌دا باسی جوړیکی تری مه‌دما‌ن بۆ ده‌کات که بریتیه له:

(وَوَاجِبٌ اِنْ جَاءَ قَبْلَ هَمْزَةٍ) واته: مه‌ددی (واجب) ئه‌و مه‌دده‌یه که پیتی مه‌دد له پیش هه‌مزه‌وه هاتبیّت له‌ناو یه‌ک وشه‌دا وه‌کو دهر ده‌که‌ویّت له‌وته‌ی (ابن الجزري) (مُصَلًّا اِنْ جُمِعَا بِكَلِمَةٍ) واته: لکاو بیّت و له نیو یه‌ک وشه‌ دا بیّت وه‌کو: (السوء - قروء - سیئت - جيء - اولئك - ساء).

ئه‌م جوړه مه‌دده هه‌میشه له‌یه‌ک وشه‌دا دروست ده‌بیّت، پیشه‌وا‌یانی خو‌یندنه‌وه‌ی قورئان هه‌موویان یه‌ک بۆ‌چو‌نن له‌سه‌ر دريژ کردنه‌وه‌ی، به‌لام جیا‌وازیان تیدایه سه‌باره‌ت به ئه‌ندازه‌ی دريژ کردنه‌وه‌که‌ی.

مه‌ددی پئی‌دراوی جیا (المد المنفصل الجائز):

٧٢. وَجَائِزٌ إِذَا أُتِيَ مُنْفَصِلًا أَوْ عَرَضَ السُّكُونُ وَقَفًا مُسَجَّلًا

(وَجَائِزٌ) واته: ئەم جوړه مه‌دده پئی‌دراو (جائز) ی پئی ده‌وتریت.

(إِذَا أُتِيَ مُنْفَصِلًا) واته: ئەگەر پیتی مه‌دد له هه‌مزه‌که جیا بیټ.

واته: له دوو وشه‌دا بن، پیتی مه‌دد له کوژتای وشه‌ی یه‌که‌مدا بیټ و هه‌مزه‌که له‌سه‌ره‌تای وشه‌ی دووهم دا بیټ، وه‌کو: (انی أنا - وما أرسلنا - قالوا آمنا) ئەمه به‌شی یه‌که‌مه له به‌شه‌کانی مه‌ددی پئی‌ دراو (جائز)، به‌شی دووهمیش له حاله‌تیک دایه (عَرَضَ السُّكُونُ) واته: زنده‌یه‌کی توشه‌هاتوو دروست بیټ.

(وَقَفًا) واته: به‌هۆی راوه‌ستانه‌وه، وه‌کو: (العالمین - نسعین - بارزون - المؤمنون - الباد - البلاد).

له‌م واتایانه باسما‌ن کرد، دهر ده‌که‌ویټ مه‌ددی (جائز) دوو جوړه:

یه‌که‌م: مه‌ددی جیا (المنفصل) که هۆکاره‌که‌ی هه‌مزه‌یه.

دووهم: مه‌ددی توشه‌هاتو به‌هۆی زنده (المد العارض للسكون) ئەوه‌ش به‌هۆی زنده (سکون) هه‌یه، هوکمی ئەم دوو جوړه مه‌ددش ئەوه‌یه.

١. کورت بکریته‌وه بۆ دوو جوڵه (٢ حرکه).

٢. مام ناوه‌ندی دریژ کریته‌وه چوار جوڵه (٤ حرکه).

٣. دریژ کردنه‌وه‌ی ته‌واو شه‌ش جوڵه (٦ حرکه).

سه‌بارت به مهددی جیا (المنفصل) ئه‌وه بزانه که جیابونه‌وه‌که‌ی دوو جۆره:

١. جیابوونه‌وه‌یه‌کی راسته‌قینه:

واته: پیتی مهدد جیگیر بیټ له نویسنی قورئان و دهر برینی دا، وه‌کو: (ما

انزل - امری الی الله).

٢. جیا بوونه‌وه‌یه‌کی حوکی:

واته: پیتی مهدد جیگیر بیټ له دهر بریندا و، لابریټ له نویسنیدا (واته:

له نویسنی قورئاندا) وه‌کو: (یا‌یا - یادم - هؤلاء - إنه أنا) ئه‌مه‌ش هه‌مان یاسای

به‌سه‌ردا ده‌سه‌پیټ.

سوود: له‌وشه‌ی (هؤلاء) دوو جۆر له جۆره‌کانی مهدد کۆبوته‌وه مهددی جیا

له‌هؤ (مه‌ددی لکاو له (لاء) بۆیه ئاگادار به^١).

ئاگاداری: جۆریکی تر هه‌یه له‌مه‌دد مهددی گۆپاو (بدلی پی ده‌وتریت، واته:

یه‌که‌م جار هه‌مزهدیټ و پاش ئه‌وه پیتی مهدد دیټ، وه‌کو: (آدم - ایمان - اودوا - آزر -

اوتوا) له‌بنچینه‌شدا ئه‌م جۆره وشانه دوو هه‌مزهیان هه‌یه، واته: ئه‌و وشانه له‌بنچینه‌دا

به‌م شیوه‌یه بوونه (آدم - ایمان - اودوا - آزر - اوتوا) به‌لام به‌هۆی قورسی دهر برینی

دوو هه‌مزه پیکه‌وه عه‌رب هه‌ر له‌دیڤر زه‌مانه‌وه هه‌مزهی دووه‌میانی گۆپیوه له

چه‌شنی جوولێ پی‌ش خوی، ئه‌م جۆره مه‌دده‌ش ده‌بیټ به‌دوو به‌شه‌وه:

١. مه‌ددی گۆپاوی بنه‌په‌رتی (مد البدل الاصلی) که که‌میک پی‌ش ئیستا باسما

کرد.

۲. مه ددی لیکچو به گوراپو (المد الشبيه بالبدل) که پیتی همزه ی دواي پیتی مه د له همزه وه نه گوراپوه (وهکو جوړی پېښوو) به لکو بڼه پته له خودی وشه دا، وهکو: (پشاوون - لېووس).

ماموستای قورئان خوینی پایه بهرز (محمود خليل الحصري) په حمه تی خوی لی بیت له کتیبی (احکام تلاوة القرآن الکریم) لاپه ۲۲۸/ فهرمویه تی:

جیاوازی هیه له پایه کانی دريژ کردنه وهی پته کانی مه ددا، له پووی به هیزی ولاوازی به پیی جیاوازی هوکاره کانیا، جا نه گهر هوکاری دريژ کردنه وه که به هیز بوو، دريژ کردنه وه که به هیز ده بیت، نه گهریش لاواز بوو لاواز ده بیت.

له هموویان به هیز تر مه ددی (لازم) ه، چونکه له پاره ستان و بهرده وام بووندا هر جیگیره، هه روه ها همو پېښه وایانیش یه ک دهنگن له سر دريژ کردنه وهی به یه ک نه دازه که شش جولیه، پاشان هوکاری مه ددی لکاو که همزه یه، نه ویش به هوی جیگیربوونی له پاره ستان و بهرده وام بووندا و، یه ک دهنگی زانایان له سر دريژ کردنه وهی به نه دازه یه کی جیاواز.

پاش نه و دوو جوړه هوکاری مه ددی توش هاتوو به زه ننه دیت، که (سکون) ه، دکتور (ایمن سوید) ده لیت:

نه گهر زیاتر له هوکاریک کوپویه وه بو یه ک پیتی مه دد، هوکاره لاوازه که لا ده بریت و، به هیزه که کاری پی ده کریت، وهکو: لابرندی (بدل) وکار پیکردنی (لازم) و (متصل) یان لابرندی (بدل) و کارپیکردنی (عارض) و (المتصل)، نه گهر مه ددی (متصل) و (عارض) کوپیتته وه له وشه یه کدا وهکو: (السماء) به هوکاره به هیزه که کار ده کریت که (متصل) ه.

دکتور نه یمن ده لیت:

هموو ئه م باسه ش له لایه ن (إبراهيم شحاتة السمنودي) مامؤستامه وه پوخته
کراوه ته وه به وهی که فه رموویه تی:

فعارض فذو انفصال فبذل

اقوى المدود لازم فما اتصل

فان اقوى السببين انفرادا

وسببا مد اذا ما و جدا

بابه‌تی راوه‌ستان و ده‌ست پیکردن (الوقف والابتداء)

٧٣. وَبَعْدَ تَجْوِيدِكَ لِلْحُرُوفِ لَابِدًا مِنْ مَعْرِفَةِ الْوُقُوفِ

٧٤. وَالْأَبْتِدَاءِ وَهِيَ تُقَسَّمُ إِذْنُ ثَلَاثَةً تَامٌ وَكَافٍ وَحَسَنٌ

پیتاسه‌ی (الوقف والابتداء):

(الوقف): له زمانه‌وانیدا واته: راوه‌ستان، یان وه‌کو: (ابن منظور) ده‌لیت: پیچه‌وانه‌ی دانیشتن)^١.

له زاراو‌دا واته: ده‌نگ برین و کۆتایی هینان به خویندنه‌وه‌ی وشه‌یه‌کی قورئانی پیروز له‌گه‌ل هه‌ناسه‌دان و هه‌بوونی نیاز بۆ ته‌واو کردنی خویندنه‌که جاریکی تر، راوه‌ستانیشی پی ناوتریت ئه‌گه‌ر هه‌ناسه نه‌دات، وه‌ستانیش له کۆتایی ئایه‌ته‌کاندا ده‌بیٔ، یان له کۆتایی وشه‌یه‌کدا، هه‌رگیز له ناوه‌پاستی وشه‌شدا ئه‌نجام نادریت^٢.
(الابتداء):

له زمانه‌وانیدا: ده‌ستپیکردن.

له زاراو‌دا: ده‌ستپیکردنی قورئان خویندن پاش برین یان راوه‌ستان له خویندنه‌وه، به ئاره‌زووی خوینه‌ره‌که^٣.

١ بروانه: (لسان العرب) مادده‌ی (و، ق، ف)، هه‌روه‌ها بۆ هه‌موو واتا زمانه‌وانیه‌کانی بروانه: علم الوقف والابتداء في القرآن واللغة العربية / د. عبدالرزاق أحمد الحری / ١٣ - ١٤ .
٢ بروانه: اللمعة البدرية شرح متن الجزرية / ٨٣ .
٣ الجامع / ٣٤٤ .

یان: چۆنییه‌تی ده‌ستپێکردنی ده‌ربیرینی وشه‌ی قورئان له‌ حاله‌تی گواستنه‌وه‌ له‌ بێ‌ ده‌نگی یه‌وه‌ بۆ قسه‌کردن^۱.

گرنگی فی‌ربوونی ئەم زانسته:

ده‌گێڕنه‌وه‌ که (عبدالله بن عمر) په‌زای خوای لیبیت فه‌رموویه‌تی: (سه‌رده‌می‌کمان له‌ ته‌مه‌نمان به‌سه‌ربرد، ئیمان و باوه‌رمان به‌سه‌ردا داده‌به‌زی له‌ پیش دابه‌زینی قورئان، سوره‌تیک داده‌به‌زییه‌ سه‌ر پیغه‌مبه‌ری سه‌روه‌ر، ئیمه‌ش فی‌ری حه‌لال و حه‌رام ده‌بووین و، فی‌رده‌بووین له‌ چی جیگه‌یه‌کدا پیویسته‌ راوه‌ستین، وه‌کو چۆن ئیوه‌ ئه‌م‌پۆ فی‌ری قورئان خویندن ده‌بن، به‌لام ئیمه‌ ئه‌م‌پۆ که‌سانیکمان بینی قورئانی له‌پیش ئیماندا ده‌دریتێ سهرتاسه‌ری قورئان ده‌خوینیته‌وه‌ به‌لام نازانی کامه‌ فه‌رمانه‌ و کامه‌ هه‌ره‌شه‌یه‌، یان له‌ کام ئایه‌دا پیویسته‌ راوه‌ستی)^۲.

ئەم شوینە‌واره‌ش که پیشه‌وا (البیه‌قی) ده‌یگێڕیته‌وه‌، وه‌کو پیشه‌وا (السیوطی) فه‌رموویه‌تی: (به‌لگه‌یه‌ له‌سه‌ریه‌کده‌نگی هاوه‌لان له‌سه‌ر گرنگی ئەم بابەتە).

هه‌روه‌ها به‌لگه‌ له‌سه‌ر ئەوه‌ی هاوه‌له‌ به‌رێزه‌کان فی‌ری راوه‌ستان ده‌بوون له‌ قورئاندا، هاوه‌لان و تابیییه‌کانیش، هه‌روه‌ها پیشه‌وا قورئان خویننه‌کانیش، له‌سه‌ر هه‌مووشیان‌وه‌ پیشه‌وايان (نافع و ابو عمرو و یعقوب و عاصم) یه‌کده‌نگن له‌سه‌ر گرنگی ئەم زانسته‌ به‌پاده‌یه‌ک که زۆریک له‌ زانا‌یان مه‌رجیان داناوه‌ که ئیجازه‌ نه‌دریته‌ هیچ قوتابییه‌ک تاوه‌کو شاره‌زانه‌بیت له‌ راوه‌ستان له‌ قورئاندا.

(وَبَعْدَ تَجْوِيدِكَ الْحُرُوفِ) واته‌: پاش شاره‌زابوونت له‌ پاست و جوان خویندنه‌وه‌ی پسته‌کان له‌ ڕیگه‌ی ئەو زانیارییه‌یه‌ی که وه‌رتگرت ده‌رباره‌یان.

(لأبد) واته: پيويسته ئه‌وان برانينته‌وه به:

(مَعْرِفَةُ الْوُقُوفِ) شاره‌زابوون له زانستی پاره‌ستان له قورئاندا هه‌روه‌ها به:

(الإبتداء) به زانستی ده‌ستپيكردينش، چونكه ئه‌ويش مه‌سه‌له‌یه‌کی گرنه‌گه.

به‌هه‌مان شيوه ئه‌وه‌ش بزانه كه پاره‌ستان له قورئاندا ده‌بيته‌ سی به‌شه‌وه:

١- پاره‌ستانی ته‌واو (تام).

٢- پاره‌ستانی كیفایه‌ت (كافي).

٣- پاره‌ستانی جوان (حسن).

پاشان پيشه‌وا (ابن الجزري) ده‌ست ده‌كات به شيكردنه‌وه‌ی ئه‌م مه‌سه‌له،

ده‌فه‌رمووئ:

٧٥. وَهِيَ لِمَا تَمَّ فَإِنْ لَمْ يُوجَدْ تَعَلَّقْ أَوْ كَانَ مَعْنَى فَأَبْدِي

٧٦. فَالْتَأَمَّ فَالْكَافِي وَلَفْظًا فَاْمَنْعَنَّ . إِلَّا رُؤُوسَ الْآيِ جَوِّزَ فَالْحَسَنُ

(وَهْيَ) واته: ئه‌و جوهره پاره‌ستانانه‌ی باسما‌ن كرد بۆ ئه‌وه ده‌بئت كه:

(لِمَا تَمَّ) واتا كه‌ی ته‌واو بئت.

واته: ئه‌و پاره‌ستانه بۆ ئه‌و جيگایانه له قورئان كه واتایه‌کی ته‌واو بگه‌یه‌نئت.

تاكو ئيره قسه ده‌رباره‌ی پاره‌ستان ته‌واو بوو، ئينجا ده‌ستی كرده باسكردنی

ده‌ستپيكرده‌وه‌ی پاش پاره‌ستان و، فه‌رمووی:

(فَإِنْ لَمْ يُوَجَدْ) واته: ئەو جیگه‌ی که له‌سه‌ری پاده‌وه‌ستیت (تَعَلَّقَ) په‌یوه‌ندی نه‌بوو به پاشی خۆیه‌وه.

(أَوْ كَانَ) یان هه‌یبوو، به‌لام په‌یوه‌ندییه‌کی واتایی بوو، نه‌ک وشه‌یی^۱.

(فَأَبْدَى) واته: بۆت هه‌یه له‌کاتی گه‌رانه‌وه‌ت بۆ خویندنی قورئان له‌و جیگه‌وه ده‌ست پێبکه‌یت که له‌ پیشه‌وه‌ه پاره‌وستای. تا‌کو ئیستا باسی دووجۆر پاره‌وستانی کردووه (تَبَامَ) په‌یوه‌ندی نییه به‌دوای خۆیه‌وه (الْكَافِي) که په‌یوه‌ندی هه‌یه به‌دوای خۆیه‌وه.

(وَلَفْظًا) واته: ئەگەر ئەو په‌یوه‌ندییه له‌ وشه‌دا بوو (فَأَمْنَعُ) ئەو جۆره ده‌ستپێکردنه قه‌ده‌غه بکه، واته: ده‌ست پێمه‌که له‌و جیگه‌ی که له‌پیشه‌وه‌ی پاره‌وستاو بووی، به‌لکو له‌ هه‌رجیگه‌یه‌که‌وه ده‌ست پێبکه له‌ ئایه‌ته‌که که دروست بی‌ت ده‌ستی پێبکه‌یت.

(إِلَّا) ته‌نها له‌یه‌ک حاله‌تدا نه‌بی‌ت ئەویش:

(رُؤُوسَ الْآيِ) واته: سه‌ری ئایه‌ته‌کان، دروسته پاره‌وستی له‌سه‌ریان و، له سه‌ره‌تای ئایه‌ته‌که‌ی پاش خۆیه‌وه ده‌ست پێبکه‌یت. با باسه‌که‌شی پێکه‌وه لکاو بی‌ت له‌ پووی وشه‌وه، ئینجا پوونی کرده‌وه که ئەم جۆره پێی ده‌وتریت: (الْحَسَنُ).

۱ واته: قسه‌که پێکه‌وه لکاوه له‌ پووی واتاوه، به‌لام جیا‌یه له‌ پووی وشه‌وه، وه‌کو پاره‌وستان له‌سه‌ر {لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا إِمْراً} الکه‌ف، ۷۱، ئەمه‌ کۆتاییی ئایه‌ته‌که‌یه و، دا‌پاره له‌ پاشی خۆی له‌ پووی وشه‌وه، به‌لام پێوه‌ی لکاوه له‌ پووی واتاوه.

واتای گشتی:

ئەو راۋەستانانەى كە باس كران بۆ حالەتتە واتاكەى تەواو بىت، جا ئەگەر ئەو جىگەى لەسەرى راۋەستای هېچ پەيوەندىيەكى بەدواى خۆيەو نەما، لەو حالەتە دەتوانى لەوشەى پاش راۋەستانەكەتەو دەست پىڭكەيت، يان ئەگەر پەيوەندى هەبوو لە پړوى واتاوه، نەك لە پړوى وشەو ئىعراپەو ئەوش هەر دەتوانى لە پاش ئەو جىگەيەى راۋەستای لەسەرى دەست پىڭكەيت.

پاوهستانی ته واویش ئه وهیه که هیچ په یوه ندی به پیشی خویه وه نه بیت ئه مهش زیاتر له سهر ئایه ته کاندایه ووده دات، یان له کوتایی سهرگوزشته کان، وهکو: (مالك يوم الدين) و، دهست پیکردن به (ایاک نعبد وایاک نستعین).

پاوهستانی (کافی)یش ئه وهیه له جیگهیهك پاوهستیت واتاکه ی تهواو بوویت بهلام له پووی واتاوه په یوهندی هه ر مابیت بهدوای خۆیه وه وهکو: (وما رزقناهم) (وبالآخرة هم یوقنون) بهلام ئه گه ر له پووی وشه و ئیعرابه وه په یوهندی مابوو له و جیگه وه دهست پی مه که، ئه گه ر سه ر ئایه ته کان بیت ئه وه دروسته وه و پاوهستانی (حسن) ی بی ده وتریت.

٧٧. وَغَيْرُ مَا تَمَّ قَيْمِيحٌ وَلَهُ
الْوَقْفُ مُضْطَرًا وَيَبْدَأُ قَبْلَهُ

واته: ئه‌وه بزانه هه‌ر پاره‌ستانێك جگه له‌م پاره‌ستانه (التام - الكافي - الحسن)

پاره‌ستانی ناشیرینی پێده‌وتریّت، دروست نییه ئه‌و جوړه پاره‌ستانه مه‌گه‌ر له‌ پووی

ناچاریه‌وه، دروستیش نییه له‌ پاش ئه‌و جیگه‌ی پاره‌ستانه‌وه ده‌ست پێبکړیّت، به‌لکو

پوویسته بگه‌رپته دواوه له‌ پیش ئه‌و جیگه‌وه ده‌ست پێبکات که به‌ناچاری له‌سه‌ری

پاره‌ستاوه.

نموونه‌ی پاوه‌ستانی ناشیرین (الوقف القبیح) له دوو جۆر پاوه‌ستاندایه:

جۆری یه‌که‌م: پاوه‌ستان له‌سه‌ر وته‌یه‌ك كه‌واتاكه‌ی پوون نییه به هۆی په‌یوه‌ندی
نۆری به پیش خۆیه‌وه وه‌كو پاوه‌ستان له‌سه‌ر وشه‌ی (بسم) له (بسم الله) یان پاوه‌ستان
له سه‌ر (الحمد) له (الحمد لله).^١

جۆری دووهم: پاوه‌ستان له جیگه‌یه‌ك كه گومان دروست ده‌كات ده‌ریاره‌ی
واتایه‌ك كه خوای گه‌وره ئه‌وه‌ی نه‌ویستوو وه‌كو: (ان الله لا یسّحی) یان (ما من اله) یان
(لا تقربوا الصلاة) و، پاوه‌ستانی له‌م جۆره شوینانه ناشیرین تره.

٧٨. وَلَيْسَ فِي الْقُرْآنِ مِنْ وَقْفٍ وَجَبَ وَلَا حَرَامٌ غَيْرَ مَا لَهُ سَبَبٌ

واته: له قورئاندا جیگه‌یه‌ك نیه ئه‌گه‌ر خوینهر له‌سه‌ری پانه‌وه‌ستیت گونا‌ه‌بارییت،
یان پاوه‌ستان له‌سه‌ری قه‌ده‌غه‌بیّت، مه‌گه‌ر هۆکارێکی هه‌بیّت، مه‌گه‌ر ئه‌وه‌ی كه‌سیك
به‌ئه‌نقه‌ست له‌سه‌ر (ما من اله) یان (انی كُفرت) پاوه‌ستیت.^٢

^١ وه‌كو پاوه‌ستان له‌سه‌ر (حرف جر) و جیا‌کردنه‌وه‌ی له (إسم مجرور) و، پاوه‌ستان له‌سه‌ر
(مضاف) و جیا‌کردنه‌وه‌ی له (مضاف إليه)، هه‌روه‌ها، پاوه‌ستان له‌سه‌ر (مبتدأ) و جیا‌کردنه‌وه‌ی
له (خبر). ((م. دلێر گه‌رمیانی))

پوخته‌ی جوړه‌کانی راوه‌ستان

پاوه‌ستان له قورئاندا ده‌بیته چوار به‌شه‌وه:

به‌شی یه‌که‌م: راوه‌ستانی تاقیکردنه‌وه (الوقف الإختباري). واته: خوینەر له‌سەر وشه‌یه‌ک پاوه‌ستیت خوی جیگه‌ی پاوه‌ستان نه‌بیټ، به‌مه‌به‌ستی تاقیکردنه‌وه یان فی‌کردن، بۆنمونه: له‌سەر وشه‌ی (الأیدی) راده‌وه‌ستیت له‌ئایه‌تی {وَاذْكُرْ عِبَادَنَا إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ أُولِي الْأَبْصَارِ} ص ۴۵، به‌مه‌به‌ستی ئه‌وه‌ی که به‌رانبه‌ره‌که‌ی بزانیټ ئه‌و وشه‌یه لیږده‌دا به‌جیگیرکردنی پیتی (ي) ده‌نوسریت و ده‌خوینریته‌وه، به‌پیچه‌وانه‌ی وشه‌ی (الأید) له‌ئایه‌تی {اصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَادْكُرْ عَبْدَنَا دَاوُودَ ذَا الْأَيْدِ إِنَّهُ أَوَّابٌ} ص ۱۷، لیږه به‌پیتی (ي) نه‌نوسراوه به‌بی ئه‌و پیتشه‌ش ده‌خوینریته‌وه.

- بۆچی ناو‌نراوه‌ پاوه‌ستانی تاقیکردنه‌وه (الإختباري)؟

چونکه پوودانی وه‌کو وه‌لامیکه بۆ پرسیاریک یان بۆ فی‌کردنی قوتابیه.

حوکمی: دروسته له‌سەر هەر وشه‌یه‌ک پاوه‌ستیت، به‌مه‌رجیک بۆ ده‌ستپیکردن خوینەر بگه‌ریته‌وه و، له‌جیگه‌یه‌که‌وه ده‌ست پیبکات واته‌که‌ی ریک بیټ.

به‌شی دووه‌م: پاوه‌ستانی ناچارى (الوقف الإضطرابي).

واته: پاوه‌ستانی خوینهری قورئان به‌هوی پیویسته‌یه‌که‌وه وه‌کو: پڙمین و، هه‌ناسه‌کورتی و، گریان، یان هه‌ر هۆکاریکى تر.

- هۆکارى ناوانانى به‌ ناچارى ئه‌وه‌یه که‌خوینەر به‌ویستی خوی

راناوه‌ستیت به‌لکو له‌به‌ر هۆکاریک ناچار ده‌بیټ.

حوکمی: دروسته خوینەر له‌سه‌ر هه‌رپیټیک راوه‌ستیت، تاكو هۆكاری راوه‌ستانه‌كه‌ی ته‌واو ده‌بیټ و، ئینجا بگه‌پټه‌وه و، به‌شیوه‌یه‌ك ده‌ست پیټكات واتاكه‌ی پیکوپیک بیټ.

به‌شی سییه‌م: راوه‌ستانی چاوه‌پوانی (الوقف الإنتظاري).

واته: وه‌ستان له‌سه‌ر وشه‌یه‌کی قورئان به‌مه‌به‌ستی ته‌واو کردنی شیوازه‌کانی خویندنه‌وه‌ی ئه‌و ئایه‌ته‌ له‌پووی قیرائاته‌وه له‌پووی کۆکردنه‌وه‌ی قیرائه‌ته‌کان.

- هۆكاری ناوانی به (انتظاري)، چاوه‌پوانکردنی مامۆستایه له قوتابی كه هه‌لسی به‌خویندنه‌وه‌ی ئایه‌ته‌كه به هه‌موو پووه‌کانی، وه‌كو راوه‌ستان له‌سه‌ر ئایه‌تی {الَّذِينَ هُمْ أَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ} البقرة و، خویندنه‌وه‌ی به‌پیی خویندنی پیشه‌وایانی قورئان خویندن، وه‌كو: (نافع) و (ابن كثير) و (ابو عمرو) و (ابن عامر) و (عاصم) و (حمزه).

حوکمی: دروسته راوه‌ستان بۆ ئه‌م مه‌به‌سته له‌سه‌ر هه‌ر وشه‌یه‌ك، تاكو ته‌واو کردنی شیوازه‌کانی خویندنه‌وه، با واتاكه‌شی ته‌واو نه‌بیټ، به‌مه‌رجیک له‌پاش ته‌واو بوون به‌شیوه‌یه‌ك ده‌ست پیټ بکاته‌وه واتاكه‌ی راست و دروست بیټ.

به‌شی چواره‌م: راوه‌ستانی ویستن (الوقف الإختیاري).

واته: خوینەر له‌سه‌ر وشه‌یه‌کی قورئان راوه‌ستیت به‌ویست و ئاره‌زووی خۆی، بیټ ئه‌وه‌ی هیه‌ هۆكاریك ناچاری بکات بۆ راوه‌ستان.

- هۆكاری ناوانی به‌م ناوه چونکه خوینەر به‌ته‌واوی به‌ ویست و

ئاره‌زووی خۆی راوه‌ستان هه‌لده‌بژیریت له‌و جیگه‌یه‌دا.

حوکمی: راوه‌ستان دروسته مه‌گه‌ر له‌ باریکدا بیټ واتیه‌کی نه‌ویستراو بگه‌یه‌نی، هه‌روه‌ها ده‌کریت له‌ وشه‌ی پاش ئه‌و وشه‌ی كه له‌ سه‌ری راوه‌ستا ده‌ست پیټ بکات ئه‌گه‌ر گونجاو بیټ، ئه‌گه‌ر نا له‌پیشتره‌وه ده‌ست پیټ ده‌کات.

به‌شه‌کانی ئەم جۆره‌ پاره‌ستانه‌:

له‌پاستیدا زانایان ده‌رباره‌ی به‌شه‌کانی ئەم جۆره‌ پاره‌ستانه‌ جیاوازییان له‌نیواندایه‌، وه‌کو مامۆستا (محمد علي الضباع) باسی ده‌کات له‌ کتییی (الإضاعة في أصول القراءة) لاپه‌ره‌ ٤٨-٥٣، به‌لام ئه‌وه‌ی که زانا گه‌وره‌کان له‌سه‌ری پیکهاتوون و هه‌لیان بژاردوو (٤) به‌شه‌، وه‌کو: (أبو عمرو الداني) و (ابن الجزري) بپاریان داوه‌:

یه‌که‌م: پاره‌ستانی ته‌واو (الوقف التام).

پیناسه‌ی: واته‌ پاره‌ستان له‌سه‌ر قسه‌یه‌کی ته‌واو له‌خۆیدا، که‌په‌یه‌وه‌ندی به‌پاشی خۆیه‌وه‌ نه‌مايێت، له‌په‌وه‌ی وشه‌و ئیعرابه‌وه‌، نه‌ک له‌په‌وه‌ی واتاوه‌، ئه‌مه‌ش ده‌یه‌ دوو جۆره‌وه‌:

جۆری یه‌که‌م: پێویسته‌ له‌سه‌ری پاره‌ستیت و له‌پاش خۆیه‌وه‌ ده‌ست پێ بکه‌یت، چونکه‌ ئه‌گه‌ر بدریته‌ ده‌م بپه‌گی پێش خۆیه‌وه‌، گومان دروست ده‌کات که‌واتایه‌کی نه‌ویستراو ببه‌خشیت، هه‌ربۆیه‌ هه‌ندیک به‌ پاره‌ستانی (لازم) و هه‌ندیک به‌ پاره‌ستانی (واجب) ناوی ده‌به‌ن، ئەم جۆره‌ پاره‌ستانه‌ (التام المقيد) واته‌ ته‌واوی مه‌رج بۆدانراوی پێده‌وتریته‌.

نمونه‌: {فَلَا يَحْزُنكَ قَوْلُهُمْ} یس ٧٦، پاره‌ستان له‌سه‌ر وشه‌ی {قَوْلُهُمْ} پێویسته‌ چونکه‌ گه‌ر بدریته‌ ده‌م وشه‌ی پاش خۆیه‌وه‌ {إِنَّا نَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ} یس ٧٦، گومان دروست ده‌کات ئەم دوايین بپه‌گیه‌ وته‌ی بپه‌وه‌پان بیته‌، خۆشی وانیه‌، یان پاره‌ستان له‌سه‌ر وشه‌ی {يَسْمَعُونَ} له‌تایه‌تی {إِنَّمَا يَسْحَبِ الَّذِينَ يَسْمَعُونَ} الأنعام ٣٦ پێویسته‌، چونکه‌ گه‌ر بدریته‌ به‌ده‌م بپه‌گی پاش خۆیه‌وه‌ گومان دروست ده‌کات که‌ مردوه‌کانیش وه‌کو زیندوووه‌کان به‌شدارن له‌ گوێپه‌یه‌لی.

حوکمی: پیویسته له سهری راوه ستیت و، له پاش خویه وه دهست پیبکهیت، هه ربویه ناو نراوه به راوه ستانی (اللازم).

نیشانه که ی: میمیکی ئاسویی بۆ داده نریت به م شیوهیه (م).

جۆری دووهم: ئه وهیه جوانتره له سهری راوه ستیت و له پاش خویه وه دهست پیبکهیت، به واتایه کی تر، ده توانیت به دهم برگه ی دوا ی خویه وه بیخوینیته وه مادام واتاکه ی ناگۆرپیت، هه ندیکیش له زانایان به م راوه ستانه ده لێن: ته وای پر ها (التام المطلق).

هۆی ناوانی: چونکه وته که له و شوینه دا ته وای ده بیته و، پیویستی نابیت به پاش خۆی، نه له پووی وشه و، نه له پووی و تا، زۆر جاریش ئه م جۆره راوه ستانه له کۆتایی ئایه ته کان و له کۆتایی به سه رهاته کاندایه دروست ده بیته، یان له کۆتایی حوکمیکی دیاریکراو، له وانه شه له ناوه پاستی ئایه ت یان سه ره تایی بیت.

نمونه: ئه م جۆره راوه ستانه نمونه کانی به چوار شیواز دین:

شیوازی یه که م: له سه ره ئایه ته کان، وه کو {وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ} البقرة، که ئه وه کۆتایی ئه و ئایه تانه یه په یوه ندیدارن به حال ی ئیماندارانه وه، له پاش ئه وه ش باسی بارودۆخی بی باوه پان ده کات.

شیوازی دووهم: له پيش کۆتایی ئایه ته که ده بیته، وه کو فه رموده ی خوا ی گه و ره {الَّذِينَ يُبَلِّغُونَ رِسَالَاتِ اللَّهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ} الأحزاب ۳۹، ئه مه ش کۆتایی ستایش کردنی پیغه مبه رانه، له پاش ئه وه ده فه رمویت {وَكَفَىٰ بِاللَّهِ حَسِيبًا}.

شیوازی سییه م: له ناوه پاستی ئایه ته وه کو خوا ی گه و ره ده فه رمویت: {لَقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي} الفرقان ۲۹، ئه مه کۆتایی قسه ی که سی سته مکاره، پاشان خوا ی گه و ره ده فه رمویت: {وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنْسَانِ خَذُولًا} الفرقان ۲۹.

شیوانی چواره‌م: له‌سه‌ره‌تای ئایه‌ته‌ته‌کان، وه‌کو خوای گه‌وره ده‌فه‌رمویت:
 {وَإِنَّكُمْ لَمُرُونَ عَلَيْهِمْ مُّصِحِّينَ} (١٧٧) وَاللَّيْلِ {الصفات ١٣٧-١٣٨، ئه‌مه کۆتایی واتاکه‌یه ئه‌گه‌ر چی
 (مُصِحِّينَ) کۆتایی ئایه‌ته‌که‌یه.

حوکمی: جوانتره له‌سه‌ری راوه‌ستیت و، له‌پاش خۆیه‌وه ده‌ست پێکه‌یت،
 راوه‌ستانیش له‌سه‌ری له‌پیشتره تا‌کو به‌رده‌وام بوون.
 نیشانه‌کانی: دانانی وشه‌ی (قلى) له‌سه‌ر پیته‌که‌ که وتمان جوانتره له‌سه‌ری
 راوه‌ستیت.

سوود: وشه‌ی (قلى) کورت‌کراوه‌ی ئه‌م برگه‌یه (الوقف اولی من الوصل) واته:
 راوه‌ستان پیشتره له‌ به‌رده‌وام بوون.^١
 به‌شی دووه‌م: راوه‌ستانی (الکافی).

پێناسه‌که‌ی: واته راوه‌ستان له‌سه‌ر واتایه‌کی ته‌واو له‌ خۆیدا، به‌لام په‌یوه‌ندی
 ماوه به‌ واتای پاش خۆیه‌وه نه‌ک له‌پووی وشه‌و ئیعرابه‌وه.

نمونه: راوه‌ستان له‌سه‌ر ئایه‌تی {الَّذِينَ هُمْ أَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ} (البقرة ٦، و،
 ده‌ستپێکردن به‌ئایه‌تی {حَمَّ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمُ} (البقرة ٧، کۆتایی ئایه‌ته‌که واتایه‌کی ته‌واوه
 هه‌چ په‌یوه‌ندیه‌کی وشه‌یی یان ئیعرابی به‌پاش خۆیه‌وه نه‌ماوه، به‌لام له‌پووی واتاوه
 په‌یوه‌ندیان پێکه‌وه ماوه، چونکه هه‌ردوو ئایه‌ته‌که باس له بارودۆخی بێ باوه‌ران
 ده‌که‌ن.

حوکمی: جوانتره له‌سه‌ری راوه‌ستیت و له‌پاش خۆیه‌وه ده‌ست پێ بکه‌یت، وه‌کو
 راوه‌ستانی ته‌واو، به‌لام راوه‌ستان له‌سه‌ر (وقف تام) جوانتره.

١ بېروانه: نهاية القول المفيد في علم التجويد / ١٥٤-١٥٥ به‌وه‌رگرتن له کتێبی / غاية المرید في

هوی ناوانانی: چونکه پیویستیت نابیت به واتای پاش خوی، ئەمیش زۆرتین
جۆری پاوهستانه له قورئاندا هاتبیت^۱.

نیشانە: پیتی (ع) له سەر ئەو وشە دادەنریت وەکو {لَا تَقُولُوا الصَّيْدَ وَأَنْتُمْ
حُرْمٌ} المائدة ۹۵.

به پیتی وتهی (ابن الجزري) له کتیبی (النشر في القراءات العشر ج ۱/ ۳۲۰) پاوهستانی
کافی هه مووی وەکو یه ک نین، به لکو هه ندیکیان له هه ندیکیان شیاو ترن، وەکو:

{فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ} البقرة ۱۰، ئەمه (کافی) ه.

{فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا} البقرة ۱۰، ئەمه (کافی) تره.

{بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ} البقرة ۱۰، له هه ردووکیان (کافی) تره.

به شی سییه م: پاوهستانی جوان (الوقف الحسن).

پیتاسه که ی: پاوهستانه له سەر واتایه کی ته واو له خۆیدا، به لام په یوه نیدیاده به
پاش خۆیه وه له پووی وشه واتاوه.

هوی ناوانانی: چونکه سوودی ئەوهی ههیه پاوهستان له سه ری کاریکی جوان و
گونجاوه.

جۆره کانی:

یه که م: له ناو ئایه ته که دا بیت، وەکو پاوهستان له سەر فەرمووده ی خوای گه وره:
{سَمِ اللَّهُ} الفاتحة ۱، یان له سەر {الْحَمْدُ لِلَّهِ} الفاتحة ۲، ئەوه واتایه کی ته واوه، به لام له هه ردوو
پوه که وه په یوه ندی به پاش خۆیه وه ماوه.

۱ بپوانه: العمید فی علم التجوید / ۱۸۵ به وەرگرتن له کتیبی / غایه المرید فی علم التجوید ۲۱۰ -

حوکم: ده‌گونجیت له‌سه‌ر ئه‌و وشه‌ پاره‌ستیت و، ناگونجیت له‌پاش خۆیه‌وه‌ خویندنه‌وه‌ ده‌ست پێبکه‌یت، چونکه‌ په‌یوه‌ندی نیوانیان به‌هێزه‌.

دووه‌م: سه‌ری ئایه‌ت بیّت، ئه‌وه‌ش دوو شیوازی هه‌یه‌:

یه‌که‌م: پاره‌ستان له‌سه‌ر ئایه‌ته‌که‌ هیچ گومانی واتای نه‌ویستراو دروست نه‌کات، وه‌کو پاره‌ستان له‌سه‌ر {الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ} یان له‌سه‌ر {لَعَلَّكُمْ تُلْحِقُونَ} البقرة ۱۸۹، یان له‌سه‌ر {يَا أَيُّهَا الْمَرْمِلُ} المزمل ۱ ئه‌مه‌ش به‌پێی شاره‌زایانی ئه‌م زانسته‌ وه‌کو: (السجائوندي) و، دانه‌ری کتیبی (الخلاصة) و، که‌سانی تر: جوانتره‌ له‌سه‌ری پاره‌ستیت و، باش نیه‌ له‌پاش خۆیه‌وه‌ ده‌ست پێبکه‌یت...

دووه‌م: ئه‌وه‌یه‌ پاره‌ستان له‌سه‌ر ئایه‌ته‌که‌ گومانی واتایه‌کی نه‌خوازاو دروست بکات، وه‌کو پاره‌ستان له‌سه‌ر {فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ} الماعون ۴، ئه‌مه‌ش به‌پێی بۆچوونی (ابن الجزری) و، زۆریک له‌زانایانی تر، دروست نیه‌ له‌سه‌ری پاره‌ستیت، به‌لکو پێویسته‌ له‌گه‌ڵ پاشی خۆیدا پێکه‌وه‌ بخوینرێته‌وه‌، چونکه‌ نوێژگه‌ران ناویکی ستایشکراوه‌، بۆیه‌ نه‌گونجاوه‌ گوێگر واتای بگات وه‌یل بۆ ئه‌وانه‌، ئه‌وانه‌ی له‌سه‌ر ئه‌م پێره‌وه‌ن پێیان وایه‌ پاره‌ستان له‌سه‌ر ئه‌م ئایه‌ته‌ پاره‌ستانێکی ناشیرینه‌ (وقف قبیح).

تێبینی: له‌وانه‌یه‌ پاره‌ستان جوان بیّت، به‌لام ده‌ستپێکردن له‌پاش خۆیه‌وه‌ ناشیرین بیّت وه‌کو: {يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ} المسحنة ۱، پاره‌ستان جوانه‌ له‌سه‌ری، به‌لام ده‌ست پێکردن له‌دوای ئه‌وه‌وه‌ ناشیرینه‌ {وَلَا تَكُفُّ أَنْ تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ رَبِّكُمْ}، چونکه‌ ئه‌وه‌ واتای هۆشدارێ له‌ ئیمان هێنان به‌خوا ده‌گه‌یه‌نی.

۱ بڕوانه: نهاية القول المفيد في علم التجويد / ۱۶۱، به‌وه‌رگرتن له‌ کتیبی / غاية المريد في علم

به شی چواه م: راوهستانی ناشیرین (القبیح).

پیناسه ی: راوهستان له سهر واتایه ک ته واو نه بوویت خوی له خویداو، واتایه کی راستیشی نه گه یاندیبت، به هوی توندی په یوه ندیه که ی له گهل پاش خویدا.

هوی ناوانی: چونکه راوهستان له و جیگه یه دا واتا ناگه یه نیت، بویه خوینه ر بوی نیه به نه نقه ست له سهری راوهستیت مه گهر بوی پیویستیته کی ناچاری.

راوهستانی ناشیرین دوو جورن:

جوری یه که م: راوهستان له سهر برپگه یه ک که واتا نه به خشیت، وه ک: {سُم} له {سُمِ اللّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ}، راوهستان له و جیگه یه دا ناشیرینه چونکه نازانریت به ناوی کی.

جوری دووهم: راوهستان له سهر وشه یه ک گومانی واتایی دروست بکات که خوی گهره نه وهی نه ویستیبت، وه کو راوهستان له سهر ئایه تی {إِنَّ اللَّهَ لَا يَسْخِي} البقرة ۲۶ یان {وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً} الإسراء ۵۴، یان {لَا تَقْرُبُوا الصَّلَاةَ} النساء ۴۳، نه م جوره راوهستانانه نور ناشیرینه، نه گهریش به ئاره زوی خوی راوهستیت و، مه بهستی نه وه بیټ، نه وکاره له بیباوه په وه سهر دهر دکات په نابخوا، به لام نه گهر به ناچاری راوهستا با بگهریته وه و، پیکه وه ئایه ته کان بخوینیته وه، بوی نه وهی واتا کان پوون ببنه وه.

تا کو ئیره باسی جوره کانی راوهستان له قورئان ته واو بوو، ئیستاش باسی دهستیپکردن (الإبتداء) ده که ی.

پیناسه ی (الإبتداء):

له زمانه وانیدا واته: دهستیپکردن.

له‌زاراوه‌دا واته: ده‌ستپیکردنی قورئان خویندن، ئیتر ئایا له‌پاش برینی خویندن بیټ و جاریکی تر که پابیتته‌وه، یان له‌پاش پاوه‌ستان بیټ. به‌لام ئه‌گه‌ر له‌پاش برینی خویندن بیټ پیویسته په‌چاوی حوکه‌کانی (إستعاذه) و (بسملة) بکات له‌کاتی ده‌ستپیکردندا، به‌لام ئه‌گه‌ر له‌پاش پاوه‌ستان بیټ پیویست به‌وه ناکات چونکه پاوه‌ستانه‌که بۆ پشوودان و هه‌ناسه‌دان بووه.

له‌کتیبی (النشر في القراءات العشر) پیشه‌وا (ابن الجزري) ده‌فه‌رمویت:

ده‌ست پیکردن هه‌میشه به‌ویست و ئاره‌زووه، به‌پیچه‌وانه‌ی پاوه‌ستانه‌وه که له‌وانه‌یه به‌ناچاری بیټ، بۆیه دروست نیه ده‌ستپیکردن به‌واتایه‌کی ته‌واو و قسه‌یه‌کی سه‌ربه‌خۆه نه‌بیټ، ده‌ستپیکردنیش دوو جۆره:

۱. ده‌ستپیکردنی جوان.

۲. ده‌ستپیکردنی ناشیرین.

یه‌که‌م: ده‌کریت له‌هه‌ر ئایه‌تیکه‌وه که واتایه‌کی پوون و ئاشکرای هه‌بیټ ده‌ست بکه‌یت به‌قورئان خویندن، نمونه‌ی ئه‌م جۆره‌ش زۆره.

دووهم: ده‌ستپیکردن به‌قسه‌یه‌ک واتاکه بشیوینیت، یان بیگوریت، ئه‌مه‌ش دابه‌ش ده‌بن بۆ چه‌ند جۆریک، نمونه:

ده‌ست پیکردن به {أَيُّ لَهَبٍ وَبَّ} المسد، ده‌ستپیکردنی ناشیرینه چونکه واتاکه داده‌بریت، به‌لام ده‌ستپیکردن به {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا} مغلوله ناشیرین تره، یان ده‌ستپیکردن به {عَزَّوَجَلَّ} التوبة ۳۰، یان {وَأَيُّكُمْ أَنْ تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ} الممتحنة ۱، یان {لَا أَعْبُدُ إِلَّا اللَّهَ} فطرتي ۲۲، زۆتر ناشیرینه، بۆیه پیویسته خوینهر خۆی له‌و جۆره

ده‌ستپیکردنانه بپاریژیت. بهم شیوه‌یه‌ش باسه‌کانی ئه‌م باب‌ه‌ته‌مان ته‌واو بوو، جگه‌له دوو پیناسه‌ی گرنه‌گ که بریتین له: (السکت) و (القطع).

پیناسه‌ی بیده‌نگی (السکت):

له‌زمانه‌وانیدا واته: لیکترازان‌ی نیوان دوو ئاواز به‌بی هه‌ناسه‌دان.

له‌زاراوه‌دا واته: بیده‌نگی بۆ ماوه‌یه‌ک که‌متر له‌ماوه‌ی راوه‌ستان (وقف) به‌بی هه‌ناسه‌دان به‌مه‌به‌ستی به‌رده‌وام بوون له‌خویندنه‌وه.

تییینه‌کی گرنه‌گ:

مامۆستا (محمود خليل الحصري) له‌کتیبی (أحكام التلاوة القرآن) لاپه‌ره ۲۶۱، ده‌گیریت‌ه‌وه که (ابن الجزري) فه‌رموویه‌تی: بیده‌نگی ته‌نها په‌یوه‌سته به (سماع) ه‌وه، واته: به‌پیی ریواته له پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) یان له هاوه‌لانی که پیمان گه‌یشتبیت، بویه بیده‌نگی دروست نیه له‌شوینیکدا نه‌بیت که ریوایه‌تی راستی له‌سه‌ر هاتبیت^۱.

جیگه‌کانی بیده‌نگی له‌قورئاندا:

یه‌که‌م: له‌سه‌ر وشه‌ی (عِوَجًا) له‌ئایه‌تی {وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا} ١ قِيمًا {الكهف}، هۆکاری بیده‌نگیش لی‌رده‌دا پوونکردنه‌وه‌ی واتاکه‌یه، بۆنه‌وه‌ی که‌س گومانی بۆ دروست نه‌بیت (قِيمًا) واته: راست، وه‌سف بیت بۆ (عِوَجًا) واته: لار، به‌لکو (قِيمًا) ستایشه بۆ قورئان. دووه‌م: له‌سه‌ر وشه‌ی (مَرْقَدًا) له‌ئایه‌تی {قَالُوا يَا وَيْلَنَا مَن بَعَثَنَا مِن مَّرْقَدِنَا هَذَا} یس ۵۲، هۆکاری بیده‌نگی لی‌رده‌دا ئه‌وه‌یه بزانی که وشه‌ی (هَذَا) ته‌واوکه‌ری قسه‌ی بی‌باوه‌پان نیه.

سییه‌م: له‌سه‌ر وشه‌ی (مَنْ) له‌ئایه‌تی {وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ} القيامة ۲۷.

چواره م: له سه ر وشه ی (بَلْ) له ئایه تی {كَلَّا بَلْ رَأَىٰ عَلَىٰ قُلُوبِهِمُ الْمَطْفَيْنِ ۖ}، هوکاری
 بیده نگى له هه ردوو جیگه ی سییه م و چواره م له قورئاندا ئه وه یه گومان دروست نه بیته
 بو خوینه ر که (مَنْ رَأَىٰ) و (بَلْ رَأَىٰ) تیهه لکیشن و به (مَرَأَىٰ) و (بَرَأَىٰ) بیخوینیه وه.

پینجه م: پیتی (ه) له سه ر وشه ی (مَالِيهِ) له ئایه تی {مَا أَغْنَىٰ عَنِّي مَالِيهِ ۖ هَلْكَ}

الحاقه ۲۸، به لام ئه م ئایه ته به دوو شیوه ده خوینیه وه، بیده نگى یه کیکیانه،

دروستیشه به ئاشکراکردن (أظهر) بخوینیه وه، هه روه ها دروستیشه به بی بیده نگى
 (عدم سکت) بخوینیه وه ئه وکاته ش تیهه لکیش ده کریت، چونکه دوو پیتی

هاوشیوه ن، بویه به (ماله لک) ده خوینیه وه.

شه شه م: (عَلِيمٌ) له کوئایى سوره تی (الأنفال) له ئایه تی {إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ} ۷۵،

له کاتیکیا له گه ل سوره تی (التوبة) بخوینیه وه، ئه وه ش یه کیکه له سى شیوازی

خوینده وه که دروسته پیتی بخوینیه وه:

۱. به شیوازی هه لگیڕانه وه (قلب) واته (علیمبرآه...).

۲. پاره ستان (الوقف) واته: پاره ستان له کوئایى سوره تی (الأنفال) و،
 هه ناسه دان و پاشان ده ستپیکردن به سوره تی (التوبة).

۳. بیده نگى (السکت) واته: به بی هه ناسه دان، که ماوه یه کی کورتتره له
 (وقف).

پیتسه ی (القطع):

له زمانه وانیدا واته: برین ولا بردن.

له زاره ودا واته: برینی خوینده وه به یه کجاری و پۆشته ناو حاله تیکی تره وه،

واته: ئه گه ر بگه رپیه وه بو خوینده وه به (أعوذ بالله من الشيطان الرجيم)

دهگه پښته وه، برپینیش ته نها له کۆتایی ئایه ته کاندایه دروسته، (ابن الجزري) له (عبدالله بن أبي الهذيل) که یه کیکه له سه رانی تابيعیه کان ده گيږپښته وه که فهرموويه تی: "ئه گهر که سيکتان ئایه تیکی ده خونید با نه یپریت، تا کو ته واوی ده کات" هه روه ها لئی ده گيږپښته وه که فهرموويه تی: "هاوه لان حه زیان نه ده کرد له ناوه راستی ئایه تدا پاره سستی پیش ته واو کردنی هه موو ئایه ته که" ئه مه ش به لگه یه بو ئه وهی که س بوی نیه له ههر شوینیکی ئایه تدا پاره سستیت له نوڤژ بیت یان له ده ره وهی نوڤژ، تا کو ئایه ته که ته واو نه کات^۱.

۱ بېوانه: احکام تلاوة القرآن الكريم / ۲۶۳، به وه رگرتن له اللمعة البدرية / ۸۹-۹۱.

بابه‌تی پچراو و پیک گه‌یشتوو (المقطوع والموصول)

یه‌کێک له پێویستیه‌ گرنه‌گه‌کانی خوێنه‌ری قورئان ئه‌وه‌یه‌ پچراو و پیک گه‌یشتوو له ئایه‌ته‌کاندا بزانی‌ت، واته‌: له‌سه‌ر کامیان دروسته‌ راوه‌ستیت و له‌سه‌ر کامیان دروست نیه‌.

ئهم بابته‌ش ده‌بی‌تته‌ سی به‌شه‌وه‌:

به‌شی یه‌که‌م: پێویسته‌ پیکه‌وه‌ بخوێنرێته‌وه‌.

به‌شی دووه‌م: پێویسته‌ به‌ پچراوی بخوێنرێته‌وه‌.

به‌شی سییه‌م: جیاوازی له‌سه‌ره‌. زانایان به‌ (واجب)یان داناوه‌ له‌سه‌ر خوێنه‌ری لێهاتووی قورئان له‌م بابته‌ شاره‌زایی‌ت، چونکه‌ هه‌ر وشه‌یه‌ك براو بی‌ت له‌ وشه‌کانی تر، دروسته‌ خوێنه‌ر له‌سه‌ری راوه‌ستیت به‌مه‌به‌ستی فی‌ربوون، یان تاقیکردنه‌وه‌، یان هه‌ناسه‌ کورتی و، هۆکاری له‌م شیوه‌، به‌لام ئه‌گه‌ر له‌گه‌ڵ وشه‌ی پاش خۆی پیکه‌یه‌شتبێ‌تن دروست نیه‌ راوه‌ستیت له‌سه‌ر وشه‌ی دووه‌م نه‌بی‌ت، خۆ ئه‌گه‌ر جیاوازی له‌سه‌ر هه‌بی‌ت له‌نیوان زانایاندا ئه‌وا دروسته‌ خوێنه‌ر راوه‌ستیت له‌سه‌ر وشه‌ی یه‌که‌م و دووه‌میش.

باسه‌کانی پچراو و پی‌گه‌یشتو (المقطوع والموصول)

فِي مُصْحَفِ الْإِمَامِ فِيمَا قَدْ أَتَى^۱

۷۹. وَأَعْرِفْ لِمَقْطُوعٍ وَمَوْصُولٍ وَتَأْ

۱ مه‌به‌ستی له موسحه‌فه‌کانی نیامی عوسمانه که فه‌رمانی کرد به نووسینه‌وه‌یان پاش شه‌وی ناکوکی خه‌لکی بینی له‌شیوازی خویندنه‌وه‌ی قورئان، پیشترا أبو‌بکر قورئانی کۆکردبوویه‌وه و، له‌لای (حفصة) ی دایکی نیامداران داینا‌بوو (رضی‌الله‌تعالی‌عنہا)، نووسینه‌وه‌ی قورئان که‌سانیک پیی مه‌لسان له‌قوره‌یش به‌سه‌رؤکایه‌تی (زید بن ثابت (رضی‌الله‌تعالی‌عنہ))، له‌شیوازی پینووسی قورئان لیژنه‌که شه‌ویان په‌چاو ده‌کرد شه‌و وشه‌ی زیاتر له‌خویندنه‌وه‌یه‌کی تیدا بیت به‌شیوازی بنووسریت شه‌و خویندنه‌وانه‌هه‌لبگریت، نوخته و جووله‌شیان بۆ پیته‌کان نه‌ده‌کرد، بۆ نمونه: {فَسَيَأْتِيَنَّهُمْ مِّنْ صَّيْحَةٍ قَوْمًا يَّجَاهِلُوهَا} الحجرات، به‌م شیوه (سید) یان نووسیوه، بۆیه ده‌کریت به (فتبتوا) ش بخوینریت‌وه، وه‌کو پی‌شه‌وایان (حمزة) و (الکسانی) و (خلف العاشر) ده‌خویننه‌وه، هه‌روه‌ها ده‌کریت به (فتبینوا) ش بخوینریت‌وه، وه‌کو پی‌شه‌وایانی تر ده‌خویننه‌وه، به‌لام کاتیک ده‌یان‌بینی شیوازی وشه‌یه‌ک ناکریت به‌شیوه‌یه‌ک بنووسریت که دوو خویندنه‌وه‌هه‌لبگریت، له‌موسحه‌فیکدا به‌شیوه‌یه‌ک ده‌یان‌نووسی به‌پیی خویندنه‌وه‌یه‌ک، له‌موسحه‌فیک تریشدا به‌شیوه‌یه‌کی تر ده‌یان‌نووسی به‌پیی خویندنه‌وه‌یه‌کی تر، بۆ نمونه (تجری تحتها الأنهار) له‌موسحه‌فی مه‌که‌که به (تجری من تحتها الأنهار) نووسیان به‌زیادکردنی وشه‌ی (من)، شه‌وش خویندنه‌وه‌ی (ابن کثیر المکی)یه، له‌پاش نووسینه‌وه‌ی موسحه‌فه‌کان نیامی عوسمان (رضی‌الله‌تعالی‌عنہ) فه‌رمانی کرد به‌ناردنیان بۆ شاره‌ ناوداره‌کان وه‌کو: (بصرة)، (کوفة)، (شام)، (مکه) موسحه‌فیکیشی له‌لای خوێ به‌جی‌هشت که به (المصحف‌الامام) ناسراوه‌یه‌کی‌کیشی بۆ خه‌لکی مه‌دینه‌ ته‌رخان کرد، له‌گه‌ل هه‌موو موسحه‌فیکیشدا هاوه‌لیکی نارد بۆ خویندنه‌وه‌ و‌فی‌کردنی خه‌لکی، بۆیه فه‌رمانی کرد به (زید بن ثابت) به‌موسحه‌فی مه‌دینه‌ قورئان بخوینیت وه‌ (عبدالله بن السائب) ی نارد بۆ مه‌که‌که و، (المغيرة بن أبي شهاب المخزومي) نارد بۆ شام و، (أبو عبد الرحمن السلمي) و (عامر بن عبد القيس) بۆ به‌سره، به‌م شیوه‌یه‌ش هه‌موو ناوچه‌یه‌ک به‌موسحه‌فی خوێ قورئانی ده‌خویند، ئوممه‌تی ئیسلامیش یه‌ک ده‌نگن له‌سه‌ر راستی شه‌و شیوازه‌ پینووسانه‌ی که قورئانیان پینووسراوه‌ته‌وه. به‌وانه: أحكام تلاوة القرآن الكريم/ ۲۶۱.

پیتشهوا (ابن الجزري) پوو ده کاته خوینه ری قورئان و پیی ده لیت: ئه ی خوینه ری قورئان، زانا و شاره زابه به وشه پچراو و پیک گه یشتوو ده کانی قورئانی پیرۆز، ئه وهش بزانه که پچراو له پیتشته چونکه ئه وه بنچینه یه، ههروه ها پیویسته شاره زاییت هه بیته ده باره ی پیتی (ت) له کاتی که ژێردار بیته، یان به شیوازی (ه) ی کۆتایی بنووسریته له قورئاندا، نمونه ی (مقطوع) وه کو: {فَظَنَّ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ} الأنبياء ۸۷ و، (موصول) وه کو: {أَنْ تَجْمَعَ عِظَامُهُ} القيامة ۳.

۸۰. فَاَقْطَعْ بِعَشْرِ كَلِمَاتٍ أَنْ لَا مَعَ مَلْجَأٍ وَلَا إِلَهٍ إِلَّا

۸۱. وَتَعْبُدُوا يَا سِيبِينَ ثَانِي هُوَذَا يُشْرِكُنْ تَشْرِكُ يَدْخُلْنَ تَعْلُوا عَلَى

۸۲. أَنْ لَا يَقُولُوا لَا أَقُولُ إِنَّ مَا بِالرَّغْدِ وَالْمَفْطُوحِ صَلِّ وَعَنْ مَا

(فَاَقْطَعْ بِعَشْرِ كَلِمَاتٍ أَنْ لَا) فه رمانی کردوو به پچرانی (ان) له (لا) له (۱۰) جیگه ی قورئاندا.

۱. له گه ل وشه ی (مَلْجَأٌ) له ثایه تی {وَضَلُّوا أَنْ لَا مَلْجَأَ مِنَ اللَّهِ} التوبة ۱۱۸.

۲. له گه ل وشه ی (وَلَا إِلَهَ إِلَّا) له ثایه تی {وَأَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَهَلْ أُنْتُمْ مُسْلِمُونَ}

هود ۱۴.

۳. له گه ل وشه ی (تَعْبُدُوا) له سورته ی (يَا سِيبِينَ) له ثایه تی: {أَنْ لَا تَعْبُدُوا}

الشَّيْطَانِ ۶۰.

۴. له‌ئایه‌تی {أَنْ لَا تُعْبَدُوا إِلَّا اللَّهُ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمِ إِلِيمٍ} هود ۲۶، بویه‌ش
 فه‌رموی (تَانی هُودَ) له‌به‌ر جیا‌کردنه‌وه‌ی له‌ جی‌گه‌ی یه‌که‌م {أَلَّا تُعْبَدُوا إِلَّا اللَّهُ إِنِّي
 لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ} هود ۲۰.

۵. له‌گه‌ل وشه‌ی {يُشْرِكُونَ} له‌ئایه‌تی {يَا بَنِيَّ عَلَى أَنْ لَا تُشْرِكُوا بِاللَّهِ شَيْئًا} الممتحنة ۱۲.

۶. له‌گه‌ل وشه‌ی {تُشْرِكُونَ} له‌ئایه‌تی {وَإِذِ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ أَنْ لَا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا} الحج ۲۶.

۷. له‌گه‌ل وشه‌ی {يَدْخُلْنَ} له‌ئایه‌تی {أَنْ لَا يَدْخُلْنَهَا الْيَوْمَ عَلَيْكُمْ مَسْكِينٌ} القلم ۲۴.

۸. له‌گه‌ل وشه‌ی {لَا تَعْلُوا عَلَى} له‌ئایه‌تی {وَأَنْ لَا تَعْلُوا عَلَى اللَّهِ} الدخان ۱۹.

۹. له‌ {أَنْ لَا يَقُولُوا} له‌ ئایه‌تی {أَنْ لَا يَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ} الأعراف ۱۶۹.

۱۰. له‌ {لَا أَقُولُ} له‌ ئایه‌تی {حَقِيقٌ عَلَى أَنْ لَا أَقُولُ عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ} الأعراف ۱۰۵.

سوود: جیا‌وازی هه‌یه سه‌باره‌ت به‌ پچ‌رانی {أَنْ لَا} له‌ ئایه‌تی {فَتَادَى فِي الظُّلُمَاتِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ} الأنبياء ۸۷، پچ‌رانی‌شی له‌ پیتشه‌ره.

{إِنَّ مَا بِالرَّعْدِ} فه‌رمانه به‌ پچ‌رانی {ان} له‌گه‌ل {م} له‌یه‌ك جی‌گه‌دا، له‌ ئایه‌تی {وَإِنْ مَا تَرَيْنَاكَ بَعْضَ الَّذِي يَدْعُهُمْ أَوْ نَوْفَيْنَاكَ} الرعد ۴۰.

(وَالْمُفْسُوحِ صَلِّ) فه رمانه به پیك گه یاندنی (أَنْ) له گه لَ (ما) هه رچۆنیک هاتبیّت، بهم شیوه یه (أَمَّا).

۸۳. نَهْوًا اقْطَعُوا مِنْ مَّا يَرْوَمُ وَالنِّسَاءَ خُلْفُ الْمُنَافِقِينَ أَمْ مِنْ أَسَسَا

۸۴. فَصَلَّتِ النِّسَاءُ وَذَبَحَ حَيْثُ مَا وَأَنْ لَمْ الْمَفْسُوحِ كَسُرُ إِنَّ مَّا

۸۵. لَانْعَامِ وَالْمَفْسُوحِ يَدْعُونَ مَعَا وَخُلْفُ الْأَنْفَالِ وَتَحْلٍ وَقَعَا

(عَنْ مَّا نَهَوْا) واته: (عن) له (ما) بیچرین ته نها له یه ك له ثایه تی {فَلَمَّا عَوَّأَ عَنْ مَّا نَهَوْا عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ} الأعراف ۱۶۶.

(اقْطَعُوا مِنْ... الْمُنَافِقِينَ) واته: (من) له (ما) بیچرین له دوو جیگه ی قورئان به بی جیاوازی و ناگزکی:

یه که م: له ثایه تی {هَلْ لَكُمْ مِنْ مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ} الروم ۲۸.

دووه م: له ثایه تی {فَمِنْ مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنْ قَبْلِ النِّسَاءِ} النساء ۲۵.

ئاماژده شی بۆ ئەم دوو جیگه یه کردووه (بروم والنساء)، له جیگه یه کی تریشدا هه یه به لام جیاوازی له سه ره له ثایه تی {وَأَنْفَقُوا مِنْ مَّا رَزَقْنَاهُمْ مِنْ قَبْلِ الْمُنَافِقِينَ}، پچراندنیشی له پیشتره.

(ام من... وذبح) واته: (ام) له (من) له چوار جیگه ی قورئاندا به بی جیاوازی له یه کتر بیچرین:

۱. له ثایه تی {خَيْرٌ أَمْ مِنْ أَسَسَ بُنْيَانُهُ} التوبة ۱۰۹.

۲. له ثایه تی {خَيْرٌ أَمْ مَنْ يَأْتِي آمِنًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ} فصلت ۴۰.

۳. له نایه تی {أَمْ مَنْ يَكُونُ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا} النساء ۱۰۹.

۴. له نایه تی {أَمْ مَنْ خَلَقْنَا إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ} الصافات ۱۱.

نامارده‌شی کردوه بو جیگه‌که‌ی سوره‌تی (الصافات) به (وَدِّحْ) به‌هوی
به‌سهره‌تی سه‌ریپنی (اسماعیل) له و سوره‌ته‌دا.

(حَيْثُ مَا) واته: (حيث) له (ما) له‌هر شوینی‌کدا هات له قورئاندا
بیپچرینن، ته‌نها له دوو جیگه‌شدا هاتوه له قورئاندا:

یه‌که‌م: {وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ وَإِنَّ الَّذِينَ} البقرة ۱۴۴.

دووه‌م: {وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ لِئَلَّا يَكُونَ} البقرة ۱۵۰.

(وَأَنْ لَّمِ الْمَفْسُوحُ كَسْرُ) واته: (أَنْ) که هه‌مزه‌که‌ی سه‌ری هه‌بی‌ت له (لم)
له‌هر شوینی‌کی قورئاندا بی‌ت بیپچرینن.

(إِنَّ مَا الْإِنْعَامِ) واته: (ان) له (ما) له‌یه‌ک جیگه‌ی قورئاندا له‌یه‌کتر بیپچرینن،

له‌نایه تی {إِنَّ مَا يُوعَدُونَ لَآتٍ} الأنعام ۱۳۴، (وَالْمَفْسُوحُ يَدْعُونَ مَعًا) واته: (أَنْ مَا) له‌که‌ل
و‌شه‌ی یدعون له‌یه‌کتر بیپچرینن له دوو جیگه‌دا:

یه‌که‌م: له‌نایه تی {وَأَنْ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ هُوَ الْبَاطِلُ} الحج ۶۲.

دووه‌م: له‌نایه تی {وَأَنْ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الْبَاطِلُ} لقمان ۳۰.

(وَحُلْفُ الْإِنْفَالِ وَتَحْلٍ وَقَعًا) واته: جیاوازی هه‌یه له دوو جیگه‌دا:

یه‌که‌م: له‌نایه تی {وَأَعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ} الأنفال ۴۱.

دووه م: له نایه تی {إِنَّمَا عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ} النحل ۹۵، پیک گه یاندنیشیان له پیشتره .

تیبینیش ده کریت که جیگه ی کۆتایی تاییه ته به (إن ما) نه ک (أن ما) به م شیوه یه:

(إن ما) له سوره تی الأنعام دا به بی جیاوازی ده پچریندریت، به لام له سوره تی (النمل) دا ناکوکی له سهره و، پیک گه یاندنی له پیشتره، (أن ما) یش به بی جیاوازی ده پچریندریت، له سوره تی (الحج) و (لقمان) دا، له سوره تی (الأنفال) یش دا ناکوکی له سهره و، پیک گه یاندنی له پیشتره. خوی گه وره ش زاناتره .

تیبینی: له م چند دیره هۆنراوه یه دا، وشه ی (الأنعام) و (الأنفال) به (لأنعام) و (لأنفال) ده خوینریته وه .

۸۶. وَكُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ وَاخْتَلِفْ رُدُّوا كَذًا قُلْ بِسْمَا وَالْوَصْلُ صِفْ

۸۷. خَلَقْتُمُونِي وَاشْرَوْا فِي مَا اقْطَعَا . أُوحِيَ أَفْضَمُ اشْهَتْ يَبْلُوا مَعَا

۸۸. تَانِي فَعَلْنُ وَقَعْتُ رُومٌ كَلَا تَنْزِيلُ شُعْرَاءٍ وَغَيْرَ ذِي صِلَا

(ابن الجزري) فه رمان ده کات به پچراندنی (کُلِّ) له (مَا) له یه ک جیگه ی قورئاندا، به یه ک دهنگی زانایان، له نایه تی {وَأَتَاكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ} ابراهیم ۳۴، ناکوکیش هه یه سه باره ت به جیاکردنه وه ی (کُلِّ) له (مَا) له چوارجیگه دا:

یه که م: له نایه تی {كُلَّ مَا رُدُّوْا إِلَى الْفِتْنَةِ} النساء ۹۱.

دووهم: له نایه تی {كُلَّ مَا جَاءَ أُمَّةٌ رَّسُولُهَا كَذَّبُوهُ} المؤمنون ۴۴.

سییه م: له نایه تی {كَلَّمَا دَخَلَتْ أُمَّةٌ لَعَنَتْ أُخْتَهَا} الأعراف ۳۸.

چوارهم: له نایه تی {كَلَّمَا دَخَلَتْ أُمَّةٌ لَعَنَتْ أُخْتَهَا} الأعراف ۳۸، له جیگه ی یه که م و دووهم براندنه، به لām له جیگه ی سییه م و چوارهم پیك گه یاندنه، جگه له م جیگانه ش ئاماژه مان پیکرد، هه مووی به یه ک دهنگی زانایان به پیك گه یاندن ده خوینریته وه.

فه رمان ده کات به پیك گه یاندنی (بَسَّسَ) له گه ل (مَا) به بی ناکوکی له دوو جیگه دا:

یه که م: له نایه تی {تَسْمَا اشْرَوْا بِهِ أَنْفُسَهُمْ أَنْ يَكْفُرُوا} البقرة ۹۰، ئه وه جیگه ی یه که م له سوره تی (البقرة).

دووهم: له نایه تی {قَالَ تَسْمَا خَلَقْتُمُونِي مِنْ بَعْدِي} الأعراف ۱۵۰، ئه وه ش له وته ی (ابن الجندی) (وَالْوَصْلُ صِفُ خَلَقْتُمُونِي وَاشْرَوْا) ده رده که ویت، باسی ئه وه شی کردوو ه که له نایه تی {قُلْ تَسْمَا يَأْمُرُكُمْ} البقرة ۹۳، ناکوکی له سه ر هه یه چونکه فه رموویه تی: (كَذَا قُلْ تَسْمَا) به لām زیاتر کار به پچراندن ده کریت له م جیگه یانده دا، هه روه ها فه رمانی کردوو ه به پچراندنی (فِي) له (مَا) له (۱۱) جیگه دا به بی ناکوکی:

۱. {قُلْ لَا أَحَدٌ فِي مَا أُوْحِيَ إِلَيَّ} الأنعام ۱۴۵

۲. {لَسَّكُم فِي مَا أَفَضْنَاهُ فِيهِ} النور ۱۴

۳. {وَهُمْ فِي مَا اشْتَهَتْ أَنْفُسُهُمْ خَالِدُونَ} الأنبياء ۱۰۲.

٤. {لَيْبُلُوكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ فَاسْتَقُوا الْحَيَاتِ} المائدة ٤٨.

٥. {لَيْبُلُوكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ إِنَّ رَبَّكَ} الأنعام ١٦٥.

٦. {فِي مَا فَعَلْنَا فِي أَنْفُسِنَا مِنْ مَّعْرُوفٍ} البقرة ٢٤٠، كهئمهش جيگه‌ی دودوه مه له

سوره‌تی (البقرة) و، (ابن الجزري) به (ثاني فعلن) ئاماژه‌ی پيكر دودوه.

٧. {وَنُشِئَكُمْ فِي مَا لَا تَعْلَمُونَ} الواقعة ٦١.

٨. {ضَرَبَ لَكُمْ مَثَلًا مِنْ أَنْفُسِكُمْ هَلْ لَكُمْ مِنْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنْ شُرَكَاءَ فِي مَا

رَزَقْنَاكُمْ} الروم ٢٨.

٩. {فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ} الزمر ٣.

١٠. {فِي مَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ} الزمر ٤٦، تيبيني بکه چۆن ئاماژه‌ی کردوه بو

هه‌ردوه جيگه‌که‌ی سوره‌تی (الزمر) به (کلاً بنزِيل).

١١. {أَتُرْكُونَ فِي مَا هَاهُنَا آمِنِينَ} الشعراء ١٤٦، جگه له‌م جيگايانه‌ش پيکه‌وه

ده‌خوينريته‌وه به‌بی ناكوکی، ئه‌وه‌ش له فهرموده‌ی (ابن الجزري)

(وَعِثْرَ ذِي صِلَا) ده‌رده‌که‌وێت.

٨٩. فَأَيْنَمَا كَانَتْخُلُصِلْ وَمُخْتَلِفٌ فِي الشُّعْرَا الْأَحْزَابِ وَالنِّسَا وَصِفْ

واته: وشه‌ی (فَأَيْنَمَا) له‌هه‌ركوێیه‌ك هات له قورئاندا له‌گه‌ل پیتی (ف) پيكيان

بگه‌یه‌نه، وه‌كو چۆن (أَيْنَمَا) له‌سوره‌تی (النحل) پيک ده‌گه‌یه‌نی.

که‌واته: وشه‌ی (أَيْنَمَا) له دوو جێگه‌ی قورئاندا دیت:

یه‌که‌م: {فَأَيْنَمَا تُولُوْا فَمَّ وَجْهُ اللّٰهِ {البقرة ۱۱۵.

دووه‌م: {أَيْنَمَا يُوجِّهْ لَا يَأْتِ خَيْرٌ {النحل ۷۶.

(وَمُخْلِفاً) واته: له سه‌ی جێگه‌ی تردا ناکۆکی له‌سه‌ره.

یه‌که‌م: {وَقِيلَ لَهُمْ أَيْنَ مَا كُنتُمْ تُعْبُدُوْنَ {الشعراء ۹۲.

دووه‌م: {مُلْعَوِيْنَ أَيْنَمَا يَقُوْا أُخِذُوا {الأحزاب ۶۱.

سێیه‌م: {أَيْنَمَا تَكُوْنُوْا يُدْرِكْکُمْ الْمَوْتُ {النساء ۷۸.

پێراندنیشی له‌پێشته‌ره له سورته‌ی (الشُّعْرَا) به‌لام پێک‌گه‌یان‌دنیشی له‌پێشته‌ره له

هه‌ردوو جێگه‌ی سورته‌ی (الأَحْزَاب) و (وَالنِّسَاء) چونکه‌ هه‌رموویه‌تی: (وُصِفَ) واته:

وه‌سف کراوه.

۹۰. وَصِلْ فَإِلَّمْ هُوَ الَّذِي بَجَعَلَا يَجْمَعُ كَيْلًا تَحْزَنُوا تُؤْسَوُ عَلَى

۹۱. حَجَّ عَلَيْكَ حَرْجٌ وَقَطَعُهُمْ عَنْ مَنْ يَشَاءُ مَنْ تَوَلَّى يَوْمَ هُمْ

لێ‌رده‌دا هه‌رمان ده‌کات به‌ پێک‌گه‌یان‌دنی (لن) و (لم) له‌یه‌ک جێگه‌دا.

له‌ئایه‌تی {فَإِنْ لَّمْ يَسْجِبُوا لَكُمْ فَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ أَنزَلَ بِعِلْمِ {هود ۱۴، هه‌روه‌ها هه‌رمانی

کردووه به‌ پێک‌گه‌یان‌دنی (ان) له‌گه‌ل (لن) له‌دوو جێگه‌دا:

یه‌که‌م: {بَلْ زَعَمْتَ أَنَّ تَجْعَلَ لَكُمْ مَوْعِدًا} {الكهف ۴۸}.

دووه‌م: {أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَنْ تَجْمَعَ عِظَامَهُ} {القيامة ۳}.

بو جیگه‌ی یه‌که‌م به (تَجْعَلَا) و بو جیگه‌ی دووه‌م (تَجْمَع) ئاماژه‌ی کردووه.

سوود: ماموستا (محمود خليل الحصري) باسی جیاوازی کردووه له ئایه‌تی {أَنَّ لَنَا نَحْصُوهُ} {المزمل ۲۰}، که پچراندنی تییدا له پیشتیره، هه‌ربه‌وه‌ش کارده‌کریت، وادیاره پیره‌وی (ابن الجزری) پچراندنیتی و، خوی گه‌وره‌ش زاناتره.

هه‌روه‌ها فه‌رمانی کردووه به پیک‌گه‌یاندنی (کَيْلًا) له چوار جیگه‌ی قورئاندا به‌بی ناکۆکی.

یه‌که‌م: {لَكَيْلًا تَحْزَنُوا عَلَى مَا فَاتَكُمْ} {ال عمران ۱۵۳}.

دووه‌م: {لَكَيْلًا تَأْسَوْا عَلَى مَا فَاتَكُمْ} {الحديد ۲۳}.

سێ یه‌م: {لَكَيْلًا يَعْلَمَ مِنْ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا} {الحج ۵}.

چواره‌م: {لَكَيْلًا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ} {الاحزاب ۵۰}، که جیگه‌ی دووه‌مه تییدا، له (۳) جیگه‌که‌ی تریش به‌بی جیاوازی له یه‌که‌تر پچراون، که بریتین له:

یه‌که‌م: {لَكَيْ لَا يَعْلَمَ بَعْدَ عِلْمٍ شَيْئًا} {النحل ۷۰}.

دووه‌م: {لَكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ} {الاحزاب ۳۷}، که جیگه‌ی یه‌که‌مه له سوره‌ته‌که.

سێ یه‌م: {لَكَيْ لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ} {الحشر ۷}.

هروه‌ها فه‌رمانی کردوه به پچراندنی (عَنْ) له (مَنْ) له‌دوو جیگه‌دا به‌بی جیاوازی:

یه‌که‌م: {وَيَصْرِفُهُ عَنْ مَنْ يَشَاءُ} النور ۴۳.

دووه‌م: {فَأَعْرِضْ عَنْ مَنْ تَوَلَّى عَنْ ذِكْرِنَا} النجم ۲۹.

(عَنْ مَنْ) یش ته‌نها له‌م دوو جیگه‌ی قورئاندا هاتوون. پاشان فه‌رمانی کردوه به

پچراندنی (يَوْمَ) له (هُمْ) له‌دوو جیگه‌دا به‌بی ناکۆکی:

یه‌که‌م: {يَوْمَ هُمْ بَارِزُونَ لَا يَخْفَى} غافر ۱۶.

دووه‌م: {يَوْمَ هُمْ عَلَى النَّارِ يُقْنُونَ} الذاریات ۱۳.

۹۲. وَمَالِ هَذَا الَّذِينَ هَؤُلَاءِ تَ حِينَ فِي الْإِمَامِ صَلِّ وَوَهْلًا

لیره‌دا ئاگادارمان ده‌کاته‌وه که پیتی (ل) که له پاش (ما) دیت، به‌جیاکراوه‌یی

ده‌نووسریت له‌چوار جیگه‌ی قورئاندا :

یه‌که‌م: {وَقَالُوا مَالِ هَذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ} الفرقان ۷.

دووه‌م: {وَيَقُولُونَ يَا وَيْلَتَنَا مَالِ هَذَا الْكِتَابِ لَا يُغَادِرُ} الکهف ۴۹.

سێیه‌م: {فَمَالِ الَّذِينَ كَفَرُوا قَبْلَكَ مُهْطِعِينَ} المعارج ۳۶.

چواره‌م: {فَمَا لَهُؤُلَاءِ الْقَوْمِ لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ حَدِيثًا} النساء ۷۸، مامۆستا (محمود خلیل

الحصري) له (أحكام تلاوة القرآن) لاپه‌ره ۲۸۴ ده‌فه‌رمویت:

له و حاله‌ته‌شدا خوینهر بۆی هه‌یه له‌سه‌ر پیتی (ما) یان (ل) پاره‌ستیت به‌هۆی کورتی هه‌ناسه یان تاقیکردنه‌وه و شتی هاوشیوه، به‌لام دروست نیه له لامه‌که‌وه یان له (بهۆلاء) و (بالذی) ده‌ست پێبکات، به‌لکو پێویسته له (ما) ده‌ست پێ بکات.

(تَ حِينَ فِي الْإِمَامِ صَلِّ) واته: پیتی (ت) به پیتی (حین) بگه‌یه‌نه وه‌کو له‌م ئایه‌ته‌دا هاتوه: (ولات... مناص) وه‌کو: له موصحه‌فی (الإمام) ی عوسماندا هاتوه (ﷺ).

(وَوَهَّاءَ) واته: به‌هه‌له ده‌خوینریته‌وه خاوه‌نی ئه‌و وته‌یه، جیاوازی هه‌یه له‌سه‌ر پچراندن و پێک‌گه‌یاندنی (ت) له (حین) بۆچوونی راست و په‌سه‌ندیش ئه‌وه‌یه له‌یه‌کتر جیا‌بکریته‌وه، واته: (لات) وشه‌یه‌که و (حین) وشه‌یه‌کی تره، بۆچوونیکی تریش هه‌یه به‌لام ناپه‌سه‌نده، بریتیه له پێک‌گه‌یاندنی (ت) له‌گه‌ل (حین) له‌و حاله‌ته‌شدا ده‌بیته (ولا) (تحین) وه‌کو دوو وشه، ئه‌م بۆچوونه‌شی کارپێنه‌کراوه، به‌به‌لگه‌ی ئه‌وه‌ی پیشه‌وا گه‌وره‌کانی خویندنه‌وه‌ی قورئان له‌سه‌ر وشه‌ی (ولات) له‌کاتی پێویستیدا پاره‌ستان ئیتر چی به (ت) بیته یان به (ه) له‌جیاتی (ت) هه‌یج که‌سیک له‌و پیشه‌وايانه پانه‌وه‌ستان له‌سه‌ر (ولا) به‌بێ (ت) ئه‌م مه‌سه‌له‌ش شتی زۆری له‌سه‌ره، باسکراوه له‌کتیب و سه‌رچاوه‌کانی ته‌جويدا^۱.

۹۳. وَوَزَّوْهُمْ وَكَالُوهُمْ صَلِّ كَذَا مِنْ أَلْ وَهَاءَ وَيَا لَا تَفْصِلْ

له‌م دێره‌دا فه‌رمانی کردوه به پێک‌گه‌یاندنی (هَم) له‌گه‌ل هه‌ردوو وشه‌ی (وَوَزَّوْهُمْ) و (كَالُوهُمْ) له‌ئایه‌تی {وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَزَّوْهُمْ يُحْسِرُونَ} المطففين ۳، ئه‌مه‌ش به

۱ بېوانه: النشر ج ۲، تقریب النشر/ ۸۱، اتحاف فضلاء البشر/ ۱۰۶. به‌وه‌رگرتن له الدرر البهية

کوده‌نگی زانایان، دروستیش نیه پاره‌ستان له‌سه‌ر وشه‌ی (کَالُو) یان (وَزَنُو) چونکه
ئوه وه‌کو پاره‌ستانه له‌سه‌ر وشه‌ی (ثَقَمُوهم) له‌ئایه‌تی (حیث ثَقَمُوهم).

(كَذًا مِنْ آلِ وَهَّابٍ لَا تَفْصِلُ) لیره‌دا پوونی ده‌کاته‌وه که دروست نیه (ال) له
وشه‌ی دوا‌ی خوی جیا‌ب‌کریتته‌وه وه‌کو: (المؤمنون، التقوی)، هه‌روه‌ها دروست نیه (ه)
جیا‌ب‌کریتته‌وه له‌م جو‌ره وشانه: (هَاتَم، هَوْلَاء) هه‌روه‌ها دروست نیه (ي) له‌م جو‌ره
وشانه (يَاهَا، يَاآدم) جیا‌ب‌کریتته‌وه.

سوود: (ان) له‌گه‌ل (لو) ته‌نها له چوار جی‌گه‌ی قورئاندا هاتوه:

یه‌که‌م: {أَنْ لَوْ شَاءَ أَصْبَنَاهُمْ يَذْوِبُهُمْ} {الأعراف ۱۰۰}.

دوه‌م: {أَنْ لَوْ شَاءَ اللَّهُ لَهَدَى النَّاسَ جَمِيعًا} {الرعد ۳۱}.

سییه‌م: {أَنْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ الْغَيْبُ} {سبا ۱۴}.

چواره‌م: {وَأَلَوْ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيْنَهُمْ مَاءً غَدَقًا} {الجن ۱۶}، له هه‌رسی جی‌گا‌کانی
یه‌که‌م و دوه‌م و سییه‌مدا پچراون له‌یه‌کترو، له‌جی‌گه‌ی چواره‌میشدا جیا‌وازی له‌سه‌ر
هه‌یه.

سوود: هه‌ندی وشه‌ی تر هه‌یه هه‌میشه پیکه‌وه‌ن و جیا‌نا‌کریتته‌وه، که بریتین له:

۱. (من) له‌گه‌ل (ما) له‌هه‌ر‌کو‌یی‌ه‌کدا بیت له‌قورئاندا.

۲. (من) له‌گه‌ل (ما) ی پرسیا‌ر‌کردندا وه‌کو: {فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ}

الطارقه.

۳. {إِلَّيَّاسِينَ} له‌ ئایه‌ تی {سَلَامٌ عَلَىٰ إِيَّاسِينَ} الصافات ۱۲۳، به‌ جیا ده‌ نووسرێت به‌ لام پاره‌ ستان دروست نیه‌ له‌ سه‌ر (ال).
۴. (نعما) ته‌ نها له‌ دوو جێگه‌ ی قورئاندا هاتوه‌ .
- {إِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ} البقرة ۲۷۱ .
- {إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ} النساء ۵۸ .
۵. مه‌ ما له‌ ئایه‌ تی {وَقَالُوا مَهْمَا تَأْتِنَا بِهِ مِنْ آيَةٍ} الأعراف ۱۳۲ .
۶. (يوم) له‌ گه‌ ل (إذ) هه‌رچۆنێک بێت.
۷. (حين) له‌ گه‌ ل (إذ) هه‌رچۆنێک بێت.
۸. پیتی (ل) له‌ گه‌ ل (إن) له‌ (لن).
۹. (لأن) له‌ گه‌ ل (لا) له‌ وشه‌ ی (لأن).
۱۰. (وي) له‌ گه‌ ل (كأن) له‌ دوو جێگه‌ ی به‌ ئایه‌ تدا له‌ سوهره‌ تی (القصص) {وَيَكَاذِبُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ} ۸۲ .
۱۱. {يُنْزَمُ} له‌ ئایه‌ تی {قَالَ يَنْزَمُ لَا تَأْخُذْ} طه ۹۴، به‌ جیا کراوه‌ یش هاتوه‌ له‌ ئایه‌ تی {قَالَ ابْنُ أُمٍّ إِنَّ الْقَوْمَ} الأعراف ۱۵۰، هه‌ر بۆیه‌ ده‌ کرێت له‌ سه‌ر (إبن) پاره‌ ستیت له‌ سوهره‌ تی (الأعراف) و، دروست نیه‌ پاره‌ ستیت له‌ سه‌ر ئه‌و پیته‌ له‌ سوهره‌ تی طه .

۱۲. (لولا) هه‌میشه به پێك گه‌یه‌نراوی هاتوو، واته پاره‌ستان دروست

نیه له‌سه‌ر وشه‌ی (لو)، هه‌روه‌ها له‌سه‌ر وشه‌ی (لوما).

سوود: پاره‌ستان له‌سه‌ر وشه‌ی (ما) له‌ئایه‌تی {أَيَّامًا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ

الْحُسْنَى} الإسراء ۱۱۰، هه‌روه‌ها پاره‌ستان دروسته له‌سه‌ر (ایا) به‌لام ده‌ستپێکردن
دروست نیه ته‌نها له‌سه‌ر (ایا) هوه نه‌بیئت^۱.

۱ بۆ زیاتر شاره‌زایه‌وه‌ی له‌م بابته‌ به‌وه‌:

- أحكام تلاوة القرآن الكريم / ۲۸۴.

- مختصر بلوغ الأمانة / ۲۳.

بابه تی تائه کان

۹۴. وَرَحِمْتُ الزُّخْرُفَ بِالنَّارِ رَبِّهِ لَاغْرَافِ رُومٍ هُودٍ كَافِ الْبَقَرَةِ

(ابن الجزري) له م دپړی هو نراوه که یدا ناگادارمان ده کاته وه که وشه ی (رَحِمْتُ)

له موصحه فی عوسماندا (ﷺ) له حهوت جیگه ی قورئاندا به پیتی (ت) ی کراوه نووسراوه:

یه که م: {أَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحِمْتَ رَبِّكَ} الزخرف ۳۲.

دووه م: {وَرَحِمْتَ رَبِّكَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ} الزخرف ۳۲.

سییه م: {إِنَّ رَحِمْتَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ} الأعراف ۵۶.

چواره م: {فَانْظُرْ إِلَى آثَارِ رَحِمَتِ اللَّهِ} الروم ۵۰.

پیتنجه م: {رَحِمْتُ اللَّهُ وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ} هود ۷۳.

شه شه م: {ذِكْرُ رَحِمَتِ رَبِّكَ عَبْدَهُ زَكَرِيَّا} مريم ۲.

حه وته م: {أَوَّلَئِكَ يَرْجُونَ رَحِمَتَ اللَّهِ} البقرة ۲۱۸.

سوود: (زَبْرَهُ) واته: نووسی، مه به ست له پی شه وا عوسمانه (ﷺ)، هر نه ویش بوو

له به شی رابردوودا به (في المصحف الإمام) ناما ژه ی بو کرا.

(الزبور) واته: نووسراو (ولقد كتبنا في الزبور)^۱.

۹۵. نِعْمَهَا ثَلَاثٌ تَحُلُّ إِبْرَهُمْ مَعَا أَخِيرَاتٍ عَقُودُ الثَّانِ هُمْ

۹۶. لُقْمَانُ ثُمَّ فَاطِرٌ كَالطُّورِ عِمْرَانُ لَعْنَتْ بِهَا وَالنُّورِ

ئاگادارمان ده‌کات له‌وهی که وشه‌ی (نَعْمَتْ) به تائی کراوه نووسراوه، له یانزه

جیگه‌ی قورئاندا:

یه‌که‌میان له ئایه‌تی {وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَمَا أَنْزَلَ{البقرة ۲۳۱، سى جیگه‌شیان له

سوره‌تی (النحل) که دانه‌ر به (ثَلَاثٌ تَحُلُّ) ئاماژه‌ی پیکردوه، که بریتین له:

یه‌که‌م: {أَفَيَا بَاطِلٍ يُؤْمِنُونَ وَيَنْعَمَتِ اللَّهُ هُمْ يَكْفُرُونَ{النحل ۷۲.

دووه‌م: {يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ ثُمَّ يُنْكِرُوهَا{۸۳.

سێیه‌م: {وَاشْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ{النحل ۱۱۴.

دوو جیگه‌شیان له سوره‌تی (ئىبراهیم) دایه، که دانه‌ر به (إِبْرَهُمْ مَعَا) ئاماژه‌ی بۆ

کردوه:

یه‌که‌م: {أَلَمْ تَر إِلَى الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللَّهِ كُفْرًا{إبراهيم ۲۸.

دووه‌م: {وَن تَعْدُوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تَحْصُوهَا{إبراهيم ۳۴.

۱۸ بېوانه: القاموس المحيط والمعجم الوسيط، به‌وه‌رگرتن له اللمعة البدرية .

(مَعَا أُخَيْرَاتٌ) واته: کۆتایه کانی هەردوو سورەتی (النحل) و (إبراهيم) وەکو جیاکردنەووە بۆ سەرەتا کانی، یەک جیگەشیان لە سورەتی (المائدة) دایە: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ} ۱۱.

(عُقُودُ السَّانِ) مەبەستی دوو جیگە لە سورەتی (المائدة)، بۆئەوێ بزانری کە مەبەستی یەکەم جیگە ئەو سورەتە نیە.

(هُمُ) کە کردارەکە ی تێدایەو، بریتیە لە (هُمْ)، دێپی دوو هەمیش باسی چوار جیگە ی تری لە خۆ گرتووە:

هەشتەم: {أَلَمْ تَرَ أَنَّ الْفُلْكَ يَجْرِي فِي الْبَحْرِ نِعْمَتِ اللَّهِ {لقمان ۳۱}.

نۆیەم: {يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ} {فاطر ۳}.

دە یەم: {فَذَكِّرْ فَمَا أَنْتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ} {الطور ۲۹}.

یازدە هەم: {وَادْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً} {آل عمران ۱۰۳}.

(عُمُرَانُ لَعْنَتْ بِهَا وَالنُّورِ) واته: وشە ی (لعنت) لە دوو جیگەدا لە قورئان بە تانی کراوە نووسراوە:

یەکەم: {ثُمَّ بَدَّلْ فَبَجَلْ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَى الْكَافِرِينَ} {آل عمران ۶۱}.

دوو: {وَالْخَاسِئَةُ أَنْ لَعْنَتَ اللَّهُ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ} {النور ۷}.

۹۷. امْرَأَتُ يُوسُفَ عِمْرَانَ الْقَصَصُ تَحْرِيمَ مَعْصِيَتِ بَقْدَ سَمِعُ يُحْصُ

لیره دا ئاگادارمان ده کاته وه که وشه ی (امْرَأَت) به تائی کراوه نووسه راوه له
حه وت جیگه ی قورئاندا:

یه که م: {وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ تُرَاوِدُ {يُوسُفَ ۳۰.

دوه م: {قَالَتِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ الْآنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ {يُوسُفَ ۵۱.

سییه م: {إِذْ قَالَتِ امْرَأَتُ عِمْرَانَ آلَ عِمْرَانَ ۳۵.

چواره م: {وَقَالَتِ امْرَأَتُ فِرْعَوْنَ {الْقَصَصَ ۹.

پینجه م: {امْرَأَتُ نُوحٍ {التَّحْرِيمِ ۱۰.

شه شه م: {وامْرَأَتُ لُوطٍ {التَّحْرِيمِ ۱۰.

حه وته م: {امْرَأَتُ فِرْعَوْنَ {التَّحْرِيمِ ۱۱.

قسه یه کی خۆش: هه موو وشه یه کی (امْرَأَت) ئه گهر له گهل میرده کهیدا باسکرا بیئت
له قورئاندا به (ت) ی کراوه نووسراوه ۱.

{مَعْصِيَتِ بَقْدَ سَمِعُ يُحْصُ} واته: وشه ی (مَعْصِيَتِ) به (ت) ی کراوه نووسراوه له
دوو جیگه ی سوره تی (المجادلة):

یه که م: {بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ {المجادلة ۸.

دوه م: {فَلَا تَتَّخِذُوا بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُولِ {المجادلة ۹.

۹۸. شَجَرَتِ الدُّخَانِ سُنَّتْ فَاطِرُ كُلاًّ وَالْأَنْفَالِ وَحَرْفَ غَافِرٍ

(شَجَرَتِ الدُّخَانِ) واته: وشه ی (شَجَرَتِ) به تائی کراوه نووسراوه، له نایه تی {إِنَّ شَجَرَتِ الرَّقُومِ} طَعَامُ الْأَيْمِ {۴۴} {الدخان ۴۳-۴۴}.

(سُنَّتْ) واته: وشه ی (سُنَّتْ) به تائی کراوه نووسراوه، له پیتنج جیگه ی قورئاندا:

یه که م: {فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا سُنَّتَ الْأَوَّلِينَ} فاطر ۴۳.

دوو ه م: {فَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَبْدِيلًا} فاطر ۴۳.

سییه م: {وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَحْوِيلًا} فاطر ۴۳.

چواره م: {وَأَنْ يَعُودُوا فَقَدْ مَضَتْ سُنَّتُ الْأَوَّلِينَ} الأنفال ۳۸.

پیتنج ه م: {سُنَّتَ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ} غافر ۸۵.

۹۹. قُرْتُ عَيْنٍ جَنَّتْ فِي وَقَعْتُ فِطْرَتْ بَقِيَّتْ وَابْنَتْ وَكَلِمَتْ

۱۰۰. أَوْسَطَ الْأَعْرَافِ وَكُلُّ مَا اخْتَلَفَ جَمْعًا وَفَرْدًا فِيهِ بِالتَّاءِ عَرِفُ

(قُرْتُ عَيْنٍ) واته: وشه ی (قُرْتُ) به پیتی (ت) ی کراوه نووسراوه، له نایه تی {قُرْتُ عَيْنٍ لِي وَلَكَ} القصص ۹.

{جَنَّتْ فِي وَقَعَتْ} واته: وشه‌ی {جَنَّتْ} به تائی کراوه نووسراوه، له‌تایه‌تی:
{فَرُوحٌ وَرِيحَانٌ وَجَنَّتْ نَعِيمٌ} الواقعة ۸۹.

{فَطَرَتْ بَقِيَّتْ وَابْنَتْ} واته: ئەم سێ وشانه به تائی کراوه نووسراون له‌هه‌رکوی
هاتبیتن وه‌کو: {فَطَرَتْ اللَّهُ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا} الروم ۳۰، و، له‌تایه‌تی {وَمَرِّمَ ابْنَتْ
عِمْرَانَ} التحريم ۱۲، {وَكَلِمَتُ أَوْسَطَ الْأَعْرَافِ} واته: وشه‌ی {كَلِمَتُ} به پیتی (ت) ی
کراوه نووسراوه، له‌سوره‌تی {الْأَعْرَافِ} {وَنَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنَى} الأعراف ۱۳۷.

{وَكُلُّ مَا اخْتَلَفَ... عُرِفَ} واته: هه‌موو ئەو جیگانه‌ی که زانا‌یانی قورئان
خویندن ناکۆکیان هه‌بووه ده‌رباره‌ی، له‌م جیگه‌یه‌دا به تائی کراوه ده‌نوسریت:

به‌کورتی: وشه‌ی {كَلِمَتُ} له‌پینج جیگه‌ی قورئاندا به (ت) ی کراوه نووسراوه:

یه‌که‌م: {وَنَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا} الأنعام ۱۱۵.

دووه‌م: {وَنَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنَى عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ} الأعراف ۱۳۷.

سێیه‌م: {كَذَلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ فَسَقُوا} یونس ۳۳.

چواره‌م: {إِنَّ الَّذِينَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ} یونس ۹۶.

پینجه‌م: {وَكَذَلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا} غافر ۶، موسحه‌فه‌کانیش جیاوازیان

تێدایه له‌شیوه‌ی نووسینی وشه‌ی {كَلِمَتُ} له‌سێ جیگه‌ی ئەم پینج جیگه‌یه‌دا، که

بریتین له‌سوره‌تی {الْأَعْرَافِ} و {یونس} و {غافر} هه‌ر بۆیه دروسته به (ت) و (ه)

له سهريان پاره سستیت، به لام ئه وهی زیاتر کاریان پیده کړیت پاره ستانه له سهريان به (ت) ۱.

مه روه ما ئه م وشانه له قورئاندا به (ت) ی کراوه نووسراون:

۱. {جِمَالَتْ} {كَأَنَّهُ جِمَالَتٌ صُفْرٌ} {المرسلات ۳۳}.
۲. {بَيَّنَتْ} {فَهُمْ عَلَى بَيِّنَةٍ مِّنْهُ} {فاگر ۴۰}.
۳. {غِيَابَتْ} {أَنْ يَجْعَلُوهُ فِي غِيَابَتِ الْجُبِّ} {يوسف ۱۵}.
۴. ناوی کۆکراوه که به پیتی (ت) کۆتایی هاتبیت، وهکو: (الآيات، آیات، مبینات، بینات، مترجات، المؤتفكات، المنشآت، والعاديات، الذاريات، العاديات، المرسلات، النازعات).
۵. ملکوت، جالوت، طالوت، التابوت، الطاغوت.
۶. (أبت) له سوره کانی (يوسف، مريم، القصص، الصافات).
۷. (هيئات) له نايه تی {هِيَائَاتُ هِيَائَاتٍ لِّمَا تُوعَدُونَ} {المؤمنون ۳۶}.
۸. (مرضات) له سى جیگه ی سوره ته کانی: (البقرة ۲۰۷-۲۶۵)، (النساء ۱۱۴)، (التحریم ۱).
۹. (ذات) له نايه تی {وَأَصْلِحُوا ذَاتَ سِنِكُمْ} {الأفقال ۱}، {حَدَائِقُ ذَاتِ بَهْجَةٍ} {النمل ۶۰}.
۱۰. (ولات) له نايه تی {فَنَادَوْا وَلَاتَ حِينَ مَنَاصٍ} {ص ۳}.
۱۱. (اللات) له نايه تی {أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّىٰ} {النجم ۱۹}.

بابه‌تی هه مزه‌ی پیک گه یاندن (همزة الوصل)

بابزاین هه مزه له سه‌ره‌تای وشه‌وه دوو جوّره:

- هه‌مزه‌ی پچراندن (همزة القطع): که بریتیه له‌وه‌مه‌مزه‌ی جیگیر ده‌بیّت، له‌حالی ده‌سپیکردن و به‌رده‌وا بووندا.

- هه‌مزه‌ی پیک گه یاندن (همزة الوصل): بریتیه له‌وه‌مه‌مزه‌ی که له سه‌ره‌تای وشه‌دا جیگیر ده‌بیّت و، له‌به‌رده‌وام بووندا نامینیت^۱، هۆکاری ناوانیشی به‌هه‌مزه‌ی پیک گه یاندن ئه‌وه‌یه سه‌ره‌پای ئه‌وه‌ی له‌کاتی پیک گه یاندندا لاده‌بریت، به‌لام پیش و پاشی خوی به‌یه‌کتر ده‌گه‌یه‌نیّت، ده‌لینیش هۆکاره‌که‌ی ئه‌وه‌یه که قسه‌که‌ر به‌هۆیه‌وه ده‌توانیت زهننه‌دار (ساکن) ده‌برپیت، (الخليل بن أحمد) یش به (سَلَمُ اللسان) واته: په‌یژه‌ی زمان ناوی ده‌برد، چونکه هه‌میشه ده‌سپیکردن به پیتیکی بزواو ده‌بیّت و پاوه‌ستانیش به زهننه‌دار، بۆیه نیاز زۆر بوو به‌ئامرازیک بۆئه‌وه‌ی بتوانین زهننه‌دار ده‌برپین، ئه‌و ئامرازه‌ش هه‌مزه‌ی پیک گه یاندنه.

بزوینی ده‌سپیکردن له کرداره‌کاندا له‌وانه‌یه به بۆر (ضمة) بیّت و، له‌وانه‌شه به

۱۰۱. وَأَبْدَأُ بِهَمْزِ الْوَصْلِ مِنْ فِعْلٍ يَضُمُّ إِنْ كَانَ ثَالِثٌ مِنَ الْفِعْلِ يُضَمُّ

(کسره) بیّت، ئه‌گه‌ر به بۆر بیّت، مه‌رجی ئه‌وه‌یه سییهم پیتی بۆری هه‌بیّت، بۆنمونه:
(له رابوردوودا): (اسْحَفِظُوا، اجَسْتُ، ابْلِي) وه‌کو: له‌م ئایه‌تانه‌دا هاتوه.

- {وَالرَّابِثُونَ وَالْأَخْبَارُ يَمَا اسْحَفِظُوا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ} المائدة: ۴۴.

- {وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ} {إبراهیم} ۲۶.

- {هَذَاكَ أَتْلِي الْمُؤْمِنُونَ وَرُزِلُوا زَلْزَالًا شَدِيدًا} {الأحزاب} ۱۱.

نمونه‌ی (فرمان)یش:

- {ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ} {النحل} ۱۲۵.

{اِتْلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ} {العنکبوت} ۴۵، پیویسته بۆره‌که‌ش (لازم) بیّت، نه‌ک توشه‌اتوو (عارض) وه‌کو: {اُنْبِئُوا} له‌ ئایه‌تی {فَقَالُوا ابْنُوا عَلَيْهِم بُنْيَانًا} {الک‌هف} ۲۱، {وَأَمْضُوا} له‌ ئایه‌تی {وَلَا يَلْبِثْ مِنْكُمْ أَحَدٌ وَآمَضُوا حَيْثُ تُؤْمَرُونَ} {الحجر} ۶۵، پوون کردنه‌وه‌ی ئه‌م جوّره‌ وشانه‌ش که (عارض)ن ئه‌وه‌یه، بۆ نمونه: وشه‌ی {اقضوا} بنچینه‌که‌ی {اقضوا} ه‌ بۆیه بۆری {ی}ه‌که‌ گۆیزرایه‌وه‌ بۆ {ض}ه‌که‌ و، ه‌ردوو پیتی زهنه‌دارى {ی} و {و} پیک گه‌یشتن، بۆیه {ی}ه‌که‌ به‌ه‌وی یه‌گ‌گرتنی دوو {ساکن} لابرا و، وشه‌که‌ش بوو به‌ {اقضوا}، به‌ه‌مان شیوه‌ش له‌ وشه‌کانی تر.^۱

۱۰۲. وَأَكْسِرُهُ حَالَ الْكَسْرِ وَالْفَتْحِ وَفِي لَأَسْمَاءٍ غَيْرِ اللَّامِ كَسْرُهَا وَفِي

{وَأَكْسِرُهُ حَالَ الْكَسْرِ وَالْفَتْحِ} واته: هه‌مزه‌ی پیک گه‌یاندنه‌که‌ با {کسره‌ی} هه‌بیّت، ئه‌گه‌ر له‌سه‌ره‌تای کرداره‌که‌بوو سییه‌می ئه‌و دوو کرداره‌ش {کسره‌ی} یان {فتحه‌ی} دار بوو، وه‌کو: {اغفر، اتّھوا}.

۱ له‌ بنه‌په‌تدا له‌سه‌ر وه‌زنێ {يَفْعَلُ} ه‌ که‌واته‌ که‌واته‌ عه‌ینی فیه‌له‌که‌ {کسره‌ی}یه. ((م.دلیر

به کورتی: بزوی نی دهستی کردن به ژیر (کسرة) مهرجه که ی ئه وهیه پیتی سییه می کرداره که یان سهر (فتحة) ی مه بیت وه کو: {وَإِذَا اقْلَبُوا إِلَىٰ أَهْلِهِمُ اقْلَبُوا فَكَيْنَ} المطففين ۳۱، یان ژیر (کسرة) ی مه بیت وه کو: {رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ} الدخان ۱۲.

(وَفِي الْأَسْمَاءِ) واته: ئه و ناوانه ی که به هه مزه ی پیک گه یانندن دهست پیده کات.

(كُسْرَهَا) واته: ژیر دانان بۆ هه مزه که، جگه له (ال) که جیا یکردوه ته وه.

(غَيْرَ اللَّامِ) واته: جگه له هه مزه ی (ال) ی ناساندن (التعريف)، چونکه له و حاله ته دا سهر (فتحة) ی هیه وه کو: (النهار).

۱۰۳. {إِبْنُ مَعَ ابْنَةِ امْرِئٍ وَابْنَتَيْنِ} وَأَمْرًا وَأَسْمَ مَعَ ابْنَتَيْنِ

له م دپرده باسی هندی ناومان بۆ ده کات که به هه مزه ی پیک گه یانندن ده نووسریت، له کاتی دهست پیکردندا به ژیر (کسرة) دهست پیده کات، ئه و ناوانه ش بریتین له:

۱. {إِبْنُ ابْنِي مِنْ أَهْلِي} هوده ۴.

۲. {وَمَرْيَمُ ابْنَتَ عِمْرَانَ} التحريم ۱۲.

۳. {إِنَّ امْرَأَتَهُ هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ} النساء ۱۷۶.

۴. {ثَانِي ابْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ} التوبة ۴۰.

۵. {وَأَنَّ امْرَأَةً خَافَتْ} النساء ۱۲۸.

۶. (اسم) وهکو: {سَبَّحَ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى} {الأعلى ۱}.

۷. (اثنتین) وهکو: {فَإِنْ كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثَّلَاثَانِ مِمَّا تَرَكِ} {النساء ۱۷۶}،

پهون کردنه وه: با بزانیته که هه مزه ی پیک گه یاندن (همزة الوصل) له هه موو کرداریکی رابردودا هه یه که بریتیه له زیاتر له چوار پیت واته: (پینجی یان شهشی بیت) وهکو: (انطلق - استخرج) هه روه ها له چاووگی ئه و کردارانه ش وهکو: (انطلاق - استخراج).

هه روه ها ژیریشیان هه یه (مکسور)ن، له و ناوانه ی لای خواره وه:

(ابن - ابنة - امرؤ - امرئ - امرأة - اثنان - اثنتین - اثنتین - اسم).

به هه مان شیوه به ژیر (کسرة) دهست پی ده کریت ئه گهر سییه م پیتی کرداره که ژیری هه بیت، به پی بنچینه که ی دواتر بۆر (ضمة) ی توش هاتبیت، له و جۆره ش له قورئاندا پینج کردار هاتوه:

۱. (امشوا) له ئایه تی {أَنْ اْمُشُوا وَاصْبِرُوا عَلَى الْهَيْكَمِ} ص ۶.

۲. (ایوا) له ئایه تی {اِئْتُونِي بِكِتَابٍ مِّنْ قَبْلِ هَذَا} {الأحقاف ۴}.

۳. (ایبوا) له ئایه تی {قَالُوا ابْنُوا لَهُ بُنْيَانًا فَأَلْقُوهُ فِي الْجَحِيمِ} {الصافات ۹۷}.

۴. (اقضوا) له ئایه تی {ثُمَّ اقْضُوا إِلَيَّ وَلَا تُنْظِرُونِ} {یونس ۷۱}.

۵. (امضوا) له ئایه تی {وَأَمْضُوا حَيْثُ تُؤْمَرُونَ} {الحجر ۶۵}.

چونکه بنچینه ی ئه و کردارانه بریتین له: (امشیوا)، (ایتیوا)، (ایبوا)، (اقضیوا)،

(امضیوا).

سوود: ئەگەر پاوه ستایت له سەر وشە ی (بئس) بۆ پێویستی یان تاقیکردنەوه، یان
 ھەر ھۆکاریکی تر و، ویستت بە (الاسم) دەست پێبکەیت لە سورەتی (الحجرات)
 لەئایەتی {رَّسَّ الْأِسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ} الحجرات ۱۱، لەو حالئەدا دوو شیوازت لە
 بەردەمدایە بۆ خوێندنەوهی:

۱. دەست پێکردن بە ھەمزە ی پێک گەیاندن بە سەر (فتحة) و، واتە: (الْأَسْمُ).
۲. لابردنی ھەمزە کە و، دەست پێکردن بە لامیکی ژێردار، واتە: (لِأَسْمُ) بە لام لە حالەتی
 پێک گەیاندنی (بئس) بە (الاسم) تەنھا بە یەک شیواز دەخوینرێتەوه ئەویش لابردنی
 ھەمزە ی پێک گەیاندن و دانانی ژێرە بۆ لامە کە، واتە وەکو حالەتی دووھم^۱.

بابه تی رهوم و ئیشمام

۱۰۴. وَحَاذِرِ الْوَقْفِ بِكُلِّ الْحَرَكَةِ إِلَّا إِذَا رُمْتَ فَبَعْضُ حَرَكَةٍ
 ۱۰۵. إِلَّا يَفْشَحِ أَوْ يَنْصُبِ وَأَشْمُ إِشَارَةً بِالضَّمِّ فِي رُفْعٍ وَضَمٍّ

(وَحَاذِرِ) واته: ووریا به له وهی.

(الْوَقْفِ بِكُلِّ الْحَرَكَةِ) واته: به هه موو جو له که له سه ر پیتی کو تای و شه وه پاوه ستیت، وه کو هه ندی - بۆ نمونه - له وشه ی (کَب) له ئایه تی: {كَبْتُ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَكَبْتُ الْمَسَدَ، ثُمَّ نَجَمَى دَهْدَنَ، چونکه له پیتی کو تای و شه پیویسته به زهنه (سکون) پاوه ستیت.

(إِلَّا إِذَا رُمْتَ) واته: مه گه ر له حالتیکدا به رهوم پاوه ستیت، له و حاله ته دا ریگه ت دراوه هه ندی له جو له ی پیته که ده رب ریت سه ره پای ئه وه ش که له سه ری پاوه ستاوی.

(إِلَّا يَفْشَحِ أَوْ يَنْصُبِ) واته: مه گه ر له حالتیکدا ئه و پیته ی له سه ری پاوه ستابیت (فتحه) ی هه بیّت، یان (منصوب) بیّت، درووست نیه به رهوم له سه ری پاوه ستیت.

(وَأَشْمَ إِشَارَةً بِالضَّمِّ فِي رَفْعٍ وَضَمٍّ) واته: بۆت ههیه ئهگەر ئه و پیتهی له سه ری
پاوه ستایت بۆر (ضمة) ی هه بیّت یان (مرفوع) بیّت، به (إشمام) پاوه ستیت.

(الرَّوم): واته: ده ربړینی هه ندی له جولای پیته که، داگرتنی دهنگ له کاتی
ده ربړیندا.

(الإشمام): له (شم) هوه هاتووه، واته: بۆن، وهکو ئه وهی بۆنی سه ربوړ (حركة) ت
به پیته که دابیّت.

ئاگاداری: فیروونی ده ربړینی (الرَّوم) و (الإشمام) له لای مامۆستای شاره زا
ده بیّت، نا کریت له کتیبه وه وه ربگیردریّت.

جۆره کانی پاوه ستان له سه ر کوتایی پیته کان:

۱. زه ننه ی په تی (السكون المحض)، بنچینه ش ئه م شیوه پاوه ستانه یه چونکه
مه به ست پشو و دانه و، لا بر دنی سه ربوړیش کاریگەر تره بۆ به ده ست هی نانی ئه و
پشو وه.

۲. پاوه ستان به په وم: واته: که م کردنه وه و داگرتنی دهنگ به بزوانی پیته که،
به شیوه یه که به و لاواز کردنه نۆربه ی بروت و نه می نی، هه ندیکیش له زانایان ده لّین
په وم بریتیه له ده ربړینی هه ندیک له جولای پیته که، واته: سییه کی جولّه که به پیی
بۆچوونی هه ندی له زانایان، ئه م حاله ته ش له پی تی بۆر (ضمة) دار و، ژیر (کسرة) دار
دا درووست ده بیّت نه که له حاله تی (فتحة).

۳. پاره‌ستان به (إشمام) که بریتیه له ئاماژه کردن به لیو به‌بی دهرپرینی ده‌نگ له‌پاش ته‌واو کردنی پیتی کوتایی به زهننه داری، به‌کورتی (إشمام) به‌چاو ده‌بینریت و، به‌گویی نابیستریت، بویه که‌سی نابینا هه‌ست به ئیشمام ناکات، به‌پیچه‌وانه‌ی په‌وم که له ریگه‌ی بیستنه‌وه هه‌ستی پی‌ده‌کریت.

سوودی راوه‌ستان به ره‌وم و ئیشمام

زانای گه‌وره (ابن الجزري) له کتییی (النشر ج ۲ / ۱۲۵) فه‌رموویتی:

(سوودی ئاماژه‌کردن له راوه‌ستاندا به ره‌وم و ئیشمام ده‌رخستنی سه‌روبوژه که له کاتی به‌رده‌وام بووندا جیگیر ده‌بیئت، بۆئه‌وه‌ی چۆنیتی ئه‌و سه‌روبوژه له سه‌ری راوه‌ستیت ئاشکرا بیئت).

ئه‌مه‌ش شتیکی باشه له‌حاله‌تیکدا بیئت که‌سیک گوی له‌خوینه‌ره‌که بگریئت، به‌پیچه‌وانه‌ی ئه‌وه‌ی ئه‌گه‌ر خوینه‌ر به‌ته‌نها بیئت له‌و حالته‌دا پیویستی به‌ئو ده‌رخستنه‌یه، جا ئه‌گه‌ر گوێگر شاره‌زا بیئت به‌دروستی خویندنه‌وه‌ی خوینه‌ره‌که ده‌زانیت، ئه‌گه‌ر شاره‌زایش نه‌بیئت بۆی ده‌بیته‌ ئاگه‌دارکردنه‌وه‌یه‌ک بۆئه‌وه‌ی حوکمی راوه‌ستان له‌سه‌ر ئه‌و پیته‌ بزانیئت، ئه‌گه‌ر خوینه‌ره‌که‌ش قوتابی زانست بیئت بۆ مامۆستاکی ده‌رده‌که‌وئیت خویندنه‌وه‌که‌ی راسته‌ تاکو په‌سه‌ندی بکات، یان هه‌له‌یه و بۆی چاک بکاته‌وه.

زۆرجاریش قوتابییه سه‌ره‌تاییه‌کانی زانست و که‌سانی تر لییان تیکده‌چیئت، به‌تاییه‌تی ئه‌وانه‌ی که له‌به‌ر ده‌ستی مامۆستادا فی‌ری قورئان خویندن نه‌بوونه چۆن جیاوازی بکه‌ن له سه‌روبوژی کۆتایی وشه‌کاندا، وه‌کو: (وفوق کل ذی علم عليم) یان (اني لما انزلت الي من خير فقير)، چونکه ئه‌وان هه‌میشه‌ پاهاتوون به (سکون) له کۆتایی وشه‌کاندا راوه‌ستن، بۆیه نازانن چۆن وشه‌ی (عليم) و (فقير) له‌کاتی به‌رده‌وام بووندا بخویننه‌وه ئایا به (ضمة) یان به (کسرة)؟ بۆیه زۆر له مامۆستایانمان

فرمانیان پیده کردین ئاماژه بکهین به لیومان، هندیکیشیان فرمانیان پیده کردین رانه وهستین له سهر ئه ووشانه و بهردهوام بین، ئه وهش کاریکی جوانه.

ده لیم:

ئه م وتهی پیشه وا (ابن الجزري) مه بهستی ئه و که سهیه که قورئان له بهر بخوینیتته وه — که قوتابیانی ئه و سهرده مه به گشتی له بهر خویندوو یانه ته وه — چونکه له موسحه فدا ئه و سه رو پورانه ئاماژه یان پیکراوه.

۱۰۶. وَقَدْ تَقَضَىٰ نَظْمِي الْمَقْدَمَةُ مِنِّي لِقَارِي الْقُرْآنِ تَقْدِمُهُ

(وَقَدْ تَقَضَىٰ) واته: کۆتایی پێ هات و ته واو بوو.

(نَظْمِي) واته: هۆنراوه که م که له م زانسته دا پێکم خستبوو.

(الْمَقْدَمَةُ) واته: وه کو دیاریه ک.

واته: هۆنینه وه م بۆ ئه م پیشه کهیه له زانستی ته جوید و خویندنه وهی قورئان کۆتایی پێ هات، ئه وهش دیارییه که له منه وه بۆ خویننه ری قورئان.

۱۰۷. (وَالْحَمْدُ لِلَّهِ) لَهَا خِصَامٌ ثُمَّ الصَّلَاةُ بَعْدُ وَالسَّلَامُ

۱۰۸. عَلَى النَّبِيِّ الْمُصْطَفَىٰ وَآلِهِ وَصَحْبِهِ وَتَابِعِي مِنْوَالِهِ

واته: کۆتایی به م کاره ده هیتم به سوپاس و ستایش کردنی خوای گه وره و، دروود و سلاو ناردن بۆ سهر گیانی پاکی پیغه مبه ری هه لبارده (ﷺ) هه روه ها بۆ سه ر یارو یاوه رانی و شوینکه وتوانی پێبازه که ی به گشتی.

نهمه دوا دېږي هونراوه‌کيه، که‌تېيدا سوپاس و ستايشي خواي گه‌وره ده‌کات له‌سهر نه‌نجامداني کاره‌کي، هه‌روه‌ها دروود و سلاو دهنيرتته سهر گياني پاكي موحه‌ممه د (ﷺ) به‌لام دېږه‌که جورېک له نو‌قسانې تېدايه، چونکه ئاماژه‌ي نه‌کردووه بۇ نه‌و که‌سه‌ي که دروود و سلاوي بۇ ناردووه نه‌گهر چي ئاشکراشه که پيغه‌مبه‌ره (ﷺ)، بۇيه يه‌که‌مين که‌سېش که‌هه‌ولېدا نه‌وه چاره‌سهر بکات به دېږي ۱۰۸ (عبدالدايم الأزهري) قوتابي (ابن الجزري) بوو که له سالي (۸۷۰ ک) کؤچي دوايي کردووه^۱.

واته: هونراوه‌که‌م بريتيه له سه‌د و حه‌وت دېږ، هه‌رکه‌سيک به جواني شاره‌زايت

۱۰۹. أَيْبَانَهَا قَافٌ وَرَأَى فِي الْعَدَدِ مَنْ يُحْسِنُ الْجَوِيدَ يَظْفَرُ بِالرَّشَدِ

له زانستې ته‌جويد پړنوښي کراوه و، پړگه‌ي زانستې دوزيوه‌ته‌وه.

پيتي (رَأَى) به‌رانبه‌ر ژماره حه‌وته.

پيتي (قَافٌ) به‌رانبه‌ر ژماره سه‌ده.

پاشکوی ژماره (۱)

چند تېبینیه‌کی گرنګ له کاتی خویندنه‌وی قورئاندا به ږیوایه‌تی

(حفص عن عاصم)

۱. وشه‌ی (الْأَعْجَبِيُّ) له نایه‌تی {الْأَعْجَبِيُّ وَعَرَبِيٌّ} فصلت ۴۴، به ته‌سهیل ده‌خوینریتته‌وه، واته: نه به‌هه‌مزده‌ی ته‌واو و نه به نلیفی ته‌واو، ته‌نها پیویسته به‌م شیوه‌ش بخوینریتته‌وه.

۲. وشه‌ی (مَجْرَاهَا) له نایه‌تی {سُمِ اللّٰهُ بِمَجْرَاهَا وَمُرْسَاهَا} هود ۴۱، به (إِمَالَة) ده‌خوینریتته‌وه، واته: به‌نزیک کردنه‌وی (فتحه) که به‌ره‌و (کسرة) و، نه‌لیفه‌که به‌ره‌و (ي) .

۳. (ضَعْفٌ) له نایه‌تی {اللّٰهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَشَيْبَةً} الروم ۵۴، نه‌و وشه له هه‌رسی جیگه‌ی نایه‌ته‌که‌دا ده‌کری پیتی (ض) به (فتحه) و به (ضمة) بخوینریتته‌وه، به‌لام (فتحه) له‌پیشتره.

۴. (وَبَبْضُطٌ) له نایه‌تی {وَاللّٰهُ يَقْبِضُ وَبَبْضُطٌ} البقرة ۲۴۵، به سینی په‌تی ده‌خوینریتته‌وه.

۵. (بَصْطَةٌ) له نایه‌تی {وَزَادَكُمْ فِي الْخَلْقِ بَصْطَةً} الأعراف ۶۹، به سینی ته‌واو ده‌خوینریتته‌وه.

۶. (الْمُصَيِّرُونَ) له نایه‌تی {أَمْ هُمُ الْمُصَيِّرُونَ} الطور ۳۷، به (ص) و به (س)

ده‌خوینریتته‌وه، به‌لام ده‌رپینی به (ص) به‌ناوبانگتره.

۷. (مُصِطِرٍ) له‌ئایه‌تی {لَسْتُ عَلَيْهِمْ مُصِطِرٍ} الغاشیة ۲۲، به (ص) ی ته‌واو ده‌خوینریته‌وه.

۸. لابرندی ئه‌لیف له‌کاتی به‌رده‌وام بوون و، جیگیر کردنی له‌کاتی پاوه‌ستاندا، له‌م وشانه‌ی لای خواره‌وه:

{أَنَا} له‌هرکوپییه‌کی قورئاندا بیته، وه‌کو: {وَأَذْكُرْ بَعْدَ أُمَّةٍ أَنَا أُنَبِّئُكُمْ بِتَأْوِيلِهِ فَأَرْسِلُونِ} یوسف ۴۵.

{لَكِنَّا} له‌ئایه‌تی {لَكِنَّا هُوَ اللَّهُ رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِرَبِّي أَحَدًا} الکهف ۳۸، {الظُّنُونَا} له‌ئایه‌تی {وَبَلَغْتَ الْفُلُوبِ الْحَنَاجِرَ وَظَنُّونَ بِاللَّهِ الظُّنُونَا} الأحزاب ۱۰، {الرَّسُولَا} له‌ئایه‌تی {يَقُولُونَ يَا لَيْتَنَا أَطَعْنَا اللَّهَ وَأَطَعْنَا الرَّسُولَا} الأحزاب ۶۶، {السَّيِّلَا} له‌ئایه‌تی {وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَاءَنَا فَأَضَلُّونَا السَّيِّلَا} الأحزاب ۶۷، {قَوَارِيرَا} الإنسان ۱۵، له جیگه‌ی یه‌که‌می ئایه‌تی: {وَأَكْوَابٍ كَانَتْ قَوَارِيرَا} الإنسان ۱۵، هه‌موو ئه‌م وشانه به جیگیر کردنی پیتی ئه‌لیف له‌کاتی پاوه‌ستاندا و لابرندی له‌کاتی به‌رده‌وام بووندا ده‌خوینریته‌وه، به‌لام {قَوَارِيرٍ} له‌جیگه‌ی دووه‌می سوره‌تی (الإنسان) {قَوَارِيرٍ مِّنْ فَضَّةٍ}، لاده‌بریت له‌به‌رده‌وام بوون و پاوه‌ستاندا.

۹. {سَلَاسِلَا} له‌ئایه‌تی {إِنَّا أَعَدَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَلَاسِلًا وَأَغْلَالًا وَسَعِيرًا} الإنسان ۴، له به‌رده‌وام بووندا لامه‌که‌ی به (فتحه) ده‌خوینریته‌وه به‌بی ته‌نوین، له‌پاوه‌ستانیشدا یان به ئه‌لیف ده‌خوینریته‌وه، یان به (ساکن) کردنی لامه‌که، هه‌ردوو شیوه خویندنه‌که‌شی راستن.

۱۰. خویندنه وهی ئەم وشانهی لای خواره وه به نون له بهرده وام بووندا و، به ئەلیف له پاره ستاندا:

{ولیکونا}، {لنسفا}، {واذا}، {ولیکونا}، له نایه تی {قَالَتْ فَذَلِكُنَّ الَّذِي لُسْنِي فِيهِ وَقَدْ رَأَوْنَهُ عَنْ نَفْسِهِ فَاسْتَعْصَمَ وَلَئِنْ لَمْ يَفْعَلْ مَا أَمَرُهُ لَيَسْجَنَنَّ وَلَيَكُونَا مِنَ الصَّاغِرِينَ} یوسف ۳۲، {لنسفا} له نایه تی {كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْهَ لَنُفْعَأْ بِالنَّاصِيَةِ} العلق ۱۵.

۱۱. {ءاتین} له سوره تی النمل ۳۶، له کاتی بهرده وام بووندا به {ی} ده خویندنه وه، له کاتی پاره ستاندا دوو شیوه خویندنی هیه: جیگیرکردنی {ی} و لابردنی.

۱۲. {الاسْمُ} له نایه تی {بَسَّ الْإِسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ} الحجرات ۱۱، له کاتی دهستیپکردن له و وشه وه دوو شیواز خویندنه وهی هیه: دهستیپکردن به هه مزهیه کی {فتحة} دار و لامیکی {کسره} دار، یان به لابردنی هه مزه ی پیک گه یاندن و، دهستیپکردنی به لامیک {کسرة} ی هه بیته و سینیکی زه نه دار.

۱۳. خویندنه وهی ئەم وشانه به {مد} ی دریژ {شهش جووله} یان به {تسهیل}، وشه کانیش بریتین له: {الذکرین} له هه ردوو جیگه ی سوره تی {الأنعام} و {الآن} له هه ردوو جیگه ی سوره تی {یونس} و، {الله} له سوره تی {یونس} و {النمل} دریژکردنه وهشی بۆ شهش جووله په سه ند تره.

۱۴. پیتی {ع} له هه ریه ک له نایه تی {کهیص} ی سه ره تای مه ریه م و، {حم} عسق {ی سه ره تای {الشوری}، دروسته به {توسط} چوار جووله، یان {اشباع} شهش جووله که نه وهش چاکتره.

۱۵. {تَأْمَنَّا} له نایه تی {قَالُوا يَا أَبَانَا مَا لَكَ لَا تَأْمَنَّا عَلَى يُوسُفَ وَإِنَّا لَهُ لَنَاصِحُونَ} یوسف ۱۱، به (إشمام) یان به (روم) ده خوینریتته وه.
۱۶. له چوار جیگه ی قورئاندا بیّ دهنگی (السکت) پیویسته له لای (حفص) جیاواز له هه موو خوینه ره کانی قورئان.

- بیّ دهنگی له سه ره ئه لیلی {عَوَجًا} الکهف ۱.
- بیّ دهنگی له سه ره ئه لیلی {مَرْقَدًا} یس ۵۲.
- بیّ دهنگی له سه ره نونی {مَنْ رَاقٍ} القیامة ۲۷.
- بیّ دهنگی له سه ره لامی {بَلْ رَانَ} المطففین ۱۴.

۱۷. ساکن کردنی پیتی (ه) له وشه ی {أَرْجُهُ} له سوره تی (الأعراف) و (الشعراء)، هه روه ها وشه ی (أَلْقَهُ) له سوره تی النمل، هه روه ها خویندنه وهی پیتی (ه) به (ضمة) و، به بیّ پیگه یانندن (صلة) له وشه ی {يَرْضَهُ لَكُمْ} له سوره تی الزمر، به لام وشه ی {وَبَقَّ} له سوره تی النور له نایه تی ۵۲ (حفص) به (ساکن) کردنی پیتی (ق) و (کسره) دانان بۆ پیتی (ه) خویندوویه تیه وه به بیّ پیگه یانندن.

۱۸. ده رخستنی پیتی (ن) له لای (و) له هه ردوو نایه تی {يَسَّ} ۱ و {وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ} ۲ و {وَنَ وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ} القلم ۱.

۱۹. تییه لکیشانی پیتی (ث) به پیتی (ذ) له نایه تی {يُلْهَثُ ذَلِكْ} له سوره تی (الأعراف) ۱۷۶، هه روه ها تییه لکیشانی پیتی (ب) به پیتی (م) له نایه تی ۴۲ {يَا بَنِي آدَمَ

مَعْنَا { له سوره‌تی هود، به‌شیوه‌یه‌کی ته‌واو به‌هوی ئه‌و هاوچه‌شنیه‌ی که له نیوان هه‌ردوو پیته‌که‌دا هه‌یه.

۲۰. وشه‌ی (تَحْلُكُم) له‌ئایه‌تی {أَلَمْ تَخْلُقْكُمْ مِنْ مَّاءٍ مَّهِينٍ} المرسلات ۲۰، جیاوازی هه‌یه سه‌باره‌ت به‌ تییه‌لکیشانی هه‌ردوو پیتی (ق) و (ك) به‌ته‌واوه‌تی یان به‌ ناته‌واوی، (ابن الجزري) یش بۆ ئه‌م جیاوازیه‌ ئاماژه‌ی کردووه و فه‌رموویه‌تی: (والخلف بنخلقکم وقع)، هه‌ردوو شیوازه‌که‌ش پاستن، تییه‌لکیش کردنی ته‌واو (أدغام کامل) واته: پیتی (ق) بخریته‌ ناو پیتی (ك) و دیارنه‌میڤی، تییه‌لکیش کردنی ناته‌واویش (أدغام ناقص) واته: مانه‌وه‌ی سیفه‌تی به‌رزی له (ق) و لاچوونی سیفه‌تی (قلقلة) تییدا، به‌لام (ابن الجزري) سیفه‌تی تییه‌لکیشی ته‌واوی هه‌لبژاردووه.^۱

پاشکۆی ژماره (٢)

هه‌ندێ له‌ داهێنان (بدعة)ی قورئان خوێنه‌كان كه‌زانایان وریاییان داوه‌ ده‌رباره‌ی^١:

١. زۆر له‌خۆکردن و توشبوونی گومان، وه‌سه‌سه‌ له‌ مه‌خره‌جی پێته‌كاندا، واته‌: زیده‌ په‌وی كردن و خۆگۆڕین له‌كاتی ده‌ربڕینی پێته‌كان و قورس کردنه‌وه‌یان به‌شیوه‌یه‌کی به‌رچاو.

٢. ده‌ربڕینی ئاواز و درێژکردنه‌وه‌ی پێته‌كان زیاد له‌ ئاستی خۆیان.

٣. ئاواز بۆدانانی سوره‌ته‌كان، وه‌كو چۆن ئاواز بۆ گۆرانی داده‌نریت.

٤. خوێندنه‌وه‌ی قورئان له‌چه‌شنی گۆرانی و زۆر دووباره‌ کردنه‌وه‌ی ئایه‌ته‌كان هاوکات له‌گه‌ڵ خۆگۆڕین و زۆر له‌خۆکردن و، پراهیانی زۆر له‌سه‌ر ئاوازی جۆراوجۆر كه‌ به‌ فیڕبوون و هه‌ولێ زۆر به‌ده‌ستی ده‌هێنن.

٥. له‌ خوێندنه‌وه‌ی قورئاندا گوێگر خه‌ریکی جگه‌ره‌كێشان بێت، یان گوێگران خه‌ریکی خواردن و خواردنه‌وه‌ بن.

٦. خوێندنه‌وه‌ی قورئان به‌ (القراءات الشاذة)، كه‌ جیگه‌ر نه‌بوونه، پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) و هاوه‌لان به‌و شیوه‌یه‌ خوێندبێتیانه‌وه‌.

١ بپروانه: بدع القراء القديمة و المعاصرة، بكر بن عبدالله أبو زيد، به‌وه‌رگرتن له‌ كتیی/ بسط

۷. کۆکردنه وه له نیوان دوو شیوازی خویندنه وه له یه ك ئایه تدا، له نوێژدا بیټ یان له هر شوینیکي تر بیټ بۆ خۆه لکیشان.

(ده لیم: زۆریك له خوینره به ناویانگه کانی میسر هه لدهستن به کۆکردنه وه له نیوان چه ند خویندنه وه یه کدا).

۸. تایبته کردنی هه ندی ئایه ت یان سوره ت له نوێژدا، یان له هر کات و شوینیکدا، یان له بهر پێویستیه کی دیاری کراو.

۹. وابسته بوونی خوینره یان گوێگر به هه ندی نزا و ویرده وه، که به لگهی له سه ر نه هاتوو له کاتی خویندنه وه ی ئایه تیک یان سوره تیک، بۆ نمونه: خویندنه وه ی سوره تی (الفاتحه) له پاش قورئان خویندن، یان له کاتی بیستنی سوره تی (الفاتحه) بلییت: (صلوا علیه وسلموا تسلیما).

۱۰. یان ئه وه ی گوێگران بۆ خوینره ی قورئان بلیین: (الله الله)، یان هر وشه یه کی تر له و باره وه که بۆ خوینره ته رخان بکریت، خوی گه وره فه رموو یه تی: (وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ).

(ده لیم: دیسان شوین و سه رچاوه ی سه ره لدان ی ئه م هاوار و هاندان و ژاوه ژاوه له کاتی قورئاندا ولاتی میسره و له ویشه وه هه نارده کرا بۆ ولاتانی تر، واشده رده که ویت ئه و قورئان خوینانه پێخۆشحال ده بن به و هاوار و سه رسامی ده برپینه ی جه ماوه ر له ده نگیان و، ده بیته مایه ی ئه وه ی ئه وه ندیه تر ده نگ ی خویان خۆش بکه نه وه و داهینان بکه ن له ئاوازه کانی خویندنه وه یاندا).

۱۱. خوینەر هەردوو دەستی، یان دەستیکی بخاته سەر گوێی لە کاتی قورئان

خویندنه‌وه‌دا وه‌کو زۆریک له‌ خوینەرە میسریه‌کان و خوینەرانی تر ده‌یکه‌ن^۱.

۱۲. وتنی (صدق الله العظيم) چونکه‌ هیچ بنچینه‌یه‌کی شه‌رعی نییه‌ له‌ کرداری

پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و هاوه‌لان و شوینکه‌ و توانیان، چاکه‌یه‌ کیش ئه‌وان پێگه‌یان پێ

نه‌ بردبێت چاک نیه‌.

پاشکۆی ژماره (۳)

پیتاسه‌ی هندیك له‌و زانایانه‌ی ناویان له‌م کتیبه‌دا هاتووه

الفراهیدی:

خه‌لیلی کوپی ئه‌حمه‌د، سه‌رگه‌وره‌ی زانایانی زمان و وێژه‌یه به‌گشتی له‌ زانستدا، یه‌که‌مین که‌سه که‌ زانستی (العروض)ی داهینا، مامۆستای (سیبویه) و (الأصمعي) و زۆر له‌ زانایانی تر بوو، له‌ به‌سره‌، دانه‌ری کتیبی (العین)ه‌، که‌ یه‌که‌مین فه‌ره‌نکه له‌ زمانی عه‌ره‌بیداله‌ سالی ۷۸۶ ک کۆچی دوا‌یی کردووه‌.

سیبویه:

عه‌مری کوپی عوسمانی کوپی قه‌مبه‌ر، پیتشه‌وا‌ی خه‌لکی به‌سره له‌ زانسی (النحو)، (سیبویه) واته: بۆنی سیۆ به‌ فارسی، یه‌کێکه له‌ گه‌وره‌ترین زانایانی زمانی عه‌ره‌بی له‌ درێژایی میژودا له‌سالی (۶۱ یان ۸۸ یان ۹۴) ک وه‌فاتی کردووه‌.

الفراء:

یه‌حیا‌ی کوپی زیادی کوفی، به‌ (أمیر المؤمنین) ده‌ناسریت له‌ زانستی (نحو)، ناو‌نرا به‌ (الفراء) واته: "له‌تکه‌ر"، چونکه وته‌کانی له‌ت ده‌کرد و لیتی ورد ده‌بوویه‌وه‌،

خۆیی و (الكسائي) شاره‌زاترین خه‌لکی کوفه بوون له (نحو)، له‌سالی ۲۰۷ ک وه‌فاتی کردووه.

الشاطبي:

(القاسم بن فيره) ی نابینا، له‌سالی ۵۳۸ ک له ئه‌نده‌لوس له‌دايک بووه، قيرائاتی له‌وی ته‌واو کردووه دواتر کۆچی بۆ میسر کردووه و (القاضي الفاضل) ی وه‌زیری (صلاح الدين الأيوبي) ریزی زۆری لیگرت و کردی به مامۆستای قوتابخانه‌ی (الفاضلية)، کتیبی زۆری له قيرائاتدا داناوه به‌تایبه‌تی ئه‌و هۆنراوه‌ی که به (الشاطبية) ده‌ناسریت، پیشه‌وايه‌کی گه‌وره و سه‌رسوپه‌ینه‌ر بۆو له زانسته‌کاندا، دنیا نه‌ویست و خواپه‌رست بوو له‌سالی ۵۹۰ ک وه‌فاتی کردووه.

زکریا الأنصاري:

کۆری موحه‌مه‌دی کۆری موحه‌مه‌دی میسری شافیهی، (مفسر و حافظ) ی فهرمووده‌کانی پیغه‌مبه‌ره (ﷺ)، له‌سالی ۸۲۳ ک له‌دايک بووه و، له ۹۲۶ ک وه‌فاتی کردووه، یه‌کیکه له‌و زانایانه‌ی پیشه‌کی (ابن الجزري) لێکداوه‌ته‌وه.

طاش کبری زاده:

ئه‌حمه‌دی کۆری موسته‌فا، له‌سالی ۹۰۱ ک له‌دايک بووه، زانایه‌کی تورکی هه‌نه‌فی گه‌وره‌یه، نووسینی له زۆر له زانسته‌کاندا هه‌یه، له‌وانه‌ش لێكدانه‌وه‌ی بۆ پیشه‌کی (الجزرية)، له‌سالی ۹۶۸ ک کۆچی دوا‌یی کردووه.

ملا علي القاري:

ناوی سولتانی کوپی موحه‌مه‌د نوره‌ددین، له‌شاری (هزه) له‌دایک بووه و کۆچی کردووه بۆ مه‌ککه و تییدا جیگیر بووه و هه‌ر له‌ویش کۆچی دوا‌یی کردووه له‌سالی ۱۰۱۴ک، زانایه‌کی حه‌نه‌فی بووه له‌سه‌رانی زانست له‌سه‌رده‌می خۆیدا، ده‌لێن سالانه به خه‌تی خۆی موسحه‌فیک‌ی به‌په‌راویزی قیراات و ته‌فسیره‌وه ده‌نووسی و ده‌یفروشت و خه‌رجی سالکه‌ی بۆ دابین ده‌کرد.

محمد المتولي:

سه‌رگه‌وره‌ی قورئان خوینه‌ میسریه‌کانه، له‌ پۆژگاری خۆیدا، نابینا بوو، زاناو لی‌کۆله‌ره‌وه‌یه‌کی گه‌وره‌ بوو له‌ زانسته‌کانی قورئاندا، نزیکه‌ی (۴۰) کتیبی هه‌یه، له‌سالی ۱۳۱۳ک له‌ دنیا ده‌رچوو.

خالد الأزهری:

زانا و زمانناسی‌کی میسریه، ناوی خالیدی کوپی عه‌بدوللایه، کتیبی زۆری داناوه که یه‌کیکیان لی‌کدانه‌وه‌ی پیشه‌کی (ابن الجزري)، له‌ ۱۴۹۹ز له‌ دنیا ده‌رچوو.

محمود خليل الحصري:

له‌ سالی ۱۹۱۷ز له‌دایک بووه، له‌ ئه‌زه‌ر خویندویه‌تی، دواتریش خۆی ته‌رخان کرد بۆ زانسته‌کانی قورئان به‌هۆی لی‌ها‌تووی زۆری له‌ قورئان و ده‌نگ خۆشی له‌ خویندنه‌وه‌یدا، یه‌که‌م که‌سه‌ هه‌موو قورئانی به‌ ده‌نگی خۆی تۆمار کردووه به‌ پیاویه‌تی (حفص) و (ورش) و (قالون) و (البزّی)، له‌ ئاسیاو ئیفریقا و ئه‌روپا و

ئەمریکا و زۆر له ولاته عەرەبی و ئیسلامیهکان قورئانی خوێندووه و، چەندین کەسیش له گۆیگرانی لهسەر دەستی موسوڵمان بوونه له سالێ ١٩٨٠ ز کۆچی دوایی کردووه.

پاشکوی ژماره (۴)

وینه ییجازه ی نووسه ر له خویندنی قورئاندا

هذا وقد أجزت الأخ (إحسان برهان الدين أمين) ان يروي و يقرأ بما تلقاه مني من طريق الشاطبية و التيسير و اوصيه بتقوى الله في السر و العلن و ان لا يتوانى عن تعليم كتاب الله و ان يكون خادما في حياته لكتاب الله تعالى نفعا الله جميعا بالقرآن الكريم في الدنيا والآخرة صلى الله على سيدنا محمد و على آله وصحبه وسلم وآخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمين.

خادم القرآن

وافد القراء / ابو عبد الله دليز بن احمد

الجامع للقراءات العشر من الشاطبية والدرة والطيبة

سهرچاوه كان

۱. ابحاث تجويدية / د. ايمن سويد / دار الفوثاني.
۲. الاتقان في علوم القرآن / جلال الدين السيوطي / المكتبة التوفيقية.
۳. الاجابات الواضحات لسؤال القراءات / احمد الحفيان / دار الكتب العلمية.
۴. احكام التجويد و التلاوة / محمود الزلط / مؤسسة قرطبة.
۵. البرهان في تجويد القرآن / محمد الصادق القمحاوي / المكتبة الثقافية.
۶. بسط المقال في شرح تحفة الاطفال / اسامة مراد / دار العالمية للنشر والتوزيع.
۷. التجويد الميسر / د. عبد العزيز القاري / مكتبة الدار بالمدينة المنورة.
۸. التسهيل لقراءات التنزيل / محمد فهد خاروف.
۹. تقريب النشر في القراءات العشر / محمد بن الجزري / دار الحديث.
۱۰. تنبيه القراء الى ماخفي و شاع من الاخطاء / محمد محمود حوا / له ئينته رنيتته وه.
۱۱. الجامع في تجويد قراءة القرآن الكريم / كامل المسيري / دار الإيمان.
۱۲. دراسات اسلامية معاصرة / انور الجندي.
۱۳. الدرر البهية شرح المقدمة الجزرية / اسامة عبد الوهاب / مكتبة الإيمان.
۱۴. السعود في قراءة عاصم بن أبي النجود / حامد العاني / ديوان الوقف السني.

١٥. الشرح الوجيز على المقدمة الجزرية / د. غانم قدوري الحمد / معهد الإمام الشاطبي.
١٦. شرح طيبة النشر في القراءات العشر / محمد بن علي النويري / دار الكتب العلمية.
١٧. شيخ القراء ابن الجزري / د. محمد مطيع الحافظ / دار الفكر.
١٨. علم الوقف و الابتداء في القرآن الكريم واللغة العربية / د. عبد الرزاق الحربي / ديوان الوقف السني.
١٩. غاية المريد في علم التجويد / عطية قابل نصر.
٢٠. فتح المجيد في علم التجويد / محمد بن السيد ابراهيم المالكي / دار البشائر.
٢١. القراءات احكامها ومصادرها / د. شعبان محمد إسماعيل / دار السلام.
٢٢. قرة العيون بروايتي شعبة و قالون / محمود محمد ديري / دار القرآن الكريم.
٢٣. كتاب القراءات لأبي عبيد جمع و دراسة الدكتور جاسم الدليمي / الوقف السني.
٢٤. اللعة البدرية شرح متن الجزرية / محمود محمد العبد / شرح المقدمة الجزرية.
٢٥. المختصر المفيد في جداول التجويد / احمد الطويل / جمعية تحفيظ القرآن.
٢٦. معجم المؤلفين / عمر رضا كحالة / دار إحياء التراث العربي.
٢٧. المنجد في اللغة والأعلام / دار المشرق .
٢٨. المنح الفكرية شرح المقدمة الجزرية / ملا علي القاري / دار السلام.
٢٩. الميسر في علم التجويد / محمد فريد الجمل / مكتبة الإيمان.

٣٠. النشر في القراءات العشر/ محمد بن الجزري / دار الكتب العلمية.

٣١. النور المبين في تجويد القرآن الكريم / محاضرات د. ايمن سويد / تفرغ
ميسون دهمان / دار افنان.

٣٢. الواضح في احكام التجويد / د. محمد عصام القضاة / دار النفائس.

نووسەر له‌چهند دیریکدا

- له‌دایکبووی سالی ۱۹۷۴ له‌شاری دوزخورماتوو.
- ده‌رچووی کۆلیژی په‌روه‌رده‌یه به‌شی زمانی عه‌ره‌بی له‌زانکۆی که‌رکوک.
- ده‌رچووی په‌یمانگای ته‌کنیکی یه‌ له‌شاری که‌رکوک.
- مۆله‌تی قورئان خویندنی هه‌یه به‌ قیرائه‌تی (عاصم) به‌ هه‌ردوو ریوایه‌تی (شعبة) و (حفص).
- قوتابی قیرائاتی عه‌شره‌ی قورئانه‌.
- تا‌کو ئیستا ئه‌م نووسینه‌ی به‌ چاپ گه‌یشتوه:
- ۱. ژیا‌ننامه‌ی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) (۲) به‌رگ (نارین) دار المعرفه / بیروت. (وه‌رگێران)
- ۲. زه‌کاتی مالی بازرگانی چاپی دووه‌م. (دانان)
- ۳. ژیا‌ننامه‌ی (عبد‌العزیز بن عبدالله بن بان). (دانان)
- ۴. رابه‌ری ئه‌وانه‌ی که‌ عومره ده‌که‌ن (به‌وینه‌). (ئاماده‌کردن)
- ۵. رابه‌ری حاجیان (به‌وینه‌). (ئاماده‌کردن)
- ۶. نزار قبانی ولو‌ة الفکر الحداثی فی شعره / کتیبخانه‌ی نارین چاپی به‌بیروت. (تویژینه‌وه‌)
- ۷. سه‌رده‌می خیلافه‌تی راشیده (مجلد) پرۆژه‌ی تیشک. (وه‌رگێران)

۸. کۆتایی جیهان / نیشانه گه‌وره و بچوکه‌کانی قیامت (به‌ویینه) (نارین) دار المعرفة / بیروت (وه‌رگیژان).
 ۹. علماء الاسلام من هم و ماهي صفاتهم / کتیبخانه‌ی ته‌فسیر (وه‌رگیژان بۆ عه‌ره‌بی).
 ۱۰. (الجامع الصغير)ی السیوطي (۲) به‌رگ / له‌ژێر چاپدایه (وه‌گیژان).
 ۱۱. شانوگه‌ری (زاناو سته‌م کار)ی یوسف القرضاوي / له‌ژێر چاپدایه (وه‌گیژان).
 ۱۲. باوه‌ر به‌ پۆژی دوايي (نارین) دار المعرفة / بیروت (وه‌رگیژان).
- جگه له‌ چه‌ند کتیبیکی تریش چاپ کراون و هه‌ندیکیان چاوه‌پوانی چاپ کردن.

پیرستی بابه ته کان

بابه ت

لا پهره

- پیتشه کی م. دلیر گه رمیانی ۵
- پیتشه کی د. دیاری أحمد ۶
- پیتشه کی نوسه ر ۹
- کورتیه ک دهر باره ی ژیاننامه ی (ابن الجزري) ۱۶
- پیناسه یه ک بو (المقدمة الجزرية) ۲۲
- ده قی هونراوه که ۲۴
- به شه کانی زانستی ته جوید ۳۷
- بابه تی شوینی دهرچوونی پیته کان ۴۲
- به شی یه که م پیته کان ۴۲
- به شی دووه م جیگای دهرچوونی پیته کان ۴۵
- پیته کانی (الجوف) ۴۶
- پیته کانی گه روو ۴۸

- پیتەکانی زمان ۵۰
- پیتەکانی ناوه‌راستی زمان و مه‌لاشوو ۵۳
- پیتەکانی سه‌ر زمان ۵۵
- پیتەکانی پیشه‌وه‌ی مه‌لاشوو ۵۷
- پیتەکانی باریکایی زمان ۵۸
- پیتەکانی هه‌ردوو لیو و که‌پوو ۶۰
- سیفه‌تی پیتەکان ۶۲
- سیفه‌ته‌ دژ داره‌کان ۶۵
- پیتەکانی ئه‌سپایی و ده‌نگ به‌رزی و توندی و نه‌رمی ۶۶
- پیتە مامناوه‌ندو به‌رزه‌کان ۶۸
- پیتە نه‌رمه‌کان (الحروف الرخوة) ۶۹
- پیتە نزمه‌کان (الاحروف الاستفال) ۷۲
- پیتەکانی لکاندن ۷۴
- سیفه‌ته‌ بی دژه‌کان ۷۷
- بابه‌تی ته‌جوید ۸۵
- پیناسه‌ی ته‌جوید ۸۸
- جوّره‌کانی خویندنه‌وه‌ی قورئان ۹۱

- پایه‌کانی قورئان خویندن..... ۹۲
- رێگه‌ی فی‌ربوونی ته‌جوید..... ۹۶
- بابه‌تی بچوو‌کردنه‌وه..... ۹۸
- بابه‌تی پیتی (ر)..... ۱۰۴
- بابه‌تی گه‌وره‌کردنه‌وه..... ۱۰۹
- گه‌وره‌کردنه‌وه‌ی پیتشه‌کانی (استعلاء و اطباق)..... ۱۱۱
- هه‌ندێك ئاگاداری له مه‌ر به‌کاره‌ینانی سیفه‌تی پیتشه‌کان..... ۱۱۳
- بابه‌تی تیکه‌ه‌لکش کردنی (متماثلین) و (متجانسین) و (متقاربین) و (متباعدين)..... ۱۱۵
- بابه‌تی (ض) و (ظ)..... ۱۲۰
- بابه‌تی مینگه (غُنة) له هه‌ردوو پیتی (م) و (ن) ی (شدة) داردادا..... ۱۳۰
- یاسا‌کانی نونی زه‌ننه‌دارو ته‌نوین..... ۱۳۴
- هه‌لگه‌راندنه‌وه‌و شارندنه‌وه (الاقلاب والاختفاء)..... ۱۳۹
- بابه‌تی مه‌دده‌کان..... ۱۴۲
- بابه‌تی راوه‌ستان و ده‌ستپێکردن (الوقف والإبتداء)..... ۱۵۰
- پوخته‌ی جو‌ره‌کانی راوه‌ستان..... ۱۵۶
- باسه‌کانی پچراو و پێکگه‌یشتوو (المقطوع والموصول)..... ۱۶۷

- ۱۸۴..... بابه‌تی تائه‌کان
- ۱۹۱..... بابه‌تی هه‌مزهی پیک‌گه‌یاندن (همزة الوصل)
- ۱۹۶..... بابه‌تی ره‌ومو ئیشمام
- ۱۹۹..... سوودی پاوه‌ستان به‌ره‌ومو ئیشمام
- ۲۰۲..... پاشکۆی ژماره (۱)
- ۲۰۷..... پاشکۆی ژماره (۲)
- ۲۱۰..... پاشکۆی ژماره (۳)
- ۲۱۴..... پاشکۆی ژماره (۴)
- ۲۱۵..... سه‌رچاوه‌کان
- ۲۱۸..... نووسه‌ر له‌چه‌ند دیرپیکدا
- ۲۲۰..... پی‌رسی بابه‌ته‌کان